

Жарко Пецић

ЗБОГОМ КРАЈИНО

Жарко Пецић

ЗБОГОМ КРАЈИНО

Жарко Пецић

ЗБОГОМ КРАЈИНО

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Нови Сад, 2023.

Збогом Крајино

Аутор
Жарко Пецић

Издавач
Архив Војводине, Нови Сад

За издавача
др Небојша Кузмановић

Уредник
Мирко Радаковић

Технички уредник
Марија Божић

Рачунска припрема
Веселин Стефановић,
Владимир Ватић

Коректура
Јелена Антић

Дизајн корица
Марија Божић

Штампа
САЈНОС, Нови Сад

Тираж
300

Маркетинг
peciczarko@gmail.com

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
821.163.41-94

ПЕЦИЋ, ЖАРКО, 1953-

Збогом Крајино / Жарко Пецић. - Нови Сад : Архив Војводине, 2023 (Нови Сад : Сајнос). - 251 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад)
Тираж 300.

ISBN 978-86-6178-019-6

COBISS.SR-ID 116876041

САДРЖАЈ

Уводне напомене	9
Уместо предговора	11
Жарко Пецић – Официр дубоке Србије	13

ДЕО ПРВИ:

СРПСКИ ДОБРОВОЉАЦ ..... 17 |

Доње Стрњике	19
Борово Село	23
Српски добровољац	30
Олука у Даљу	37
Ердут	40
Капетан Коле	44
Командант Аркан	50
Драма у шуми Ђергај	55
Бршадински силос	59
Напад на Буџак	65
Напад на село Богдановце	69
Од позорника до генерала – Прича о Баџи	81
Командант Мачак	90
Отаџбина зове	95

ДЕО ДРУГИ:

У ОДБРАНИ СРПСТВА ..... 99 |

Жарковац	101
Где је нестао најлепши град на Дунаву	114
Војвода Тома Николић	117
Живојин из Пиромана	124
Напад на Габош	129
Поп Добривоје	131
Караџићево – Српски Солун	134
Докторка Беба	137
Децембарски плотуни	140
Поглед у назад	143
Орден који је покренуо сујету и завист	147
Јулија	149

ДЕО ТРЕЋИ:

АРТИЉЕРИЈСКИ БАРАЖ У КРАЈИНИ	157
Поново на окупу у пуку	159
На ватреном положају	163
Обрачун на српски начин – Тачно у подне	167
Прво ватрено крштење	170
Слободна шетња Вуковаром	174
Пацифиста и дезертер	177
Напад на село Свињаревце	182
На резервном положају	185
Повратак	188
Драгојлов крај	191

ДЕО ЧЕТВРТИ:

ПО ЧЕТВРТИ ПУТ МЕЂУ СРБЉИМА	197
У сусрет <i>Олуји</i>	199
Старо друштво на окупу	207
Командант Легија	213
У ишчекивању напада	216
Партизанка Мира	222
Лиферанти, забушанти и ратни профитери	226
Друг Љубинко	233
Американац који је волео Србе	237
Збогом Крајино	240
Епилог	243
О аутору	251

*Унуку Матији и сину Стевану.
С љубављу.*

*Слободољубивим, правдољубивим, храбрим,
часним са поносом*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Књига је написана на основу стварних догађаја који су се десили за време грађанског рата у СФРЈ на подручју Западног Срема у периоду од почетка 1991. године до краја 1995. године.

Нека имена и надимци су псеудоним, те је свака сличност или подударност случајна и ненамерна.

Генерал Милан Грујић:

„Сада ме добро слушај. Ићи ћеш тамо у ратну зону, извршићеш обуку са људима који су одређени да рукују тим оруђима и када их обучиш вратићеш се назад. О овоме никоме немој да причаш а ја ћу твом команданту да објасним где си отишао, ти му само реци да идеш на Космај да обучаваш резервни састав неке ТО јединице и ништа више. Даље, када одеш тамо немој да носиш војну легитимацију, униформу са нашим ознакама, скини чинове и немој нигде да се појављујеш јавно, посебно не у медијима, избегавај контакт са представницима међународних организација. Не представљај се по чину, имену и презимену већ користи неки надимак. У случају да те заробе рећи ћеш да си самоиницијативно дошао, узео си годишњи одмор да помогнеш људима... Усталом ти те људе познајеш, то је твоја тазбина, ожењен си из Боботе... Је л' тако? Разумео си све, чувај се, ово су мутна времена. Ми као ЈНА још увек се не мешамо у њихове сукобе. Све што будеш видео тамо, ћути, никоме ништа не говори, када се будеш вратио доћи ћеш прво код мене...”

Прошло је 30 година, нисам никоме причао, ћутао сам. Сада ћу све да вам испричам... Не баш све.

УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

Неки од њих, учесници описаних догађаја и јунаци мојих прича дошли су ниоткуда или су се ту нашли зато што су осећали да треба ту да буду, зато што су знали да уколико и они оду отићи ће све, нација, понос, тековине, част, непооране њиве, нескинута летина...

Неки од њих су циљно дошли, неки срцем али свеједно је како су дошли или се ту нашли, заједничко им је храброст јер је то био рат, а у њему се губе животи „о'час посла" што би се рекло на њиховом локализму.

Знали су да морају одбранити нешто што је неко зацртао као неодбрањиво, да остваре циљ о коме су маштали а који је био већ унапред одређен од неких других. Свеједно што нису имали моћ одлучивања, одлучили су да се боре до краја, дали су све од себе а поједини су дали и себе.

Неки од њих никада нису схватили зашто су дошли или зашто је требало да дођу овде. Ово није био њихов рат, они су живели и живеће од илузија, решаваће све проблеме иза кулоара, једноставно то се није тицало њих. Тицало се неких других који су уместо њих били тамо борећи се за њихову будућност и наша поколења.

Због неких од њих нисам желео да прећутим, хтео сам само да их не заборавим.

Аутор

ЖАРКО ПЕЦИЋ – ОФИЦИР ДУБОКЕ СРБИЈЕ

Званично, Србија није учествовала у рату који је беснео у авнојевској Хрватској 1991-1995. године. Али су, као што се зна, у њему учествовали многи Срби из авнојевске Србије, као уосталом и из авнојевске Црне Горе и БиХ. Та расцепканост Срба по вештачким границама јасно говори о правој сврси тог послератног српског „разграничења”.

Међутим, да није било АВНОЈ-а, скоро сигурно не било ни рата 1990-их.

У идеалном свету правде Хрватска би још 1945. године била кажњена за чудовишна злодела првенствено над српским народом почињена током Другог светског рата. Под минимум је требало да буде стављена под старатељство, како је сматрао амерички председник Френклин Рузвелт, који нажалост није дочекао крај рата. Међутим, уместо заслужене казне, под фирмом „братства и јединства” и присилног заборављања и опроста онога што се није смело ни заборавити ни опростити – јер никаквог покајања ни молбе за опрост никада није било – не само да Хрватска није кажњена, већ је награђена већински српским територијама на којима је почињен један од најчудовишнијих геноцида које историја бележи. Српски народ је тако затворен у нови, „мекши” логор омеђен АВНОЈ-ем. Геноцид, мада формално осуђиван, био је територијално награђен. Путем те перфидне преваре, хрватском геноциду над Србима дат је један неизговорени али дубљи легитимитет, једно дубоко симболично оправдање.

Сваки Србин ко није подлегао масовној титоистичкој хипнози знао је или бар слутио да ће се циљано истребљење Срба на том простору, заустављено само захваљујући савезничкој победи 1945. године и – сада је јасно – само привременој, политички сврсисходној и неискреној осуди свега што је било повезано за нацизмом, наставити чим се буде указала нова прилика. Рат који сада бесни у Украјини само је наставак рата који је започет, односно настављен, разбијањем СФРЈ и отвореном западном рехабилитацијом хрватских нацистичких савезника. Та рехабилитација је заправо тајно почела још крајем Другог светског рата кроз дискретну подршку отварању тзв. пацовских канала, путем којих је многим нацистичким и усташким злочинцима омогућено да побегну у Латинску Америку и друге земље и тако избегну заслужену казну.

Из тог угла гледано, није нимало чудно што је „либерални и демократски” Запад на почетку југословенске кризе својим политичким признањем пружио суштинску подршку Туђмановом ставу да чудовишна НДХ „није била само пука ’квислиншка творба’ и ’фашистички злочин’, већ и израз како повијесних тежњи хрватског народа за својом самосталном

државом, тако и спознаја међународних чимбеника, у овом случају владе Хитлерове Њемачке”.

Дакле, Туђман је фактички нацртао континуитет између Хитлерове Немачке и данашњег политичког Запада, који је препознао своје савезнике не у наследницима антинацистичког отпора у Југославији, већ у наследницима НДХ који су спровели ново етничко чишћење српског народа. Баш као што сада препознаје савезнике у наследницима Бандерине Украјине, фанатично посвећеним брисању свих руских трагова из историјске Малорусије.

Геополитички вихор који је уследио падом Берлинског зида није донео громогласно најављивани „крај историје” већ заправо њен осветнички повратак. У Загребу (као и у Сарајеву) је, дакле, тај повратак озваничен устоличењем одговарајућих политичких режима, суштинских настављача нацистичких квислинга огрнутих у царско ново „демократско” рухо. Нажалост, српска историјска свест се није довољно брзо вратила у Београд, где је титоистичка илузија била најдубље укореењена – и то не само идејно, него и интересно и институционално – па је стога било неупоредиво теже с њом преко ноћи изаћи на крај. Доказ за то је што ни данашња Србија још није успела да то темељно уради на унутрашњем плану.

Међутим, још почетком 1990-их се повратак историје и, самим тим, историјске самосвести увелико одвијао у срцима и главама многих српских појединаца, који су исконски осетили тренутак, исконски прочитали знаке времена и одазвали се позиву оне Србије која је тако непромишљено закопана 1918. године. Међу најистакнутијим таквим појединцима је и мој пријатељ Жарко Пецић.

Од првог тренутка кад смо се упознали, за мене је пуковник Пецић био и остао оличење српског официра, у складу са мерилом које ми је у свест исконски уградио један од 1300 каплара, мој деда-стриц Живорад Павић. Оног истог што је поразио окупатора на Церу и Колубари, газио преко Проклетија и победнички се вратио преко Кајмакчалана. Али и истог оног чија су храброст, постојаност и пожртвованост касније искоришћени за даривање слободе онима који је толико високо цене да су једва чекали да је се првом приликом одрекну и пљуну по онима који су им је несесично донели.

Тај српски официр без српске земље је касније утопљен не у једну већ у две југословенске војске. Али је пуковник Пецић живи доказ да његов дух ипак никад није ни угашен ни поражен, већ само дубоко потиснут. Када су се повампириле утваре НДХ и поведен нови рат против Срба у авнојевској Хрватској, дотадашњи официр ЈНА је, без било какве присиле или обећане добити, поступио као рођени српски војник, чак и у одсуству српске државе. Отишао је као добровољац, нудећи своје знање, искуство, храброст и сам живот у одбрани српског народа изван вештачких међа које је наметнуо АВНОЈ, и тиме обновио спону између славне предјугословенске Србије и оне која се још увек са муком поново рађа.

Отишао је да се бори са последицама одлука у којим није учествовао. Могао је као многи који су од тих одлука и те како профитирали да каже – то се мене не тиче или, још горе, да стерилно и апстрактно „осуђује ратно лудило” и себе приказује као неког ко је изнад таквих наводно превазиђених и приземних ствари. Могао је да потражи место у некој београдској канцеларији. Могао је чак да се стави на располагање свакаким прозападним НВО, које су већ увелико ловиле душе по развалинама пропале југословенске државе и идеје. Могао је и да, разочаран резултатима рата у којем Србија није учествовала, дигне руке од свега и ништа не напише. Али није.

Колико је важно бити сведок или непосредни учесник, толико је важно и становиште са којег се то чини. Кроз очи и сведочења овог исконског српског официра не добијамо само драгоцени, непосредно проживљени увид у ратне судбине и страхоте смутног времена које неминовно прати распад сваке државе, већ нам и исконски навиру обриси националних пропуштених прилика, недоречених тежњи и вишедеценијске дезоријентације која је уследила. Схватато зашто Србија никако не може да добије ратове у којим не учествује. А све то уз анегдоте из живота изван ратишта, које нам на генијално једноставан начин дочаравају општу атмосферу земље и друштва у превирању, а поготово на простору источног дела авнојевске Хрватске где је аутор скромно и без јавног истицања обављао своју добровољну војну и националну дужност.

На самом закључењу Мировне конференције у Версају којом је озваничен завршетак Првог светског рата, француски премијер Жорж Клемансо је рекао: „Приликом закључења ове наше Конференције мира, ја морам, пре него што сиђем са овог подијума да изразим своје велико жаљење што са политичке позорнице света нестаје једно велико историјско име, а то је Србија.”

Да је тада спроведен референдум међу Пецићевим претходницима, припадницима српског војничког кора, Клемансо те и данас потресне речи вероватно не би ни добио прилику да изговори. Али је тај српски дух ипак некако опстао испод површине у кошмарном веку који је уследио. Тај дух је дизао два антинацистичка устанка у поробљеној Европи током Другог светског рата, дизао отпор новој НДХ па чак и повратио део отетих српских територија западно од Дрине током 1990-их у скоро немогућим условима међународне изолације и непријатељске једнополарне хегемоније, дизао усамљени отпор злочиначкој НАТО агресији 1999. А и сада диже убедљиво најјачи отпор новом поробљавању европског континента и новој агресији на Русију и православље од стране новог рајха.

Заслугу за ту истрајност српског отпора немају, са изузетно ретким изузецима, политичари, већ људи који су остали привржени исконској Србији. Један од таквих је и Жарко Пецић, истински официр оне дубоке Србије која је тако лакомислено потиснута од стране дела српске елите 1918. године, али која, сад се види, никад није ни уништена ни поражена.

Стога овај ратни мемоар такође представља важан, уникатан допринос пуном, славном повратку историјског имена Србије на политичку позорницу света, којем би се дух Клемансоа свакако обрадовао.

Познавајући Пецића, неће он ни из те завршнице изостати.

Александар Павић
политиколог

ДЕО ПРВИ

СРПСКИ ДОБРОВОЉАЦ

Доње Стрњике

Те 7500. године¹ србске² пролеће је почело нешто раније са разбукталим и мирисним цветовима кајсије. Седео сам испод столетног ораха омамљен уздасима мирисног цвета и немо посматрао како се небом лењо котрљају перјани кумулуси носећи мирис кише. Цео Болеч³ је био прекривен трептавим ваздухом који је доносио неки чудан осећај немира. Погледом сам тражио одговор за који нисам имао питање, загледан немо према селу Ритопеку иза кога се назире Дунав, велика и немирна река. Све је унедоглед немирно, чини се као да ваздух трепери неким чудним ритмом и полако се приближава а потом продире у душу стварајући осећај зебње коју нисам могао да дефинишем.

Загледан тако у бескрај чекао сам одговор долазеће слутње која ме је тиштила али као да га је ветар разбијао на комадиће мозаика не дозволивши да га склопим и добијем решење.

Нико није могао да наслути да долази рат, прави рат. Не онај како смо га до сада тренирали на војним вежбама и полигонима као две зараћене стране „плави” и „црвени”, где победници и губитници на крају у некој кафани загрљени уз песму, иће и пиће препричавају пређашње догађаје, ко је био бољи и чија је хаубица из прве погодила циљ.

„Рекао сам ти бре, требао си одмах после прве испале не гранате за следећу да командујеш десно 200 и даље 200, да добијеш прву ракљу а онда је преполовиш и ту ти је циљ”, галамио је из свег гласа мајор Дика, командант првог хаубичког дивизиона, обавијен облаком дима који се простирао целом кафаном *Доње Стрњике*.

Поред његовог громког гласа ауторитет је давало његових 125 kg телесне масе, црвени образи од вина које је пио као воду, а богами и знање из *Правила гађања земаљском артиљеријом (ПГЗА)* или како смо је популарно звали *ПЕ-ГА-ЗА*. Сви знају када Дика добије позив за војну вежбу, он одмах почиње са припремама још у директорској фотељи. Чита војна правила и упутства те увек спреман долази на војну вежбу. Посебно је волео да изучава *ПЕГАЗУ* и на гађањима је био најбољи а онда би на крају у кафани колегама, резервним официрима, држао предавање како би било да је било и да су они могли боље, али ето, нису добро проучили *ПЕГАЗУ*.

¹ 7500. година србска или 1991. година по Грегоријанском календару. Србски календар потиче из времена Винчанске културе. Био је званични календар свих српских држава до 19. века.

² Србски – Придев који је коришћен пре Вукове (Вук Стефановић Караџић) реформе славеносрбског језика (1847. год.). Аутор жели да скрене пажњу на полемику која се води до данашњих дана да ли се каже србски или српски, да ли смо Срби или Српи.

³ Болеч – Насељено место са око 6000 становника, општина Гроцка, Београд.

„Ајде Дико шта причаш, немаш појма, нисам могао да командујем 200 метара даље када је циљ био на предњем нагибу а тада не важи...” Није ни завршио мајор Вага када га Дика пресече:

„Ма какав предњи нагиб када је леви извиђач измерио мање од 45 степени, само га ниси добро чуо и зато си погрешио, признај!” Не да Дика, и ко зна како би се завршио овај дуел да певачица није запевала његову омиљену песму, те он скочи, загрли је и поче са њом да пева, а певао је лепо.

„Да зна зора, да зна зора коју драгу љубим ја...” орило се кафаном.

Како прошле године, тако и ове, дружење са резервним официрима у касарни у Болечу било је толико често да смо живели и радили као сложна породица. Официрима није требало слати позив за вежбу, долазили су на телефонски позив а исто тако и већи део резервног састава. Имали смо поред постојеће позиварске службе разрађен систем позивања телефоном, пирамидално. Позвали бисмо телефоном кључне официре, а они би позвали своје првопотчињене и тако редом по дубини били би позивани сви официри на командним дужностима и они други који су представљали кључну карику у процесу мобилизације. Тиме смо у најкраћем року имали језгро мобилисаног састава пука које је било спремно за прихват осталих припадника ратног састава. То смо постизали захваљујући савесном и одговорном раду резервних официра. Они су били факултетски образовани и одговорни људи, углавном директори друштвених предузећа, професори, лекари и људи сличних занимања. Дух другарства и пријатељства био је присутан једнако на задацима које смо извршавали, а и после завршетка свих активности, у слободно време. Завршетак вежбе смо увек прослављали негде у некој кафани а то смо називали главна вежба.

„Где ћемо да изведемо главну вежбу”, питао би увек водник Арса или „Аrsa отров” како смо га звали, референт АБХО⁴ у пуку.

„Ја предлажем да идемо у кафану *Код Раце*”, загрме мајор Дика.

„Ма није ти добра идеја, јесте да је клопа добра али нема музике”, не слаже се мајор Љубо.

„Ало бре људи, шта се препирете када је проверено да у кафани *Доње Стрњике* има добро јело и пиће а још боља певалка”, добацује мајор Вага, командант другог дивизиона.

„Тако је, *Доње Стрњике*”, повикаше у глас неколико њих као знак одобравања.

„Добро, значи *Доње Стрњике*”, закључи Дика. Групи која је жучно расправљала приближавао се командант пука, потпуковник Драгојло, сав црвен у лицу од вискија који је управо сам конзумирао у канцеларији стражаре јер није желео да то скупоцено пиће дели са другима. Као и увек, надобудан, нервозан, некултуран, са оскудном реториком, користећи увек исту поштапалицу „што ’но се каже” прилазио је групи спреман за свађу.

„Шта радите? Је л’ сам рек’о да има све да се заврши до краја и што ’но се каже све лепо сложи па онда вољно”, нервозним гласом укорио их је Драгојло.

⁴ АБХО – Атомско биолошка и хемијска одбрана, род копнене војске у ЈНА.

„Али друже потпуковниче, све смо завршили па је Дика предложио да идемо у Доње Стрњике”, реферисао је по обичају капетан Зоран.

„Ма как’е Стрњике бре”, насмеја се Драгојло кисело, не желећи да покаже задовољство што је чуо такав предлог.

„Боље је што ’но се каже да идемо у кафану Код Раце”, додао је ауторитативно Драгојло облизујући се при помисли на укусну јагњетину и бели мрс који је у кафани Код Раце био специјалитет куће.

„Јесте, али Дика је предложио Стрњике јер тамо има добра певаљка”, опет ће Вага, истичући у први план Дику јер је он био Драгојлов љубимац па к’о вели не може да га одбије, а и око плаћања неће бити проблема јер ће Дика то све подмити преко рачуна фирме.

Чим је поменута певачица, за Драгојла више није било дилеме, иако је волео да се пита за све. То је Дика добро знао па ће на крају да поентира:

„Драгојло, ми смо само разматрали где ћемо а ти као командант одлучи”, покушавао је Дика да стави Драгојла у командантску позицију за доношење одлуке.

„Добро, сада нек’ буде тако али други пут, што ’но се каже, има неког да казним”, покушао је Драгојло да буде духовит, опет се кисело насмејао и тиме показао да је љут због тога што се о овом предлогу расправљало без његовог знања и присуства.

„Где је начелник штаба”, повика на сав глас Драгојло.

„Ено га доле, седи испод ораха”, јавио се водник Слоба, референт општих послова у пуку, кога су сви звали *секретарица*.

„Друже мајоре! Мајор Пецић! Зове Вас командант”, викао је водник Слоба сав узрујан у журби да удовољи Драгојлу.

Пренух се из дубоког размишљања а потом угледах Слобу *секретарицу* како трчи према мени и маше руком те ме још више ухвати нека зебња. Знао сам да ће сада Драгојло на мени да тренира строгаћу и да гради свој ауторитет пред резервним официрима за који је био убеђен да се гради дреком, галамом а не знањем и личним примером како су нас учили у војним школама.

Тромо сам устао и полако кренуо ка групи која је знала све Драгојлове потезе напамет до танчина и исходе истих.

„Је л’ све завршено до краја, јесу ли сви урадили документа, нанели ситуацију на мапе и све остало”, пита ме Драгојло арогантно повишеним тоном да се види како је он командант.

„Остало је још нешто мало да се доради, дао сам одмор, има још 10 минута до почетка часа па настављамо”, рекох сасвим мирним тоном.

„Слушај ме добро, ти, капетан Вукота и капетан Зоран остаћете да то лепо дорадите а ми идемо нешто раније па ћемо доћи вечерас да преконтролишемо”, рече нервозним гласом показујући сав свој бес који га није напуштао од сазнања да се расправљало о кафани без њега.

Да би показао свој ауторитет одлучио је да нас тројица не идемо са њима. Увек је тако мењао одлуке из часа у час, било да се ради о неком

важном задатку или о кафани, свеједно, био је склон да створи конфузију што је код резервних официра стварало неповерење у његове одлуке. Због тога ни сада није ишло све по његовом плану.

„Не идемо ни ми док се све не заврши”, опет ће Дика као неко ко може да се супротстави Драгојлу.

Као што рекох, сви су знали Драгојла напамет, прек, дрзак, поводљив а сада када му је прорадио желудац од вискија нема одустајања, мора се ићи што пре у кафану.

„Добро, што 'но се каже идемо сви али кад се вратимо нема спавања док се све не заврши. Ти ми лично одговараш”, рече строго наредбодавно упирући прстом према мени са бесом у гласу зато што није баш све ишло по његовом плану.

Кренули смо у неколико возила према кафани *Доње Стрњике*.

„Јеси ли га само видео како те не подноси и користи сваку прилику да те омаловажава пред људима али само да знаш Пецо, тебе војска много воли, поштује и цени а и верује ти”, прокоментарисао је Вага док смо полако возили смедеревским путем према кафани.

„Ма нема везе, пусти сада то, није толико битно”, рекох тек да прокоментаришем јер нисам хтео да се упуштам у дискусију око Драгојла да себи не кварим расположење.

Стигосмо пред кафану из које је допирала гласна музика и наглашени ударци у бубње. Приликом уласка у кафану Дика дрекну:

„Музика туш! Улазе официри артиљеријског пука који брани Београд. Газда, спајај столове, има нас седамнаест. Немој сада да постројавам особље кафане!”

Настаде кратак тајац, присутни гости као да се мало уплашише Дикине појаве и громког гласа а онда се проломи смех у кафани јер је то била шала. Познавали смо газду кафане, његово особље и чланове бенда. Певачица Маја приђе и три пута се пољуби са Диком који је још пољуби у руку. Конобари брзо спојише столове и послужише пиће. За то време певачица Маја договори са музичарима репертоар за ову прилику а онда поче весеље.

Борово Село

Сукоб хрватских полицајаца и српских територијалаца 02. маја 1991. године у Борову Селу означио је почетак крвавог грађанског рата који ће се десити а ког нисмо имали у нашим ратним плановима, нити учили у војним школама и вежбалиштима. Заправо свака помисао да ће се тако нешто догодити била је само у главама оних који су то планирали или оних који су већ једном искусили па су сада препознали већ виђену матрицу.

Када је ХДЗ⁵ у Хрватској победила на изборима (22. априла 1990. год.) у селу Богдановци поред Вуковара становници Хрвати пекли су вола на ражњу у знак те победе. Управо тих дана боравио сам у селу Бобота које је настањено српским живљем. У вечерњим сатима седео сам са тастом, звали смо га Баћо, испред куће и препричавали пређашње догађаје.

„Знаш ли ти, Жарко, да ће опет рат. Овако су усташе у оном рату увек пекле вола на ражњу када би се вратили са неког крвавог пира над Србима”, прича Баћо асоцирајући на прославу у Богдановцима, а затим настави даље да ми објашњава.

„Јуче сам срео Бранка из Пачетина, рече ми како је доста Херцеговаца дошло у овај крај. Распоређени су по хрватским селима од Вуковара до Винковаца. То ти је зато што је Павелић онда, после оног рата, у овај крај населио Славонце и Загорце а они су „мекани”, нису ратоборни као Херцеговци. Нема усташа без Херцеговаца.”

Слушам га са неверицом а опет не могу да му не верујем јер је добро упамтио Други светски рат у коме је само село Бобота дало преко 800 жртава а у логор Јасеновац одведено и погубљено 172 становника, углавном мушкараца, те зато жене никада нису скинуле црнину. Скоро свака кућа је дала бар једну жртву. Није ово први пут да ме је Баћо упозоравао на односе између Срба и Хрвата у овом подручју између Осијека и Винковаца па све до границе са Србијом у коме су хрватска и српска села распоређена по принципу леопардове коже али са већинским српским живљем. Причао ми је догађаје из прошлости који су оставили неизбрисив траг и који су они, Срби, добро упамтили.

Једног лета ишли смо на њиву да погледамо како је родио кукуруз. Та њива налазила се у близини села Ћелије.

„Видиш, ово је вештачко село, саграђено на ледини и настањено Хрватима”, показује Баћо руком према селу.

„Како вештачко село”, упитих знатижељно.

---

⁵ ХДЗ – Хрватска демократска заједница, политичка странка у Хрватској.

„Ту никада нису живели Хрвати, њих је од '41. до '44. населио Анте Павелић да би помешао становништво. Погледај. Село Ћелије се налази тачно између три највећа српска села: Бобота, Силаш и Тења. Таквих примера има пуно у овом делу Западног Срема. Политика је била да буде што мање Срба а доселити што више Хрвата”, закључио је Баћо.

Можда га нисам најбоље тада разумео али сада сам почео све више да схватам односе у вештачкој творевини званој СФРЈ. Школовао сам се пет година у Задру у време бујања хрватског национализма под називом МАСПОК⁶ где сам могао да видим доста сличних примера. Данас, када све анализирам, добијам јаснију слику шта се овде догађа. Ми који смо рођени и одрастали у етнички чистој српској средини, у Србији, тешко смо могли тада да разумемо догађаје у Хрватској. Зато ме није много зачудило несхватање тренутне ситуације од стране појединих политичара и припадника ЈНА⁷, а и обичног света. Колика је неинформисаност била у Србији говори податак да су се људи често питали „одакле толико Срба живи у Хрватској?” Не знајући готово ништа о Војној Крајини, о историји Срба, Душановој царевини у којој је Дубровник био највећи српски град и слично, само су слушали и гледали вести са неверицом. Признајем да бих и сам био ускраћен за те информације да се нисам школовао у Задру и да се нисам оженио Српкињом из Хрватске.

Комунизам, лажно братство и јединство, живот у вештачкој државној творевини узео је коначно свој данак – животе недужних људи који су против своје воље увучени у рат.

Индоктриниран у војној школи комунистичком идеологијом нисам тада могао најбоље да сагледам хрватски национализам који никада од последњег рата није ни престајао али сам га боље познавао од многих који су доносили кључне одлуке. У томе је поента српске трагедије, што су на кључним позицијама у ЈНА и СФРЈ били они који нису разумели шта се догађа у овој држави или они који су знали али нису смели или нису хтели да изнесу чињенице, једни зарад фотеље и положаја, други из националних побуда.

*

Крајем месеца маја zazвонио је телефон у канцеларији на послу где сам радио.

„Здраво, Жаре овде сам у Београду, да ли можемо данас да се видимо?” Чуо сам познати глас.

„Може, где да дођем?”

„У ресторан *Лондон*, у три сата по подне.”

Био је то Мића из села Пачетин код Винковаца, рођак моје супруге. У договорено време нашли смо се у ресторану *Лондон*. Са њиме је био Горан

⁶ МАСПОК – Масовни покрет или Хрватско пролеће.

⁷ ЈНА – Југословенска народна армија.

Хаџић, један од вођа Српског националног већа Источне Славоније Барање и Западног Срема, и неки Славко кога нисам познавао.

„Ето, код нас почео рат па смо дошли код тебе за малу помоћ. С обзиром на то да си ти артиљерац а ми смо набавили неке минобацаче 82 mm и 120 mm дошли смо да нам даш неку литературу како бисмо могли да их употребимо”, излаже Мића, онако лежерно као да поручује код конобара десет ђевапа са луком и пиво.

Гледам га у неверици, шта овај човек прича, какви минобацачи, каква литература, и након неколико минута отржењења упитао сам:

„Одакле вам минобацачи, они се не купују на пијаци? А друго, зар стварно мислите да се артиљерија учи из литературе? Може, али требаће вам бар четири године, колико је и мени било потребно у средњој Војној школи а касније још толико у Војној академији, па плус време проведено у трупи. Има ли тамо неко ко је био у војсци артиљерац или у школи резервних официра? Где је ЈНА”, и даље у неверици постављам питања о ономе шта се тамо дешава.

„Нема. Ти знаш да су код нас углавном служили војску у ауто-јединици или позадини”, насмејао се Мића а и Горан га подржао одобравањем, затим је наставио да прича.

„ЈНА се не меша. Они углавном одржавају неку тампон-зону, али тек када дође до сукоба. Изгледа да не схватају шта се дешава, па зато ми хоћемо да се самоорганизујемо и да не чекамо нож под грло. Поставили смо страже око сваког српског села и за сада још нема озбиљних сукоба али ће их ускоро бити па зато желимо да будемо спремни”, завршио је са излагањем Мића.

„Добро, ако је тако ја ћу припремити све што је потребно од литературе и прибора за употребу минобацача, али пошто се то не може тек тако научити поћи ћу да вам на лицу места покажем како се то ради. Међутим, постоји један проблем, а то је што ја не могу да идем када хоћу јер имам обавеза у мојој јединици већ ћу поћи сада за викенд на сопствени ризик а ви, уколико желите да будем са вама, тражите ме преко онога ко вам је дао то оружје. Тај је сигурно довољно моћан да може да среди мој долазак јер само тако могу да дођем тамо код вас.”

Горан и Мића се тајанствено погледаше а затим потврдно обојица климнуше главом. Растадосмо се са договором за петак, да се видимо и пођемо у зону сумрака.

Одлазећи према стану поново сам размишљао и понављао Баћине речи, дакле рат је почео а да ми овде у Београду, Србији па и ЈНА ништа не видимо или се бар тако чини. Тек је прошло 16 часова, београдске улице пуне безбрижних шетача, у баштама кафића галама и музика као да је рат почео негде у Азији или Африци. О стању у Хрватској се на ТВ-у износе вести о некој *балван револуцији*, постављању барикада са српске или хрватске стране, побуни Срба или наоружавању Хрвата али се наводи да је све под контролом. Ми у војсци добијамо нешто боље информације, међутим,

ништа не можемо нити смео да предузимамо без одлуке Председништва СФРЈ, а оно је у расулу.

Сутрадан, на послу, кренуо сам у набавку литературе за минобацаче, таблице гађања, топографских карата подручја око Вуковара и другог пратећег прибора. Никоме нисам говорио о мојим намерама а нисам ни имао коме јер људи око мене скоро да нису ништа знали а још су мање осећали ситуацију у Хрватској. Када сам прикупио све што сам сматрао да је потребно ипак сам одлучио да се поверим свом другу из касарне, капетану Колету. Он није био професионални официр, завршио је *Факултет народне одбране* и пешадијску школу резервних официра у Билећи. Носио је чин капетана у резерви али је био на дужности начелника штаба бригаде територијалне одбране и човек са којим сам се дружио у касарни, веома комуникативан, интелигентан, са патриотским набојем. Када сам му изложио своје намере одмах се понудио да пођемо заједно. Нисам имао намеру да га увлачим у ово али је инсистирао те сам пристао. У четвртак увече јавио ми се Горан телефоном и рекао да сутра ујутру у седам сати будем код главне Поште у граду и да ће доћи човек колима и довести ме до Новог Београда, где ћемо се састати и кренути даље. Упознао сам га са чињеницом да ће са нама поћи и капетан Коле.

У петак ујутру, тачно у седам сати, Коле и ја смо чекали плаву Опел Аскону да нас одвезе до Горана. Убрзо се појавило очекивано возило. Био је то капетан КОС-а⁸, Љубан са којим смо се упознали и наставили пут до Новог Београда. Љубан је радио као официр безбедности у команди РВ и ПВО⁹ на чијем челу се налазио генерал Антон Тус. Одмах на почетку разговора упитао сам га:

„Зар не видиш да је рат почео а ви на челу ваздухопловства држите њиховог човека. Зашто?”

„Није баш тако као што мислиш, он је частан официр, добар командант”, правдао га Љубан.

Није ме изненадио његов одговор јер то само говори колико је ЈНА била инертна. Када један официр КОС-а не може да процени ко како размишља шта рећи о осталима. Касније, када је генерал Тус прешао у Хрватску војску на његово место је постављен опет Хрват, генерал Звонко Јурјевић. Некако баш тих дана опет сам се срео са капетаном Љубаном и подсетио га на разговор око Антона Туса те га поново упитах:

„Зашто опет постависте Хрвата за команданта РВ и ПВО?”

„Е, сада грешиш, генерал Јурјевић је друга прича, потиче из партизанске породице. Југословен је по опредељењу, породица му је овде у Београду”, опет га правдао Љубан.

Касније је и овај генерал нанео штету српском народу, не у мери као његов претходник јер је опструкцијом и нечињењем учинио ратно ваздухопловство неефикасним у почетној фази рата. Није одобравао дејство

⁸ КОС – Контраобавештајна служба у ЈНА.

⁹ РВ и ПВО – Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана, вид ЈНА.

авијације по паравојним хрватским снагама које су чиниле злодела. Тек када је смењен са постојеће дужности дошло је до жешће употребе ваздухоплова у рату. Данас овај генерал ужива у пензији са станом у Београду.

Искључиво су Срби били индоктринирани комунистичком идеологијом и лажним братством и јединством. Нажалост, само мањи број официра Срба на кључним позицијама у ЈНА је на време схватио и проценио опасност која је водила у рат.

Горан је захвалио Љубану на помоћи а Колета и мене је примио у свој ауто те смо кренули на север. Успут нам је описао ситуацију на подручју око Вуковара и рекао да је граница затворена те да идемо правцем Нови Сад – Бачка Паланка – Вајска и да ћемо тамо прећи реку Дунав чамцем до Боровог Села.

Дан је био прави летњи, без облака. Тога дана почело је лето. Док смо се кретали према Бачкој Паланци осећао се мирис Дунава. Сетио сам се да се испред Паланке непосредно поред главног пута налази имање моје тетке Љубице која је са породицом живела у Новом Саду. Предложио сам да свратимо и предахнемо, био сам сигуран да су на имању с обзиром на то да је леп дан. Тако је и било. Тетка, теча и сестра изненадише се када нас угледаше а тетка је понудила да се одморимо уз кафу и питу коју је управо извадила из рерне. Покушао сам да избегнем сва питања с њене стране али када је Горан предложио да је боље да се сада, ту опремимо него испред скелског прелаза у Вајској, све јој је било јасно. Како смо Коле и ја пошли у цивилном оделу Горан је отворио гепек возила у коме се налазило неколико комплета маскирних униформи те се сва тројица пресвукосмо. Горан је имао свој револвер, ја такође, а Коле је понео пиштољ *шкорпион*¹⁰.

Домаћини нас у чуду испратише, тетка ме пољуби и сузних очију поручи да се чувам.

Наставили смо даље пут кроз предивне војвођанске крајолике. Тек око поднева стигли смо на скелски прелаз Вајска где нас је чекао чамац. Прелаз су обезбеђивали припадници САЈ-а¹¹ покрајинског МУП-а.¹² Брзо смо прешли на супротну обалу и тог тренутка сам први пут закорачио у ратну зону.

Борово Село, највеће српско насеље у овом делу Хрватске, симбол отпора усташком терору, смештено уз десну обалу Дунава а од Вуковара или Борова насеља делио га је пољски аеродром који је уједно био линија раздвајања двеју зараћених страна.

У ваздуху се осећао мирис барута и паљевине, из даљине су допирали звуци повремених рафала из пешадијског оружја и по нека детонација. На улици народ ужурбано хода док се наоружани цивили, одевени у различите униформе или комбинацију цивилне одеће и униформе, на неким прерађеним возилима крећу у разним правцима што одаје утисак хаотичног

---

¹⁰ *Шкорпион* – Аутоматски пиштољ Застава М84 калибра 7,65 mm.

¹¹ САЈ – Специјална антитерористичка јединица МУП-а Србије.

¹² МУП – Министарство унутрашњих послова Републике Србије.

покрета. Одмах ту поред школе стајао је један цивилни камион са церадом. На каросерији чија је задња страница била спуштена угледао сам положено беживотно тело човека у униформи. Рекоше ми да је управо погинуо један припадник одбране Борова Села, погодио га метак право у чело. Дакле, иста слика коју смо гледали само преко ТВ-а када су нас репортери извештавали са далеких ратишта сада је ето, тик поред нас.

Горан нас је одвео у кућу Јоце Вученовића који је био задужен за прихват помоћи из Србије. Живео је са оцем, мајком и сестром, а супругу и децу је послао у Србију код рођака.

Приликом упознавања, Јоцин отац се представио као деда а мајка као баба те ће тако остати до краја рата. Никада нисам сазнао њихова имена, једноставно смо их звали деда и баба. Много лепих тренутака смо Коле и ја касније доживели у овој кући. Баба нас је редовно дочекивала са неком посласицом као што су штрудла с маком, уштипци или палачинке. Док би деда износио ракију да наздравимо и упознамо га са ратном ситуацијом, баба би одмах нешто изнела на сто да се нађе уз ракију а потом би износила и неку од посласица. Често смо у тој кући ноћили. Једноставно, осећели смо се као код своје куће. Многи састанци важних људи, као и донете одлуке дешавале су се управо у овој кући. Деда и баба, као љубазни домаћини све су угостили онако баш од срца, трудећи се да нико не оде а да није нешто појео или попио. Баба је стално нешто спремала од јела те сам је једном питао:

„Баба, зашто спремаш толико јела сваки дан?”

„Морам, сваки дан неко сврати, ето да се нађе, рат је”, говорила би.

Њихова кћерка Бисерка такође је учествовала у дочеку људи који су свакодневно ту долазили и сваког је са забринутим погледом и зебњом у срцу дочекала и испратила. Та свакодневна брига и живот под тензијом уз топовску канонаду и ноћне рафале одразила се на њено здравље јер јој се пореметио рад тироидне жлезде. Након рата је оперисана у Београду од стране врхунског хирурга, доктора Александра Диклића, који је иначе био начелник санитета у мојој ратној јединици у Болечу. Лично сам посредовао у томе замоливши доктора Диклића да је оперише и због тога ми је веома драго.

Тај викенд у Борову Селу протекао је у посети локалних војних формација које су биле устројене по територијалном принципу односно по селима са српским становништвом.

Горан ме је одмах упознао са Илијом Којићем, припадником полиције, који се ставио на чело одбране Срба у том делу Крајине након трагичне погибије Вукашина Шошкоћанина, команданта одбране Борова Села. Илија ме повео до прве формације минобацача (МБ) 82 mm којима је командовао Раденко завани Рале, једини обучени артиљерац и то на минобацачима у Борову Селу. Рале је служио војни рок у ЈНА на МБ 82 mm као командир одељења – десетар. Окупио је бивше војнике ЈНА који су служили војни рок у артиљеријским јединицама тако да је имао уз сваки минобацач

најмање једног артиљерца, док је остале чланове послуге сам обучавао. Оно што није баш најбоље знао, то је руковање и управљање ватром минобацача. На лицу места сам га обукао и показао му најкраћи метод руковања ватром и дао му упутства како даље да се усавршава. У току моје војничке каријере командовао сам пет година мешовитом минобацачком батеријом која је у свом саставу имала минобацаче калибра 82 mm и 120 mm. На бројним гађањима са војницима током обуке усавршио сам руковање минобацачима до перфекције, посебно са минобацачима 82 mm који су се сматрали пешадијским оруђима и којима су углавном руковали пешадинци. На ова оруђа сам применио и додао неке елементе из правила гађања оруђима земаљске артиљерије, то је она чувена ПЕ-ГА-ЗА која нам је била основ обуке у артиљерији. Тако сам са својом методом гађања минобацачима 82 mm могао већ другом мином да погодим циљ веома прецизно. Убрзао сам и начин заузимања елемената за гађање на нишанским справама, тако да је гађање овим минобацачима деловало веома ефикасно.

Обилазећи линију разграничења српских и хрватских снага уочио сам да има доста пропуста у организацијском смислу и да је потребна обука од стране професионалаца. Зато ме је зачудило како је неко могао да наоружа овај народ и додели им сложене системе а да не пошаље некога ко ће да их обучи. Касније сам добио одговор и на то питање управо од Горана.

Такође сам уочио да поред минобацача 82 mm и 120 mm имају и брдске топове 76 mm Б-1. Командир формације топова био је Радован, који је у војсци био артиљерац. Он је веома брзо прихватио неке моје примедбе и сугестије које сам му дао. Успео сам за ова три дана да обиђем све артиљеријске формације у том делу фронта, помогнем и усмерим их на правилну обуку и коришћење минобацача и топова које су имали. Видео сам задовољство у људима који су били вољни да се боре за опстанак на својој земљи али и жал што око себе немају више стручних људи који ће их обучити у руковању наоружањем.

У одласку увек исто питање:

„Да ли ћете опет доћи?“ Шта сам могао да им кажем осим да слегнем раменима или одговорим:

„Видећу, радим на томе. Не зависи све од мене.“ Осећао сам велику нелагодност. Од своје петнаесте године сам у војсци, осам година сам се непрекидно школовао за рат, током службе обучавао друге а сад, када је рат наметнут мом народу делујем немоћно, не могу да останем самовољно да им помогнем јер би онда био дезертер, одметник и вероватно кажњен.

Горану сам рекао да сам потребан овде као стручна помоћ, те треба да покрене процедуру за мој долазак. Растали смо се уз обећање да ћемо Коле и ја доћи опет самоиницијативно чим нам се укаже прилика а везано за обавезе у својим јединицама. Дотле нека се надлежни побрину око нашег доласка.

Српски добровољац

По повратку из Борова Села наставио сам са својим обавезама на послу свакодневно размишљајући о ситуацији коју сам видео. Оно што ме је највише тиштило то је улога ЈНА у овом лудилу. Најпре, рат у Словенији где смо потпуно пали на испиту када нас је неки војно неуки Јанез Јанша поразио и понизио. Нисам могао да схватим како то да смо се цео живот школовали и вежбали за рат, важили за јаку и угледну војну силу у Европи, а сада тако лако падамо на испиту. Али када видим непосредно поред мене једног Драгојла и начин његовог размишљања буде ми одмах јасно да таквих има доста на кључним позицијама у ЈНА. Зато ме не чуди чињеница да нам се дешавају догађаји у којима нас војно неуки понижавају и умањују нам углед.

Надахнут патриотизмом и вољом људи које сам срео у Борову Селу са нестрпљењем сам чекао да ме неко позове и поново упути тамо. Време је пролазило, а онда крајем августа позвао ме телефоном лично генерал Милан Грујић, командант Команде одбране града Београда.

„Жарко, одмах дођи код мене.”

Генерала Грујића сам веома добро познавао, био је командант артиљеријског пука у коме сам службовао након завршене Војне академије у гарнизону Кичево у Републици Македонији. Стари обавештајац, пре тога је службовао у Грчкој као војни аташе, веома mudar и добар командант. Због своје правичности уживао је поштовање од стране свих који су са њиме радили. Србин, рођен у Пакрацу, у Другом светском рату усташе су му побиле већи део фамилије, касније ће се испоставити да је један од ретких који је разумео шта се тамо дешава.

Ушавши у канцеларију срдачно смо се поздравили, а онда ме упитао: „Ти си био тамо, је л' тачно?”

Био сам затечен. „Како је знао, одакле му информација”, размишљао сам. Није ни сачекао мој одговор него је одмах прешао на следеће питање:

„Добро, није требало да идеш без питања али сада имамо други проблем. Да ли знаш да рукујеш лаким ракетним лансером 128 mm М-71?”

„Да, као што знате у нашем пуку имамо један дивизион вишецевних бацача ракета 128 mm *Пламен* а ово оруђе је само једна цев направљена као лансер ракета. Имао сам прилике да рукујем тим лансером, та оруђа налазе се у саставу јединица ТО¹³”, одговорио сам.

„Сада ме добро слушај. Ићи ћеш тамо у ратну зону, извршићеш обуку са људима који су одређени да рукују тим оруђима и када их обучиш вра-

---

¹³ ТО – Територијална одбрана, компонента оружаних снага СФРЈ, независна од ЈНА. Најшири и најмасовнији облик организовања грађана за оружану борбу у СФРЈ.

тићеш се назад. О овоме никоме немој да причаш а ја ћу твом команданту да објасним где си отишао, ти му само реци да идеш на Космај¹⁴ да обучаваш резервни састав неке јединице ТО и ништа више. Даље, када одеш тамо немој да носиш војну легитимацију, униформу са нашим ознакама, скини чиновне и немој нигде да се појављујеш јавно, посебно не у медијима. Избегавај контакт са представницима међународних организација. Не представљај се по чину, имену и презимену већ користи неки надимак. У случају да те заробе, рећи ћеш да си самоиницијативно дошао, узео си годишњи одмор да помогнеш људима. Уосталом, ти те људе познајеш, то је твоја тазбина, ожењен си из Боботе. Је л' тако? Разумео си све, чувај се, ово су мутна времена. Ми као ЈНА још увек се не мешамо у њихове сукобе. О свему што будеш видео тамо ћу ти, никоме ништа не говори, када се будеш вратио доћи ћеш прво код мене. Да ли ти је ово што сам рекао јасно?", издекламовао је генерал Грујић.

Ово његово излагање схватио сам уједно као добронамеран савет и сугестију али и као наређење.

„Разумео сам све друже генерале, него само хоћу да знате да тамо има много проблема око обуке, недостаје им стручан кадар. Они су се наоружали из наших магацина, видео сам ознаке на сандуцима са оружјем и муницијом, нису их ни поскидали“, образложио сам му детаље које сам видео на лицу места.

„Добро, знам, немој никоме о томе да причаш а уколико желе стручну обуку нека доведу људе овамо, ето у Пригревицу¹⁵, на пример, ту ћемо их обучавати“, закључио је.

„Разумео сам, када крећем“, упитао сам нестрпљиво.

„Одмах, ево ти бројеви телефона, јавићеш се Јовици или Браци, они ће даље предузети све да те тамо пребаце.“ Дао ми је један папирић на коме су били исписани бројеви телефона и имена.

Нисам знао ко су Јовица и Браца, свеједно је, осетио сам велику радост и олакшање, као да идем у сватове а не у рат. Дошао сам кући, узео сву потребну опрему и оружје а онда сам са оног списка телефоном позвао Брацу.

„Доћи сутра рано ујуту код мене у стан, најкасније до 8 сати“, рече Браца, затим ми је издиктирао адресу становања. Сутрадан у заказано време упознао сам Брацу, високог државног функционера и блиског сарадника председника Милошевића. Ту је био и Илија Којић, полицајац, самозвани командант САО¹⁶ Источне Славоније Барање и Западног Срема.

Браца је одмах прешао на конкретан разговор.

„Овако мајоре, идеш тамо и остајеш док се рат не заврши, помоћи ћеш у обуци и организацији територијалаца. Када се вратиш чека те пиштољ

---

¹⁴ Космај – планина у Србији, у околини Сопота и Младеновца.

¹⁵ Пригревица – Насеље у Србији у Западнобачком округу.

¹⁶ САО – Српска аутономна област.

ЦЗ 99 са посветом од мене, јеси ли разумео?" Браца је деловао одлучно и самоуверено.

„Разумео сам, и ја бих желео да буде тако али мени је генерал Грујић рекао да треба да извршим неку обуку и када то завршим да се вратим. То морате са њиме да решите.” Објаснио сам му да у војсци нема самовоље, те да се све ради по наређењу.

„Добро, сад ћу ја то да решим”, рече Браца и узео телефон да позове генерала Грујића.

Након разговора са њиме позвао ме до телефона и дао ми слушалицу.

„Жарко, остаћеш тамо колико буде потребно, јеси ли разумео”, рекао је генерал Грујић и поново ми пожелео срећу.

„Ето видиш мајоре, све смо решили, сада ће те Илија одвести у Борово Село а ми се ускоро видимо. Доћи ћу ја тамо. Срећно мајоре!” Браца ме је љубазно, са осмехом испратио до излаза.

Доле на улици нас је чекао полицијски *Лух* те Илија и ја кренусмо новим путем Београд – Нови Сад – Бачки Петровац – Оџаци – Српски Милетић, те напослетку стигосмо у Богојево а затим преко моста, Ердута и Даља у Борово Село. Богојевски мост је био проходан након ослобођења Ердута од стране ЈНА и ТО (25. јула 1991. године). Отишли смо у кућу код бабе и деде који се обрадоваше и изнесе одмах нешто за јело и пиће.

„Сигурно сте уморни од пута, 'ајде Илија немој одмах Жарета на задатак, нека мало одмори”, рече баба и позва нас да ручамо. У току ручка појавио се Горан Хаџић.

„Добродошао Жаре!” Обрадовао се Горан видно расположен.

Тај надимак ће ми остати током целог рата и тиме сам испунио један задатак генерала Грујића.

Оно што ме је највише окупирало током пута било је питање како је генерал знао да сам долазио у Борово Село. На то питање одговор ми је дао Горан, управо сада за време ручка.

„Знаш ли да смо те одмах тражили када си се вратио за Београд? Наша веза је генерал у пензији Радојица Ненезић. Њему смо дали задатак да тражи тебе и Колета. Он је отишао код начелника Генералштаба, генерала Благоја Аџића и рекао му како два официра добровољца желе да дођу овде да се боре. Аџић га је потом упутио код генерала Андрије Силића, начелника штаба Прве армије, јер је он био надлежан за вас. Када је Ненезић отишао код генерала Силића и испричао му да сте већ били овде и да желите опет добровољно да дођете овај је позвао генерала Грујића који је ваш непосредни командант и укорио га речима: „Знаш ли ти да неки твоји официри тајно одлазе у подручје Вуковара, види да се то више не понови”, рекао му је Силић и навео је ваша имена.” Испричао је Горан до детаља цео процес који се водио око мог и Колетовог доласка. Наравно, генерал Андрија Силић био је Хрват и није одобравао тај поступак.

Невероватно је да су на кључним позицијама у ЈНА пред почетак рата у СФРЈ били постављени Хрвати или Југословени. Отуда та конфузија у

деловању ЈНА и њеном опредељењу на почетку рата. Проћи ће доста времена док се редови у ЈНА не буду консолидовали и стали у одбрану угроженог српског народа.

Након ручка Илија ме је одвео у једну собу у којој је било пуно униформи и то маскарних или како су их звали *мартићевке* по Милану Мартићу, вођи отпора Срба у Книну. Изабрао сам једну, а у другом углу собе било је неколико различитих симбола и амблема извежених тако да се могу закачити на униформу. Један ми се одмах допао, српска тробојка на којој је ћирилицом исписано СРПСКИ ДОБРОВОЉАЦ. Узео сам га и прикачио изнад левог џепа. Илија ме погледао и задовољно се насмејао.

„Прави избор”, рече и поведе ме до школе у центар села где се налазио центар везе. Упознао ме је са још неким људима који су били укључени у организацију одбране српских насеља. Они су ми изнели проблеме и сугестије, саветовали ме одакле најпре да кренем. Дали су ми једно теренско возило, џип марке НИСАН, којим је требало да се крећем по терену. Од наоружања, поред мог личног револвера узео сам још и пиштољ *шкорпион* са неколико оквира муниције и две бомбе.

Тако сам постао први официр ЈНА који је добровољно дошао на територију САО Крајине и ставио се у одбрану свог народа.

*

Није ми требало много времена да сагледам комплетну ситуацију на линији раздвајања зараћених страна, најпре од Борова Села до Бршадина, а касније и на осталим деловима фронта. Прошао сам дуж те линије и одмах уочио велике организацијске пропусте. Запазио сам хаотично стање у Борову Селу, слабу организацију у Бршадину, док је нешто боља ситуација била у Трпињи захваљујући тамошњем команданту ТО Бори Држачићу, који је имао велики углед и ауторитет код мештана.

Обилазећи свакодневно положаје на линији раздвајања једног дана затекао сам се са неколико припадника ТО Борова Села у рејону Црепуља. То је насеље на крају Борова Села према Борову насељу између којих се простирао пољски аеродром. Свакодневна пушкарања са обе стране била су веома опасна по становнике који ту живе па сам кренуо са петорицом територијалаца да сагледам ситуацију. У близини једне куће, непосредно уз аеродром, зауставили су ме један младић и девојка.

„Господине, ја сам преводилац, а ово је новинарка из француског листа *Ле Монде*. Жели да разговара са Вама”, представио се младић.

„Зашто баш са мном”, одговорио сам.

„Зато што мисли да сте Ви главни”, образложио је преводилац.

„Зашто она мисли да сам главни”, наставио сам дијалог.

„Приметила је да се сви ови људи обраћају Вама, а Ви им нешто објашњавате па делује као да сте неки шеф или слично”, покушавао је да образложи преводилац.

„Реците јој да ја нисам главни и нађите неког другог”, завршио сам разговор и окренуо се решавању проблема због кога смо дошли.

Након сагледавања ситуације кренуо сам са групом према школи. Међутим, она је упорно ишла за нама. Пратила ме је у стопу. Када смо ушли у једну учионицу, опет ће онај преводилац:

„Господине, она моли за кратак разговор.”

„Добро, шта жели?” Пристао сам да обавимо разговор.

ЛМ¹⁷: „Како се зовете?” Превео је преводилац њено питање.

„На француском Жак, тако нека напише”, рекао сам преводиоцу.

ЛМ: „Шта Вам је то на изнад левог џепа на униформи? Шта ту пише?”

Показала је руком на прикачен натпис изнад џепа.

„Српски добровољац”, оговорио сам, а преводилац је превео.

ЛМ: „Шта то значи?”

„То значи да сам добровољно дошао из Србије да помогнем свом народу.”

ЛМ: „У чему им помажете?”

„У обуци на минобацачима. Знате, служио сам војни рок као нишанџија и разумем се добро у минобацаче, а после тога сам као припадник резервног састава и даље вежбао на том оруђу”, почео сам да измишљам причу.

ЛМ: „Шта сте по професији? Где радите?”

„Инжењер организације рада, радим у једној београдској фирми.” То ми је прво пало на памет јер сам својевремено желео баш то да студирам.

ЛМ: „По ком сте основу дошли овде? Како сте оставили посао у фирми?”

„Узео сам годишњи одмор.”

ЛМ: „Шта ћете предузети уколико рат потраје дуже од вашег годишњег одмора?”

„Узећу неплаћено одсуство, а има и других начина, но надам се да ће се рат брзо завршити.”

ЛМ: „Ко угрожава Србе у Хрватској?”

„Усташе. Али то је део историје, немам сада времена да Вам објашњавам. Извините ме.”

ЛМ: „Хвала Вам, пуно среће!”

„Хвала и Вама, поздравите братски француски народ”, завршио сам разговор и одахнуо.

Испунио сам и ово обећање дато генералу Грујићу да се нећу појављивати у медијима и да ћу крити свој идентитет. С обзиром на то да сам кључне податке измислио, то значи као да се нисам ни појавио у медијима. До краја рата сам избегавао медије и давање интервјуа, мада су то више пута тражили од мене.

Тај савет генерала Грујића и значај његових речи схватићу озбиљно тек након завршеног рата.

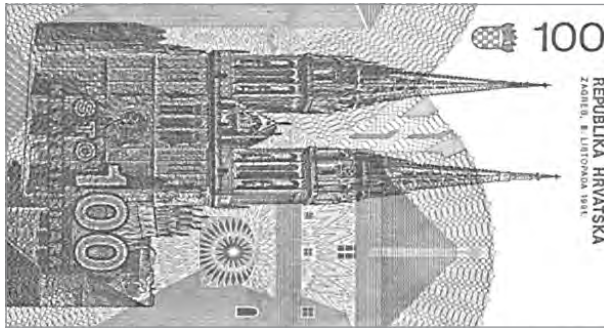
¹⁷ ЛМ – *Ле Монде*, француски часопис.

СРПСКИ ДОБРОВОЉАЦ

*Заблуде од почетка сукоба:
Амблем који су носили припадници ТО, САО Славонија, Барања и Западни Срем
са југословенском тробојком и звездом петокраком.*

Хрвати су, од почетка сукоба, знали шта хоће. Нова новчаница је издата 8. октобра 1991. године. Тада је Хрватска још увек била у саставу СФРЈ.

Срби, као и увек касне у својим одлукама. Прве новчанице РСК издате су тек средином 1992. године.

Одлука у Даљу

Крајем августа Илија ме је обавестио да имамо један важан састанак у Даљу и да обавезно дођем. Дошао сам у заказано време на договорено место и затекао Јовицу, његовог помоћника Френкија и Брацу. Били су ту још Илија и Горан, пуковник Мандарић са двојицом официра из Новосадског корпуса и пуковник Тасо, командант 51. мтбр. На радном столу била је раширена топографска карта са уцртаним планом дејства јединица ЈНА оријентисаних према Вуковару.

Разговор је започео Јовица истичући како би требало што пре ослободити Вуковар и кренути даље у извођење војних операција у дубину територије Хрватске, те да је председник Милошевић јако забринут за целокупну ситуацију а посебно за Вуковар у коме су блокирани војници ЈНА у касарни и део цивила српске националности. Са операцијом треба почети одмах, те је циљ овог састанка да представник ЈНА изнесе план, а ТО Крајине да изнесе податке о снагама којима располаже и које се могу ангажовати у овој операцији. Пуковник Мандарић је изнео План операције који је нацртан на мапи. Њиме је предвиђано да 51. механизована бригада новосадског корпуса која се већ налазила на простору Ердут, Даљ и Борово Село уз подршку бригадне и корпусне артиљерије крене у напад на Вуковар. Планирана нападна операција извела би се у две фазе. У првој фази напада планирано је груписање главних снага бригаде на правцу Борово Село – Борово Насеље. Помоћне снаге груписати на правцу, село Трпиња – Трпињска цеста – железничка станица Вуковар. Ова фаза напада завршила би се код железничке станице Вуковар где би се главне и помоћне снаге спојиле а потом наставиле даљи напад према центру града. У другој фази операције планирано је коначно ослобађање града од хрватских паравојних снага. Пуковник Мандарић је прецизно објашњавао сваки детаљ на педантно исцртаној мапи, док су га сви пажљиво слушали.

Пратећи пуковниково излагање одмах сам уочио да је План операције рађен у неком од удобних кабинета команде 1. Армије уз кафу, као да се ради о некој штабној ратној вежби које смо безброј пута симулирали у мирнодопско време, без извињања терена и без тачно утврђеног стварног стања на самом бојишту. Морао сам да реагујем и након излагања сам се први јавио за реч.

„Уз дужно уважавање и поштовање оних који су овај План операције урадили могу да кажем да ће он, уколико се овако буде реализовао, доживети фијаско и то на самом почетку операције.“

Сви су ме зачуђено погледали, посебно пуковник Мандарић који је одмах оштро реаговао:

„Ко је овај човек? У шта се он разуме?” Погледао је у Јовицу и Брацу упитним погледом, док му се на лицу оцртавао тихи бес. С обзиром на то да нисам носио чинове и да сам се на почетку представио као неко испред штаба ТО није знао ко сам. Јовица је смирено одговорио:

„Он је мајор ЈНА. Разуме се добро у неке радње, пусти га нека образложи то што је рекао.”

Наставио сам са излагањем користећи План операције на мапи.

„Ово сам рекао зато што је ситуација на терену потпуно другачија од Ваше замисли. Напад бригаде на главном правцу напада где га Ви планирате не може се извести без великих губитака. Између насеља Црепуља, које се налази на крају Борова Села према Борову Насељу налази се велики брисани простор дужине око 1 km и приближно толике ширине. То је заправо пољски аеродром, ту је њихова одбрана најјача. Они се са нашим снагама пушкарају од другог маја, скоро 4 месеца, познају сваки педаљ простора и очекују напад са те стране. Дакле, наше снаге ће бити изложене жестокој ватри из свог наоружања зато то није добар правац главног удара. Овај други, или помоћни правац напада на Трпињској цести, може се прихватити али и он је добро брањен па треба добро разрадити тактику напада. Ово говорим зато што сам сваки педаљ овог простора проучио крећући се линијом додира и знам шта се тамо догађа. Осим тога, Борово Насеље је строго урбана средина са високим стамбеним зградама које су јако погодне за браниоца и пружање отпора нападачу. Није ми јасно како је неко могао да уради овакав план без детаљног извиђања и познавања ситуације на терену”, завршио сам своје излагање.

Настало је комешање, пуковник Мандарић је одједном променио лице из бесног стања у одважан и пркосан израз, затим је значајно погледао Јовицу па опет Брацу.

„Добро, шта предлажеш мајоре”, упитао је тихим гласом Јовица.

„Предлажем да никако не идемо у фронтални напад него да извршимо пресецање града на неколико делова, постепено, део по део, из правца Трпињске цесте и Бршадина користећи лака оклопна возила, пре свега праже¹⁸ и да решавамо кућу по кућу. Тако ћемо доћи до железничке станице и одвојити Борово Насеље од Вуковара. Борово Насеље би остало у блокади а ми бисмо кренули према самом граду опет полако одсецајући део по део. То бисмо ми могли да изведемо са нашим снагама ТО уз подршку ЈНА која би нас пратила.” Детаљно сам на мапи показао своју замисао.

Први је реаговао Френки.

„Мислим да је ово добро решење, свиђа ми се.

Тако смо ми решавали проблеме насеља у Книнској крајини, одсецањем дела по дела са лаким топовима и тешким митраљезима на возилима.”

Поново је реч узео пуковник Мандарић. Испрсио се, још званичније прелетео погледом преко свих присутних, а онда рекао:

¹⁸ Прага – Лаки самоходни противавионски топ опремљен са два топа калибра 30 mm. Развијен у Чехословачкој 1950. год.

„Ја сам добио наређење од команданта Прве армије и само могу да вас обавестим да ми, као ЈНА, преузимамо одговорност. Тамо је наша касарна и у њој блокирани војници које морамо што пре да ослободимо. Крећемо у напад већ сутра”, завршио је излагање пуковник Мандарић, купио мапу и папире и отишао.

Јовица је са чуђењем погледао у Френкија и Брацу и затим се обратио мени рекавши:

„Мајоре, сада је све у рукама ЈНА, ти више немаш одговорност за последице, покушао си да им скренеш пажњу на битне ствари, шта је ту је. Остаје да видимо ко је био у праву.”

Сутрадан је све било спремно за напад по Плану операције који је представљен на састанку у Даљу.

Налазио сам се на командном месту 51. моторизоване бригаде у рејону Савуља на улазу у Борово Село којом је командовао пуковник Енес Тасо и посматрао припреме за почетак напада.

Са пуковником Тасом коментарисао сам детаље са јучерашњег састанка у Даљу држећи се и даље свог става. Међутим, он је био самоуверен у успех који треба да уследи. Јединице бригаде су заузеле борбени распоред за напад и чекале сигнал. Гледајући ту силу и снагу бригаде многи мештани су изашли на улице и раздрагано поздрављали војнике, бацали цвеће на тенкове, а војнике у строју даривали разним поклонима: веженим пешкирима, марамама, храном и пићем. Међутим, војници нису показивали никакву еуфоричност већ су дисциплиновано слушали наређења својих старешина заузимајући положај за напад.

А онда хладан туш. Пред сам почетак напада хрватска паравојска је осматрајући припреме за напад испалила неколико мина минобацачима по рејону Црепуља. Једна мина је пала усред строја војника које је неки паметњаковић постројавао на првој линији да би им издао последња упутства пред напад. Погинула су четири војника и једна болничарка док је неколико рањено. Напад је одмах обустављен, а у селу лелек и општа жалост за изгубљеним младим животима.

Сви смо били тужни, морал је за тренутак пао код свих који су чули ту вест, а она се веома брзо проширила целом Крајином. Наравно, нису изостале ни спекулације пропраћене речима: издаја, продаја и томе слично али морало се ићи даље.

Биће потребно доста времена и детаљних припрема за општи напад на Вуковар. У зону борбених дејстава почеле су да пристижу и друге јединице Новосадског корпуса, а касније и остале јединице из Прве армије ЈНА. Команда Новосадског корпуса преселила је командно место у Даљ. За то време ни хрватска паравојска није седела скрштених руку. Почели су да довлаче свеже снаге и наоружање и да организују још жешћу одбрану Вуковара.

Могло је да буде све једноставније и брже да је на састанку у Даљу донета другачија одлука и примењена боља тактика. Могло је али није. Зато ће таква брзоплето донешена одлука и нестручно планирање све нас скупо коштати.

Ердут

Илија Којић се није сналазио у улози команданта штаба ТО. Решавао је више егзистенцијалне проблеме становништва него борбене задатке, а и био је усамљен у томе, без икакве подршке. Зато сам одмах почео са организацијом и формирањем штаба ТО за СБЗС (Славонију, Барању и Западни Срем). У локалној школи окупио сам све оне који су имали ауторитет и неки утицај у народу, а онда им презентовао како треба да изгледа штаб ТО, односно које органе мора да има да би функционисао. На том састанку је био присутан и Горан Хаџић који ће касније донети уредбу о формирању штаба ТО са свим органима које ћемо касније надограђивати.

За неколико дана дошли су Јовица и Браца. Састали смо се у кући код бабе и деде. Упознао сам их са ситуацијом и рекао да су ми у обуци територијалаца неопходни помоћници за обуку јединица пешадије. Предложио сам да убрзају долазак капетана Колета и да ми пошаљу неколико припадника САЈ-а¹⁹. За обуку артиљераца ми више нико није био потребан јер сам могао све сам да испратим. Обећали су да ће то завршити.

И заиста, за два дана дошли су у Борово Село капетан Коле, а из САЈ-а Тепи и Шикс. Одмах су кренули са пешадијском обуком.

*

Међутим, проблеми су су били много већи него што сам могао да замислим. Штаб ТО за Славонију, Барању и Западни Срем није могао никако да функционише у Борову Селу. Ту је било стециште свих избеглица и стицања хуманитарне помоћи тако да се није могло радити на војном организовању, а Илија се више бавио проблемима који тиште становништво него проблемима одбране српске територије. Зато сам одлучио да одем за Београд и озбиљно поразговарам са Јовицом и Брацом.

По доласку у Београд предочио сам им како сам замислио рад штаба ТО и комплетну организацију обуке. Предложио сам да пошаљу још специјалаца из САЈ-а јер се то показало као веома добро, те да сменимо Илију и уместо њега поставимо неког из структура МУП-а. Радо сам хтео да прихватим ту обавезу али с обзиром на то да ЈНА још увек званично није умешана у сукоб, то није било могуће јер ми не би одобрили, и овако сам у неку руку на тајном задатку. Такође сам предложио да се штаб ТО премести из Борова Села у Даљ или негде другде.

Јовица и Браца су реаговали веома брзо. Отишао сам у стан да узмем још неке ствари и да се сутрадан вратим, међутим то вече позвао ме Јовица и рекао:

---

¹⁹ САЈ – Специјална антитерористичка јединица МУП-а Србије.

„Оно што си тражио обезбеђено ти је, они су сада на путу. Када стигнеш тамо потражи Баџу, даље све знаш шта треба да радиш.”

Сутрадан сам кренуо назад у Борово Село и упутио се право у школу. Ту сам затекао Горана, Илију и петнаест специјалаца САЈ-а. Горан ми је одмах представио главног међу њима, омањег човека спортски грађеног са оштрим и одлучним погледом. Био је то Радован Стојчић – Баџа, командант САЈ-а, имао је 40 година.

„Ја сам Баџа”, представио се уз војнички став и снажан стисак руке.

„Ја сам Жарко. Како ти је право име?”

„Зови ме Баџа, то је довољно.”

Као да му је било криво што не знам његово пуно име и презиме јер је вероватно мислио да мало ко није чуо за њега. Био је командант САЈ-а и вицешампион СФРЈ-а у џудоу. Један од тројице који су за време побуне Шиптара у Старом Руднику на Косову и Метохији (28. 02. 1989. год.) ушли у рудник и избацили шездесет побуњених Шиптара на површину. Са њиме су били Насер Орић и Негован Радовановић. Они су се са пуном ратном опремом на себи спустили кроз вентилациони отвор низ конопац на дубину од 80 метара и на тај начин изненадили шиптарске рударе.

Нисам заиста знао за њега, а ову причу о Старом Руднику лично ми је испричао Негован, један од учесника тог догађаја. Рекао ми је и то да је Баџа лично разрадио ту акцију а онда је тај предлог изнео министру МУП-а. Предлог је прихваћен, акција је изведена бриљантно, а за тај подвиг били су сви награђени од министра МУП-а Србије.

„Добро, мене зови Жаре, сви ме тако зову”, завршио сам са упознавањем. Било је то 21. септембра 1991. године.

* *

Даљи след догађаја се одвијао веома брзо. Горан је донео одлуку да се штаб ТО за Славонију, Барању и Западни Срем пресели у Ердут у центар за обуку територијалаца. Била је то сјајна одлука. Центар је имао све услове за војну обуку и организацију. То је био центар за обуку територијалних јединица Хрватске као што је Бубањ Поток у Београду био Центар за обуку територијалних јединица Србије. За команданта Центра постављен је Аркан са својим припадницима Српске добровољачке гарде или *Тигрови* како су се звали.

Тако сам упознао Жељка Ражнатовића – Аркана, који је до тада са својим борцима био у селу Тења. За њега сам први пут чуо када је требало да одем у Тењу и сагледам треба ли тамо каква помоћ. Међутим, Илија ми је рекао да нема потребе да идем јер је тамо Аркан са својим *Тигровима* и да је све под контролом. Сви су причали о њему али нисам знао ко је он и ето, сада сам га упознао.

По пресељењу у Ердут организовали смо прихват и обуку добровољаца који су пристизали из разних крајева бивше „Југе”, највише из Србије а

долазили су из Грчке, Русије и других држава. За обуку смо користили припаднике САЈ-а које је довео Баца, наравно ту је био и капетан Коле.

Предлог који сам изнео Јовици и Браци такође је реализован. Уместо Илије Којића за команданта штаба ТО Славоније, Барања и Западног Срема постављен је Баца, а за начелника штаба Жика Трајковић. Коле је био инструктор за обуку пешадије а ја инструктор за артиљерију. Постављени су и остали чланови штаба ТО. Сву стручну помоћ око устројства и конкретних задатака чланова штаба урадио сам на основу струке и праксе, као и дугогодишњег искуства и рада у ЈНА.

Илија је премештен у владу САО Крајине на место министра одбране у знак захвалности за допринос у почетном периоду рата.

* * *

Живот и рад у Центру за обуку у Ердуту био је веома динамичан. Радио сам свој посао око обуке артиљераца одлазећи у свако место где су били постављени положаји артиљерије. Међутим, Баца је желео да будем стално са њиме јер сам добро познавао распоред наших снага и терен по коме смо се кретали. Знао сам скоро свако село у троуглу Вуковар, Осијек, Винковци. Блокада око Вуковара протезала се на линији Борово Село – Трпиња – Липовача – Бршадин, до реке Вуке. Правац Вуковар – Богдановци – Маринци – Нуштар, био је под контролом хрватских снага и то је био једини правац за снабдевање Вуковара. Даље од те линије са источне стране Вуковара до Дунава деловале су друге снаге ТО а касније и јединице ЈНА са којима до пада Богдановаца нисмо имали додира.

Дакле, са Бацом сам обилазио сва села у том троуглу закључно до Силаша и Тење док није отворен пут ка групи српских села према Винковцима. То су: Острово, Габош, Маркушица, Подриње, Ада, Петрова Слатина, Шодоловци и Караџићево. Доста нас је забрињавала ситуација у тим селима јер нисмо могли да одемо до њих зато што је постојала препрека коју су чинила хрватска села: Тординци, Антин, Корођ и Ласлово. Били су добро организовани, нису дозвољавали пролаз према српским селима. Међутим, постојали су неки пољски путеви и стазе између тих села којима су повремено долазили курири и доносили су нам извештаје. Говорили су нам да се не бринемо док је тамо командант Мачак који је организовао одбрану тих српских села. Желели смо што пре да успоставимо контакт са тим српским селима и упознамо команданта Мачка.

Повољна околност која нам је омогућила да брже ослободимо села која су нас спречавала на путу према Маркушици и осталим српским селима био је долазак дванаесте механизоване бригаде из Осијека у ово подручје. Ова бригада којом је командовао пуковник Бора Ивановић била је блокирана у касарни у Осијеку и на полигону „ЦЕ” на излазу из града према селу Тења. Одлучношћу команде бригаде и ултиматумом који је дат градоначелнику Осијека ова бригада се уз минималне губитке извукла

из подручја града (17.09.1991. године), дошла у српска села Тењу, Боботу, Веру и Силаш и заузела положаје према непријатељу. Касније, након доласка 12. мтрб, припадници ТО села Силаш заузели су село Корођ, а 30. септембра припадници ТО села Маркушица позвали су мештане села Антин да напусте село ради њихове безбедности и спречавања евентуалне колатералне штете. Већ након тога могли смо слободно да одемо до Маркушице и других српских села.

Баца и ја смо отишли у Маркушицу где нас је дочекао командант ТО Драган Петковић – Мачак. Одмах смо учили да је он веома добро припремио одбрану села без ичије помоћи и присуства јединица ЈНА. Такође смо обишли и остала села и понудили помоћ. Запазио сам да је потребна стручна обука код артиљераца па сам тих дана доста времена провео у тим селима и обучавао их.

* * * *

Наредних неколико дана боравио сам у Маркушици и околним селима а понекад сам морао да одем и у Ердут. Враћајући се једно вече око поноћи за Ердут на излазу из села Вера зауставио ме је један територијалац, старији човек.

„Извини, морам нешто да ти кажем, видим да често ноћу идеш сам овим путем, где идеш”, упитао ме је са намером да ми још нешто каже.

„За Ердут”, одговорио сам.

„Види овако, сада када изађеш из села пут води кроз кукурузе, а до ердутског пута има 7 km. Тај део нико не чува. Понекад ноћу чујем како људи иду кроз кукурузе од Осијека према Вуковару и обратно па можеш да налетиш на њих. Један наш је скоро страдао. Најбоље путуј дању, ноћу нико не иде”, упозорио ме је овај човек.

„Хвала, упамтићу то”, захвало сам и кренуо за Ердут.

А ја сам мислио да сам безбедан јер носим две бомбе а на седишту сувозача држим *шкорпион* са метком у цеви. Нисам уопште размишљао каква све опасност вреба на том дугом путу који често прелазим, и то ноћу.

Преокупиран свакодневним проблемима на које сам наилазио нисам имао времена да размишљам о томе. Такво је стање између сваког села. Страже су углавном на прилазима док између њих постоји брисан простор покривен кукурузом који је одлична маска. Кукурузи су ове године родили као никада до сада, стабла су им толико висока да тенк може неопажено да прође. Касније, доласком јединица ЈНА, ситуација се изменила, сваки међупростор је био запоседнут и контролисан.

Тек када је све прошло, након неколико година почео сам да анализирам сваку ситуацију кроз коју сам прошао. Схватио сам да поред знања и вештине које сам стекао у војсци ипак постоји нешто што се зове ратна срећа, судбина или нешто треће.

Шта ме је сачувало од зла то само Бог зна.

Капетан Коле

Враћајући се за Београд, Коле и ја, пуни утисака препричавали смо догађаје током бурног викенда који смо провели у Боровом Селу и околини. Стекао сам утисак да Коле мисли исто што и ја, да је неопходно да се максимално ангажујемо како бисмо помогли тим људима у обуци и организацији која би им помогла да лакше изнесу терет рата који их чека у наредном периоду. У том размишљању прекиде ме Коле питањем:

„Знаш ли Жаре да сам ја имао обуку на минобацачима 82 mm у школи резервних официра али нисмо радили овако како си ти показивао овим момцима тамо. Ипак је то више артиљеријски него како смо ми то у пешадији учили. Да ли би могао да ме научиш како ти то радиш на твој начин”, упитао ме знатижељно.

„Важи друже Коле, само не знам како када у мом пуку нема минобацача.” Покушавао сам да га одвратим од те намере јер само ми је још било потребно да обучавам Колета, размишљао сам.

„Али зато има у мојој бригади”, одговорио је као из топа.

„Добро, али где ћемо да радимо? Знаш да у касарни има да се чуде шта то радимо а онај твој луди командант има да нас прогласи за терористе.” Покушавао сам да му објасним ситуацију у којој смо се налазили јер је став ЈНА немешање у сукобе.

„Не брини, имам идеју. Код мене ћемо кући, у мом дворишту”, веома озбиљно је предложио Коле.

Нисам имао одговор на овај предлог.

Договорено и одмах учињено. Сутрадан смо из магацина узели минобацаче и то један МБ 82 mm и један лаки МБ 120 mm, потребан прибор и инструменте, те једним возилом све то превезли до његове куће у двориште. Колетова кућа налазила се на Дорћолу²⁰, двориште је било опасано високим зидом тако да смо могли на миру и без присуства јавности да радимо. После радног времена долазили бисмо у двориште и вежбали, такође смо користили сваки слободан тренутак и остајали бисмо до касно у ноћ.

Коле се баш доста посветио проблему који нас је задесио и догађајима које смо доживели приликом првог нашег одласка у Борово Село. Само је о томе желео да причамо и планирамо како да им помогнемо. Највише нас је бринуло како то да ЈНА није предузела енергичне мере да разоружа хрватске паравојне снаге на време него дозвољава да се сукоби све више шире.

Како није било вести од Горана о нашем званичном одласку у Борово Село, одлучили смо да опет одемо самоиницијативно након 15 дана од првог одласка.

²⁰ Дорћол – Део Београда, општина Стари град.

Позвао сам Илију преко центра за везу у Борову Селу да пошаље возило по Колета и мене. Дошао је један припадник МУП-а из Новог Сада и на договореном месту нас преузео. Опет смо истим путем пошли назад у Борово Село, сусрели се са истим људима на чијим смо лицима приметили озареност и радост што нас виде. Овога пута обуку сам извршио уз асистенцију капетана Колета, најпре у Борову Селу, Трпињи, Боботи и Пачетину. Мада је време било кратко, ми смо били задовољни учинком јер смо радили од јутра до касних вечерњих часова, а онда смо у кући код бабе и деде препричавали догађаје до иза поноћи. У недељу увече тешка срца и са великом тугом кренули смо назад за Београд.

Када је Коле почетком септембра поново дошао у Борово Село са њиме су дошла и два припадника САЈ-а, Тепи и Шикс. Тај његов долазак је одобрио генерал Грујић на моје инсистирање преко Јовице и Браце. Коле, Тепи и Шикс су одмах кренули са интензивном пешадијском обуком. Једног дана сам пролазио поред њих и посматрао како вежбају територијалце. Било је право задовољство гледати како они то раде, посебно сам био изненађен како се Коле унео у обуку, био је строг и упоран, сваку радњу је прво показао а онда захтевао да сви понове до савршенства. Исто тако су се понашали Тепи и Шикс. Био сам задовољан што је све кренуло у добром смеру.

Касније, када смо прешли у Ердут у Центар за обуку ТО, Коле и ја смо били смештени у исту собу интерната. Виђали смо се понекад увече и до касно у ноћ препричавали догађаје.

Након неког времена Коле је формирао специјални диверзантски одред од добровољаца који је био размештен у Аљмашу. За тај одред била је директно надлежна Команда новосадског корпуса.

Када је крајем септембра кренуо општи напад на Вуковар у коме је, поред ЈНА, учествовало 100 припадника ТО, нашао сам се на Трпињској цести са Бацом и Жиком ради увида у стање на бојишту.

Дошли смо до прве линије фронта, у Херцеговачку улицу, и ту затекли једну веома драматичну сцену. У току напада ЈНА и ТО дошло је до застоја, чеони тенкови су се због јаке ватре повукли неких 100-150 метара уназад. Испред њих су остали борци ТО незаштићени а међу њима и Коле са својом групом. Имали су везу са командантом ЈНА одговорним за напад и тражили минобацачку подршку да би могли да се извуку. Командир минобацачке батерије је био позади, на полазном положају удаљеном око 1,5 km, а напред је истурио извиђаче који нису знали да рукују ватром минобацача. Командир батерије, вероватно из страха, није желео да приђе напред и пружи подршку територијалцима. Пришли смо кући на којој се налазила осматрачница команданта одговорног за напад. Ту поред њега су били и извиђачи минобацачке батерије. Командант нас је упознао са ситуацијом која је заиста била забрињавајућа. Непосредно испред нас, на десетак метара простирао се ред кућа у којима се налазила наша пешадија. Следећи ред кућа, такође на 10 до 15 метара био је запоседнут хрватским

паравојним снагама. Одмах иза њих, опет на десетак метара налазио се Коле са својом групом, тако да је био у окружењу и налазио се између две непријатељске ватре. Да би се извукао назад требао му је пролаз преко једне куће на којој се налазио митраљезац који је контролисао брисани простор, односно двориште између њега и куће у којој се налазила његова група. Успоставио сам везу са Колетом и тражио да ми опише где се тачно налази.

„Коле, опиши ми ситуацију у којој се налазиш.“

„Налазим се у Славонској улици, испред мене је црква. У окружењу сам, иза мене је митраљез на тавану једне куће, не могу да се извучем од њега, а напред је још гора ситуација.“

Дао ми је опис куће у којој се налази, те сам одмах у договору са командиром преузео команду над батеријом МБ 120 mm. Најпре сам извршио коректуру на једну усамљену зграду, на пољани лево од Колета. Када сам добио прецизне елементе за гађање почео сам да преносим ватру према Колету, односно на зграду иза њега. Како нисам могао да осмотрим поготке од зграда испред моје осматрачнице Коле ми је помогао својим осматрањем. То сам га научио када смо вежбали у његовом дворишту. Тада сам му показао како може да наводи ватру артиљерије према странама света. Сада је био у прилици да то покаже.

„Да ли си уочио овај погодак“, питао сам га.

„Да, уочио сам га, испред мене је!“

То ми ништа није значило јер нисам знао према ком правцу је Коле окренут.

„Дај ми поправку према странама света, тамо где желиш следећи погодак, а ви се добро склоните у заклоне јер следи плотун“, сугерисао сам му преко везе.

„Југ 30, исток 20“, јавио је Коле.

Извршио сам исправку и командовао нове елементе за гађање. Батерија је испалила један плотун у сасређеном снопу што значи да је свих шест мина требало да падне у једну тачку. Чула се страховита експлозија. Зграда у којој смо се налазили затресла се. Свих шест мина пало је као једна. Видео се само дим који је појурио нагло у вис а на десетине комада црепа долетело је до наше зграде. Након тога Коле је јавио:

„Одлично Жаре, то је то. Погодио си тачно тај митраљез на крову. Развалио си зграду до плоче, више нема крова на кући. Сада ме покривај док се не извучем!“

Након нове корекције елемената за гађање према Колетовом захтеву наставио сам са јаком баражном ватром око 10 минута на положај непријатеља. За то време Коле и његови борци су успели да се повуку до наше линије. Видно узбуђени, скупили су се око мене, изгледали су као да су дошли из пакла. Само пре непуних сат времена били су у безизлазној ситуацији. Гледали су ме са неверицом неколико тренутака а онда је настало опште весеље, грљење, радост и наравно позив на вечеру у Аљмаш.

Остали смо још неко време у тој кући препричавајући ситуацију у којој су се Коле и његови борци нашли. Испричао нам је како је његова група понета почетним успехом и дејством тенкова продрла у дубину непријатеља а онда су се изненада тенкови повукли назад, тако да су они остали без заштите. Куће које су претходно биле ослобођене запосела је хрватска паравојска дошавши са стране из Босанске улице.

„Да не дође ти друже Жаре, ја бих тамо преноћио а ништа нисмо понели за јело и пиће, ха, ха, ха”, шалио се Коле на свој рачун.

„Не брине друже Коле, дотурио бих ти ја минобацачима, знаш да имамо оне мине са падобраном, ха, ха, ха.”

Сви смо се шалили, што је позитивно деловало на неке борце којима није баш било до шале.

Баца је био задивљен како сам прецизно погађао циљеве минобацачким минама. Касније је имао обичај да каже како ми је место у МУП-у Србије и да бих ја после рата требало да пређем код њих јер ће се ЈНА распасти.

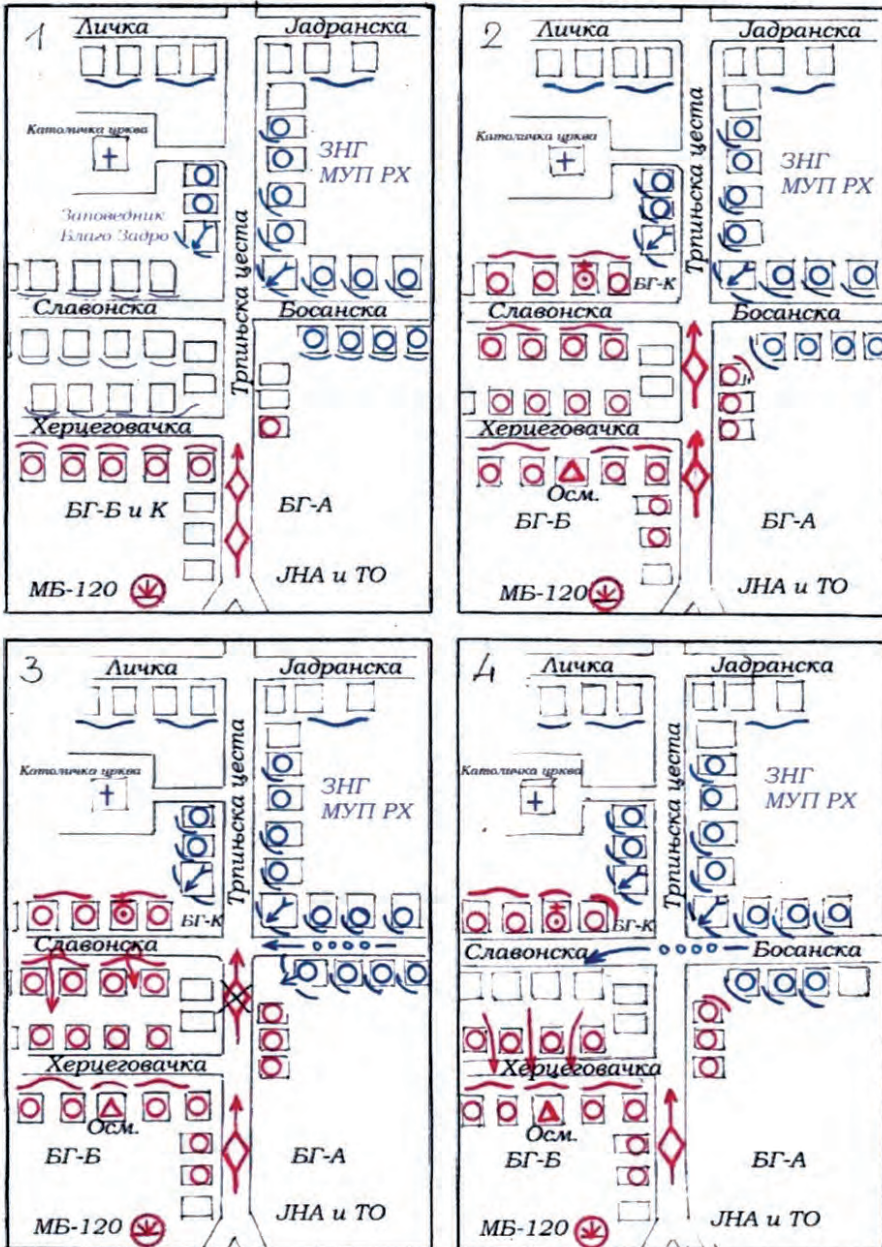
Наравно да се нисам обазирао на његове речи, био ми је циљ да што боље прођемо у овом рату, без великих жртава. Нажалост, неким лошим потезима руководства, војног и политичког, нисмо могли да их избегнемо.

Кренули смо за Ердут срећни и разочарани. Срећни, јер се све добро завршило са Колетом, а разочарани у неуспех општег напада на Трпињској цести. На тој позицији се остало још дуго, скоро месец дана. Тек након напада из правца Бршадина према насељу Лужац кренуле су борбе на Трпињској цести и нису стале до коначног ослобађања Вуковара. Коле и ја смо се све ређе виђали јер је он извршавао задатке по налогу Команде новосадског корпуса који су били извиђачко-диверзантског карактера. Поред тога он је био стационаран у Аљмашу, а ја у Ердуту.

Због своје одлуке да дође у САО Крајину и пружи помоћ и подршку српском народу Колета сам посебно ценио и уважавао тако да је то наше другарство остало нераскидиво до данашњих дана.

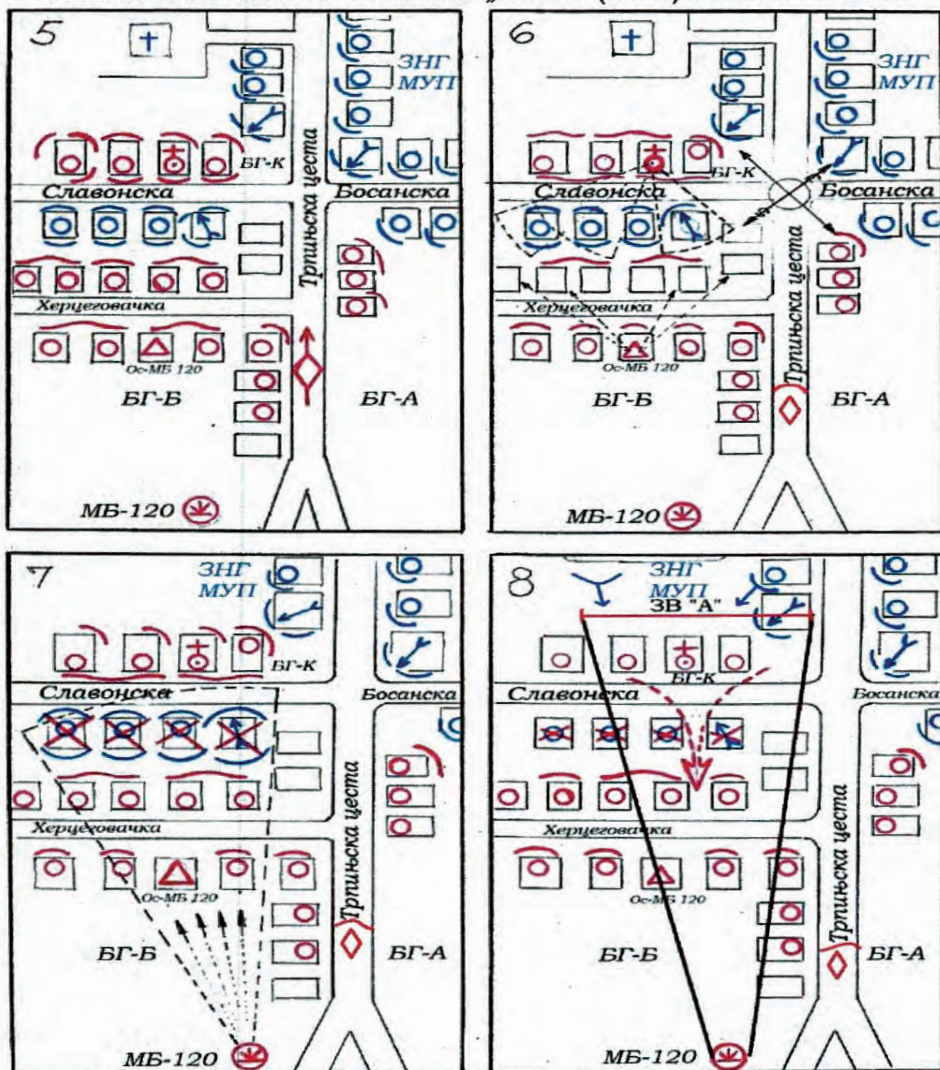

**ПЛАН
ИЗВЛАЧЕЊА БОРБЕНЕ ГРУПЕ „КОЛЕ“ (БГ-К) ИЗ ОКРУЖЕЊА**

- Сл.1** – Обострани распоред сукобљених страна на полазним положајима.
- Сл.2** – Продор јединица ЈНА и ТО уз тенковску подршку
- Сл.3** – Повлачење нападача након уништеног челног тенка
- Сл.4** – Продор непријатеља у Славонску улицу и одсецање Колетове групе

ПЛАН
ИЗВЛАЧЕЊА БОРБЕНЕ ГРУПЕ „КОЛЕ“ (БГ-К) ИЗ ОКРУЖЕЊА

СЛ.5- Непријатељ заузима објекте на левој страни Славонске улице
 СЛ.6- Борбена група „Коле“ у окружењу води борбу са непријатељем и тражи ватрену подршку МБ-120 мм ради деблокаде окружења. Осматрање дејства МБ отежано. Коле помаже у вршењу коректуре ватре МБ.
 СЛ.7- Деблокада БГ-К ватром минобацача. Непријатељ неутралисан.
 СЛ.8- БГ-К извлачи се из окружења и враћа у борбени распоред ТО, подржана баражном ватром минобацача, (ЗВ „А“).

Командант Аркан

Након пресељења штаба ТО СБЗС у Ердут донели смо одлуку да Центар обезбеђује Аркан са својим *Тигровима*, а њега смо поставили за команданта Центра за обуку. Бројно стање његових припадника Српске добровољачке гарде (СДГ) бројало је у то време од 70 до 80 људи. Дакле, он је стављен под команду штаба ТО за Славонију, Барању и Западни Срем. Добио је наређење да не може никакве борбене акције да изводи без одлуке Штаба, односно директно је потчињен Команданту штаба ТО – Баџи. Он је то војнички прихватио и увео је строги ред и дисциплину у Центар за обуку. Касније, када су у Центар почели да стижу добровољци, вршио је прихват, облачење и поделу наоружања, а војно-стручну обуку вршили су припадници САЈ-а. Након завршене обуке која је трајала неколико дана добровољци су упућивани у састав јединица ТО, на фронт.

Оно што ме је одмах фасцинирало код Аркана, посматрано из угла професионалног официра, то су ред и дисциплина којима је придавао веома велики значај. Иако није служио војни рок веома је добро командовао својом јединицом. Сви борци били су уредно обријани, ошишани, једнообразно обучени у униформе које су морале увек бити испеглане и чисте, као и оружје. Алкохол је био мисаона именица код његових бораца, а он као антиалкохоличар жестоко је кажњавао сваки преступ када је у питању алкохол, као и било који прекршај дисциплине.

Око Центра за обуку постојала је обележена стаза од око 400 m дужине а на стартној позицији се налазио један камен масе око 30 kg на којем је писало *Мистер дисциплина*. Уколико би неки од његових бораца учинио дисциплински прекршај, био би за почетак кажњен да трчи неколико кругова под пуном ратном опремом том стазом носећи тај камен у рукама. Дакле, једна строга обука и гвоздена дисциплина која је давала одличне резултате, посебно у току извођења борбених дејстава. Његов мото је био да само добро обучени и дисциплиновани војници иду без поговора напред у борбу. Лично је додељивао чинове који су били интерног карактера, од поручника до ђенерала, а он је био само командант, без чина. Тако су га и ословљавали, са команданте.

Војно-стручном обуком у то време руководио је Стојан Новаковић – Цопе, касније га је заменио Милорад Улемек – Легија. Постојао је и други разлог због кога је морао да спроводи такву дисциплину. Део припадника СДГ био је из редова криминалаца, па и оних најтежих. Један од њих који се ту налазио био је и познати серијски убица Маринко Магда, бивши припадник Легије странаца. Аркан није знао за његова убиства. То се открило тек након завршетка рата.

У ретким тренуцима одмора седели смо у Центру и разговарали смо о свему. Он је код мене ценио моју одлуку да добровољно дођем и помогнем у стручној обуци. Од њега сам кроз разговор сазнао готово цео његов живот. Отац му је био официр ЈНА зато је посебно поштовао и ценио војску. Причао ми је како је бежао из европских затвора, како је добро играо карте, посебно је волео *бакару*,²¹ волео је динамичан живот. Био је непредвидив у понашању. Прек и дрзак када су у питању неправда и непослушност а благ и добродушан према људима са карактером и знањем.

Није пио алкохол нити пушио, чак ни кафу није пио већ само сок и чај. Једном приликом седели смо испред кантине и разговарали, он је пио чај а ја кафу. У једном тренутку пришао је један његов борац и поручио кафу. Међутим, он одсечно рече:

„Ало војниче, јесам ли ја забранио да се пије кафа!”

Онај борац се окрену и побеже.

„Зашто не дозвољаваш да твоји људи пију кафу”, упитао сам га.

„Не може зато што је кафа црна а шоља бела, то су боје *Гробара*,²² а ја сам *Делија*.²³ Рекао сам им да набаве шоље друге боје.”

Насмејао сам се, а он остаде и даље строг у својој намери.

Аркан је био јако популаран код девојака. Веома често су долазиле младе и лепе девојке из Београда да га виде. Једном сам га упитао ко су те девојке, зашто долазе овде и шта траже.

„Воле ме брате, не знам шта им је”, одговорио је.

„То су праве Српкиње, воле српске војнике”, закључио је еуфорично.

Приче које су кружиле о Аркану да је пљачкао и узимао ратни плен нису биле истините за време нашег боравка у Центру за обуку. Када смо се враћали из борбене акције лично сам био сведок како је постројавао своје борце и претресао их да види да ли је неко нешто украо. Био сам присутан када је једном борцу скинуо златан ланчић са врата јер је сматрао да га је украо. Овај се правдао да је то његов лични ланац али му није веровао. Претходно је наредио да сви морају предати сав златан накит у сеф код магационера оног дана када ступе у редове СДГ.

Свој однос према дисциплини, посебно употреби алкохола, примењивао је свуда где је пролазио широм ратишта. Када смо једнога дана пошли у колони према Даљу он је био у чеоном возилу а Баца и ја смо возили иза њега. Одједном је стао на сред пута поред једне економије у којој је група резервиста пекла прасе на ражњу и пила алкохолна пића. Истрчао је из ципа и сам кренуо до њих галамећи:

„Ало бре стоко пијана, јесте ли ви војници или стока, зар тако мислите да добијемо рат! Погледајте на шта личите у тим згужваним и прљавим униформама, необријани и масни! Марш одатле”, викао је из свег гласа и почео да шутира по оним флашама и ватри гасећи је.

---

²¹ *Бакара* – (Вассага, fr) врста карташке игре на срећу.

²² *Гробар* – Навијачи ФК *Партизан*. Надимак су добили углавном због црних клупских боја које су биле сличне званичним униформама гробара.

²³ *Делије* – Навијачи ФК *Црвена Звезда*. Аркан је био њихов вођа.

Знајући из искуства како може да реагује пијан и наоружан човек за тренутак сам се уплашио да ће неко дићи на њега оружје и пуцати. Међутим, они су се погнуте главе и без и једне речи разишли. Нисам баш био сигуран да су знали ко је он али су, сигуран сам, брзо сазнали. Ово сам добро упамтио и касније ћу и сам то примењивати у пракси. Алкохол је очигледно био наш велики непријатељ у овом рату.

Одлучност, храброст и патриотизам биле су особине које је поседовао Аркан. Више пута сам био у прилици да посматрам како улази у одлучну битку, увек на челу својих бораца.

*

Касније сам упознао и другу страну Арканове личности, у миру ван борбених дејстава.

У јануару те 1993. године отишао сам са сином на Копаоник да скијамо.

Срели смо се исто вече у хотелу Гранд у коме је одсео. Аркан је дошао са супругом и децом. Одмах смо се договорили да ћемо се дружити сваки дан. Тако је и било, након скијања седели би у кафићу и препричавали разне догодовштине. У нашем друштву су били његови официри из СДГ и његов инструктор за обуку Милорад Улемек – Легија а често и понеки припадник САЈ-а који су то време вршили обуку у скијању. Тада сам у разговору са њиме, сазнао да је заљубљен у нашу естрадну звезду Цецу са којом се касније оженио и изродили сву двоје деце.

Био је то незабораван доживљај како за мене, тако и за мога сина који је слушао приче о Аркану, а сад је имао прилику да га упозна, и то да ону његову другу страну личности, нежног и послушног супруга, доброг оца, галантног у друштву.

Након рата се нисмо често виђали али сваки наш сусрет је био веома срдачан. Волео је да причамо и евоцирамо успомене. Интересовао се како живим, како породица и сваки пут ме је питао да ли ми треба нека помоћ коју никада нисам затражио осим једном у спонтаном разговору.

Било је то у периоду хиперинфлације када се веома тешко живело а плате нису имале никаву вредност. Одлазак на посао, посебно државни, није имао више никаквог смисла. Све је било обезвређено. Желео сам да радим нешто мимо свог посла у војсци али да то буде посао у коме се не губи достојанство и који ми не би нанео штету у каријери и личном животу. Срели смо се у кафићу *Грал*. Био је то кафе у саставу његове коцкарнице *Гранд Касино* у хотелу *Југославија* где смо се раније више пута састајали. У разговору ме питао како живим у овим тешким временима.

„Желео бих да радим нешто ван мог посла, негде у некој фирми или слично”, а затим сам му причао о мојим стручним квалификацијама и областима интересовања за посао.

„Знам где могу да те препоручим, то би за тебе било одлично, имао би добру плату.”

„Где”, упитао сам знатижељно.

„Код мог пријатеља Љубе *Шиптара*, у његовој банци. Већ ми се жалио да му треба добар организатор за безбедност, а то је твој ресор.”

„Одлично. То је прави посао за мене. Тако нешто ми је обећао и Браца, у Савезној управи царина, али се не јавља”, рекох.

„Ово је боље, веруј ми. Можеш да радиш поред свог посла док не прође криза. Донеси ми диплому и напиши биографију да му одмах предам.”

Био је оперативан и озбиљан у намери да ми помогне. Када сам му следећи дан донео папире договорили смо да ће ми јавити када да дођем на разговор.

Након две седмице поново смо се чули телефоном и опет договорили да се нађемо у кафићу *Грал*.

„Жаре, нема од тога ништа. Не знам шта да ти кажем.” Осетио сам да му је непријатно да ми каже.

„Добро, реци ми отворено о чему се ради”, инсистирао сам.

„Јеби га... Ти си поштен човек а њима такви не требају. Ти ћеш тамо да сазнаш шта они све раде а то им не одговара. Да ти не објашњавам сада сваки детаљ.” И даље му је било нелагодно да прича о томе, скретао је поглед што је неуобичајено за њега када са неким разговара.

„Добро, рекао си ми искрено а ниси морао. Шта је ту је”, захвалио сам.

„Ако ти могу некако на други начин помоћи, само реци”, покушавао је да ме утеша.

„Не. Хвала ти у сваком случају на труду.” Коначно сам схватио да нисам из те приче и било ми је драго што се тако завршило. Наше искрено другарство створено у рату опстало је све до његове трагичне смрти 15. јануара 2000-те године. Било ми је жао. Искрено сам тада пустио сузу. Остало је сећање на овог великог српског Обилића, патриоту, храброг и одлучног борца, доброг друга и човека.

Ердут, 2019. год.

Бивши центар за обуку ТО СБЗ.

Ердут, мај 1992. год.

Командант СДГ – Аркан

Драма у шуми Ђергај

Шума Ђергај простире се између Бршадина и Вуковара, са северне стране омеђена реком Вуком иза које се налази насеље Крива Бара и Лужац као предграђе Вуковара. Са западне стране налази се насеље Буџак. Јужно од Буџака је велики силос за жито и село Бршадин, а са источне стране простире се село Богдановци. Шума је површине око 400 хетара, пошумљена претежно славонским храстом. За шуму Ђергај веже ме неколико незаборавних догађаја. Првих дана мог доласка у Бршадин рекоше ми да се у шуми Ђергај налази војно складиште са наоружањем и муницијом. Тражио сам да ме одведу тамо. По доласку у војно складиште упознао сам водника ЈНА који је са војницима чувао складиште. Представио сам се и упитао:

„Шта има ново командире?”

„Ништа посебно, сем што су нас ноћас усташе гађале неким чудним ракетама. Ено, тамо је један део те ракете. Срећа да смо били у заклонима и да ниједна није пала на складиште”, рекао је узбуђеним гласом командир страже.

„Покажи ми”, рекох.

На моје запрепашћење био је то маршевски мотор ракете од ВБР-а²⁴ 128 mm М-77 *Огањ*. То оруђе су имали само припадници ЈНА, тачније артиљеријски дивизон ВБР *Огањ* који је био стациониран у рејону Савуља између Даља и Борова Села. Ништа нисам коментарисао, очигледно је да водник и војници нису знали ништа о том пројектилу па сам га ставио у возило. Још мало сам разгледао околу магацина где сам уочио још неколико кратера од ракета а затим сам отишао.

Одмах сам отишао у Борово Село у школу где се налазила команда дивизиона ВБР *Огањ* и упутио се право у једну учионицу у којој се налазио командант дивизиона мајор Дилпарић са својим сарадницима, а кога сам познавао од раније. Без речи сам ставио део ракетног мотора на сто посматрајући њихову реакцију. Одједном сви скочише.

„Где си то нашао”, питао ме мајор Дилпарић.

„Управо смо ушли у Криву Бару и освојили је”, рекох сав озбиљан.

„Браво!” Скочише сви у глас раздрагано и кренуше да честитају једни другима.

„Који сте циљ ноћас гађали”, упитао сам.

„Управо Криву Бару.” Показује Дилпарић руком на мапи уцртане циљеве које је гађао.

---

²⁴ ВБР – вишецевни бацач ракета. Модел М-77 *Огањ*, југословенске производње. Има 32 лансирне цеви калибра 128 mm. Домет 20 km.

„Сада ме слушајте пажљиво. Ово сам нашао овде код војног складишта, у шуми Ђергај.” Показао сам им на мапи место војног складишта а затим наставио да говорим.

„То је 500 метара десно од Криве Баре у односу на ваш правац гађања.” Одједном сви заћуташе.

„Како бре. То није могуће. Имамо тачне елементе за гађање, радимо на основу потпуне припреме са урачунатим метео-балистичким поправкама”, почео је ужурбано да објашњава мајор Дилпарић.

„Јесте ли вршили коректуру”, прекинуо сам га у даљем објашњењу.

„Нисмо. Како да то изведемо када је немогуће осматрање погодака од зграда”, опет је правдао овај случај мајор Дилпарић.

„Ето видиш, ту је проблем. Ако је тако, зашто гађате циљеве који су близу наших снага када добро знате да је код ВБР-а велика вероватноћа растурања поготка по правцу и то у десно. Имали сте срећу што нико није страдао од наших и што ракета није погодила складиште муниције”, укорио сам их оштро.

„Убудуће гађајте циљеве што даље од линије додира са нашим снагама, а када будемо заузели силос онда поставите тамо осматрачницу и имаћете осматрање као на длану.”

„Жаре, молим те немој никоме о овоме да причаш”, замолио ме Дилпарић на излазу из учионице.

„Добро, али дугујеш ми флашу пића.”

„Важи.”

Одмах смо донели одлуку уз сагласност генерала Братића, команданта новосадског корпуса, да иселимо војни магацин а да наоружање, опрему, муницију и минско експлозивна средства поделимо локалним јединицама ТО према плану који смо сачинили.

*

Крајем септембра у село Бршадин стигла је ваљевска бригада ТО доневши оптимизам, вољу и наду чиме је поправила лоше расположење које је владало међу становништвом због скоро свакодневног дејства снајпериста са силоса. Нажалост, само на кратко.

Командант одбране Бршадина Саво стигао је са својим сарадницима, потом су разместили придошле резервисте по кућама, а мештани су их лепо угостили. Увече смо одржали састанак са командом бригаде, упознали их са ситуацијом на терену и разматрали њихово даље ангажовање. Међутим, командант бригаде, пуковник Павловић, изнео нам је не баш ружичасту ситуацију у бригади.

„Знате, сви припадници бригаде су резервисти, тек мобилисани. Ја, начелника штаба и још два мајора смо професионални војници. Такође, одзив је био јако лош свега 45%. Дошли смо овамо одмах након мобилизације. Имали смо само једно бојево гађање из личног наоружања на стрелишту

Десићи код Ваљева. Резервне старешине и војници делују збуњено и уплашено”, реферисао је пуковник Павловић.

„Нека нам је Бог у помоћи”, добацио је неко.

„Предлажем да их за почетак поставимо на ивицу шуме Ђергај према насељу Лужац и селу Богдановци. Тамо има један тенк и један вод наших територијалаца па нека мало осете борбену атмосферу која допире са оне стране реке Вуке. Преко реке нико не може да продре тако да је у неку руку безбедно колико се то може рећи у овој ситуацији”, изнео сам свој план и показао на мапи обострани распред снага. Сви се сложише, те договорисмо да почетком вечери пођу на извршење задатака. Одредили смо још једну групу територијалаца да буду са њима. Када је пала ноћ они пођоше по групама у шуму где их командири распоредише дуж ивице шуме. Брзо су израдили заклоне за стојећи став и остадоше да се привикавају на рат.

Ноћ је била ведро и топла, у даљини су се чули повремени рафали из митраљеза и појединачни пуцњеви из топа. Негде пред поноћ ракете од ВБР-а запараше небо, наши су дејствовали по насељу Лужац.

Седели смо у команди штаба ТО са командантом и његовим помоћницима када уђе један резервни официр из бригаде и обрати се пуковнику Павловићу речима:

„Друже пуковниче, војници траже да и ви, активни официри будете са нама. Туче нека артиљерија па су се уплашили”, рече сав задихан од трчања и узбуђења.

„То су наши, гађају ВБР-ом Лужац”, рекох им да их умирим.

„Знам, објаснили смо им, али они свеједно траже да дођу официри или ће напустити положај”, наставио је да објашњава официр.

Пуковник Павловић устаде са својим сарадницима и оде у ноћ.

Око поноћи све утихну, само се чуо по неки пуцањ из пушке. Ми остали у штабу, полако један по један, легли смо на пољске кревете онако у ратној опреми не скидајући чизме већ само наоружање. Остао је будан једино дежурни поред телефона.

Само што ме је ухватио сан, било је можда око 3 сата иза поноћи, пробуди ме заглашујућа бука, рафали из стотину пушака запарали су ноћ. И остали скочише из кревета, рафали су непрекидно одзвањали као да се небо отворило при јаком пљуску. Нисмо знали шта се догађа. Пуцњава је трајала још неколико минута, мада је деловало као вечност, а онда све утихну.

„Останите ви ту, идем да извидим шта се то догађа”, рече Саво и оде са још двојцом територијалаца из штаба.

Након пола сата уђоше Саво и пуковник Павловић а он сав узбуђен поче да говори:

„Све је било у реду до 3 сата иза поноћи када је један војник вероватно уплашен нечега запуцао а онда сви од реда почеше да пуцају насумице у правцу реке Вуке. Пуцали су све док нису испалили сву муницију коју су имали код себе, цео борбени комплет. Затим су почели да беже према селу,

а већина њих је бацала успут наоружање и опрему. Извините, ја сада морам да идем да их поново скупим и видим шта да радимо даље”, рекао је снужденим гласом, постиђен, као да је он за све крив. Затим оде погнуте главе, полако, у тишини, не окренувши се.

Пуковник Павловић је некако скупио своје војнике јурећи их до села Пачетина и Боботе а ми остадосмо цело преподне да скупљамо наоружање и опрему по шуми.

Одоше Ваљевци брже него што су дошли.

* *

Осећао сам велико разочарење и тугу у души, сео сам у ауто и возио се једно време сам, без циља, покушавајући да нађем оправдање за пређашњи догађај. Ако останем у Бршадину не могу да гледам напаћени народ, њихов жал и тугу, уколико одем у Ердут тамо ће Баца да ми набија на нос причу о дезертерству и распаду ЈНА величајући МУП Србије. Како је неко могао тако олако да донесе одлуку и мобилише бригаду резервиста а онда их из кревета пошаље у рат. Морала је да се изведе интензивна обука у трајању од 15 до 30 дана. Постојали су планови те обуке у свим јединицама који се попуњавају из резервног састава. Све је лепо прописано у војним правилима али шта вреди када није имао ко о томе да мисли. У том размишљању одједном се сетих како ћу да одагнам црне мисли. Позвао сам Колета радио везом.

„Гумени Патак овде, Рис јави се, пријем.”

„Овде Патка, јављам се, пријем”, јавио се познати глас са друге стране радио везе.

„Хајде да се нађемо код бабе, пријем”, рекох му устаљену шифру.

„Разумео сам. Да се нађемо код бабе. Крај”, завршио је Коле разговор.

Када смо додељивали кодне називе за комуникацију преко радио везе свима смо дали нека звучна и застрашујућа имена као што су Гром, Тајфун, Оркан, и тако редом. Чак смо позадинцима и амбуланти дали слична имена. Колету као инструктору пешадије доделили смо име Патка правдајући се да су сва друга имена заузета. То је била мала шала, да бих га утешио предложио сам да буде Гумени Патак, алудирајући на име главног јунака из једног филма. Сви су се смејали и тако остаде до краја рата Гумени Патак, или Патка. Одазивао се на оба позива.

Убрзо смо се нашли код бабе у Борову Селу. Деда је донео ракију а баба по обичају поставила нешто за јело и одмах почела за Колета да спрема палачинке. Обожавала је Колета, а и он њене палачинке. Тако сам на неко време заборавио на дешавања у Бршадину. Остали смо до касно увече код бабе и деде збијајући шале а онда кренули за Ердут.

Бршадински силос

Крајем августа и почетком септембра највише времена сам проводио у Бршадину. Становници тог села живели су под свакодневним стресом и у страху. На крају села према Вуковару налазио се силос за жито. Био је огроман, можда највећи у околини. Њега су држале хрватске паравојне снаге и контролисале околину докле је била видљивост. Сваки покрет мештана у Бршадину пропратили су снајперским зрнима гађајући са врха силоса. Како се пут Нуштар – Вуковар протезао средином села управно према силосу, снајпериста је могао да уочи сваки покрет дуж целог пута тако да су мештани морали да претрчавају на другу страну пута а кретање унутар села било је ограничено.

Мој први долазак у Бршадин завршио се ватреним дочеком од стране хрватских паравојних формација. Дошао сам из села Пачетин пољским путем јер се није могло доћи путем према Нуштру у Бршадин. Штаб ТО налазио се у амбуланти преко пута цркве. Паркирао сам џип на леву страну пута према улазу у Штаб ТО. По изласку из возила закорачио сам неколико корака и када сам се ухватио за браву улазних врата тог тренутка је одјекнула снажна експлозија. Мина је пала тачно по средини пута с десне стране џипа. Осетио сам у леђима јак ударни талас детонације који ме потиснуо напред ка улазу и у следећем тренутку нашао сам се на поду ходника амбуланта а за мном су полетели комади стакла од улазних врата. Неки младић који се ту затекао ухватио ме под руку и снажно повукао вичући:

„Брзо! Идемо доле!”

Потрчао сам за њим и убрзо се нашао у подруму зграде која је била уређена за Штаб ТО.

„Баш сте нашли где ћете да изаберете командно место”, одбрусио сам им онако војнички.

„Гађају нас често, али ми смо навикли. Заштитили смо зграду добро дебелим даскама. Ово је први пут да је мина пала овако близу”, објаснио је неко од присутних ситуацију у којој сам се нашао.

„Видео сам то, али знате ли ви да вас је лако пронаћи, тик сте уз цркву а она је обележена прецизно у свим топографским картама као ката или тригонометријска тачка”, рекох им још увек у шоку.

Пале су још три мине и онда је настао тајац. Касније, када сам изашао на улицу видео сам да је десна страна џипа избушена од гелера и да су сва стакла на ауту отишла у парампарчад. Џип ме је спасио сигурне смрти. Отишао сам у цркву и запалио свећу.

Још веће изненађење и шок доживео сам сазнањем где им се налази ватрени положај минобацачке батерије, одмах иза цркве. Батерија је имала

5 минобацача калибра 120 mm, а како је једног погодила мина приликом ранијег дејства непријатељске артиљерије сада им је остало 4 минобацача. Без обзира што су их укопали добро у заклоне ризик је био велики јер су били близу цркве као познате топографске тачке. Начин на који је самоуки командир батерије вршио гађање тотално ме је збунио. То се не може описати у војној литератури.

„Који си род служио у војсци”, питао сам га.

„Био сам рачунач у артиљерији, у хаубичкој батерији. Знаш да читам таблице гађања”, одговорио је.

„Шта си по професији?”

„Геометар.”

„Одлично, сада ћу те научити како једноставно да рукујеш ватром минобацача. Сигуран сам да ћеш брзо као геометар укапирати али прво морамо да изместимо минобацаче на безбедније место.”

Након овог предлога објаснио сам како се по правилу бира ватрени положај артиљерије у односу на непријатеља. Кренули смо по селу и нашли један веома добар положај, доста добро скривен. Био сам сигуран да се не види са силоса и да га никада неће пронаћи. Тако је и било. Затим сам одмах кренуо са обуком и за три дана је све било уређено и увежбано. Такође сам наредио да се измести штаб ТО у једну кућу која је раније била кафана, саграђена од чврстог материјала са две армиране плоче, била је безбеднија него амбуланта. Прилаз до те куће био је прикривен те се није могао контролисати са силоса.

Командант штаба ТО био је Сава, полицајац чијим начином руковођења људима у штабу и борцима нисам баш био задовољан. Касније сам предложио Баџи да за команданта поставимо другог Саву који је имао надимак *Бауле*. Он је завршио школу резервних официра пешадије у Билећи. Знајући какве је кадрове давала ова чувена војна школа био сам уверен да је то прави избор. Баџа се сложио, те је тако штаб ТО Бршадин добио доброг команданта, што ће се и показати у наредном периоду.

Из разговора са мештанима о томе шта се све догађа у вези са силосом и колико тамо има људи добијао сам најчешће одговоре да је у питању од 300 до 500, а од оних који су били под дејством алкохола та бројка се кретала од 1000 до 3000 усташа, те сам сазнао како целу ноћ оргијају и да се чују усташке песме и музика. Нисам могао да верујем шта све озбиљни људи могу причати.

„Добро, моје питање је шта ради тих 300 усташа у силосу. Шта ће они ту а само један или два снајпера гађају како ви кажете.”

Наравно, узео сам најмању бројку, испод које нико у процени није ишао.

„Не знаш ти Жаре шта они све раде. Сигурно их има толико”, упорно су ме убеђивали.

„У реду, брзо ћемо решити ту дилему”, рекао сам им.

Узео сам једног извиђача и рекао му да ме одведе у најближу кућу до силоса. Неколико редова кућа до самог силоса је било исељено због страха

од снајпера. Одабрао сам једну кућу у другом реду до силоса зато што је била грађена на два спрата. Кућа је била празна, нико у њој није живео, а командиру батерије сам наредио да успостави жичану везу са ватреним положајем и том кућом. Одлучио сам да на тој кући уредим осматрачницу. Попео сам се на таван куће, мало подигао један цреп и поставио инструмент са перископом (артиљеријска бусола). Силос је био испред мене као на длану. Почео сам са осматрањем. Снимио сам сваки детаљ око силоса. Нисам могао да уочим никакав покрет, да се ту налази 300 људи свакако бих нешто приметио. Чак ни снајперисту нисам могао да уочим. Показао сам извиђачима како да уреде осматрачницу и осматрају. Успоставио сам дежурство на осматрачници и наредио строго дисциплину да не би били откривени. Након овога сам отишао.

Стално ме је копкало како да освојимо силос. Могао сам сваку тачку да погодим минобацачем али то нема никаквог ефекта осим трошења муниције. Гледао сам једног дана када су два авиона бомбардовала силос. Као да се ништа није десило иако су то били директни погоци. А онда ми је један човек открио тајну.

„Ја сам радио у том силосу. Онај бетонски прстен испред силоса према Бршадину висок је 10 метара, у њему се налази огроман резервоар са мазутом. Пун је мазута, па када би могао да се запали нечим.” Описао ми је овај мештанин детаљно силос.

Одмах сам отишао на осматрачницу и видео да заиста ту постоји резервоар. Одредио сам почетне елементе за гађање и везом пренео команду. Почео сам са једним минобацачем да вршим коректуру. Трећа мина погодила је центар прстена у коме се налазио резервоар са нафтом али ништа се није десило. Пренео сам команду за групно гађање на сва четири минобацача и тражио да испале плотун. Три мине су пале унутар прстена а једна поред. Наставио сам са још два плотуна, а онда се десило оно што сам очекивао. Густ, црни дим покуљао је увис све јаче и јаче док није прекрио цео силос. Појавио се и пламен. У селу почеше да пуцају из пушака и настаде опште весеље. Дим је цео дан куљао из резервоара, а тек у поноћ престала је да гори ватра.

„Јесте ли и даље сигурни да их има 300”, упитао сам мештане.

„Побегли су.” И даље су веровали да их је било толико.

„Куда су могли да побегну а да их не видимо”, испитивао сам их даље.

„Има један тунел којим они долазе и одлазе.”

И даље ме убеђују, али ја сам био сигуран да измишљају. Онај човек који је радио тамо рекао ми је да постоји један бетонски канал иза силоса који води према Боботском каналу и њиме може да се уђе у силос прикривено. Међутим, немогуће је да 300 људи прође неопажено.

„У реду. Сада су отишли и мирни сте неко време”, прекинуо сам даљи дијалог који није ничему водио.

Наравно да тиме није био решен проблем јер силос и даље није био у нашим рукама него у њиховим. Требало га је заузети али без добре подршке

тенковима и артиљеријом то је била немогућа мисија. У то време налазио сам се у Бршадину размишљајући како да освојимо силос. Тада су се крајем септембра појавили Баџа и мој школски друг из Војне академије, мајор Веселин Шљиванчанин – Шљиво. Дошли су да заузму силос. Шљиву сам први пут срео након завршене Војне академије и баш сам се обрадовао том сусрету. Кренули смо ка шуми Ђергај. Рекао сам им да веома добро познајем терен око силоса и да им стојим на располагању. Стајали смо на ивици шуме и осматрали силос.

„Жаре, колико може да их буде унутра”, питао ме Шљиво.

„Не више од 10. Они сада нас виде да нешто смерамо и када крене акција побећи ће, тако да када уђете унутра нећете никог затећи, сигуран сам”, објаснио сам им ситуацију.

„А минско поље”, упитао ме Шљиво.

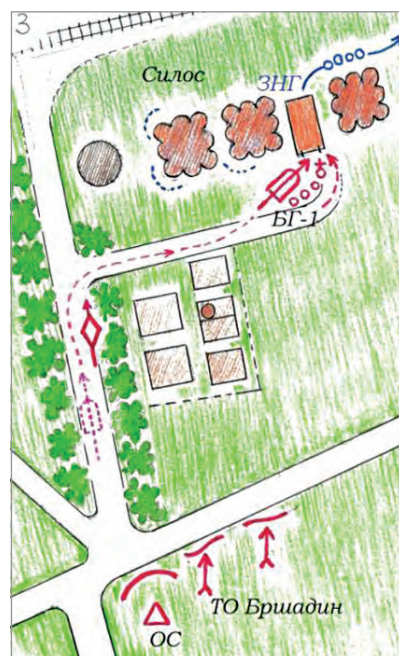
„Ја сам данима гађао минобацачима око силоса, међутим уколико су обновили минско поље извршићу артиљеријску припрему пре напада па уколико буде мина, експлодираће”, предложио сам.

„Овако ћемо. Тачно у 15 часова ти ћеш Жаре извршити артиљеријску припрему у тарјању од 15 минута а онда креће тенк право према силосу. Његов задатак је да разбије гранатама врата од силоса. Након тога крећемо Баџа и ја са транспортерима и мојим људима, улазимо у силос и заузимамо га”, изнео је Шљиво план напада. Отишао сам до ватреног положаја минобацача и преконтролисао све битне детаље за почетак артиљеријске припреме. Дао сам последња упутства официру рачуначу у батерији, потом сам кренуо ка осматрачници.

Тачно у 15 сати почео сам са снажном артиљеријском припремом. Шетао сам ватром минобацача око силоса, а нарочити по оном делу куда ће Шљиво и остали да се крећу. Након 15 минута прекинуо сам гађање. Тог тренутка из шуме великом брзином кренуо је тенк, дошао је близу силоса и са три гранате развалио врата. Након тога кренуо је оклопни транспортер, прошао поред тенка и стао близу врата од силоса. Из транспортера су истрчали Шљиво, Баџа и остали војници, затим су брзо утрачали у силос и нестали. У наредном периоду чуо сам бомбе и рафале. Дакле, почело је чишћење силоса. Прошло је 15 до 20 минута а онда сам на врху силоса угледао човека како маше српском заставом. То је био знак да је силос пао. Опет настаде општеномодно весеље, мештани Бршадина могли су да одахну. Хрватске паравојне снаге покушале су да узврате ватром минобацача 82 mm из Буџака²⁵. Када се све смирило кренуо сам према силосу и у разговору са Шљивом и Баџом сазнао да нису никог нашли када су ушли унутра. Одмах на улазу у силос са леве стране налазила се једна просторија са 10 лежачева из које се осећао мирис дувана и отворених конзерви хране, док су на поду били разбацани опущици од цигарета и шприцеви од дроге. То је указивало да су непосредно пре напада били ту.

²⁵ Буџак – Мало насеље одмах иза Бршадинског силоса.

Ни трага од оних 300 усташа који су били у машти мештана. Свеједно, остаће бриљантно планирана и изведена борбена акција која ће се препричавати данима али и надограђивати опет у машти пијаних појединаца, тако да ће истина остати само у успоменама оних који су је извели.

Напад на Бршадински силос:

Сл. 1 Артилеријска припрема напада

Сл. 2 Дејство тенка ЈНА

Сл. 3 Дејство војне полиције ЈНА – чишћење силоса

Бршадин 1991. год.
Лево: припадник САЈ-а, десно: Ратко Буторовић – Бата Кан Кан.

Бршадински силос
Бршадин 2019. год.

Напад на Буџак

У сталном размишљању шта даље након заузимања силоса дошао сам на идеју да заузмемо насеље Буџак. То је троугао који се налазио северно за око 1 km од силоса, док је са западне и северозападне стране одвојен Боботским каналом од Борова Насеља, а са источне стране налазила се шума Ђергај. Између Буџака и шуме Ђергај пролазио је пут Нуштар–Бршадин–Вуковар. У Буџаку се налазила фабрика лекова *Медика*, гређевинско предузеће *Грађевинар* и транспортно предузеће *Чазматранс*, све једно до другог. Иза њих су биле породичне куће у којима је живело неколико српских породица. Из три српске куће усташе Томислава Мерчепа извеле су и убиле домаћине ових породица пре почетка сукоба.

Узео сам 5 територијалаца и кренуо у извиђање. Дан је био леп, прави јесењи, сунце је било на истоку, иза леђа тако да је пружало све погодности за осматрање. Дошли смо до војног складишта које се налазило у средини шуме а одатле управно на Буџак протезао се просек ширине око 2 до 3 метра који је служио за извлачење дрва. Удаљеност од магацина до првих кућа у Буџаку била је око 1 km. Кренуо сам полако шумом, десном страном поред овог просека. За мном су ишли територијалци, двојица непосредно иза мене, а тројица левом страном просека. Кретали смо се полако и опрезно трудећи се да будемо тихи и прикривени. Чуло се само пуцкетање сувих гранчица испод војничких чизама и цвркут птица које су безбрижно скакутале изнад наших глава. Дошли смо на око 20 метара од изласка из шуме према Буџаку, притајили се, а онда сам на крову једне куће уочио митраљеско гнездо и митраљез уперен по средини пролаза којим смо долазили. Лево од те куће двогледом сам осмотрио ватрени положај минобацача МБ 82 mm и послугу поред минобацача. Избројао сам, било је укупно четири минобацача. Војници су седели око оружја, пушили цигарете и пили неко пиће. Када сам видео све што сам желео дао сам знак руком за покрет те смо кренули полако назад. Прешли смо око 100 метара када се зачуо звук мине.

„Лези”, наредио сам оштро.

Мина је пала неких тридесетак метара иза нас. Након експлозије чији је ехо одзвањао шумом територијалци почеше да трче у разним правцима.

„Станите. Лезите и тражите неки заклон иза дрвета”, још оштрије и гласније сам реаговао.

Одмах након ове наредбе долетала је друга мина и пала на тридесетак метара испред нас. Шума је појачала ехо експлозије тако да је деловало језиво и заглушујуће.

„Е, сад смо најebали, уракљили су нас”, помислио сам у себи не унесећи панику међу територијалце. Ракља је артиљеријски израз који се користи при гађању неког циља. Када први пројектил пребаци циљ а други, након поправке елемената на минобацачу подбаци на пример у опсегу од 100 метара онда остаје средина на којој се налази циљ а то је 50 метара тако да трећи пројектил, опет након поправке елемената, треба да падне тачно на циљ. То је проста теорија док у пракси то не мора бити тако. Облио ме хладан зној али сам остао потпуно миран. Размишљао сам брзином светлости. Уколико се усправимо и потрчимо постајемо лака мета, боље је да лежимо овако заклоњени иза дрвета, па шта буде. Показао сам руком да се не мрдају. У том тренутку је долетела трећа мина која је пала тачно по средини ракље али десно од нас, управо тамо где су она тројица територијалаца намеравала да беже.

„Само још правац да поправе и пада тачно између нас”, размишљао сам.

Но, на срећу није било тако. Четврта мина пала је још више десно и даље, пета још даље, онда брза паљба од неколико мина још даље од нас. Одахнуо сам. Или нису добри артиљерци или је све ово била случајност. Остали смо још неко време притајени у лежећем положају а онда смо кренули у штаб. Оно што ме радовало је чињеница да сам остао смирен и прибран у тој ситуацији и да је то позитивно утицало на територијалце. Видео сам то на њиховим лицима, а и све време су причали само о том догађају. Позвао сам Саву, команданта штаба, и изложио му план. Извршили смо детаљне припреме, одабрали смо двадесет територијалаца из Бршадина, Пачетина и Боботе, углавном добровољце. Од јединице ЈНА добили смо два тенка за подршку. Један тенк М-84 А се већ налазио у шуми на североисточном делу према Лужцу²⁶. Командир тенка и уједно нишанџија био је десетар ЈНА, Шиптар са Косова и Метохије, веома храбар и способан војник. Територијалци из Бршадина су га обезбеђивали на том положају у шуми. На ивици шуме, према улазу у Лужац, поставили смо извиђаче који су осматрали пољски пут којим се улазило у Лужац и вршило снабдевање града, а са посадом тенка успоставили жичану везу. Када би се појавио неки камион који је хтео да уђе у Лужац извиђач би јавио командиру тенка, он би брзо изашао из шуме одређеном стазом и уништио циљ, а затим би се још брже повукао назад. Ловци тенкова су покушавали да га погоде али никада нису знали којим путем ће изаћи из шуме јер је стално мењао пут изласка. Његовим маневром и дејством он је уништио неколико камиона. Хрвати су покушавали ноћу да улазе у Лужац, међутим он је успешно дејствовао и ноћу. Управо сам тог командира тражио да учествује у нападу на Буџак.

План је био да прва група добровољаца крене из шуме код магацина ЈНА просеком који излази на митраљеско гнездо у Буџаку. Потом да одмах крену десно главним путем који води према мосту којим се улазило у град,

²⁶ Лужац – Предграђе Вуковара у које се улазило из правца села Богдановци.

дејствујући у покрету према кућама поред пута. Други тенк који се налазио код силоса са другом групом добровољаца истовремено креће према првом тенку, успут гађа *Медику*, *Чазматранс* и *Грађевинар*. Како који објекат погоди улазе добровољци и заузимају га. Строго сам нагласио да када се очисти цео Буџак остану у кућама јер ће хрватска паравојска узвратити ватру из Борова Насеља и Вуковара.

Мој задатак је био да извршим артиљеријску припрему на правцима напада, а затим да померам баражну ватру према Боботском каналу онако како буду наступали територијалци, штитећи их ватром минобацача од противнапада непријатеља. С обзиром на то да нисам могао сваки део Буџака да осмотрим од зграда, одредио сам са првом групом једног артиљеријског извиђача да ми јавља поготке. Како је радио веза била несигурна одлучио сам се за жичану везу. Везиста Зубер, храбар и отресит момак, вукао је калем иза извиђача и преносио његово осматрање. Проценио сам да мале снаге бране Буџак, посебно после пада силоса. Био сам сигуран да отпор браниоца неће бити значајан.

Напад је кренуо тачно у договорено време. Након артиљеријске припреме први тенк је уништио митраљеско гнездо на кући а потом кренуо према мосту гађајући сваку кућу. Пренео сам ватру минобацача на следећи ред кућа, а територијалци су упали у прве куће и за непуних 15 минута изашли до Боботског канала. Отпора готово да није ни било. Сви су се разбежали са оне стране канала и приликом повлачења срушили мост унапред постављеним експлозивом. Први тенк се одмах повукао назад јер су ловци тенкова почели да га гађају зољом²⁷. Једна зоља га погодила у предње крило, тако да је прошао без последица.

За то време трупи тенк је успешно извршио задатак, а група територијалаца која га је пратила заузела је без отпора сва три објекта: *Медику*, *Чазматранс* и *Грађевинар*. Када смо у штабу добили извештај од командира група да је све чисто, прославили смо и чекали даљи ток догађаја.

Хрватске паравојне формације су узвратиле јаком ватром по Буџаку. Узвратио сам им нашим минобацачима гађајући преко Боботског канала околу Буџака. То је трајало наредних сат времена, а онда је све стало. У међувремену два добровољца из села Боботе нису послушала моје наређење да не излазе из кућа, па су изашли на паркинг *Чазматранса*. У току те шетње погинули су од непријатељске мине. Те две жртве су нам ускратиле даље весеље због добро изведене акције.

На крају је дошао Жика Трајковић, начелник штаба ТО, и честитао нам на успеху. Кренули смо са командантом Савом у Буџак. Прво смо ушли у *Медику*. Изненадили смо се колико је било лекова у магацинима. Како је Буџак остао без струје претила је опасност да се покваре они лекови који су се чували у фрижидерима, посебно крвна плазма. Одмах смо реаговали

---

²⁷ Зоља М-80 – Ручни противоклопни ракетни бацач калибра 64 mm, намењен за једнократну употребу. Производња-СФРЈ.

и почели извлачење најкритичнијих лекова, а касније и осталих. Донета је одлука да се део лекова додели локалним амбулантама а остатак да иде у покрајинско министарство здравља у Нови Сад. Неколико дана је трајало извлачење лекова из складишта, а потом је пребачено за Нови Сад. Нажалост, много касније сам добио податак да је већи део лекова на волшебан начин завршио у приватним апотекама Војводине. Сваки рат доноси профитере, па тако и овај.

Напад на село Богдановце

Село Богдановци је настањено претежно Хрватима, већина њих је досељена из Херцеговине у току и после Другог светског рата, налази се са јужне стране Вуковара. Једини пут којим се из Винковаца преко Нуштра, Маринаца и Богдановаца могло ући у Вуковар након блокаде био је овај. Он је уједно раздвајао оперативну групу *Север* од оперативне групе *Југ* које су обједињавале снаге за напад на Вуковар.

Богдановце је бранило око 200 припадника Збора народне гарде (ЗНГ), МУП-а Хрватске и херцеговачких усташа. Ово село је било симбол усташтва још за време Другог светског рата.

Многи злочини над српским становништвом који су почињени од стране усташких злочинаца долазили су управо из Богдановаца. Знајући то, локални Срби су сада спремније дочекали рат који је почео да се захуктава. Организовали су одбрану својих села и будно мотрили сваки покрет с оне стране.

Већина хрватског становништва иселила се из села Богдановци (жене, деца, стари и болесни) пре сукоба. Село је је грађено у склопу две улице које су се протезале у облику крста. Најдужа улица простирала се оријентирно правцем север–југ а бочне, краће улице правцем исток–запад. У односу на околину, посебно са западне стране на којој се налазило село Бршадин рељеф је виши за 10 метара. Бршадин је био удаљен од центра Богдановаца око 2,5 километра, а између та два села протичала је река Вука правцем Нуштар–Вуковар, која је уједно била природна препрека. Долазећи у Бршадин ради обуке и помоћи имао сам прилику да добро проучим ситуацију на терену.

Крајем септембра на потезу Даљ–Трпиња била је стационирана 211. оклопна бригада из Ниша којом је командовао пуковник Милинко Стишовић. Бригада је у свом саставу већим делом имала мобилисан резервни састав.

У Даљу је била смештена команда Новосадског корпуса чији је командант био генерал Младен Братић. Баца и ја смо редовно ујутру свраћали код генерала Братића где бисмо уз јутарњу кафу правили планове на тему координације ЈНА и ТО. Тог јутра, када смо дошли код генерала Братића, затекли смо команданта бригаде пуковника Стишовића. Он нам се пожалио како има проблем са резервистима јер траже акцију.

„Неколико пута су долазили код мене резервни официри говорећи како нису дошли овде да се излежавају и да скоро две недеље ништа не раде”, изнео нам је укратко проблеме пуковник Стишовић.

„Шта предлагете”, упита генерал Братић Бацу и мене. Баца слеже раменима, а ја рекох:

„Имам предлог. Ево за почетак можемо да изведемо напад на село Богдановце и на тај начин пресечемо правац снабдевања из Винковаца и Нуштра ка Вуковару. Кад заузмемо Богдановце лако ћемо заузети и село Маринце које је слабије брањено. Добили бисмо потпуну блокаду Вуковара, спојили бисмо се са оперативном групом Југ и тако брже и лакше савладали непријатеља у Вуковару”, изнео сам предлог упоредо показујући на мапи ситуацију о којој сам већ раније размишљао. Сада је дошао прави тренутак да се та идеја оствари.

„У реду, разумео сам. Колико добро познајеш ситуацију у Богдановцима? Колико су јаке снаге које га бране”, питао ме генерал Братић.

„Веома добро познајем ситуацију. То је село са две улице, према мојим подацима Богдановце брани не више од 200 до 250 припаника ЗНГ-а и херцеговачких усташа. Напад би се извео из села Бршадин преко реке Вуке и уз добру подршку брзо бисмо заузели село. Предлажем да извршимо командантско извиђање и да вас на лицу места упознам са ситуацијом.” Сада сам још прецизније показао на мапи основну замисао за ову акцију.

„Слажем се. Стишовићу, можеш ли сутра са твојим командантима да дођеш у Бршадин да извидимо ситуацију”, упитао је генерал Братић, уједно се обраћајући погледом Баџи и мени.

„Можемо”, одговорисмо сви у глас.

Сутра ујутру у договорено време дошли су лично генерал Братић и пуковник Стишовић са својим командантима и командирима. Приближили смо се погодном месту за осматрање са кога сам могао да показујем објекте на терену.

„Напад треба да изведе један оклопно механизовани батаљон уз артиљеријску подршку. Један батаљон ватром да блокира село Маринце. Ми ћемо од припадника територијалне одбране одредити 100 добровољаца који ће ићи у напад. Иза нас ће ићи ваша механизована чета у оклопним транспортерима праћена тенковском четом. Наши извиђачи су ноћу одлазили до села Богдановци и извидели су терен. Известили су ме да нема минских поља. Једине препреке су река Вука и један суви канал који не може да се пређе тенком. Предлажем да територијалци ноћ пред напад премосте реку Вуку балванима јер је веома низак водостај. Суви канал који је следећа препрека ви премостите вашим формацијским мостом у току напада”, изнео сам укратко своју замисао. Сви присутни погледаше ме са одобравањем, те наставих са излагањем:

„Такође предлажем да почетак напада буде у 5 сати ујутру 30. септембра. Довођење јединица на полазне положаје треба извршити у току ноћи 29. септембра. Имамо пред собом неколико дана да се добро припремимо и увежбамо за овај напад”, завршио сам са излагањем и чекао реакцију присутних.

Генерал Братић се сложио са идејом. Мало је кориговао неке задатке и рекао да ће он обезбедити авијацијску подршку, а да ће поред бригадне артиљерије напад подржати и корпусна артиљеријска група. Наредио је

Стишовићу да изврши детаљно командантско извиђање до нивоа вода и да сваки командир зна правац свог кретања. Одмах се приступило припремама за напад. Штаб територијалне одбране одредио је 100 добровољаца од припадника територијалаца из Бршадина, Пачетина, Боботе, Арканових *Тигрова* и припадника САЈ-а. Гледао сам како штаб 211. оклопне бригаде врши детаљне припреме. Нападом ће руководити начелник штаба, иначе мој земљак из Крушевца, мислим да се презивао Петровић.

Као да сам нешто предосећао упитах пуковника Стишовића:

„Колико имате лансирних мостова и где се налазе?”

„Два. Размештени су у селу Трпиња.”

„Дотерајте оба моста, нека један буде у резерви за не дај Боже”, предложио сам пуковнику Стишовићу.

„Добро”, потврдио је и окренуо се према начелнику штаба:

„Петровићу, разумео си шта треба да радиш.” Осећао сам велико задовољство како иду припреме за напад. Начелник штаба бригаде Петровић тражио је да још једном у току ноћи пошаљем извиђаче до Богдановаца да извиде правац напада, да ли је терен миниран. За тај задатак одредио сам поново храброг мештанина из Бршадина, Пурцику са још двојицом сабораца. Пурцика је био веома храбар младић, ничега се није бојао. Када му се изда задатак без поговара га прихвата. Увек весео, расположен за шалу, био је омиљен код бораца. Нажалост, погинуо је 1995. године када је његово возило нагазило противтенковску мину.

Дошао је последњи дан пред покрет јединица бригаде на полазне положаје. Десило се нешто што нико није очекивао. Већи део војника механизованог батаљона који је био размештен у Трпињи, дезертирао је. Овај батаљон био је одређен да иде у напад одмах иза територијалаца. Припадници САЈ-а су претходна два дана вршили обуку са овим војницима и било је све у реду. Шта се одједном десило никоме није било јасно. Војници резервисти су кренули пешице према Ердутском мосту са личним наоружањем и опремом. Када смо чули за ову вест одмах смо сви из штаба ТО пошли у Трпињу. У то време налазио сам се у Бршадину одакле сам кренуо према месту састанка са Баџом и Арканом који су долазили из Ердута. На путу ка Трпињи Аркан и Баџа су срели колону дезертера на излазу из села Вера. Аркан је одмах реаговао у свом стилу.

„Шта је браћо Срби, усрали сте се. Е, не може даље са оружјем и муницијом. Све ћете лепо и уредно да оставите овде па онда идите даље”, галамио је из свег гласа псујући и гестикулирајући рукама.

Аркан је одмах одредио своје борце да сваког претресу, одузму им оружје и муницију па тек онда да их пусте да оду. И заиста, покупио им је сво наоружање и муницију након чега су пошли даље према Богојевском мосту. Када су прешли мост ту су остали док неко није организовао њихов повратак кући.

У међувремену сам стигао у Трпињу и одмах питао где је командант батаљона чији су војници дезертирали. Показали су ми једну кућу те сам

отишао тамо. На моје велико изненађење командант тог батаљона био је мој класић са Војне академије, мајор Томовић. Седео је блед и уплашен, са шлемом на глави, пушио цигарету и сав унезверен гледао у под испред себе.

„Шта је било класо, шта се то десило”, упитао сам га.

„Не знам”, одговорио је дрхтавима гласом гледајући у под.

Видевши да од њега нема вајде, одмахнуо сам руком и изашао напоље. Ту сам срео пуковнике Стишовића и Петровића, убрзо су стигли Аркан и Баца. Стишовић нас је уверавао да ће одредити други батаљон добровољаца, биће их мање али шта је ту је. Морали смо да одложимо напад за један дан док се обаве нове припреме. То ће нас скупо коштати.

*

Дошао је дан Д, 1. октобар. У току ноћи време се нагло погоршало. Прелеп сунчани дан, 30. септембар, нестао је у току ноћи. Око три сата иза поноћи почела је да пада ситна јесења киша. Но и поред тога сви су били на полазним положајима пре јутра.

Баца је сваком члану штаба ТО одредио улоге у току напада, а мени је дао посебан задатак.

„Ти ћеш Жаре да будеш веза између нас и ЈНА. Бићеш уз њиховог начелника штаба да нешто не зајебу. Идите за нама и уколико почну да се повлаче забоди му пушку у леђа и терај га напред. Бићемо на сталној вези, прати нас у стопу.”

„Не брени, биће све у реду”, уверавао сам га, ништа не слутећи.

Проверили смо радио везу и растали се. Он је повео групу добровољаца на ивицу села према реци Вуки а ја сам отишао код пуковника Петровића у његово командно возило које се налазило у близини цркве. Одмах сам уочио да је у близини паркиран тенк – носач моста.

„Где је други мост”, упитих Петровића.

„Остао је у Трпињи.”

„Нисмо се тако договорили. Требало је и он да буде близу, у резерви”, рекох.

Петровић само слеже раменима у знак немоћи. Тачно у освит зоре, у 5 сати, почела је снажна артиљеријска припрема на Богдановце. Корпусна артиљеријска група ангажовала је два артиљеријска хаубичка дивизиона (први Х-152 мм, други Х-122 мм) и један дивизон ВБР 128 мм М-77 – *Огањ*.

Из 211. оклопне бригаде учествовао је самоходни хаубички дивизион Х-122 мм – *Гвоздик*.

Једна тенковски чета са тенковима М-84А била је распоређена на левој обали реке Вуке, на ивици села Бршадин и непосредним гађењем тукла по предњем крају одбране непријатеља. За то време дивизион ЛПА²⁸ са

²⁸ ЛПА – лака противавионска артиљерија намењена за гађање циљева у ваздуху и на земљи.

својим оруђима *Прага 30/2 mm* држао је блокаду према селу Маринци гађајући одабране циљеве чиме нису дозволили да неко из села крене према Богдановцима и пружи помоћ. Након 15 минута у току артиљеријске припреме авијација је у три формације по два авиона извршила бомбардовање Богдановаца.

За то време тенкови су кренули у напад, први тенк је прошао реку Вуку без проблема, а за њиме је ишао тенк носач моста (МТ-55) па остали тенкови (Т-55) а потом и оклопни транспортери са пешадијом. Аркан се са својим џипом налазио на челу колоне, а за њиме сто добровољаца испред првог тенка. Возило за пропаганду са огромним звучницима кретало се у колони иза тенка носача моста са кога се све време чула гласна музика и мелодија *Марш на Дрину*.

Све се одвијало по плану до сувог канала који је био следећа препрека а који је био удаљен око 1 km од реке Вуке. Тада је ступио на сцену командир тенка носача моста који је веома брзо поставио мост. Киша је почела да пада све интензивније. Први тенк је кренуо преко моста, а онда хладан туш. Да ли због неискуства или из страха, возач тенка је на сред моста склизнуо и насео трупом на десну саобраћајницу моста тако да су гусенице остале да висе у ваздуху. Тиме је блокирао пролаз за остале тенкове и оклопне транспортере. Сви добровољци су прошли суви канал и кренули према Богдановцима, а Аркан је са џипом био са ове стране јер није ни он могао да прође од тенка.

„Шта ћемо сада да радимо”, упитао сам Петровића.

„Позваћемо да дође резервни мост”, одговорио је Петровић самоуверено.

„Човече, Трпиња је удаљена 25 km путем којим он треба да дође. Лепо сам вам рекао да повезете и тај други мост, да буде у близини као резерва”, укорих га разочаран што није испоштовао договор.

Петровић је одмах издао наређење да се тенк носач моста упути овамо.

За то време напад је стао. Киша све јаче пада, стојимо сви код моста као глинени голубови, срећом, артиљерија и тенкови који гађају Богдановце не престају са дејством па непријатељ не може да узврати. На мање од 1 km смо од њихових положаја. Са звучника возила за пропаганду ори се песма *Ој, Србијо мати*.

Баџа зове преко мотороле.

„Жаре, шта је то било?”

„Тенк насео на мост и блокирао пролаз, а резервни мост се налази у Трпињи. Јеби га.” У тренутку нисам знао излаз из ове ситуације али ме он поново подстакну на размишљање.

„Тражи неки други пролаз”, галамио је Баџа из свег гласа.

У том часу се однекуда створио Пурцика са двојцом бораца који нам рече:

„Може овамо према Маринцима да се прође, нема никога, изгледа да су из села сви побегли у Нуштар.” Показује Пурцика руком правац којим може да се иде.

Међутим, командир другог тенка који је чекао на ред да пређе мост енергично је одбио да крене на ту страну.

„Можда има снајпериста.” Тражио је изговор командир тенка.

„Човече, ти си у тенку, шта ти може снајпер”, покушавао сам да га охрабрим.

„Ево, ја ћу да седнем на цев тенка до куполе и ако ме погоде ти се врати назад”, убеђује га Пурцика.

За то време командант батаљона немајући никакво решење за насталу ситуацију немо посматра вирећи плашљиво из куполе свог тенка. Петровић слеже раменима и рече како командант батаљона треба да одлучи, његови су војници. Ситуација је веома напета, киша све јаче пада, нико није надлежан да предузме даље кораке. У том часу наиђе Аркан који је мало даље седео у ципу. Објасним му тренутну ситуацију како тенк не сме да крене према Маринцима јер се посада боји снајпера.

Аркан се окрете према Пурцики.

„Покажи ми пут. Тигрови за мном”, гласно је издао наредбу показујући руком у правцу Маринаца.

Кренуо је у трку према Маринцима са својих 10 бораца. Убрзо се изгубише у киши.

Након 15 минута зачуше се рафали и бомбе. Чекали смо. Време брзо тече, скоро ће подне. Најзад се појавио Аркан са борцима.

„Брате, све је чисто, дошли смо до пола села, нема нигде никог сем неколико стараца. Сваку кућу смо претресли, може да се прође тенком до пута Маринци– Богдановци”, објаснио је свима ситуацију.

Петровић и ја позвасмо команданта батаљона да изда наређење да крене колона заобилазним путем јер је све безбедно. Он са неверицом гледа и поче збуњено и конфузно да издаје наређења.

„Петровићу, преузми команду. Видиш да је овај збуњен”, покушавам да убрзам покрет.

„Не брини, сада ће он то да регулише”, поново ме уверава Петровић.

И колона полако крену заобилазним путем. На челу је ишао Аркан са ципом а за њиме онај тенк са Пурциком који је узјахао цев до куполе, а затим полако и остали. Петровић и ја остадосмо код моста да испратимо колону. Полако одмиче подне. Киша све интензивније пада, видљивост је драстично смањена, војници добровољци иду храбро напред и губе се у кишној завеси.

Већ је два сата после подне. У том часу појавио се пуковник Стишовић са тенком носачем моста. *Касно Марко на Косово стиже*, помислих у себи а онда сам му изнео тренутну ситуацију.

„Нашли смо заобилазни пут, не треба нам више тај мост, боље да си довео ТЗИ²⁹ да померимо овај тенк са моста”, рекох му.

„Јеби га”, рече и погледа ме са неверицом увлачећи главу између уздигнуте крагне, а онда отрча у своје возило.

²⁹ ТЗИ – Тенк за извлачење.

Када су тенкови и оклопни транспортери изашли на пут Маринци–Богдановци одмах су заузели борбени распоред и кренули у напад на село Богдановце. Напред су ишли добровољци, а за њима тенкови, па оклопни транспортери. Када су избили у висину јуришног положаја пред њима је био брисан простор без заклона. Одатле је земљиште било у падном нагибу до половине брисаног простора, а од половине у успону према селу Богдановци. Требало је брзо претрчати тај део и упасти у село. Међутим, у току припреме за јуриш војници резервисти који су се иначе добровољно пријавили за напад нису желели да изађу из својих транспортера. Баца и Аркан одлуче да крену са својим добровољцима уз подршку тенкова. Артиљеријска подршка је морала престати са дејством да наше снаге не би трпеле губитке од своје артиљерије. Добровољци (пешадија) су кренули на јуриш али тенкови су ишли исувише брзо. Прошли су их и улетели у село без заштите, а са њима и Аркан у свом џипу. Одбрана непријатеља се брзо консолидовала и запуцала према пешадији тако да су морали да залегну. Пешадија је остала сама, без заштите, потпомогнута једино митраљеском ватром са оклопних транспортера који су остали позади на линији јуриша. Тенк који је први ушао у Богдановце прошао је прве куће и онда је био погођен зољом. Био је то тенк Т-55. Посада се извукла кроз принудни отвор, допуцала назад до почетка села, а онда уз подршку наше пешадије и уз помоћ осталих тенкова који су почели да се повлаче вратили се на безбедну удаљеност. Са тенковима се повукла и пешадија (територијалци, припадници САЈ-а и *Тигрови*).

Киша је лила као из кабла, ништа се није видело иако је било 4 сата поподне. Одмах смо организовали кружну одбрану између Богдановаца и Маринаца, а делом снага запосели село Маринце. Повукли смо се у Бршадин са једним рањеним и једним несталим. Рањен је био Илија Којић, министар одбране, који се јавио да иде добровољно, а нестао је Аркан.

Разочарани неуспехом или половичним успехом јер смо ипак пресекли комуникацију снабдевања Вуковара још више нас је погодила вест о нестанку Аркана. Баца је користио сваки тренутак да критикује ЈНА.

„Ето Жаре, сада си се уверио у способност ЈНА, рекао сам ти да ће она да нестане. Теби је место у МУП-у. Кад се све ово заврши ти прелазиш код нас.”

„Бацо, није то баш тако, ово су резервисти, подигнути су из својих кревета и дошли одмах у рат. Нису добро припремљени”, покушавао сам да му објасним, а у души ми немир због тога.

Командир погођеног тенка, активни капетан Смајо, такође је био разочаран. Јавио се добровољно да први уђе у Богдановце али је одмах на почетку доживео неуспех. Био је тужан и разочаран због изгубљеног тенка као да су му руку одсекли. Седели смо у једној кући и препричавали догађаје. Одједном, око поноћи, чула се јака детонација из Богдановаца, експлодирао је његов погођени тенк. Тенк је горео тихо и ватра је након неколико сати дошла до муниције и онда се десила експлозија.

„У тенку се налазило тачно 40 граната”, рече Смајо, ухвати се шакама за главу и заплака као мало дете.

За 211. оклопну бригаду рат је био завршен.

Остали су још неко време, а онда је дошла смена.

* *

Пуковник Милинко Стишовић унапређен је у чин генерала 2000. године. У периоду који је претходио унапређењу пуковника Стишовића у генералски чин налазио сам се на дужности начелника Одсека за штабне послове у Сектору за школство и обуку генералштаба ВЈ³⁰. Мој школски друг, пуковник Веселин Шљиванчанин – Шљиво, био је начелник Одељења за штабне послове и мени претпостављени.

Тога дана седео сам са Шљивом у његовој канцеларији и разгледали смо пристиглу службену пошту међу којом се налазио допис пуковника Стишовића где он наводи своје успехе у војничкој каријери и разлоге због којих треба да буде постављен на генералски положај да би добио чин генерала. Писмо је морало да прође кроз наше Одељење, а потом је прослеђено до начелника генералштаба. Шљиво је отварао пошту и читао. Одједном се усправи у фотељи, подигну обрве и рече у чуду:

„Види га, Жаре, овај хоће да буде генерал.”

„Ко је тај”, упитао сам знатижељно.

„Стишовић”, рече кратко.

Почео је да чита његове референце, како је магистрирао, па докторирао, затим наводи које је све научне радове објавио, читава једна страна, а онда при крају тог излагања у једној реченици пише: „Био сам командант 211. оклопне бригаде у Вуковару.” При томе не наводи успехе у командовању у рату што би било логично. Оно за што се један официр школује пре свега је рат, све остало спада у надоградњу личности.

„Шљиво, ту стани, код ове реченице *био сам командант 211. окбр у Вуковару*”, рекох одлучан у намери да му све кажем.

Испричао сам му причу о нападу на село Богдановце 1991. године.

„Јеби га, Жаре, нисам ја надлежан за његово унапређење, нажалост то ти је тако”, рече Шљиво ширећи немоћно руке.

Да, тако је то у животу. У неком периоду битни догађаји постају небитни, нешто у шта смо се заклињали и веровали постаје неважно. Све се приписује судбини коју свако тумачи на свој начин. Судбина која је задесила Веселина Шљиванчанина не десила се никоме.

Нажалост, Стишовић није дуго уживао у генералској униформи. Пензионисан је 2002. године. Преминуо је 2008. године.

Ипак, жао ми је човека.

³⁰ ВЈ – Војска Југославије. Постојала је од 20. маја 1992. до 4. фебруара 2003. године. Настала је од оних делова Југословенске народне армије који су се након распада СФРЈ затекли на територији Савезне Републике Југославије.

Након три дана од напада на Богдановце појавио се Аркан у Ердуту. Жив и здрав, рањен у десну руку у пределу шаке. Настаде опште весеље и радост.

„Шта је, већ сте ме прежалили, не дајем ја живот тек тако и то усташама”, викао је весело док смо се грлећи поздрављали са њиме.

Испричао нам је како је ушао у село одмах иза Смајиног тенка. Када је видео да је тенк погођен истрчао је из ципа и потрчао према најближој кући. У том тренутку га погодио метак у руку.

„По уласку у кућу сишао сам у подрум и ту се притајио. Превио сам руку и искључио моторолу. Размишљао сам како да се вратим. Уколико пођем према нашим сигурно ће ме убити јер се ближила ноћ, неће моћи да ме препознају. Одлучио сам да кренем према истоку јер је тамо село Петровци у ком је наша војска из оперативне групе Југ. Они нису у борбеној акцији, држе линију према Богдановцима са стражама. Око поноћи одлучио сам да кренем ка истоку. Полако сам се кретао кроз неко двориште и на крају код неке куће приметио једног усташког стражара. Пришуњао сам се и заробио га. Води ме до излаза из села према Петровцима, наредио сам му. Када смо дошли до краја села показао је руком, тамо су ваши. Морао сам да га рокнем и кренуо даље сам, а онда угледах нашег стражара како пуши цигарету. Прикрао сам се и заробио га. Води ме у Команду, рекох му”, испричао нам је Аркан детаљно своју малу *Одисеју*, а потом додао:

„Тако сам стигао у команду једне наше бригаде у село Петровце. Они ме пребацили на ВМА, превили ме и ево ме, ту сам поново са вама.”

Уследио је велики аплауз свих присутних и поклич његових гардиста „живео нам команданте!”.

„Знам, сад ће Жаре да ми чита *Женевску конвенцију* зашто сам рокнуо оног усташу. Ево, његова војна буква. Види прави усташа”, наставио је да провоцира правећи се да је озбиљан.

Показао нам његову војну књижицу из које се види да је био припадник МУП-а Винковци.

„Јеби га, рат је. Нисам могао да га водим са собом, а ни да га пустим”, рекао је тријумфално Аркан.

Прозвао ме пред свима помињући *Женевску конвенцију*, алудирајући на моје раније предавање о поступцима према заробљеницима када сам једном приликом о томе говорио члановима штаба ТО. Повод за то предавање био је случај убачене диверзантске групе од стране усташа, њих петорица, из Осијека. Та група је била заробљена од стране припадника 12-те моторизоване бригаде у рејону села Клисе. Припадници војне полиције и службе безбедности држали су их у једном затвору у селу Вера ради испитивања и даљег процесуирања у складу са законом. Испитивањем су дошли до сазнања да је група одговорна за убиство једног војника ЈНА који је био на стражи код Дома војске у Осијеку иако у то време рат

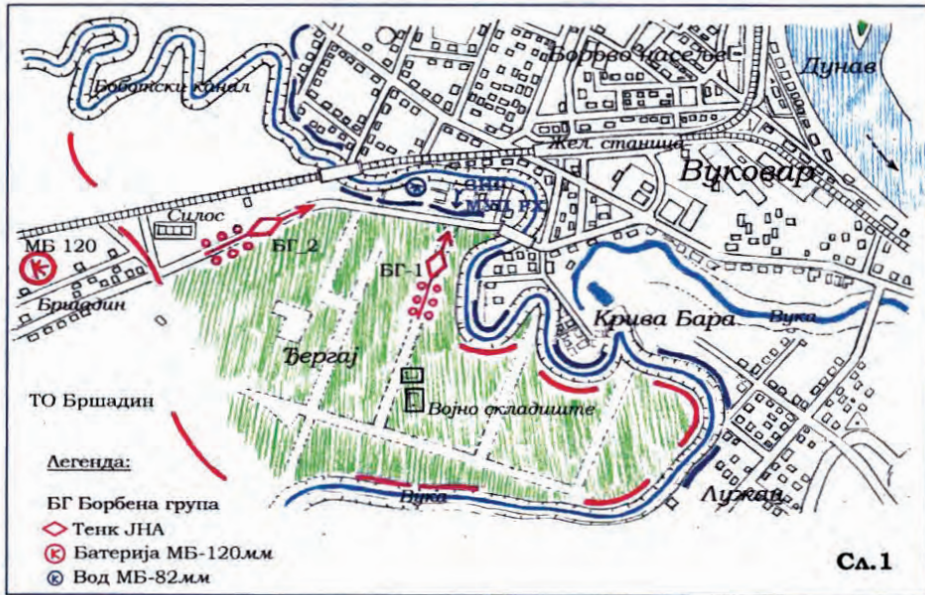
званично није почео. Међу њима је био један Словенац, добровољац из Републике Словеније. Управо је он убио тог војника, што је у испитивању признао, а исто су потврдили и припадници групе.

Када смо у штабу ТО чули за ту причу почели смо да расправљамо о томе. Свако је имао различито виђење шта треба урадити са њима, док је Аркан био најрадикалнији – треба их одмах све стрељати, рекао је. Тада сам им говорио да постоји поступак са ратним заробљеницима који се регулише међународним договорима, пре свега *Женевском конвенцијом* још из 1949. године. Затим сам им читао и објашњавао неке одредбе конвенције које сам имао у донетој војној литератури.

Нажалост, био је рат, и то грађански, у коме сва правила и прописи падају у воду. Једино их је ЈНА као легална војна сила поштовала.

Био сам поносан на ту чињеницу.

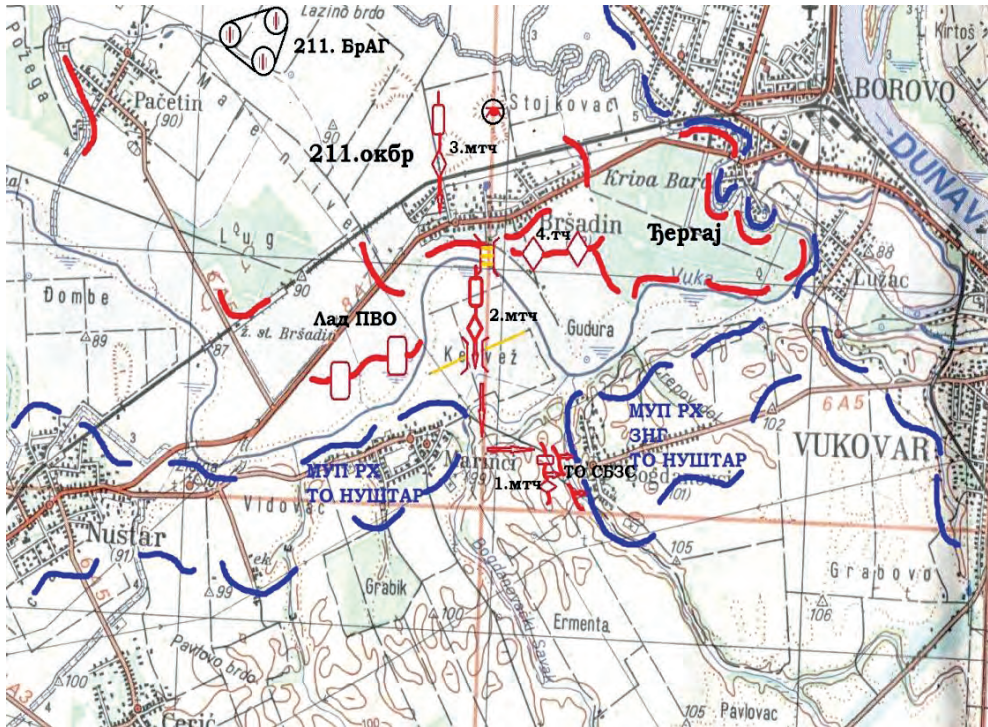
НАПАД НА БУЦАК

Однос снага:

ТО СВБЗ-2 тенка М-84; БГ-1 10 бораца; БГ-2 10 бораца; 4 МБ-120мм
ЗНГ и МУП РХ-4 МБ 82 мм; 30 бораца; Митраљез „бровинг“

План напада на село Богдановце.

Однос снага:

ЈНА: једна механизована чета и једна тенковска чета из 211. окбр. Ватрена подршка: 4 артиљеријска дивизиона, ЛПА дивизион, авијација.

ТО: 100 добровољаца из Штаба ТО СБЗС

Хрватске паравојне снаге: Збор народне гарде, припадници МУП-а РХ, припадници ТО Нуштар и усташе из Хеџеговине, укупно око 250 људи.

Од позорника до генерала – Прича о Баџи –

По доласку у Борово Село Радован Стојчић – Баџа инструкисан од Јовице и Браце да сарађује са мном показао је заиста добру вољу, на обострано задовољство. Од самог почетка нашег познанства био је веома отворен за сарадњу тако да међу нама није било никаквих неспоразума. Био је врхунски професионалац у свом послу. Од полицајца позорника напредовао је до команданта САЈ-а, касније и до помоћника министра МУП-а Србије и генерала полиције. Као активни спортиста освојио је више медаља и признања у џудоу. Завршио је вишу тренерску школу, касније и ДИФ³¹, а потом је магистрирао у области спорта.

Одмах на почетку наше сарадње обојица смо схватили да треба да будемо један тим. Он као полицајац-специјалац није поседовао војно образовање које му је било неопходно за функцију на коју је постављен – командант штаба ТО за Славонију, Барању и Западни Срем. Зато сам био ту и зато смо морали да се међусобно уважавамо и сарађујемо. Стекао сам утисак да ме је у том погледу ценио, што је више пута истицао. Када је увидео да сам му неопходан у организацији штаба ТО он је одмах на почетку рекао: „Жаре, ти мораш бити стално са мном, не одвајај се никуда од мене.”

Наравно, често смо ишли заједно, нарочито на састанке у команду Новосадског корпуса код генерала Младена Братића. Тако путујући и обилазећи потчињене јединице ТО добро смо се упознали и стекли међусобно поверење. Брзо смо прихватили неке навике и понашање уважавајући један другог. Баџа није био пуно причљив, у току вожње док смо се кретали по терену углавном је пушио и слушао песме наше познате фолк певачице Светлане Величковић – Цеце, које су се нон-стоп вртеле у касетофону џипа који је возио. Није дозвољавао да променим касету, волео је да слуша само њене песме.

Његов ауторитет међу припадницима САЈ-а био је огроман, а касније је изградио исто тако добро поверење код припадника ТО на територији. Био је храбар и одлучан човек али се није претерано излагао ризику. Волео је добро да сагледа стање на терену па тек онда да ступи у акцију. Тражио је од мене да га детаљно упознам са борбеном ситуацијом и распоредом снага које сам веома добро познавао. Познавао сам и људе. У сваком селу сам имао неког човека од поверења. Знао сам на кога штаб ТО може рачунати у одређеној ситуацији. Пружали смо помоћ свуда, а нарочито на критичним деловима фронта. Из центра за обуку у Ердуту слали смо добровољце на најугроженије делове фронта.

³¹ ДИФ – Факултет за спорт и физичко васпитање.

За прихват добровољаца у Ердуту био је задужен Аркан са његовим људима. Он је бринуо о њиховом смештају, исхрани, облачењу у униформе, наоружању и муницији. Стручну обуку вршили су припадници САЈ-а на полигону који се налазио у склопу центра за обуку. Обука је трајала од 5 до 7 дана што је зависило од темпа пристизања добровољаца и борбене ситуације на терену. Обучени добровољци су распоређивани у састав ТО јединица где су заједно са територијалцима извршавали разне борбене задатке.

Да ће Баџа добити висок положај у МУП-у Србије знао сам још за време боравка у Ердуту. Крајем септембра у Ердут је дошао др Војислав Шешељ да обиђе добровољце Српске радикалне странке (СРС).

Баџа, Жика и ја смо седели у сали за састанке где сам им цртао на мапи најновије позиције наших и непријатељских снага. У једном тренутку је ушао Аркан и рекао:

„Баџо, стигао је Воја Шешељ из Београда и хоће да разговара са тобом.”

„Где се налази”, упитао га Баџа.

„Горе је у клубу, гледа телевизор”, одговорио је и показао руком према горњем спрату.

„Нека чека”, оштро је одговорио Баџа. Када је Аркан изашао предложих Баџи:

„Могоа је да дође, ја могу да наставим и после састанка.”

„Нека сачека. Ти настави где си стао”, поновио је Баџа још одлучнијим гласом.

Одмах сам схватио да је Баџа хтео Шешељу јасно да стави до знања ко је овде главни, те да се код њега не долази тек тако.

Након двадесетак минута поново је дошао Аркан.

„Може ли Шешељ сада да дође”, упитао је.

„Може”, одговорио је Баџа одлучно, војнички. Није прошло дуго, уђоше Шешељ и Аркан. Устадосмо да се поздравимо, а Баџа први пружи руку уз војнички поздрав и рече:

„Здраво друже Војводо.”

Шешељ се насмејао а потом руковао са свима. Сели смо за сто. Баџа је одмах кренуо са говором добродошлице.

„Пре него што кренемо са састанком, желим да нагласим да ја Вас, господине Шешељ, поштујем и ценим али председника Милошевића обожавам, тако да знате са које позиције хоћу да разговарамо”, говорио је одлучним и одмереним гласом, јасно и разговетно, наглашавајући битне речи.

Како сам седео одмах до Баџе у шали му добаших:

„Бога ми Баџо, далеко ћеш ти да догураш.”

То и није била само шала већ више од тога. Шешељ је био близак Слоби Милошевићу те ће му сигурно пренети Баџин став о њему.

„Дошао сам у својству председника СРС и народног посланика Скупштине Србије. Желим да вас поздравим и пожелим успех у борби за слободу српског народа који је изложен усташком терору на овим просторима.

Имам информације да сте ви као штаб територијалне одбране добро организовани и да овде у Ердуту прихватате добровољце. Ми, српски радикали, шаљемо добровољце те сам са тим циљем дошао да поразговарамо”, говорио је Шешел у свом препознатљивом стилу.

„Наставите господине Шешел, слушам Вас”, рече Баџа строго званичним гласом.

„Док није формиран центар за обуку у Ердуту ми смо добровољце слали по српским селима. Сад бисмо желели да они долазе директно овде а онда да их ви распоредите где треба. Ми вршимо претходне припреме и обуку у касарни Бубањ Поток у Београду а затим их шаљемо код вас. Свака група има свог командира и он је одговоран за њих. Никакве појединачне доласке у име СРС не признајемо и молио бих вас да их не примате. Свака самовоља и нарушавање реда и дисциплине повлачи за собом трајно протеривање са ратишта”, закључио је Шешел.

Даљи ток разговора водио се око организације слања и доласка добровољаца, где је Шешел прецизирао сваки поступак у вези са командирима јединица и стављања под команду штаба ТО. Баџа је обећао да ће се договор поштовати и да ће Шешел бити извештен уколико дође до било каквих проблема.

„До сада нисмо имали никаквих проблема са вашим добровољцима, за сваку су похвалу, веома храбри и дисциплиновани”, закључио је Баџа

„Хвала, надам се да ће тако бити и убудуће”, захвалио је Шешел, поздравивши се са свима, а потом у пратњи наших територијалаца отишао да посети неке своје добровољце на терену.

Заиста је тако и било. Добровољци СРС су важили за веома храбре и дисциплиноване борце. Слали смо их на оне делове фронта где је ситуација била најтежа. Пример насеља Палача најбоље говори о храбрости ових добровољаца.

Насеље Палача је заправо део већег села Ласлово у коме су живели Хрвати и Мађари, а делила их је железничка пруга. Однос снага је био три пута већи у корист Хрвата. Иза Палаче, на око 2 километра удаљености, налазило се село Корођ³² такође насељено Хрватима и Мађарима, тако да се до најближег српског села Силаш могло ићи само пољским путем, преко кукурузних њива. Одмах на почетку сукоба у ово насеље стигло је 15 добровољаца СРС-а као помоћ становништву и малобројним територијалцима Палаче које је предводио храбри командант Ђорђе.

Те ноћи падала је велика киша праћена грмљавином. Око поноћи јаке хрватске паравојне снаге снаге уз подршку минобацача кренуле су из Ласлова на Палачу. Настала је општа пометња и паника. Становници Палаче почели су да напуштају своје домове и упутили су се ка Силашу. Међутим, храбри добровољци СРС-а и неколико територијалаца чврсто су држали положаје поред пруге и нису одступили ни корак назад. Пружали су жесток

---

³² Село Корођ – Ослобођено 21.09.1991. од стране ТО Силаш уз подршку 12. мтбр.

отпор, што је охрабрујуће деловало на територијалце. Када смо у центру Ердут добили обавештење о нападу дали смо узбуну Аркановим *Тигровима* и припадницима САЈ-а, потом смо се упутили према Палачи. Баца и ја смо предводили колону а за нама је ишао Аркан. Киша је толико јако падала да смо се једва кретали. Рекао сам Баци:

„Овако, по овом невремену, тешко ћемо стићи до Палаче. Имам бољу идеју.”

Када смо стигли у село Бобота да бисмо добили на времену предложио сам да свратимо у команду 12-те моторизоване бригаде која тек што се извукла из Осијека. Команданту бригаде пуковнику Бори Ивановићу предложили смо да одмах пружи артиљеријску подршку нашим снагама у Палачи. Командант хаубичког дивизиона био је мој класић из Војне академије мајор Рујановски.

„Где ти се налази ватрени положај дивизиона”, упитао сам га.

„Код Силаша.”

„Који му је правац дејства”, поново га упитах.

„Према Осијеку.”

„Окрени једну батерију према Ласлову и дејствуј по циљевима до пруге”, предложио сам.

Пуковник Ивановић је одобрио мој предлог, а мајор Рујановски је одмах кренуо у извршење задатка. Након 15 минута добили смо извештај да је напад заустављен због дејства наше артиљерије. Договорили смо се да артиљерија и даље дејствује повремено по Ласлову, а ујутру када киша стане да 12. мтбр упути два тенка и два транспортера као помоћ браниоцима Палаче.

Палача би сигурно пала у руке непријатељу да није било храбрих и одважних бораца СРС-а.

* *

Тог јесењег поподнева Баца и ја смо отишли у село Маркушица. Један од ретких дана у коме је владало затишје и мир. Тек по неки рафал и појединачан пуцањ чуо се из правца Винковаца. Мачак нас је позвао на ручак у своју кућу. Било нас је десетак бораца окупљених у дворишту куће, испијали смо ракију шљивовицу и ћаскали са погледом на таландару³³ где је кувар окретао разне ђаконије од меса. Чекали смо да нас домаћин позове за совру. Тог тренутка када нас је Мачак позвао да седнемо за сто од некуда се појавише Браца и Жика. Срдачно смо се поздравили те након тога сви сели да ручамо.

Поп Добривоје позвао је на молитву након чега је Мачак одржао здравицу, а онда смо наставили да уживамо у специјалитетима који су нам

³³ Таландара – Импровизована направа за роштиљ направљена од једног тањира са тракторске тањираче.

сервирани на столу. Седео сам поред Баце а преко пута нас су седели Браца и Жика. Приче су биле углавном везане за пређашње догађаје на терену и ратну стварност. Браца је истицао неопходност жешћих и бржих акција у ослобађању српских села напоменувши како се и сам председник Милошевић брине за стање у Крајини. Такође је рекао како председник нема подршку опозиције, те како појединци све више осуђују његове поступке и да му сваки наш успех овде у Крајини представља олакшање и даје добре аргументе против опозиције. Баца је са посебном пажњом слушао а онда је у једном тренутку благим ударцем песницом о сто одсечно рекао:

„Ја сам спреман да за председника Милошевића дам живот.”

Мачак се окрену према мени са шеретским осмехом, намигну, а ја опет Баци онако на уво добацих:

„Ти ћеш Бацо сигурно да догураш до генерала. Убеђен сам у то.”

„Жаре, само ти зајебавај, ја заиста мислим да у полицију уведем чиновце као у војсци.”

„Знам Бацо твоју замисао о увођењу чиновца у полицији, већ смо причали о томе али то мора Слоба да аминује. Ја ћу ти у сваком случају помоћи у реорганизацији када после рата пређем код вас у МУП”, провоцирао сам га кроз шалу.

„Не брине ти ништа, знам ко ће то одобрити.”

Сви смо знали да ће Браца реферисати Слоби о Бациној оданости њему.

Касније се тако и догодило. Баца је био миљеник министра МУП-а Зорана Соколовића те је као његов помоћник увео чиновце у полицији, а и сам је добио највиши чин генерал-пуковника полиције.

Није само тај догађај и онај у Ердуту на састанку са Шешељем био одлучујући за Бацин вртоглави успех у МУП-у Србије. Знао је он да Милошевић мора лично да се увери у његову оданост. Средином октобра кренули смо за Београд да лично реферишемо Милошевићу о стању на терену. У току вожње прелиставали смо подсетник о томе ко ће шта да му реферише. Ја сам требао да га упознам са чисто војном проблематиком, док је Баца требао да му изнесе проблеме и политичко стање на терену, дезертерство подстакнуто деловањем опозиције, посебно Српског покрета обнове и проблеме у вези са логистичком подршком.

„Хоћемо ли да му кажемо како народ по кућама скида његове слике и све више качи слике српских војвода и четничке симболе”, опет сам га провоцирао.

„Жаре, ти стварно зајебаваш. Не можеш са таквим ставом да будеш припадник МУП-а.”

„Не зајебавам, само износим чињенице. Када сам дошао у августу свака кућа је имала окачену Слобину слику поред иконе, а какво је стање сад? Да ли сам нешто слагао?”

„Пусти сада то, знаш и сам да пропаганда од стране Слобених противника има великог утицаја на народ. Свако вече гледају телевизију и не знају праву истину.”

„Не бих рекао. Више од половине села у Крајини нема струју, како да гледају ТВ? Не брине нећемо више о томе”, одговорио сам да бих му удовољио.

Стигли смо у Београд у Председништво, право у кабинет код Браце. Његов кабинет се налазио тик уз Слобин. Браца нас је лепо дочекао, понудио пићем и одмах нам рече како ћемо дуго чекати јер се план променио, Слоба има госте из иностранства.

„Нема везе, чекаћемо, овде је и онако лепо”, рече Баца и задовољно се завали у фотељу.

Размишљао сам док смо седели. Ето, пружио ми се прилика да упознам председника Србије а ја некако нисам нарочито узбуђен, седим опуштено а мисли ми све више скрећу ка кући где су ми супруга и син.

Након сат времена одлучно рекох:

„Бацо, ко зна колико ћемо још да чекамо. Ти знаш све шта треба да кажеш председнику, ја бих отишао до куће да посетим моје. Када завршиш покупи ме па идемо назад.”

„Добро, како хоћеш”, одговорио је и још више се завалио у фотељу.

Браца је позвао возача да ме одвезе до куће. Док ме је возач возио према стану размишљао сам о томе како сам имао можда јединствену прилику да упознам Слобу као што је *Пинки видео Тита*,³⁴ али је не искористих.

„Ко зна, можда је добро што се баш тако догодило”, рекох у себи и безбрижно се завалих у седиште.

Негде предвече позвао ме Баца телефоном да ће доћи по мене те да будем спреман за пут.

„Како је било”, упитао сам га након уласка у возило.

„Било је добро. Председник вас је све поздравио. Овде имам поклон за тебе и Колета од Јовице, и он вас пуно поздравио”, показао је на црну врећу иза сувозачевог седишта.

Узео сам врећу и погледао. Унутра су била два нова аутоматска пиштоља модел *Хеклер и Кох – МП5К*. Захвалио сам му а онда се препустио размишљању јер Баца није био нешто нарочито причљив.

Мисли су ми стално лутале по ратишту од села до села, стварале су ми се слике вредних сељака пред очима, њиховој бризи о опстанку и увек исто питање: Шта ће бити с нама? Србија је толико моћна и јака, ЈНА се полако престројава у правом смеру а опет никако да решимо ситуацију у своју корист.

„Жаре, свратићемо у Нови Сад код моје пријатељице на вечеру и конак, а сутра ујутру крећемо у Ердут”, прекинуо ме Баца у размишљању.

„Бацо, ти мене све више изненађујеш. Која ти је то пријатељица? Шта ради? Ниси ми причао о њој.” Био сам затечен његовом одлуком па сам желео да сазнам нешто више о тој особи.

³⁴ Бошко Палковљевић – Пинки, учесник НОР-а и народни херој Југославије. Погинуо 1942. год., књижевник Јован Поповић је по његовим доживљајима 1944. год. написао књигу *Пинки је видео Тита*.

„Студира у Новом Саду, помажем јој на неки начин.” Био је штур на одговору.

На вратима нас је дочекала млада, лепа девојка која нас љубазно позвала да уђемо.

„Ја сам Јасминка, зову ме Јаца”, рекла је са осмехом добродошлице.

„Ја сам Жаре, Баџин ратни друг”, одговорио сам пружајући руку ради поздрава.

Сто за троје је био постављен, што је указивало да нас је Баџа најавио још из Београда. Вечерали смо и након тога преспавали, а сутра ујутру кренули за Ердут.

Јаца је након завршетка рата постала Баџина друга супруга са којом је добио још двоје деце.

* * *

Баџу сам последњи пут видео у јануару 1994. године на Копаонику. Био сам на одмору а он је дошао у својству помоћника министра МУП-а Србије да посети припаднике САЈ-а који су били на обуци у скијању.

Срели смо се испред зграде у касарни и поздравили.

„Здраво Баџо, ратни друже”, искрено сам се обрадовао нашем сусрету и пружио му руку са широким осмехом на лицу.

„Здраво Жаре. Шта ти радиш овде?” Био је веома озбиљан и званичан.

„Дошао сам да скијам и мало одморим”, наставио сам са дијалогом али на основу његовог израза лица приметих да сам нешто погрешно рекао што сам схватио у његовој следећој реченици.

„Слушај, немој да ме зовеш Баџа пред осталима, ја сам сада функционер МУП-а. Знаш, како би било када бих ја тебе пред војском ословљавао са Жаре”, рече и још више се уозбиљи.

Благо сам се насмејао, а у том тренутку ми је кроз мисли пролетео чин нашег упознавања 1991. у Борову Селу.

За тренутак сам застао и погледао га упитно.

„Океј. Нико није чуо. Него да те питам нешто”, наставио сам са разговором лежерно као када смо некада седели у Ердуту у сали за састанке испијајући кафу и ракију.

„Питај”, опет је био званичан.

„Шта је било за оно моје место у МУП-у које си ми обећао? Сећаш ли се, стално си ми то говорио. Могао бих сада да пређем код вас, веће су плате него у војсци.”

Није га изненадило моје питање, мало је застао као да размишља, а онда одговорио:

„Знаш, није сада ни код нас у МУП-у сјајна ситуација, нема више места за нове људе”, говорио је веома убедљиво као прекаљени политичар.

„Колико видим ти добро напредујеш. Ја не тражим министарско место него неки положај до тебе. Не бих никада угрозио твој положај и каријеру”, покушавао сам да будем озбиљан подсећајући га на дато обећање.

„За сада нема ништа што бих могао да ти понудим”, правдао се.

„Добро, схватио сам. Желим ти успех у каријери и даље напредовање.” Нисам успео да завршим реченицу до краја, он се насмејао званично, пружио ми поново руку као знак да је разговор завршен и да мора негде да иде. Искрено сам очекивао да ће ме позвати да уз пиће евоцирамо успомене али није ми пружио чак ни прилику да ја позовем њега. Једноставно је отишао без речи. То је био наш последњи разговор. Нисам био разочаран јер никада не бих напустио војску, она је мој живот, своје најбоље дане у младости провео сам у интернату под режимом који је тражио велика одрицања. Волео сам своју професију, војску и униформу.

Бацу сам поштовао као храброг и одважног човека. Ценио сам то његово умеће да процени прави тренутак и постигне свој циљ. Међутим, замерао сам му ту себичност и арогантност коју је носио у себи и однос према пријатељима и друговима. Био сам убеђен да је наше другарство право јер смо га утемељили у рату. Није само овај наш сусрет на Копаонику потврдио моју сумњу у искрено другарство. Касније, након тог сусрета имали смо још један контакт који је само потврдио моје сумње у његов однос према мени.

Годину дана касније наш заједнички друг из Вуковара, Љубе, дошао је у Београд. Нашао се у једном хотелу са друштвом када је ушла полиција и извршила рацију. Пронашла је код њега пиштољ са уредном дозволом али издату од стране МУП-а Републике Српске Крајине. Полицајац који је вршио увиђај рекао му је да та дозвола овде у Србији више не важи. На то је Љубе жучно реаговао и дошло је до вербалног дуела. Полицајци су га привели у полицијску станицу Стари Град. Позвао ме је телефоном и рекао:

„Жаре, вади ме одавде.” Потом ми је описао след догађаја који га је ту довео.

„Добро, стрпи се мало”, рекао сам му, охрабрио га да ће све бити у реду и да ће убрзо изаћи на слободу.

Одмах сам телефоном позвао Бацу. Јавила се његова секретарица. Препознала ме је и љубазно замолила да сачекам.

„Извините господине Пецићу помоћник министра има састанак, рекао је да мени кажете о чему се ради.”

Испричао сам јој догађај и замолио да Баца интервенише за нашег друга да га пусте из затвора.

„То је за њега ситница, можеш и ти то да решиш само нека ти да овлашћење”, сугерисао сам јој.

Сачекајте молим Вас, сада ћу да му пренесем”, рекла је љубазно и ставила ме на чекање. Након краће паузе јавила се поново.

„Заиста ми је жао, помоћник министра је јако заузет, извините још једном”, рекла је, а у њеном гласу осетио сам искрено жаљење јер је веома добро знала ко сам и да је услуга коју сам тражио био лак задатак чак и за њу.

То је било све, Баца ме је једноставно откачио, без сугестије коме да се јавим или да га назовем касније. Тог тренутка сам ставио тачку на наше

другарство. Позвао сам Жику Трајковића који је одмах решио проблем. Друг Љубе се убрзо нашао на слободи. Баћу више никада нисам видео. Убијен је у Београду 11. априла 1997. године док је седео у једном ресторану. Био сам на сахрани да му одам пошту за оно што је важније од личног, а то је његов допринос у борби за опстанак српског народа у Крајини.

И данас понекад свратим на његов гроб.

Командант Мачак

Одмах након оружаног сукоба (2. маја 1991.) у Борову Селу повећане су тензије и ратна психоза па су мештани околних села одмах подигли барикаде на прилазима до својих окружења. Како Срби, тако и Хрвати кренули су у строгу контролу уласка и изласка из сваког села. У троуглу Вуковар–Осијек–Винковци распореди етничких села били су по принципу леопардове коже. Прва група српских села која је чинила једну целину и коју је штаб ТО за Славонију, Барању и Западни Срем у почетном периоду рата контролисао била је размештена јужно од Вуковара и двеју река Дунава и Драве. Јужније од тог простора је била линија хрватских села Нуштар–Тординци–Корођ–Ласлово–Ернестиново. Опет јужно од ове линије налазила се група српских села до којих нисмо могли да одемо, а то су села Острово, Габош, Маркушица, Подриње, Ада, Петрова Слатина, Паулин Двор, Шодоловци и Караџићево. Информације о стању у тим селима добијали смо од курира који су повремено долазили провлачећи се између хрватских сеоских стража кроз кукурузна поља. Храброст је била њихов савезник. Углавном су њихови извештаји увек били исти:

„Не брините ништа, тамо је командант Мачак, он брине о свим селима осим села Паулин Двор које одваја река Вука па не можемо да га контролишемо. Очекујемо од вас да у што скорије време дођете на слободну територију.”

*

Није прошло много времена када је пут за српска села у чијем се центру налазило село Маркушица био слободан. Српски територијалци села Маркушица преговарали су са мештанима села Антин да се иселе из безбедоносних разлога и евентуалне колатералне штете која их је могла задесити. Они су то учинили 30. септембра 1991. године. Напустили су ово село, а са њима и паравојне формације које су ту боравиле. Неколико дана након тог догађаја кренуо сам са Баџом у село Маркушицу. Тако смо нас двојица по први пут упознали Мачка.

Драган Петковић – Мачак седео је за великим столом на свом командном месту. Иза леђа, на зиду, биле су окачене слике славних српских војвода а са стране икона Св. Николе, Мајке Божје и Исуса Христа. Са десне стране стола у углу стајала је на копљу српска тробојка са грбом. На столу су били поређани телефони и радио уређај за везу, а испред радног стола конференцијски сто са столицама. Иконографија, распоред намештаја и ствари одају утисак строго уређене војничке просторије, осећате се као да сте ушли у неку касарну.

Мачак је седео сам за столом одевен у маскирну униформу са пуном ратном опремом на себи, на глави је имао црну беретку са српским грбом. Мало буцкаст у лицу, са озбиљним погледом иза кога је деловао строго као човек у зрелим годинама, а тек је навршио 31. годину живота.

„Здраво команданте, ја сам Баца, командант штаба”, поздравио га је војнички Баца.

„Ја сам Мачак, добродошли.”

„Ја сам Жаре, инструктор за артиљерију у штабу.”

Сели смо за сто и са дивљењем разгледали лепо уређену команду штаба. Мачак нас је одмах упознао са ситуацијом у свим селима које је он организовао за одбрану, ко су команданти села и колико бораца има у сваком месту. Он је непосредно под својом командом формирао ударну групу од 20 најбоље обучених и најхрабријих бораца који су били спремни да интервенишу на сваком правцу према потреби. Они су били смештени у једном ресторану преко пута команде који је био преуређен за смештај тих бораца. Спавали су у ратној опреми и били спремни да на знак узбуне одмах крену на извршење задатка. Приликом посете тој јединици били смо фасцинирани њиховим војничким изгледом и понашањем, а у просторијама где су били смештени владали су беспрекоран ред и дисциплина.

Кренули смо у обилазак свих села на тој линији и сагледали стање наоружања и опреме код бораца. Оно што је мене занимало било је стање артиљерије. У сваком селу су се налазили минобацачи 120 mm и 82 mm. Негде углавном по један до два минобацача 120 mm и по два минобацача 82 mm осим у селу Маркушица у којој је била размештена мешовита минобацачка батерија (4 МБ 120 mm и 4 МБ 82 mm). Стање обуке је било свуда слично, комбинација знања које су стекли у војсци и импровизација. Имао сам пуне руке посла, остао сам у Маркушици а Баца се вратио у Ердут.

Мачак се обрадовао што сам остао, посебно када је сазнао да сам мајор и артиљерац. Сместио ме је у своју кућу у којој је живео сам, супруга и деца су отишли код рођака у Нови Сад а родитељи су живели у кући поред његове. Старији брат Илија био је командант одбране Маркушице и околних села али је недавно погинуо у борби па је Мачак преузео његову дужност. Његова кућа је била на спрат, велика и маркантна, лако уочљива јер се налазила на првој линији према Винковцима. Хрватске паравојне снаге су често гађале ово село хаубицом из Винковаца. Неколико граната је пало управо у близини његове куће. У току вечере сам га питао:

„Да ли се бојиш овде да спаваш, гранате су падале око твоје куће, може да се деси да ти нека падне на кров.”

„Ретко овде спавам, углавном сам у команди, а ти ако хоћеш можеш са нама”, објаснио ми је ситуацију.

„Прегледао сам ти кућу, безбедна је. Направљена је од тврдог материјала. Ми сада седимо у приземљу, изнад нас су две армиране бетонске плоче. Не постоји граната која може да пробије обе плоче. Уколико би граната долетела косо и погодила спољни зид то би могло да буде опасно,

зато не треба боравити овде. Међутим, уколико долазиш у кућу, немој да користиш просторије до пута са Винковачке стране. Показао сам му како граната може да пробије зид куће уколико долети под одређеним углом. Било му је лакше када сам му стручно објаснио дејство артиљеријске гранате. Прихватио је моју сугестију да избегава боравак у овој кући. Када је било неко затишје спавали смо ту у његовој кући а када смо били у приправности или у току борбених дејстава онда смо спавали на командном месту.

Мачак је на мене деловао веома позитивно, био је ведрог духа, одлучан у свакој намери, без колебања је решавао сваки проблем до перфекције, никада није ништа импровизовао. Добро је познавао људе и знао је тачно ко шта и колико може да оствари. Пре рата се бавио бизнисом и вероватно је у том раду са људима стекао искуство у руковођењу. У ЈНА је унапређен у чин десетара. Често смо то истицали како један десетар добро командује одбраном десет српских села. Можда зато што је био пореклом из Босне деловао тако одлучно и самоуверено. Овдашњи мештани Славонци и Сремци су потпуно другачијег менталитета и њихов приступ овом рату се разликовао од босанског. То сам одмах по доласку у Борово Село уочио. Ако су овдашњи староседеоци прави Срби онда су досељеници из Босне праве Србенде, ето то је разлика како сам је видео.

Наше дружење се претворило у искрено пријатељство које је издржало испит времена. Он је зиста уживао велику популарност не само у Крајини него и у Србији, посебно у Бачкој Паланци и Новом Саду. Стекао сам утисак да није постојао човек који није чуо за њега. Готово сваки проблем је могао да реши, како у Крајини тако и у Србији. Једноставно, био је добар друг и човек који је зрачио позитивном енергијом и ведрим духом, а најтежу ситуацију је умео да реши без већих потешкоћа. Веома лако је склапао познанства која је претварао у пријатељство. Спајао је људе и њихове захтеве за бизнис, а за узврат задовољавао се дружењем у кафани уживајући у јелу и пићу. Није био човек од каријере, живео је од славе коју је стекао у рату. Иако је једно време био министар у Влади Републике Српске Крајине то га није променило. Наставио је да се дружи са обичним светом чинећи углавном другима добро. Знао је, међутим, да реагује на неправду, криминал и профитерство које је на крају рата узимало све више маха. Критиковао их је свуда и на сваком месту а онда су они почели да га избегавају иако су до јуче били саборци. Покушавали су да га увуку у нечасне профитерске послове али се он није дао јер је био неподмитљив, једноставно га то није интересовало. То сам посебно ценио код њега – чист образ, могао је свакоме да скреше у брк а њему се ништа није могло наћи, нити једна мрља. Био је мајстор за организацију дружења и весеља и увек је тражио неки разлог за тако нешто, вероватно да би се људи бар за тренутак одвојили од брига и муке која их је снашла.

Наше интензивно ратно дружење је учврстило међусобно поверење и пријатељство, нарочито те 1995. године, за време припрема за одбрану

Крајине након хрватске агресије зване *Олуја*. Тада сам доста времена проводио у Маркушици као начелник артиљерије 41. бригаде. Маркушица је била у центру одбране моје бригаде а главни правац напада хрватске војске на Крајину очекивао се управо на том делу одбране. Он ми је давао најбоље информације о свему што се догађало, посебно на политичком плану, мада није много волео политику и политичаре.

За време примирја након доласка УНПРОФОР-а³⁵ често смо се дружили обилазећи кафане како у Крајини тако и у Бачкој Паланци и околним местима. Сваки тај одлазак и дружење није се сводио само на јело и пиће већ су то били сусрети са занимљивим људима и учествовање на разним светковинама, догађајима и прославама. Многи су га звали да им учини част својим присуством тражећи да баш он одржи здравицу или се обрати присутнима.

Мачак је такође волео да будем у његовом друштву. Ценио је моју одлуку да добровољно дођем у Крајину и борим се заједно са њима. То је свуда истицао, у сваком сусрету са људима где смо долазили. Често би говорио:

„Ево видите, овај човек није морао да дође у рат а дошао је први, на самом почетку рата, и то добровољно, да нам помогне”, објашњавајући искрено шта сам им све помагао.

Често ме је звао да идемо на неко дружење. Пре поласка сваки наш разговор је био увек исти:

„Жаре, долазим по тебе, идемо.”

„Мачак, где идемо? Шта има тамо”, упитао бих.

„Идемо, ма шта ме питаш. Шта да ти кажем, биће 15 девојака, јело, пиће, музика, општенародно весеље, лудило. Имам девојку за тебе, видећеш. Ха, ха, ха”, говорио би увек исто.

Када бисмо стигли на одређено место још са улаза би разбио монотону атмосферу неким фазоном, а онда би уследило грљење, пољупци и опет уобичајено упознавање:

„Ово је мој друг Пуки, знате га већ, Жаре, са нама је био све време рата. Причао сам вам о њему.”

Углавном би то било мушко друштво, најчешће борци, неке сам познавао неке не. А онда бих га упитао:

„Мачак, где су девојке које си обећао?”

„Ајде седи бре Србине да прво попијемо нешто, где си навалио. Доћи ће. Само што нису стигле, ха, ха, ха. Музика, дајте неку песму за Жарета.”

И тако увек исти сценарио који је изазивао одушевљење код свих присутних. Он је увек био у центру пажње. Дивили су му се и са посебним пијететом обрађали, а он би се понашао детињасто претварајући све у шалу и забаву. Поштени су га уважавали, док су га они други избегавали бојећи се да се сретну са њиме.

---

³⁵ УНПРОФОР – Енгл. *United Nations PROtection FORces*

Волео је своју породицу. Често је причао о својој деци близанцима Илији и Јовани којима се поносио и брижној супрузи Гоци која је лепо неговала и васпитавала њихову децу.

Такав је био Мачак, да га нисам упознао остао бих ускраћен за једног искреног пријатеља и друга, храброг човека и много лепих успомена.

На жалост свих нас који смо га познавали и дружили се са њиме, овај изузетан човек, добротинитељ, ведрог духа, велики патриота, људина, Србена, православац, упокојио се у Господу 8. септембра 7527. године.³⁶

Вјечнаја памјат.

---

³⁶ 7527. година србска – 2018. година по Грегоријанском календару.

Отаџбина зове

Половином месеца октобра ситуација на бојном пољу се доста разликовала од оне средином августа. Јединице ЈНА и ТО из Србије почеле су да пристижу у све већем броју и да се распоређују по целој територији Крајине. Пролазио сам кроз село Вера и на самом улазу уочио распоред једне артиљеријске бригаде која је у свом саставу имала два дивизиона хаубица 152 mm и један дивизион ВБР 128 mm – *Огањ* са правцем дејстава према Осијеку. Свратио сам у команду бригаде да видим има ли кога од мојих класића из Војне академије или неко кога познајем.

У команди бригаде затекао сам начелника штаба потпуковника Милојевића и још три официра, поздравио сам их и представио се с обзиром на то да нисам никог познавао. Љубазно су ми понудили да седнем и да нешто попијем. Кроз разговор сам сазнао да је њихова бригада из Шапца мобилисана пре три месеца а да су овде на положајима код села Вера већ 15 дана. Пре тога су били стационирани у подручју села Вајска са леве стране Дунава.

„Знате, прошло је три месеца од мобилизације и сада би требало да добијемо смену. Резервисти траже да се поштује одлука министра одбране Србије, да се на три месеца мењају јединице у зони борбених дејстава”, изнео је укратко ситуацију начелник штаба.

„Добро, али ви сте више од два месеца били ван зоне борбених дејстава”, упитао сам га.

„Тачно, али коме ти то да објасниш. Траже смену или ће да напусте положаје.”

„Ко вас мења? Да ли су вам рекли”, упитао сам знатижељно.

„Да. Неки 22. мешовити артиљеријски пук из Београда, у току је мобилизација па чекамо”, рекао је потпуковник Милојевић.

„Немогуће, то је моја јединица, ја сам начелник штаба у том пуку.”

„Зашто је немогуће”, упиташе сви у глас.

„Зато што мој пук има два хаубичка дивизиона 122 mm М38 чији је домет око 12 km и један дивизион ВБР 128 mm – *Пламен* чији је домет око 8,5 km. Ваше хаубице и ВБР имају три пута већи домет тако да са ових положаја ми не можемо да покривамо зону дејства коју ви покривате”, упознао сам их са ситуацијом и стањем у мом пуку.

„Нико о томе није размишљао. Сугурно су гледали формацију, ви сте у рангу корпусне артиљерије као и ми”, закључио је потпуковник Милојевић.

„Јавите овај податак команди 1. Армије”, додао сам на крају разговора и кренуо за Ердут.

Тако је то, размишљао сам, када се рат води из канцеларије седећи у удобној фотељи не размишљајући о основним начелима употребе не само артиљерије већ и других јединица. Пре свега, онај ко је донео одлуку да се иде у рат на три месеца није свестан у које је све проблеме увукао командни кадар у ЈНА. Како је могао тако олако да донесе ту одлуку. Али када се сагледа тренутна ситуација – да држава није стала иза ЈНА, онда се могу разумети овакве одлуке.

Дошао сам у Ердут касно увече, мало разочаран а више уморан легао и одмах заспао. Ујутру по уобичајеној процедури сишао сам у салу за састанке где сам затекао Баџу и Жику како пију кафу, поздравио их а Баџа се смркнутог погледа окренуо према мени и рекао:

„Жаре, сада када је најтеже ти одлазиш.”

„А где ја то одлазим”, упитао сам га са неверицом.

„Враћаш се у Београд. Јутрос је звао Јовица и каже траже те ови твоји”, наставио је Баџа да ми објашњава, а у гласу му чујем разочарење.

„Који бре моји? Нико сем генерала Грујића не зна где се ја налазим. Шта ту причаш”, наставио сам упорно да објашњавам као да је Баџа крив што ми је саопштио ту вест.

„Управо те је он, генерал Грујић, тражио преко Јовице да се вратиш”, завршио је Баџа разговор.

„Добро, сада ћу ја да назовем генерала Грујића да видим о чему се ради.”

Позвао сам центар везе и дао им број телефона генерала Грујића да ме споје. Након неколико тренутака добио сам везу.

„Жарко, треба да се вратиш у Београд. Твој пук се мобилише а ти си као начелник штаба неопходан, знаш и сам”, рекао је генерал Грујић.

„Знам друже генерале, чуо сам да треба да заменимо артиљеријску бригаду у рејону села Вера.”

„Тако је”, потврдио је генерал.

„Морам да Вам образложим ситуацију.”

Испричао сам му све што сам видео у селу Вера и детаље разговора са начелником штаба бригаде.

„То је велики проблем. Свеједно дођи овамо да поразговарамо па ћемо да одлучимо”, закључио је генерал Грујић и прекинуо везу.

Саопштио сам Баџи и Жики детаље разговора са генералом Грујићем.

„Баџо, не брините ништа, вратићу се брзо”, рекох разочаран што морам да идем.

*

Протицали су последњи дани октобра наговештавајући да ће бити још лепих и сунчаних дана у наредном месецу. Враћајући се за Београд размишљао сам удобно заваљен у седиште сувозача док ме је један припадник САЈ-а возио сремском равницом.

Тек што смо прешли Богојевски мост као да смо ушли у други свет, осећао се јесењи мирис кукуруза са уређених поља, људи су марљиво и безбрижно радили око својих кућа и имања док се само на пушкомет од њих с оне стране Дунава ширио мирис барута, гаражи од паљевине, лелек и јаук за изгубљеним чланом породице. Ухватио ме невероватан осећај туге, јада и чемера помешан са срећом и радошћу да су на овој страни моји најближи и најмилији сигурни и безбедни. Знао сам да ће овај рат потрајати јер је сваки рат на овим просторима до сада трајао 4 до 5 година, те зашто би овај био другачији а тек смо на почетку, шта ће се све дешавати у наредном периоду или годинама само Бог зна.

У сваком размишљању увек исто питање: зашто смо пали на испиту, прво држава и њени партијски другови који су је водили, друго ЈНА тако велика и јака војна сила. Зар исход овог рата треба да зависи од самоиницијативе појединаца, од добровољаца, од шаке паравојних снага са обе стране и од територијалаца којима рат није професија. Зашто тако снажна и моћна држава са јаком војском није у старту узела ствар у своје руке, похапсила све ратне хушкаче и подриваче и стрпала их на неки нови Голи Оток да носе камење и тамо истерују своју силу. Или је све ово време била велика лаж и обмана, лажно братство и јединство, југословенство и партијско једноумље.

Мислима се враћам у војне уџбенике на многе дефиниције о рату. Све што смо учили у војним школама сада се остварује на бојном пољу и сетих се да нам је једном професор рекао: „Не може војска на бојном пољу толико да добије колико политичари могу да изгубе за округлим столом.” Не знам зашто ми је баш овај цитат пао на памет али ћу убрзо увидети да се у овом вихору рата у ком сам се нашао, управо то и десило.

„Мајоре, стигли смо”, тргао ме из сна возачев глас.

* *

Сутрадан сам отишао право код генерала Грујића и реферисао му о стању на терену, посебно сам му објаснио зашто наш пук не може да замени артиљеријску бригаду на положајима код села Вере.

Дуго смо причали о свим проблемима а онда ми је опет сугерисао да не износим детаље у јавност.

„Иди сада у своју јединицу, касније ћеш добити детаљна упутства. Доста си им помогао, сада је њихова судбина у рукама ЈНА”, закључио је генерал Грујић наш разговор.

Кренуо сам у Болеч. Прво што сам угледао на улазу било је Драгојлово зајапурено лице и бесан поглед, деловао је као да га је неко управо изнервирао.

„Где си ти до сада? Ми овде, што 'но се каже, изгибосмо од посла а ти тамо негде пландујеш”, унесе ми се у лице Драгојло не скривајући срџбу коју је носио у себи.

Официри који су ту стајали похиташе да ме грле пожелевши ми добродошлицу, пре свега Дика, Вага, Љубо, Никола, Вукота, па остали.

„Оставите га и одмах на посао, а ти мајоре код мене у канцеларију”, рече Драгојло и даље видно узрујан.

Ушли смо у канцеларију стражаре. Још са врата поче да ме испитује.

„Где сте све били до сада друже мајоре?” Приметих да је опет прешао на *Ви*.

„Немам ништа да додам на оно што Вам је рекао генерал Грујић”, рекох тихим и смиреним тоном.

„Немој ти мени да врдаш, знам ја добро да си добар са генералом још из Кичева али ти си овде сада начелник штаба и што 'но се каже, ја сам твој командант, а ми идемо у рат”, одмах је побеснео Драгојло.

„Нећемо још у рат, бар за сада”, рекох, а онда сам му објаснио ситуацију око смене артиљеријске бригде размештене код села Вера и чињеницу да ће генерал Грујић инсистирати да неко други оде уместо нас.

Драгојлу као да паде камен са срца.

Касније сам сазнао да је Драгојло био у паници када је проглашена потпуна мобилизација пука. Сваки дан је вапио код генерала Грујића како не може без мене јер сам као начелник штаба битан у том процесу. Такође је код резервних официра говорио о мени свакојаке глупости, ко зна где сам и за кога радим. Махао је позивом за мобилизацију и викао:

„Погледајте шта овде пише *Отаџбина зове* а њега нема, ко зна где је он сада.”

Када им је дојудио, Никола му је одбрусио:

„Драгојло, па тај човек је отишао у рат, није на плажи, како можеш тако да говориш.”

Он би се правдао како није знао, те да је њему генерал Грујић рекао да сам на обуци са резервним саставом на Космају. Сви су се углас смејали а он, бесан, само је понављао: „Видеће он свог Бога само да се врати.”

Неколико дана након нашег разговора позвао га је генерал Грујић и наредио да прекине са мобилизацијом, да распусти резервни састав кући а да остану резервни официри, возачи и критичне специјалности у пуку. Такође му је наредио да мене упуту у Велику Моштаницу јер се тамо мобилише 505. моторизована бригада. Требало је да им пренесем искуства из рата, помогнем у обуци и припремим их за одлазак у рат.

ДЕО ДРУГИ

У ОДБРАНИ СРПСТВА

Жарковац

Почетком месеца новембра 1991. године мобилисана је 505. мтбр из Велике Моштанице интензивно вршећи припреме за одлазак у ратну зону. Јавио сам се команданту бригаде пуковнику Ђорђевићу ради помоћи у обуци и припреми за одлазак у рат.

„Идите у хаубички дивизион, тамо имамо доста проблема, треба да помогнете команданту мајору Петровићу око мобилизације и припреме за покрет”, рекао ми је пуковник Ђорђевић након краћег разговора који смо водили у његовој канцеларији.

Одмах сам отишао у рејон мобилизацијског зборишта на командно место дивизиона. Био је то хаубички дивизион 105 mm M.56 са хаубицама домаће производње. У команди дивизиона затекао сам мајора Петровића како са командирима батерија разговара уз кафу и ракију. Представио сам се и понудио помоћ.

Мајор Петровић је био једини активни официр у дивизиону док су сви остали војници, подофицири и официри били из резервног састава, тек мобилисани.

Упознао сам их детаљно са ситуацијом на ратишту са кога сам се управо вратио. Након тога кренули смо у обилазак мобилизацијског зборишта ради сагледавања стања попуне и обуке. Одзив официра био је 95%, док је војника било 65%, што је представљало проблем код попуне послужилаца за хаубице и још неких других специјалности. Одмах сам се укључио у обуку јер је она сада била најбитнија. У току обуке приметио сам дозу страха и несигурности код војника, као и код појединих официра, те сам своја искуства из рата почео постепено да преносим бирајући речи, како не бих изазвао још већи страх код њих. Углавном сам одговарао на њихова питања и објашњавао како треба да се понашају водећи рачуна да им улијем неку сигурност у нашу супериорност као војне силе у односу на тамо неке паравојне формације.

Након неколико дана приметио сам да војници, а посебно официри верују у оно што им причам и да смо успоставили веома добар однос у комуникацији. Мајор Петровић је деловао доста конфузно, био је свакодневно у припитом стању што ми је отежавало рад. Ту непријатну и напету ситуацију прекинули су официри који су након неколико дана од мог доласка у дивизион тражили састанак и разговор са мном али без присуства мајора Петровића. Издвојили смо се и састали у једној кући где је била смештена команда позадине дивизиона.

„Ми не желимо да идемо у рат са мајором Петровићем, он је стално пијан и не улива сигурност, бојимо се. Уколико се нешто не предузме биће

великих проблема”, у име присутних говорио је капетан Ива, позадинац у дивизиону.

„Да ли сте некоме у команди бригаде изнели тај проблем”, упитао сам све присутне.

„Рекли смо начелнику артиљерије у бригади али он није ништа предузео”, опет се јавио Ива.

Након краћег размишљања шта би било најбоље урадити и како превазићи њихов страх, односно придобити их за српску ствар, понудио сам им одговор који су, имао сам утисак, очекивали.

„Да ли бисте ишли у рат уколико бих вас ја повео као ваш командант”, упитао сам и значајно их погледао.

„Да”, одговорише сви у глас. А онда је капетан Ива додао:

„Мајоре, за ових неколико дана колико радите са нама војска је стекла поверење и сигурност у Вас, а и официри Вам верују.”

Био је то за мене велики изазов, али и одговорност.

„Добро, решићу тај проблем, не брините”, закључио сам разговор.

Одмах сам отишао код команданта бригаде пуковника Ђорђевића и изнео му детаље разговора са официрима, а затим предложио:

„Пристајем добровољно да водим ваш дивизион у рат уместо мајора Петровића, он ми није потребан, њега распоредите на другу дужност.”

„Али Ви сте начелник штаба пука. Дужност команданта дивизиона је нижа дужност од ваше садашње”, пуковник Ђорђевић је покушавао је да ми објасни хијерархију дужности као да је нисам знао.

„Нема везе, поставите ме привремено за команданта дивизиона док се рат не заврши, а после тога ћу се вратити на своју дужност. Желим да овај дивизион иде у рат јер је потребан том народу тамо”, био сам одлучан у својој намери.

„Добро, разговараћу са генералом Грујићем”, завршио је разговор пуковник Ђорђевић и погледао ме знатижељно као да му нешто није било јасно. Ни он није могао да разуме оно шта се тамо догађа и оно шта сам осећао, вероватно је мислио да сам луд јер само луд човек жели да иде у рат. Као да сам му прочитао мисли, у себи сам закључио да ће и он разумети једног дана.

У року од два дана након овог разговора добио сам наредбу команданта Команде одбране града Београда, генерала Грујића, о привременом упућивању на службу у 505. мтбр и постављању на дужност команданта хаубичког дивизиона. Мајор Петровић је стављен на располагање у команду бригаде. Кренуо сам са детаљним припремама за полазак радећи на интензивној обуци војника и старешина и побољшању одзива војника ангажовањем позиварске службе. Временске прилике су ишле на руку остваривању свих планираних радњи у обуци. У току обиласка јединица дивизиона уочио сам да неки војници нису одевени по пропису. Још увек смо били припадници ЈНА, са југословенским обележјима и симболима, а појединци су скинули петокраке са капа и шлемова и носили их без обе-

лежја или са српским грбом. Понели су српске заставе или југословенске без петокраке. Захтевао сам да буду уредно одевени и обријани не стављајући примедбу на скинута југословенска обележја.

У току једног од разговора које сам свакодневно водио са њима питали су ме да ли могу да понесу српске заставе и грбове уместо петокраке.

„Званично, по Уставу, још увек смо ЈНА што значи да нисмо променили заставу, грб и химну. Међутим, ја вама дозвољавам да ставите српска обележја ко како жели, битно ми је да одемо тамо и помогнемо нашем народу у борби за опстанак”, одговорио сам одлучно.

Један војник међу њима истицао се начином одевања и издвајао се од осталих. Био је одевен као српски војник из 1918. године. На глави је имао шајкачу са српском кокардом, на себи војничку блузу од чоје, панталоне на брич³⁷ тегет боје а из чизама вириле су беле вунене чарапе са извеженим црвено-плавим народним везом. Преко рамена је ставио два укрштена реденика са митраљеском муницијом, а у руци је држао пушкомитраљез 7,9 mm М-53 популарно зван *шарац*. На опасачу му је висео бајонет од пушке М-48. Вршећи смотру застао сам мало дуже и одмерио га од главе до пете не рекавши ништа, а када сам хтео да продужим даље он се мало накашљао и испрсио.

„Гос’ин мајоре, могу ли ја овако опремљен да идем у рат”, упитао ме тако гласно да сви војници чују, нагласивши оно *гос’ин* јер смо се још увек ословљавали са друже.

„Како се зовеш војниче и одакле си родом”, упитао сам га.

„Гос’ин мајоре, зовем се Живојин, родом сам из села Пироман код Обреновца”, опет онај провокативни нагласак на *гос’ин*.

„Зовемо га *Пироманац* друже мајоре”, добаци неко из строја. Настаде општи смех.

„Тако значи, зову те *Пироманац*, добро нека буде тако да не мењамо али мени се више свиђа Живојин, име иде уз твој изглед.”

„Хвала *гос’ин* мајоре”, задовољно се насмеши.

„Живојине, мене више брину твоји бркови који нису по ПС-у³⁸ него одећа, јер не знам како ћеш да ставиш заштитну маску у случају хемијског напада, угушићеш се војниче”, рекох онако у шали алудирајући на бркове које су му прелазиле доњу усну а потом их је повијао на горе.

Настаде општи смех, војници почеше да га задиркују чупајући га за бркове.

Запамтићу добро то име, Живојин из села Пироман.

Освануо је планиран дан за покрет, 19. новембар. Претходног дана, уочи покрета, постројио сам цео дивизион у дворишту школе у Великој Моштаници, извршио смотру и одржао говор пред полазак:

---

³⁷ Панталоне на брич – Део традиционалне ношње из Србије. Личе на јахаће панталоне, широке од појаса до колена а од колена на доле се сужавају. Обично се праве од чоје.

³⁸ ПС – Правило службе ЈНА.

„Војници и старешине, наредбом команданта Команде одбране града Београда постављен сам за вашег команданта уместо мајора Петровића. Ја ћу вас сутра водити у рат у којем ћемо бранити српски народ од усташког терора. Њихов опстанак зависиће од нашег доприноса који будемо дали у борби са усташама. Тамо нећемо бити сами. Рејон у који идемо има доста распоређених јединица ЈНА и ТО. Ми смо по ватреној моћи и бројном стању у предности у односу на усташке снаге. Наш дивизион, у борбеном распореду налазиће се иза првог и другог пешадијског батаљона удаљен од непријатеља 4 до 5 километра. Бићемо ватрена подршка осталим јединицама бригаде. Од напада из ваздуха штитиће нас ЛПА дивизион који ће бити распоређен у нашој непосредној близини. Веома је мала вероватноћа да ће неко од вас из дивизиона уопште моћи да види непријатеља осим извиђача на осматрачницама и то кроз дурбин. Ваш највећи непријатељ неће бити усташе већ неки други непријатељ. Сада ћу вам то рећи. Упамтите добро, непријатељ број 1 је алкохол, број 2 недисциплина и број 3 незнање.

Зато од овог часа строго забрањујем употребу алкохола, сваки случај недисциплине ћу строго кажњавати, а оно што не знате питајте ме да вас научим.

Уколико желите да вас живе и здраве вратим кући морате без говора да извршавте моја наређења. Нажалост, одзив за мобилизацију није како смо очекивали, те ћемо зато у рат ићи са 15 хаубица уместо са 18 што нам уамањује ватрену моћ. Командири батерија, извршите последњу проверу пред полазак. Сутра ујутру, у девет часова, поднећете ми детаљан извештај и доставити коначно бројно стање.”

Завршио сам овај говор за који се нисам нешто посебно припремао јер сам у свакодневним разговорима са њима многа питања и дилеме решио.

Након говора осетио сам велико олакшање јер сам учео да су војници и официри веома пажљиво слушали а њихово понашање је било некако другачије од онога када их позовемо на војну вежбу. Одједном су сви постали озбиљни и послушни.

Међутим, како се примицало време поласка нервоза је полако почела да расте. Повећане су тензије на мобилизацијском зборишту доласком родбине и пријатеља који су желели да се опросте са својим најмилијим и вољеним. Командири су све чешће долазили са молбом да пустим неког војника да оде до куће да нешто донесе или се опрости, а и сами командири су тражили исто. Иако сам знао да се неки од њих неће сутра појавити у строју удовољио сам њиховим жељама.

Тог поподнева дошла су ми у посету два војника из Болеча који су служили редован војни рок у мом пуку – Тотко и Горан.

„Друже мајоре, ми бисмо пошли са Вама у рат”, рекоше обојица у глас.

„Како вас је пустио Драгојло”, упитао сам их.

„Рекао нам је идите, што 'но се каже, ако вас мајор Пецић прихвати”, рече Тотко и шеретски се насмеја имитирајући Драгојла.

„Добро момци, сутра у 10 сати крећемо. Идите по своју личну опрему. Наоружање и осталу опрему задужићете овде.” Издиктирао сам им шта све треба да понесу са собом. Схватио сам о чему се ради, оба војника нису по Драгојловом укусу па је ово била прилика да их се реши. Правили су ситне проблеме и несташлуке а он то није трпео, највише их је малтретирао и драо се на њих.

Тотко је за време рата био уз мене као мој лични пратилац и обезбеђење, а Горан је обављао углавном курирске послове.

Сутрадан ујутру у 9 часова командири су се појавили са извештајима. Један официр и то командир командне батерије у дивизиону се није појавио јер је у току ноћи случајно сам себе ранио у прст на нози па је превезен у болницу. Нисам се изненадио јер сам у току обуке и припреме за полазак уочио да се плаши, стално ми је постављао нека питања у вези са ситуацијом на ратишту и давао неке неразумљиве коментаре. Само нисам знао на који начин ће избећи одлазак у рат, али ето пронашао је начин. Још пет војника се није појавило у строју, те сам за њих упутио потрагу преко војне полиције. Одмах сам на дужност командира командне батерије поставио младог поручника Драгана, командира извиђачког вода који је по формацији био заменик рањеном командиру батерије.

Уочи самог поласка дошао је капетан Вукота из моје ратне јединице у Болечу да ми у име резервних официра пожели срећан пут. На растанку ми је поклатио велики ловачки нож. Ганула ме је та његова пажња. Да је срећа, Драгојло је требало да доведе целу команду пука, али сујета је јача од обичаја.

Команда бригаде, три батаљона, позадина и чета везе отишли су 15. новембра у првој колони. Хаубички дивизион, противоклопни дивизион и још неки делови бригаде у другој колони, коју сам предводио као командант колоне.

Покрет заказан у 10 часова протекао је свечаним испраћајем грађана Велике Моштанице, родбине и пријатеља мобилисаних резервиста помешан емоцијама, бацањем цвећа и понеком сузом, а на крају дугим махањем рукама за одлазећом колоном.

Војна полиција беспрекорно је водила колону путевима кроз Војводину све до Богојевског моста.

Возио сам се у челном возилу и одржавао радио везу са зачељем. Када смо прешли Богојевски мост и уверио се да су сва возила прешла на десну страну Дунава зауставио сам колону у Ердуту и пошао у контролу.

Пред полазак издао сам наређење да ћемо тек по преласку моста да се зауставимо и напунимо наоружање муницијом, поставимо на свако возило осматраче и тако кренути напред.

Обилазећи колону приметио сам да су војници задатак схватили озбиљно, јер иако се крећемо територијом која је под контролом ЈНА и српских снага ТО морамо бити на опрезу јер увек су могућа изненађења. Тек тада сам саопштио даљи правац кретања и крајњи циљ марша а то је село

Корођ, удаљено одатле око 25 km. Поновио сам им још једном да веома добро познајем пут кретања и да иду за мном не развлачећи колону да не би залутали у неком селу.

Крећући се дуж колоне од челног возила до краја, негде на средини, један војник је поставио митраљез 7,9 mm М53 са постољем окренутим назад спреман да дејствује у случају потребе. Митраљез је вирио испод цераде преко задње странице на каросерији возила а он је седео на сандуцима од муниције држећи руку на рукохватима митраљеза. Дуги низ реденика напуњен муницијом пресијавао се на залазећем сунцу.

Пун себе, са осећајем самопоуздања и одважности исприсио се и поносно ме упитао:

„Друже мајоре, је ли добро овако?”

Махиално сам се окренуо према њему и крајичком ока приметио да нешто није у реду. Пришао сам ближе и одмах уочио да је сву муницију у реденицима поставио неправилно окренувши их супротно од начина постављања.

„Мислиш ли да би могао из прве да погодиш усташу уколико се појави”, упитао сам га провокативним осмехом.

„Да друже мајоре, добар сам нишанџија”, одговорио је као из топа.

„Колико си метака нанизао у реденике”, било је моје следеће питање.

„Све реденике, укупно 1500 метака.”

„Е, видиш војниче, тиме нећеш моћи никоме да нашкодиш јер си сваки метак поставио неправилно у реденик.” Показао сам му шта је урадио и како би требало да поређа муницију. Морао је сваки метак да извади из реденика и да га поново постави правилно. Остали војници се само погледаше а официр који је поред њега седео постиђено је погнуо главу.

„Али не брине, имамо доста времена до Корођа, успећеш да их све препакујеш, још уколико ти другови помогну ићи ће много брже.” Поново сам му показао шта да уради и када сам се уверио да ће све бити у реду продужио сам даље у контролу.

Први задатак који ћу урадити након размештаја дивизиона јесте обучавање свих митраљезаца у дивизиону са гађењем циљева на земљи.

Сетих се за тренутак како сам се наслушао прича резервиста за кафанским столом како би они да се питају стигли до Загреба а сада не знају да напуне оружје муницијом. Одмахнуо сам руком, „боље да о томе не мислим. Ово је тек почетак проблема, ко зна колико ће их још бити”, рекох у себи.

Завршио сам контролу и задовољан сео у возило, спреман да наставим пут.

Када се са зачеља колоне јавио мајор Облаковић, командант противоклопног дивизиона са речима да је све спремно за покрет, наставили смо даљи пут према циљу. У току кретања према селу Вера и Бобота са леве стране колоне из правца Вуковара повремено су се могле видети велике ватрене лопте, чуле су се и топовске канонаде, небом су шарали рафали од светлећих метака док је лагани поветарац носио мирис барута који се

ширио сремском равницом парајући нам ноздрве. То су били знаци пружања последњег отпора након јучерашњег ослобођења Вуковара, али и знаци слава због коначне слободе. Знао сам тачно шта се тамо догађа, те ми је некако било жао што нисам са својим друговима Баџом, Арканом и осталима.

У Корођ смо стигли око 18 часова, ноћ је увелико прекрила наш долазак. Зауставио сам се испред команде бригаде и са осталим командантима се јавио команданту пуковнику Ђорђевићу.

„Разместите се у селу Антин, а ујутру посести ватрени положај за дејство. Детаље ће вам објаснити начелник артиљерије потпуковник Вуковић. Мојом наредбом постављени сте за команданта насељеног места Антин и Велика Млака. У Антину су размештене две паравојне формације, један четнички одред и неки Шуца из Новог Сада са својим добровољцима. Ставите их под своју команду”, кратко ми је издао наређење пуковник Ђорђевић и уручио писмену заповест за размештај и план дејства дивизиона.

Потпуковник Вуковић, начелник артиљерије у бригади, на мапи је означио рејон распореда и ватрени положај који ћу сутра посести и прецизније појаснио план дејства дивизиона. Питао ме је да ли има потребе да пође са мном ради помоћи.

„Разумео сам све, нема потребе да идете са мном јер веома добро познајем овај терен. Пре месец дана сам боравио на овим просторима, боље је да помогнете мајору Облаковићу јер он није никада био овде”, захвалио сам му на помоћи и кренуо напоље али ме је он зауставио питањем.

„Станите да Вас питам нешто друже мајоре”, рекао је тако гласно да сви чују.

„Изволите”, окренуо сам се према њему.

„Када сте стигли и стали испред команде бригаде, посматрао сам ваше војнике и старешине у колони различито одевене. На камионима се вијоре којекакве заставе а војници носе нека друга обележја и амблеме које не прописују војна правила у ЈНА. Ви добро знате да сви ми припадамо тој формацији, било да је резервни или активни састав”, рекао је прекорним гласом а затим се окренуо према команданту бригаде тражећи погледом његову подршку.

„Пре свега друже потпуковниче, нису то којекакве заставе, то су српске заставе и нису то нека друга обележја и амблеме, него српски, носе их војници Срби који су дошли на српску територију да бране српски народ. Ја сам им лично одобрио да тако буду одевени и обележени”, одбрусио сам нагласивши сваку битну реч, онако уморан од пута, у журби да што пре одем и поседнем рејон размештаја.

„Добро, нећемо сада о томе, крените на извршење задатка. Сутра у 20 часова дођите на реферисање”, пресекао је оштро пуковник Ђорђевић.

Отишао сам задовољан што смо коначно стигли надамак циља.

Након пола сата ушли смо у село Антин које је изгледао сабласно, у потпуном мраку и тишини без иједног знака живота а потом скренули у

једну дугачку улицу и ту се зауставили. Наредио сам командирима да сместе војнике у напуштене куће, успоставе стражу и оду на спавање. Са својим помоћницима из команде дивизиона ушао сам насумице у једну кућу у коју смо се сместили и ту преспавали.

Сутрадан од раног јутра кренуо сам са командирима батерија у извиђање и одређивање рејона размештаја и поседања ватреног положаја. Позадинцима сам одредио један рејон у центру села и наредио им да припреме кухињу и почну са припремом куваних јела.

*

Антин је велико село у коме је до пре два месеца живело око 1000 становника, претежно Хрвата и мањи део других народа, углавном католика и протестаната. У току вишемесечних чарки и сукоба између етничких села скоро сви становници Антина напустили су своје домове 30. септембра 1991. године.

Формирао сам комисију на челу са мојим замеником која је извршила детаљан претрес сваке куће и установила тачан број хрватског и другог живља, те о томе сачинила извештај. У селу је остало 48 старих мештана и 3 детета које сам ставио под заштиту припадника дивизиона. Одредио сам сваком командиру одређени број мештана о којима ће бринути. Они су им обезбеђивали огрев, храну и друге потрепштине које су им биле неопходне за живот.

Велика Млака је мало српско село у којем је живело око 120 становника. Налази се на улазу у село Антин у захвату главног пута Тординци-Антин.

Веомо брзо сам успоставио организацију живота и рада у додељеној зони одговорности, предузео све потребне мере безбедности а затим по плану дејства артиљерије испланирао ватре за одбрану српских села према Винковцима. Организовао сам осматрачнице и успоставио везу са ватреним положајем дивизиона.

Моја осматрачница налазила се у Маркушици, на крају села према Винковцима, на једној двоспратној кући која је пружала веома добре услове осматрања према непријатељу. Одмах поред куће налазила се једна ловачка чека коју су мештани звали *Чајина чека* па је тако и моја осматрачница добила то име. Осматрачница командира 1. батерије била је у селу Острво, командира 2. батерије у селу Габош, а командира 3. батерије такође у Маркушици, југозападни део села. У селу Караџићево, које се налази испред Маркушице и Габоша, организовао сам истурену осматрачницу тако да је цела зона дејства дивизиона била осматрана од Нуштра до Винковаца и даље према Јармини и шуми Мрзовић.

На сваки покушај напада хрватских паравојних снага дивизион би реаговао снажном баражном ватром, зауставио их и вратио на почетне положаје.

Становници 10 српских села могли су да одахну јер их је штитила 505. мтбр подржана артиљеријом којом сам командовао.

У току три месеца боравка у Антину било је доста случајева када је дивизион одиграо кључну улогу у одбрани српског становништва у селима која су се налазила у зони одбране бригаде. Велику захвалност и симпатије доживели су припадници дивизиона у свакодневним сусретима са становништвом ових села. Због тога су мештани села Маркушица на једном састанку донели одлуку да село Антин промени име у Жарковац, у знак захвалности за сву помоћ коју сам им пружио у одбрани њихових домова.

Крајем децембра, угледни домаћин Рајко Деспотовић припремио је вечеру у својој кафани и позвао уже руководство ТО Маркушице на челу са Мачком, моје офицере из дивизиона и мене. У току вечере саопштио је одлуку о промени имена села које ће носити име Жарковац и да је то једногласна одлука мештана Маркушице. Противио сам се таквој одлуци сматрајући да сам само обављао своју дужност за коју сам се школовао. Међутим, они су били упорни тврдећи да им је моја помоћ била драгоцен, посебно у почетном периоду рата када сам дошао као добровољац и да су мештани и борци ТО Маркушица због тога јако захвални.

Неколико дана након ове вечере на оба улаза у село Антин промењене су табле са досадашњим називом и стављене нове са натписом ЖАРКОВАЦ.

* *

У току тромесечног боравка у Антину стално сам радио на побољшању услова безбедности како бих сачувао животе војника и старешина којима сам командовао. Сваки поступак сам разрадио до ситних детаља и нисам дозвољавао никакве импровизације. Наредио сам да се сва возила и техника закопају у дубока склоништа и добро маскирају, посебно ватрени положај хаубица. Одступио сам од шаблона и правила и дао задатак да се израде комфорна склоништа за послуге и артиљеријску муницију у трећем степену заштите, а за покривку користио прагове од куване буковине са оближње пруге. Војници су мало негодовали што морају толико да копају али када сам им објаснио да непријатељ поседује хаубице калибра 152 mm које су убитачније од наших и да ће у тим склоништима боравити нон-стоп дежурне послуге одмах су без поговора прионули на посао. Направили су читаве мале гарсоњере и уградили пећи за грејање, чак су се такмичили чије ће склониште бити боље уређено.

Велики број моторних возила захтевао је доброг механичара кога нисам имао. Зато сам позвао Ђолета, врсног аутомеханичара, који је био резервиста у мом пуку у Болечу и водника Драгана који је био добар логистичар. Од када су они дошли нисам имао никаквих проблема са возилима, нити са снабдевањем резервним деловима и осталом опремом.

Храна је била изванредна захваљујући командиру интелектуалног одељења, воднику Срби Збилићу, који је по професији кувар, али је радио као конобар у хотелу *Ексцелзиор* у Београду.

У старту сам казнио прво пијанство. Војник Љуба кога су звали *Шеук* јер је радио на цистерни за гориво једно вече се напио, срео једну мештанку и физички насрнуо на њу, а када су га спречили у намери и одвели у просторију где су становали узео је пушку и уперео управо у Ђолета механичара. Трагедија је избегнута захваљујући присебности присутног командира који је реаговао муњевито, ухватио руком цев и одгурнуо на горе тако да када је овај повукао обарач рафал је завршио у плафону. Морао сам оштро да реагујем за пример осталима. Наредио сам да га вежу, а сутра када се отрезни да га доведу на рапорт. Прикупио сам све податке о њему и припремио се за доношење одлуке. Сутрадан када су га довели у команду почео сам разговор.

„Да ли свестан шта си урадио”, упитао сам га.

„Да, напио сам се, нисам знао шта радим”, одговорио је погнуте главе.

„Шта очекујеш сада”, поново сам га упитао.

„Да ћете да ме вратите кући, протерати са ратишта”, почео је да замуцкује дрхтавим гласом.

„Тако значи, то би ти хтео, да се вратиш као херој и хвалиш у комшилуку како си побио усташе као Бата Живојиновић Немце у партизанским филмовима. То желиш? Не. Имам посебну казну за тебе. Ноћас сам написао писмо твојој супрузи и деци како си ти овде показао велику храброст тако што си покушао да силујеш једну старицу и убијеш свог друга, а све због ракије.” А онда сам му прочитао писмо у целости.

„Хоћете то да пошаљете мојима? Немојте молим Вас.” Почео је да плаче.

Пустио сам га неколико тренутака да јеца а онда му рекао:

„Нећу. Даћу ти још једну шансу, уколико је прокоцкаш и уколико попијеш само кап алкохола шаљем ово писмо. Али, ако све буде у реду поцепаћу га када се будемо вратили у Београд. Да ли си разумео?”

„Обећавам, нећу више никада, молим Вас.” И даље је плакао.

„Али то није све. Казнићу те са 15 дана затвора. Издржаћеш казну овде код мене, не у команди бригаде у Корођу где би чистио круг и по цео дан ленчарио. Разумеш ли шта говорим?” Погледао ме је значајно, ништа му није било јасно. Одмах сам му прочитао наредбу о казни затвора од 15 дана и позвао војну полицију из команде бригаде. Када су дошли, издао сам задатак вођи патроле.

„Овај затвореник ће издржавати казну овде у команди дивизиона. Сам ће да ископа затвор у дворишту команде дубине два метра, ширине два метра и дужине четири метра са покривком од пружних прагова, дакле у трећем степену. Направиће врата и ту ћете га закључавати увече у 8 часова, а у 6 часова ујутру одвести на свој посао и тако сваки дан док не одслужи свих 15 дана затвора”, прецизирао сам задатке вођи патроле војне полиције.

Љуба је одмах кренуо на посао. Копао је цео дан и ноћ под надзором војне полиције и сутрадан увече затвор је био готов. Свако јутро полицајци

су га водили на посао са лисицама на рукама и предавали га командиру, а увече доводили у затвор и закључавали. Ова васпитна мера толико је снажно одјекнула међу осталим војницима да су они потенцијални почињоци који су кришом пили алкохол морали строго да воде рачуна о томе. Он, Љуба *Шеик* кретао се као сенка, водио је строго рачуна о понашању, а алкохол је могао само да сања. Војници су га свакодневно провоцирали:

„Ајде Љубо на по једну малу чашицу, мајор није данас у команди, отишао је у правцу Маркушице”, задиркивали су га појединици.

„Не, не, он сигурно има своје доушнике који ће му рећи, види он и када није у команди. Не долази у обзир”, био је одлучан да не прекрши дато обећање.

До краја рата Љуба је био пример доброг војника у дивизиону. Када смо се вратили у Београд позвао сам га и пред њим поцепао оно писмо. Као да му је пао камен са срца.

„Хвала Вам друже мајоре, знам да бисте га послали, а то би за мене био крај”, рекао ми је пружајући руку. Добро је проценио.

„Упамти добро, спасио сам ти живот”, рекао сам му на растанку.

Поздравили смо се и растали уз осмех.

* * *

Рат неминовно узима своје жртве, тога сам био свестан. Највише сам се бојао да се то не деси због моје неодговорности зато што нисам предузео све мере заштите и безбедности. Пре доласка овамо, у свом говору сам им рекао да желим да их вратим живе и здраве и да морају без поговора да извршавају моја наређења. Тиме сам преузео велику одговорност за њихове животе јер уколико се нешто деси поставиће се прво питање моје командне одговорности а о оној моралној, какву бих осећао, не треба ни говорити. Зато сам свакодневно радио на побољшању безбедности. Све сам прописао кроз разна писмена наређења и одлуке. Чак сам прописао и начин кретања по селу, да никада не иду више од двојице заједно, да не иду средином улице, да све капије буду отворене, да се у случају артиљеријског или авио напада могу брзо склонити у неку кућу.

Хрватска паравојска често је користила пољопривредну авијацију, и то ноћу, зато што их је тешко било уочити без радара кога по формацији нисмо имали. Авион би полетео са неког пољског аеродрома из правца Осијека, а онда када би дошао у близину наших положаја пилот би угасио мотор и тако нечујно долетео изнад села, бацио бомбу а затим при изласку из наше зоне упалио мотор и одлетео. Заправо то нису биле авио-бомбе већ бојлери напуњени експлозивом, сеченим гвожђем и ексерима. Деловале су веома убојно у зони где би пале.

Наш дивизион из ваздуха је штитио ЛПА дивизион 20/3 mm којим је командовао резервни мајор Владимир Лалић, веома способан официр. То

су били троцевни противавионски топови домаће производње, веома ефикасни за гађање авиона на малим висинама. Овај дивизион је био у сталном дежурству, а када је први авион покушао да нападне наше положаје одговорили су снажном ватром и оштетили га, али се ипак извукао на своју територију. После овог дејства више нису нападали Антин и Велику Млаку. Најчешће су нападали Маркушицу, Габош и Острово.

Очекивао сам дан када ће артиљерија хрватских паравојних снага да гађа наше положаје. Знао сам да не могу да одреде одакле ми њих гађамо јер су хаубице биле добро укопане и маскиране али сам очекивао да ће добити обавештајне податке од својих мештана, те сам зато забранио излазак становништва из села. Ипак, то се десило, само нисам знао како су добили тај податак.

Тог лепог децембарског дана налазио сам се на осматрачници у Маркушици и управо завршавао коректуру на један планирани дивизиони циљ у рејону села Јармине. Само што сам сео да попијем кафу позвао ме телефоном официр рачунач дивизиона.

„Друже мајоре, гађају нас, једна граната је пала иза друге батерије”, викао је из свег гласа преко телефона.

„Прекините са радом. Сви у заклон”, одмах сам му пренео наредбу нагласивши да не излазе док им поново не наредим.

Ослушкивао сам како гранате фијучу изнад села Маркушице и падају на положај дивизиона, долазиле су из правца Винковаца. То је трајало неколико минута. Избројао сам шест експлозија а онда је настало затишје. Поново сам наредио да нико не излази из заклона док не дођем на ватрени положај. Кренуо сам на ватрени положај и када сам стигао у рејон друге батерије видео сам кратере од експлозија око заклона за хаубице. Позвао сам војнике да изађу из склоништа.

„Друже мајоре, ми ништа нисмо чули. Доле у склоништу смо чули само слаб пуцањ као да је експлодирала петарда”, рече један војник.

„А ви, шта сте ви осетили”, питао сам војнике који су имали директан погодак на своје склониште.

„Скоро ништа, неки туп ударац, мањи потрес и слаб пуцањ и то је све. Ништа страшно”, одговорили су углас.

„Тако значи, а бунили сте се када сам вас терао да копате и стављате дуплу покривку на слоништа са праговима од пруге. Сада видите како труд није узалудан”, тријумфално сам им рекао и сам задовољан што је прошло без повреда.

„Свака Вам част друже мајоре.” Говорили су ми а потом се скупише око мене да би ми пружили руку у знак захвалности.

Пронашао сам делове гранате и упаљача у близини заклона за хаубице и установио да су нас гађали гранатама калибра 105 mm.

Делове гранате чувам до данашњег дана као срећну успомену што нико од војника и старешина није страдао.

* * * *

Средином децембра 1991. године у посету дивизиону дошао је начелник артиљерије 1. Армије пуковник Милодар. Кренули смо у инспекцију јединица дивизиона. Оно што је пуковник одмах уочио и што га је задивило био је добро укопан и маскиран ватрени положај хаубица и возила. Одмах је кренуо са речима хвале.

„Жарко, свака ти част на доброј организацији и раду, задивљен сам. Командант бригаде ми је говорио о теби само речи хвале”, говорио је док смо шетали између ватрених положаја батерија.

„Најважније ми је да се сви војници врате живи и здрави, зато сам наредио строге мере безбедности заштите.” Затим сам објаснио које сам све мере предузео са тим циљем.

„Пре неки дан пронашла ме усташка артиљерија. Ево, овде су падале гранате али послуга је била у заклонима тако да нисмо имали повређених”, показао сам му где су падале гранате.

„Чуо сам за тај догађај, још једном ти кажем свака част на добро уређеном положају. Овако нешто нисам до сада видео”, похвалио ме је још једном.

„Хвала Вам на искрености”, одговорио сам.

„Волео бих нешто да учиним за тебе. Како могу да ти помогнем, имаш ли неку жељу”, изненада ме упитао.

„Да, имам”, одговорио сам без размишљања.

„Слушам те.”

„Када се све ово заврши и да Бог да се вратимо у Београд живи и здрави, да ми нађете неко ново радно место само да не радим више са Драгојлом, притом не бирам дужност, може и нижа од ове, само да не будем више са њим у истој јединици”, издекламовао сам у једном даху своју жељу.

Погледао ме је веома изненађено и наставио.

„Жарко, очекивао сам да ћеш тражити ванредно унапређење у виши чин или виши положај, а ти тражиш да не радиш са Драгојлом. Ако је само то твој проблем, решићемо га имаш моју реч”, одговорио је одлучно.

„Да, само то желим, али неће то баш тако лако ићи са Драгојлом. Упамтите шта сам Вам рекао”, упозорио сам га.

Знао сам да у том моменту пуковник Милодар није ни слутио колико ће велики проблем имати са Драгојлом али ће сазнати када буде кренуо да испуни дато ми обећање.

Где је нестао најлепши град на Дунаву

Петог дана након доласка у Антин и размештаја дивизиона искористио сам време у коме је владало затишје да одем у Вуковар. Прилазио сам граду из правца села Трпиње, трпињском цестом, оним правцем одакле је крајем септембра кренуо напад ЈНА и ТО за ослобађање Вуковара. Слике сваког детаља почеле су да ми се ређају пред очима. Гледам натписе на појединим кућама на којима је великим словима ћирилицом исписано *СРБСКА КУЋА*. То су Срби написали непосредно пред напуштање својих домова надајући се да ће једнога дана наићи ослободиоци чиме упозоравају да их не руше. Међутим, тактика нападача била је другачија, рушити све пред собом, јер је у тој кући током напада могла бити и непријатељска заседа. Тако је и било. Неколико тенкова је било погођено противтенковским оруђима управо из тих кућа.

Пролазим поред куће из које сам минобацачком ватром подржавао Колета када се нашао у окружењу непријатеља. Застао сам и пешице прошао тим делом. Сада сам јасно могао да видим где се налазио Коле са својим борцима. Тада то од зграда нисам могао да осмотрим. Пронашао сам кућу на којој је био митраљез који је угрожавао Колета. Закључио сам да је непријатељ изабрао доминантну зграду на којој је поставио митраљез. Коле не би имао шансе да се извуче да није било минобацачке подршке. За тренутак сам осетио задовољство што је та тешка ситуације успешно окончана.

Полако улазим у град. Слика је стравична. Свака кућа и зграда је порушена. Тамо где је неко време била линија додир са обе стране је све порушено до темеља, нема ниједног знака живота, чак ни корена од траве. Древеће је до земље изгорело, свуда гареж и мирис паљевине. Пси луталице на сваком кораку, осећа се смрад распалих лешева од животиња који још увек нису уклоњени. Људи се крећу по улицама хаотично, неки рекло би се враћају у своје домове, док други вуку тракторима покућство. То су углавном профитери и пљачкаши, а можда и нису.

Сећам се када је у септембру почео напад на Вуковар, у једном засеоку према селу Липовица срео сам локалног мештанина који је својим трактором већ из првих ослобођених кућа извлачио ствари. Зауставио сам га на путу и оштрим гласом га упитао:

„Брате Србине, где си кренуо, зар одмах у крађу, шта то радиш док људи гину?”

„Само сам узео ствари које ми је уништила усташка граната када је пала на кућу”, одговорио је мирним тоном.

Нисам имао коментар. Не може се то спречити без закона, а њега није било. Безакоње нас је довело до овог лудила.

Кренуо сам даље према центру града. Тек што је очишћена само главна саобраћајница кроз град, док се у мање споредне улице није могло ући због шута, преврнутих војних и цивилних возила и разних других препрека које су отпале са кућа и зграда. Иста слика свуда по граду, појединци и мање групе се ужурбано крећу улицама док неки разгледају вероватно своје домове, неки плачу док их други теше.

Војска багерима чисти улице, камиони некуда одвозе шут. На једној чистини поред главне улице пише МИНИРАНО а онда сам угледао војнике који врше разминурање. Ко зна колико има заосталих мина и које ће све последице бити. Зато војна и локална полиција стоји на главним раскрсницама и упозорава народ да се креће опрезно или да не прилазе појединим деловима града. Дошао сам до центра, заправо некада је ту био центар, сада је то гомила рушевина из које се не могу ни наслутити обриси зграда. Иако сам пре рата био безброј пута овде, сада сам остао збуњен, за тренутак нисам могао да се оријентишем, а онда сам угледао Пају из села Бобота код једне рушевине.

„Здраво Жарко, дошао сам да видим у каквом је стању мој локал, ево овде је био”, рекао је сам, без питања, а онда наставио:

„Ево, баш овде је био улаз, тамо моја канцеларија а овамо продајни део. Сада је све то о’шло у материну. Не знам шта да кажем”, рече сузних очију погнувши главу као да није желео да се суочи са истином.

Ништа нисам коментарисао, а нисам ни знао шта бих могао да кажем. Видео сам све а онда се окренуо и пошао назад.

У повратку сам свратио до цркве Св. Николе, била је знатно оштећена. Гореле су свеће испред улаза у неким шерпама са песком. Нека жена је седела на улазу у двориште и тихо јецала. Кренуо сам према Борову Насељу у коме су углавном доминирале зграде. То је било радничко насеље у коме су живели запослени, и њихове породице, у комбинату Борово. Овде је ситуација била нешто боља. Неке зграде су претрпеле већа оштећења а неке мања, углавном ниједна није срушена до темеља. У неким зградама се одвијао живот, то се видело по терасама где људи нешто раде.

Стигао сам у Борово Село где сам пре неколико месеци први пут крочио у ратну зону. Само пре три или четири месеца све је било другачије. Сећам се, еуфорија на обе стране, ратни поклич који су обећавали и једнима и другима боље сутра. Иза свега тога сада је остала само пустош. Нико није задовољан а тек је почетак рата. Иако је Вуковар ослобођен, не назире се крај рата.

Свратио сам код бабе и деде. Обрадоваше се када ме угледаше. Још са врата баба поче да прича:

„Јеси ли видео ово зло, Жаре мој. Од Вуковара није остало ништа. Како ћемо живети? Ко ће то све поново да изгради”, рече баба и загрли ме радосно.

„Не брине баба, изградиће се град опет, само да не буде више убијања и клања. Али како ствари сада стоје не назире се крај.”

„Ајде седи и причај нам где си био до сада, нисмо те дуго видели. Шта радиш, како су твоји? Коле је долазио и рекао да си се вратио за Београд али да ћеш опет доћи. Када си дошао, баш сам бринула за тебе”, набрајала је баба питања једно за другим.

„Полако, не журим, сада ћу све да вам испричам.”

Остао сам скоро два сата код ових дивних људи, а онда кренуо назад.

Војвода Тома Николић

Када сам завршио са размештајем дивизиона и организацијом живота и рада изабрао сам командно место у средини рејона размештаја у једној улици и уредио га по правилима и прописима. Следеће наређење команданта бригаде било је да две паравојне формације, које су биле размештене у селу, ставим под своју команду. Наредио сам заменику да доведе команданта четничког одреда и тог Шуцу који је имао своју групу бораца. Након неког времена на командно место први је стигао командант четничког одреда који је био размештен у источном делу села. Био је то Срећко Радовановић, полицајац из Крагујеваца, кога сам упознао у претходном периоду мог боравка у Крајини. Срећко је био командир групе добровољаца СРС-а који су бранили село Палачу када су их хрватске паравојне снаге нападе из села Ласлова. Након обостраног изненађења срдечно смо се поздравили и исказали задовољство што смо опет заједно. Одмах након тога ушао је и Шуца. Њега нисам познавао али он каже да је чуо од Мачка за мене и такође је изразио задовољство што смо се упознали. Након краћег необавезног разговора прешао сам на званичан део и на почетку објаснио основне податке о дивизиону и његовој улози у зони одговорности бригаде.

„Наредбом команданта 505. мтбр постављен сам за команданта насељених места Антин и Велика Млака. То значи да су све војне формације које се налазе у овом простору под мојом командом. Никакве самосталне акције не можете предузимати без мог одобрења. Добијаћете редовне оброке из наше кухиње, снабдеваћемо вас водом за пиће, обезбедићемо вам расвету у објектима где станујете, успоставићемо жичану везу са вама а ви ћете одредити стално дежурство поред телефона. Остале обавезе и задатке, као и мере безбедности добићете писмено кроз моје наређење”, завршио сам излагање.

Немо су гледали у мене и климали главом као знак да су разумели оно што сам им говорио.

„Колико вам је бројно стање”, упитао сам их.

„Мој одред броји укупно 35”, одговорио је Срећко.

„Моја група броји 15 бораца”, рекао је Шуца.

„Добро, пренесите да ћу сваку самовољу и недисциплину оштро кажњавати, посебно употребу алкохола”, завршио сам а затим се окренуо према Срећку и посебно му рекао:

„Тебе Срећко не треба да подсећам на став Војислава Шешеља о реду и дисциплини”, изнео сам му детаље разговора у Ердуту почетком септембра када је Шешељ посетио штаб ТО.

„Нема потребе, ускоро стиже Тома Николић који ће овде боравити са нама”, рече ми Срећко у поверењу.

Одмах смо кренули на реализацију договореног и успоставу везе. Одредио сам им кодне називе за везу али ме је Срећко замолио да његов назив буде *Чича*³⁹. Прихватио сам измену а онда му рекох:

„Надам се да ћете оправдати *Чичино* поверење.”

„До сада се нисмо обрукали”, узвратио је Срећко уз осмех изражавајући захвалност што сам га уважио.

Почетком децембра, ујутру, након доручка на командном месту зазвонио је телефон. Био је то Срећко.

„Овде *Чича*, да ли имаш времена? Дошао је Тома, хоће да се упознате.”

„Може, чекам вас”, одговорио сам.

Није прошло дуго појавили су се Срећко и Тома Николић. Одевени у униформе са шајкачама на глави на којима су сијале златне кокарде на црвеној чоји.

„Помоз Бог господине мајоре”, рекоше обојица у глас и поздравише ме војничким поздравом.

„Бог вам помогао”, узвратио сам отпоздрављајући са беретком на глави на којој се налазила звезда петокрака, још увек званично обележје ЈНА.

Након руковања сели смо за сто, а водник Милија је донео кафу. Започели смо разговор који је, како је време одмицало, постајао све пријатнији и спонтанији. Тома је деловао веома смирено, говорио је пријатним и разговетним тоном тако да су се мој заменик и водник Милија претворили у уво слушајући га са пажњом. Тому сам детаљно упознао са планом дејства артиљерије и задатком наше бригаде.

„Твој одред ће бити у резерви, за сад нема потребе за ангажовањем на предњем крају јер су га поселе јединице ЈНА и ТО. Уколико желиш могао бих да примим твоје борце у састав дивизиона, јер ми фале људи, одзив на мобилизацији није био онакав како смо очекивали. Три хаубице су остале у Београду, могао бих да их довезем овамо уколико би твоји борци прешли у састав дивизиона. Поред тога примали би ратне дневнице и имали би ратни стаж у двоструком трајању од обичног”, изнео сам му понуду.

„Нека, хвала ти, нећемо ми под петокраку”, био је категоричан Тома.

„У реду, дружићемо се у сваком случају, на истом смо задатку”, закључио сам задовољно уз осмех.

„Свакако, драго ми је да смо се упознали. Ево, за успомену, поклањам ти ову кокарду.” Скинуо је шајкачу са главе и са ње кокарду. Одмах сам је окачио на леви џеп од блузе и носио је до краја рата.

Знао сам да Тома није мислио на петокраку у буквалном смислу већ у идеолошком. Неке политичке странке су сматрале да је ЈНА комунистичка творевина и нису је прихватале као такву институцију у својој концепцији

³⁹ *Чича* – Ђенерал Драгољуб-Дража Михајловић, командант Југословенске војске у отаџбини од 1941. до 1945. год.

стварања будуће српске државе. То је донекле било тачно али у тој ЈНА су били људи патриоте, Срби и други са осећајем за правду и реалност, спремни да се трансформишу, неки одмах а неки са задршком. То што се ЈНА споро трансформисала у српску војску, није до њих самих већ до политичког и државног руководства. Сигуран сам да би тај процес био бржи да је Тома тада био председник Србије али није.

Већ у месецу децембру донета је одлука да се петокрака на капи замени југословенском тробојком без петокраке. ЈНА је преименована у Војску Југославије (ВЈ) тек идуће, 1992. године у месецу мају. Такође је и ословљавање са *друже* замењено са *господине*.

Био сам поносан на укупно понашање својих војника за време боравка у том селу. Помагали су старим људима, Хрватима који су остали у својим домовима, хранили их, на њихов захтев клали стоку да би имали храну да преживе.

Тома је углавном све време био са својим одредом а ред и дисциплина је била на високом нивоу. Није било никаквих инцидената осим једног. Било је то почетком јануара 1992. године одмах након завршене офанзиве хрватских паравојних снага у западној Славонији под називом *Папук-91*. Тада су попалили 17 српских села и протерали сво становништво са својих огњишта.

Тога дана био сам у команди бригаде на састанку, а Тома и Срећко нису били у Антину, што је искористио један припадник четничког одреда Слободан Миљковић – Миљко звани *Лугар*. Постројио је све старце и старице и оно троје деце на сеоски стадион а онда им претио убиством. Наредио је да сви ставе беле траке око леве руке у знак распознавања. На интервенцију мојих официра који су успели некако да контролишу ситуацију Миљко се повукао.

Када сам се вратио са састанка затекао сам неколико старца и старица са завежљајима и торбама испред команде дивизиона који су ме очигледно чекали, а са њима је разговарао мој помоћник за морал капетан Стевић.

„Какав је ово скуп”, упитао сам Стевића.

„Знате, онај Миљко *Лугар* напио се и претио им да ће их све побити”, укратко је реферисао Стевић.

„Зашто носите те беле траке око руке”, упитао сам присутне.

„Наредио нам тај Миљко”, одговорише сви у глас.

„Куда сте кренули са тим стварима”, поново сам их упитао.

„Идемо из села некамо. Да нас онај не побије”, рече једна старица.

„Одмах скините сви те траке. Никуда ви не идете. Ово се више неће поновити гарантујем вам. Сада идите вашим кућама”, убедио сам их и они пођоше полако ка својим домовима.

Када су се разишли Стевићу сам наредио да доведе Миљка у команду.

Миљка сам упознао раније у септембру када је боравио у Палачи. Био је веома храбар и одважан борац али ето, сада се напио па је мислио да може

да спроводи неку своју правду. Након неког времена појавио се Миљко. На улазу су га разоружали Тотко и дежурни команде.

„Шта је ово господине мајоре, одузели ми оружје, па ваљда се довољно познајемо”, почео је одмах на улазу у канцеларију да протестује.

„Таква су правила Миљко. Него, реци ми зашто си ово урадио”, одмах сам га упитао.

„Зато што су усташе побиле и протерале Србе из Пакрачке пољане и запалиле им куће”, одговорио ми је у једном даху.

„Шта су скривили ови старци”, упитао сам га.

„Они су родитељи тих усташа који су побили наш народ”, покушавао је да ме убеди како је био у праву.

„Али ми смо ЈНА и не убијамо ненаоружане цивиле, поготово не старце, жене и децу”, одбрусио сам му јасно и гласно.

„Зато смо ту ми четници, ми нисмо ЈНА”, покушавао је да ми противуречи али сам га одмах прекинуо у даљем објашњењу.

„Ти јуначе, уколико желиш да убијаш усташе они су испред нас на два километра. Разумеш? Иди тамо још ноћас. Радо ћу те подржати артиљеријом”, предложио сам му а потом наставио:

„Сада ме слушај пажљиво. Чекам да се Тома врати, одмах те протерујем трајно са ратишта да се више никада не вратиш овамо. То је и Шешељев став, лично сам га чуо јесенас у Ердуту”, завршио сам разговор.

Он је застао отворених уста, мало сачекао као да је хтео још нешто да каже али се предомислио и збуњено рекао:

„Одлука је на Вама, како одлучите.”

Окрнуо се и отишао.

Када се Тома вратио разговарали смо о томе. Он је рекао да се то сигурно више никада неће поновити. Договорили смо да Миљко остане у одреду под условом да више не контактира са мештанима Антина и да их се кло-ни. Тако је и било. Завршило се на том једином инциденту којим је Миљко окрњио углед одреда.

Са Томом сам се повремено дружио у току боравка у Антину. Био је забринут за ситуацију у Хрватској и колебљиву политику српског државног и војног руководства, посебно за уступке Хрватима и одлукама крени-стани. Када бисмо направили неки продор у дубину територије ослобађајући српска села Хрвати би одмах тражили примирје, што је наше руководство прихватало. У току примирја ми бисмо поштовали договор и опуштено радили свакодневне послове, посебно становништво које се бавило ратарством. Онда би Хрвати изненада нарушили примирје дејством своје артиљерије и убијали или рањавали наше војнике и цивиле. Потом бисмо ми жестоко узвратили, кренули напред, а онда опет све из почетка, примирје и тако у круг.

Тома је остао до краја 30. јануара 1992. године. Након тога се вратио за Београд са делом својих бораца. Један део његових људи остао је у региону и прикључио се српској полицији која је формирана да заједно са

међународним снагама УНПРОФОР-а, чува договорен мир и безбедност становника. Успостављене су линије разграничења које су они контролисали. На тај начин су и даље били присутни на ослобођеној територији јер се очекивало да договорено примирје неће дуго трајати.

Тому сам доживео као особу са јаком харизмом, деловао је убедљиво, једноставно, са позитивном енергијом, смирен, са једва уочљивим осмехом на лицу. С обзиром на то да сам био под свакодневним тензијама и ратном психозом разговор са њиме је деловао као умирујућа терапија а његови ставови, пре свега политички, чинили су ми се тада као једино могући и реални. Имали смо сличне погледе и ставове на решавање рата, моји војнички и његови радикални су се у неким сегментима потпуно подударали, те је можда и то био разлог да сам у њему препознао особину ненаметљивог човека који је на мене оставио позитиван утисак. Још тада сам увидео да ће га многи људи следити у политици због те његове специфичне харизме која се разликовала од других.

Након повратка из Антина и повратку на мирнодопске послове наши путеви су били различити. Он је кренуо интензивно да се бави политиком а ја својим војничким обавезама. Међутим, ни он није био ускраћен за учешће у рату и допринос који је дао, не само доласком у Антин већ припреми и слању добровољаца у Крајину. Тако је у јулу 1993. године на Романији именованан у четничког Војводу од стране Војислава Шешеља.

Сретали смо се неколико пута, углавном на скуповима и митинзима или случајно, све до 2005. године. Тада је био оптужен за ратне злочине и то у Антину у време када сам био командант тог подручја. Оптужила га је Наташа Кандић, директорка Фонда за хуманитарно право. То је била невероватна медијска хајка коју нисам могао да прећутим из разлога што то уопште није било тачно јер сам сваки детаљ знао и контролисао све током боравка у Антину.

Када је почетком те 2005. године почела хајка Наташе Кандић на Тому Николића налазио сам се на дужности начелника одељења за штабне послове у Управи за школство и обуку у Генералштабу. Слушајући свакодневно лажи и клевете решио сам да му напишем писмо подршке у коме сам демантовао све наведене оптужбе нудећи му помоћ у виду сведочења уколико би је тужио за клевету. То писмо сам послао по једном активисти СРС-а који му је истога дана уручио.

Истина је била сасвим другачија од оптужби учесника прогона Томе Николића. Не само да није имао додир са злочинима за које су га теретили већ једноставно он није човек таквог профила који би починио злочин. Од њега се могло очекивати само неко добротинство, тако је наступао у разговорима и делању, ради тога је дошао у Антин, да помогне свом народу.

С обзиром на то да дуже време нисмо контактирали на крају писма сам написао број телефона на који би могао да ме контактира. Након тога Тома ме је позвао телефоном и упитао да ли може ово писмо да објави у целости у неком од медија да ми не би нанео штету у служби. Потврдио

сам, иако је војним лицима забрањено да се оглашавају у медијима без одобрења претпостављеног јер нисам могао да прећутим истину која може да направи заокрет у тој бесомучној кампањи једне невладине организације против части и угледа мог ратног друга Томе Николића. Тако се и десило. Тома је наредни дан гостовао у једној ТВ емисији где је тема била управо наводни ратни злочини које је он починио. Тада је јавно показао писмо рекавши да сам у то време био командант јединице ЈНА у Антину и да сам наводима у писму све оптужбе демантовао. Затим су то писмо пренели и други медији, те је тако заустављена ова хајка на Тому.

Каснији след догађаја одвијао се спонтано, виђали смо се повремено али не баш тако често. Одмах након овог демантовања на ТВ-у и у другим медијима та хајка на Тому је одједном стала. Након тог догађаја писали су му и други моји официри и војници желећи да сведоче истину да Тома није починио злочине. Епилог целе ове драме завршио се касније на суду у корист Томе, нагодбом са Наташом Кандић.

Наш поновни сусрет након дужег времена од рата збио се у Центру Сава у Београду почетком 2005. године, када је СРС приказивала документарни филм *Истина* о ратним злочинима почињеним над Србима у рату у Хрватској и БиХ. Приложио сам касету са масакром у селу Караџићево, снимљену одмах након почињеног усташког злодела. Ову касету ми је дао Рајко Деспотовић из села Маркушице који је снимио место злочина. Тома ме позвао да дођем на пројекцију филма и будем његов гост. Тада сам боље упознао његове блиске сараднике и провео неко време у пријатном разговору и дружењу.

Крајем те године отишао сам у пензију, а неколико дана након тога јавио се Томи. Позвао ме да дођем у његов кабинет.

„Томо, желео бих да се учланим у Српску радикалну странку, сада сам пензионер и могу политички да се ангажујем”, рекао сам му након што смо претходно евоцирали успомене.

„Жаре, дакле ти би желео да се бавиш политиком”, упитао ме знатижељно.

„Да. Али прво бих почео од обичног члана у мом општинском одбору да бих сагледао ситуацију у странци па онда евентуално на неком вишем нивоу”, предложио сам му моју замисао ангажовања.

„Добро, ја ћу пратити твој рад и укључићу те када будеш спреман”, сложио се Тома.

Тако сам започео свој политички живот у СРС-у. Искрено, учланио сам се управо због њега – Томе. Веровао сам у његове искрене и часне намере да ће Србија бити другачија уколико би следила политику СРС-а.

А онда се 2008. године догодио раскол у СРС-у и стварање Српске напредне странке (СНС) као његово дело. У почетку сам веровао да ће СНС постићи велики успех на политичкој сцени Србије. Међутим, испоставило се да су из чланства СРС-а у нову партију углавном прешли највећи полтрони, нерадници, демагози, каријеристи и манипулатори, као и прелетачи

из других партија сличних карактера. Наравно, постојали су и појединци који су се издвајали и нису припадали овим групацијама. На крају сам схватио да ми ту није место и повукао сам се из политичког живота.

*

Након бурних политичких догађаја Тома је 2012. године постао председник Србије. Искрено сам се обрадовао том његовом успеху и лично сам учествовао у тој кампањи као члан СНС-а. Видели смо се тада на прослави изборне победе и пожелио сам му успех у будућем раду. Након тога моји покушаји да се видимо остали су без успеха. Прстен око Томе био је затворен и више му се није могло прићи сем за одабране у које из неких разлога нисам спадао. Видели смо се случајно наредне године у Њујорку на откривању споменика Николи Тесли. Разменили смо неколико куртоазних реченица. То је било наше последње виђење.

Сплет ратних догађаја нас је спојио и створио једну животну епизоду које ћу се увек радо сећати. С друге стране, бурни политички догађаји који су уследили након рата нажалост донели су неке нове вредности које нисам могао да разумем.

Другарство створено у рату раздвојила је политика.

Живојин из Пиромана

Војник Живојин *Пироманац* био је пунилац у другом хаубичком одељењу друге батерије, баш је то желео да буде, пунилац на хаубици те му је жеља испуњена.

Почетком децембра дошао је код мене капетан Стевић, помоћник за морал, и рекао ми је да жели да разговарамо.

„Морам да Вас упозорим на војника Живојина *Пироманца*, он је члан Главног одбора Српског покрета обнове. Дошао је са задатком да изврши побуну у дивизиону, да војници дезертирају и врате се кући. Међутим, нема подршку војника осим неколицине па се повезао са осталим члановима СПО у бригади и са њима нешто смера”, образложио је ситуацију у дивизиону.

„Који је његов мотив? Шта он то прича војницима? Колико има утицаја на друге”, упитао сам га.

„Углавном им прича како ово није њихов рат, како Слободан Милошевић води Србију у сумрак, како смо ми дошли у рат а у војничким књижицама стоји уписана војна вежба, да Србија није у рату и томе слично”, образложио је капетан Стевић.

„Добро, прати његово даље деловање и понашање а ја ћу већ предузети одређене мере”, рекао сам му и дао прецизна упутства за даљи рад.

Неколико дана након овог разговора вршио сам смотру јединица на положају и када сам дошао у одељење у коме се налазио Живојин почео је дијалог.

„Гос'ин мајоре да ли бих ја могао да идем са Вама на осматрачницу”, исприсио се провокативно очекујући моју реакцију.

„Зашто”, упитао сам.

„Па волео бих да видим како изгледа непријатељ који је пред нама.”

„Ко ће да буде пунилац уместо тебе”, покушавао сам да га збуним.

„Могу они и без мене, снаћи ће се већ некако”, био је упоран.

У том тренутку синнула ми је идеја па сам му одговорио.

„Добро, сутра ујутру идеш са мном. Буди у 9 сати испред команде.”

Ујутру око 9 часова Живојин је стајао испред команде и чекао је да кренемо. Униформа на њему била је беспрекорно чиста и уредна, обријан, опрема утегнута а реденици преко рамена пресијавали су се на јутарњем сунцу, и даље је глумио српског војника из доба Краљевине Србије.

Када смо стигли у Маркушицу на осматрачницу упознао сам га најпре са географском оријентацијом а затим му показао сва српска села која се одатле могу видети и на крају положаје непријатеља испред нас, а онда смо кренули у обилазак. Прво смо свратили у порту цркве код попа Добривоја, старешине цркве у Маркушици.

„Оче Добривоје желео сам да вас упознам са правим српским војником, великим родољубом који је дошао да помогне нашем напаћеном народу”, представио сам га трудећи се да говорим убедљиво.

Поп Добривоје се обрадовао нашем доласку, позвао нас у своју кућу на кафу и ракију. А онда је почела прича о ситуацији на овим просторима где је речити поп све до детаља изнео, патњу и муку српског народа са детаљима карактеристичним за свако село у околини.

Живојин је слушао са пажњом, упијајући сваку његову реч а онда се обратио попу Добривоју речима:

„Оче, у нашем дивизиону има доста некрштених војника и један официр, разговарао сам са њима, желели би да се крсте.”

„Биће ми задовољство”, одговорио је поп Добривоје.

И заиста, после Божића организовали смо крштење осморице војника и једног официра из дивизиона, а Живојин им је свима био кум. Био је леп и сунчан дан са температуром око нуле, крштење је било заказано за 12 сати, а за време обреда хрватске паравојне формације су гађале један део села Маркушице тако да су гранате летеле преко цркве, што је одавало неку чудну симболику коју смо назвали ватрено крштење. Мачак је организовао свечани ручак, а Живојин одржао беседу завршивши је речима:

„Живи и здрави били кумови моји и да више не ходате по земљи Србији некрштени.”

Обилазећи српска села настојао сам да Живојина прикажем као неког ко је посебан, прави српски војник, патриота и човек који је дошао да помогне српском народу. У почетку му је било нелагодно, али касније му је постало драго, посебно када је видео како су се мештани опходили према њему. Полако али сигурно сам га увлачио у коло из којег није могао више да изађе. Стекао сам утисак да сам га придобио за нашу ствар. Али да ли ће бити тако показаће време.

Водио сам га понекад на скупове у Маркушици када би Мачак организовао неки ручак за важне госте који су често долазили. Једном приликом су дошли црквени веледостојници на челу са владиком аустралијско-новозеландским Лонгином, па сам повео и Живојина. Био је сав узбуђен и само ме нешто запиткивао како треба да се понаша, а када сам владика и осталима рекао како више немамо некрштених војника захваљујући Живојину, он се истопио од среће.

„Шта кажеш Живојине, да ли смо ми потребни овде овом народу”, упитао сам га када смо се враћали у Антин.

„Сад видим гос'ин мајоре колико је овај народ напаћен, да није нас страдали би као онда у оном рату у Јасеновцу, добро је да смо овде.” Деловао је поносно изговарајући ове речи.

Међутим, како је време одмицало притисци на Живојина од стране његових ментора били су велики. Оно што он није могао да оствари у дивизиону остварили су његови партијски другови у првом пешадијском батаљону који се налазио у Маркушици.

Средином јануара дошло је до побуне у првом батаљону и захтева за сменом јер је прошло три месеца од мобилизације. Како команда бригаде није обезбедила смену цео батаљон је напустио положаје и повукао се у Антин. У Маркушици су остали само припадници сеоске ТО и извиђачи из мог дивизиона.

Слика у Антину била је заиста мучна и тешка, резервисти су запосели улице а највише их је било око мог командног места, пили су и галамили. Покушао сам да разговарам са војницима и официрима али без успеха. Најгласнији су били они пијани, нису дозвољавали другима да воде разговор, псовали су и вређали руководство ЈНА и Слободана Милошевића. Да би некако прикрио дезертерство и заштитио небрањене положаје наредио сам да командири батерија гађају селективне циљеве у рејону Јармине и положаје непријатеља испред села Караџићева јер је и ово село остало незаштићено.

У поподневним часовима дошао је командант Новосадског корпуса генерал Андрија Биорчевић у пратњи пуковника Ђорђевића са војном полицијом. Покушао је да разговара са резервистима, међутим већина њих је била у пијаном стању и нису желели да га слушају. Чак је неколико њих уперило пушке у њега захтевајући долазак аутобуса да их одвезу за Београд. Само присебношћу припадника војне полиције није дошло до већег инцидента. Генерал, сав узбуђен, ушао је у моју канцеларију и одмах са улаза рекао:

„Артиљерац, дај виски, ти сигурно имаш. Ове будале замало да ме убију.”

„Изволите седите друже генерале, сада ће Милија да сипа”, покушавао сам да га умирим.

„Шта се ово догађа? Какво је стање у твом дивизиону”, упитао ме.

„За сада је добро, било је неких покушаја али сам то спречио још у зачетку. Иза овога стоји једна добро организована група на коју сам, још у децембру, упозорио команду бригаде на једном састанку.” Изнео сам генералу Биорчевићу своја запажања што пуковнику Ђорђевићу не беше пријатно.

Генералу Биорчевићу ово није био први пут да дође у команду дивизиона. Долазио је пре месец дана, била је то изненадна посета. Присетих се тада тог његовог доласка када ми је рекао:

„Слушај артиљерац, немој случајно да си опалио неку гранату на Осијек јер ако се то деси онај Хрват има да ме ухапси, а онда си најebaо, разумеш ли?”

„Који Хрват друже генерале”, упитао сам га.

„Кадијевић. Генерал Кадијевић. Скоро ме приводио на рапорт и запретио да ће да ме ухапси уколико поново кренемо на Осијек или само један метак буде испален на тај град.”

„Значи он нас је зауставио да не уђемо у Осијек када смо такорећи били у пуној офанзиви а Вас због тога привео на рапорт. Не разумем”, рекох машинално.

„Дабоме да не разумеш. Ти се разумеш само у артиљерију а ово је политика. Боље да је заобиђемо, него имаш ли виски?”

„Имам.”

„Онда сипај по један да наздравимо што смо још у животу.”

„Не брините, моја зона дејства није према Осијеку, већ према Винковцима”, рекох му тада.

Сада док испија виски један за другим посматрам га с поштовањем, био је омиљен код бораца и старешина, добар и одлучан командант, поштовали су га сви који су радили са њиме или га познавали, али ни он више није смео да доноси одлуке на своју руку.

Уз пиће смо још мало попричали о стању у дивизиону. На крају разговора похвалио је припаднике дивизиона.

„Чуо сам о вама само речи хвале, ви артиљерци и јесте најбољи, желим вам успех у раду.” Устао је, руковали смо се, а потом је отишао.

Није било другог решења него да се организује превоз дезертера до Београда. Резервисти су остали у Антину целу ноћ а сутрадан су дошли аутобуси по њих и одвезли их за Београд. То је деловало на пад морала свих у зони одговорности 505. мтбр, како на становништво тако и на остале припаднике бригаде.

Након неколико дана од дезертерстава припадника првог батаљона изненада су дошли командири батерија тражећи састанак са мном.

„Желимо да Вас обавестимо да се у дивизиону прикупљају потписи за петицију са захтевом за смену”, рекао је командир друге батерије.

„Знате ли колико их је потписало и ко је организовао скупљање потписа”, упитао сам их.

„Иза свега стоји Живојин *Пироманац* али он не скупља потписе већ двојица његових. Нема пуно потписника петиције, укупно је до сада потписало њих 15”, поново је реферисао командир друге батерије.

„Живојин. Мислио сам да се променио”, рекао сам мало изненађено.

„Није, изгледа да трпи велики притисак. Звали га његови из главног одбора да се врати у Београд”, изнео је капетан Стевић.

„Овако ћете пренети вашим војницима. Ко жели да напусти дивизион мораће прво да раздужи наоружање и муницију, вратиће се само са личном опремом са којом долазе на мобилизацију. Ви командири, лично ми одговарате за ово наређење. А сада идите у ваше јединице и одржите састанке са војницима. Пренесите им моје наређење и пошаљите ми Живојина”, закључио сам састанак.

Након сат времена дошао је Живојин. Раније када је долазио у команду да га водим на осматрачницу и по селима улазио је наоружан и шепурио се пред Милијом и осталим члановима команде али сада сам наредио Тотку и Горану да га на улазу разоружају и претресу. Ушао је сав збуњен, погнуте главе.

„Шта је било јуначе, зову ли те то преци са Цера, Сувобора и Кајмакчаланана да се вратиш да ти кажу да су они ратовали 7 година за Србију а ти не можеш да издржиш ни три месеца. Скини ту шајкачу са главе, ниси заслужио да је носиш.” Унео сам му се у лице гледајући га у очи док сам му

говорио, међутим он је још више сагнуо главу, скинуо шајкачу и почео нервозно да је гужва рукама. Ћутао је као заливен. Наставио сам да му говорим о патриотизму, о Србији и српском војнику из оног времена чија је он сада бледа имитација. Свашта сам му говорио, помало у афекту, али желео сам што дуже да га вербално понизим, уколико је то уопште могао да схвати. На крају сам закључио да је он ипак један обичан сељачки ђилкош који је желео све време себе да представи као неког ко је посебан у односу на остале.

„Нећу ништа више да те питам, знам све од почетка, од када си дошао у дивизион. Нажалост, ти си у праву, ово није твој рат, ово је рат за храбре и одважне и оне који разумеју какво је зло снашло српски народ у Хрватској. Иди Живојине у свој Пироман и уживај у слободи коју су ти створили твоји преци”, одбрусио сам гласно и енергичним покретом руке показао му да изађе напоље.

После одржаних састанака командири батерија су ми реферисали да су тројица потписника петиције одустали и да остају у дивизиону, а да 12 војника тражи да се врати, нажалост и један официр. Обавестио сам команду бригаде да ми одобре једно возило да их превезем до Београда. Пуковник Ђорђевић је јавио да долази један аутобус и да има у противоклопном дивизиону око 15 војника и још неколицина из других јединица бригаде те да ће их све покупити и одвести за Београд. Командири су поступили по мојој наредби. Сутрадан смо их послали кући. Посматрао сам их како су погнуте главе улазили у аутобус, без иједне речи, нико од осталих војника није дошао да их испрати. Живојин је и даље ћутао и гледао негде испред себе. Након три дана од одласка вратила су се три војника и онај официр. Нико у дивизиону није био одушевљен њиховим повратком, остали су до краја усамљени због свог понашања. Нисам их питао за разлог њиховог повратка, нити сам желео да чујем од командира шта су са њима разговарали.

Живојин из Пиромана само је делимично извршио задатак својих ментора, нико није имао корист а ни штету, остала је само ружна слика о српском војнику у једном делићу историје.

Напад на Габош

Освануо је прохладан и суначан децембарски дан, кренуо сам на осматрачницу у Маркушицу. Пре поласка пришао ми је војник, извиђач Данијел по националности Хрват и упитао:

„Друже мајоре, видим да избегавате да ме водите са собом на осматрачницу. Да ли је то тачно?”

Био сам затечен питањем јер сам се са командиром командне батерије раније дискретно договорио да Данијела не шаље на осматрачницу. Не зато што немам поверења у њега, већ зато што се са осматрачнице види дејство артиљерије по циљевима и насељима у којима живе Хрвати, његови сународници, па сам мислио да му не буде непријатно. Данијел је био запослен у Војно-техничком институту у Жаркову. Радио је као истраживач на војној опреми. Сада када ме је питао, решио сам да му кажем истину.

„Данијеле, није да немам поверења у тебе, него једноставно не мораш да гледаш како гађамо хрватска села и градове, тамо су твоји сународници”, покушао сам да му објасним без увијања.

„Друже мајоре, ја јесам по народности Хрват али моја домовина је Србија. У Београду ми је породица, одазвао сам се на позив за мобилизацију и желео сам да дођем овде, не да гађам Хрвате, него усташе које угрожавају овај народ, па према томе немам тај осећај о коме Ви причате и мислите да ће ме повредити. Желим да идем на осматрачницу, ја сам извиђач, моје место је на осматрачници”, рекао је одлучним гласом.

„Добро. Ако је тако како кажеш немам ништа против.”

Дружећи се са Данијелом на осматрачници постали смо пријатељи. На крају смо разменили поклоне, он је мени поклатио свој шлем отпоран на пушчани метак који је лично патентирао и дизајнирао на ВТИ⁴⁰, а ја сам њему поклатио инфрацрвени двоглед за ноћно осматрање.

Када смо стигли на осматрачницу дежурни извиђачи су ме обавестили да је ноћ протекла мирно, ништа значајно осим повремених пушкарања са обе стране. Сео сам да попијем кафу коју је домаћица куће на којој је била осматрачница припремила. Само што сам се опустио, када се одједном чула јака експлозија из правца села Габош који је удаљен око четири километра од Маркушице.

„Друже мајоре гађају Габош”, јавио је истурени извиђач са Чајине чеке.

„Позовите командира 2. батерије у Габошу”, наредио сам.

Јавио се командир батерије из Габоша и известио да усташе гађају једним топом из рејона воћњака Боринци и да гранате падају по центру села.

„У осматрање, нађите тај топ”, наредио сам извиђачима.

---

⁴⁰ ВТИ – Војно-технички институт ЈНА.

Међутим, даљина осматрања је била велика, преко 4 километра и обичним инструментима и двогледима није било једноставно пронаћи циљ. Зато сам се фокусирао на осматрање стереоскопским даљиномером који је имао увећање 16 пута и након неколико минута сам га уочио. Један топ са послугом у близини неког дрвљеника, а мало даље камион који их је довео. Како је даљина осматрања била велика одлучио сам да одмах испалим плотун целим дивизионом, да не вршим коректуру јер ће они успети да побегну, овако ће их закачити бар неколико граната од 15 колико их је у плотуну. Размишљао сам брзо. Скинуо сам почетне елементе циља, а ласерским мерачем даљине извиђач са Чајине чеке је одредио тачну даљину осматрања – 4.153 метра. Одмах сам пренео команду на ватрени положај дивизиона и наредио испалење првог плотуна. Рачуначи и послуге су реаговали веома брзо, за 2 минута која су ми деловала као вечност добио сам извештај.

„Плотун напуњен, време лета гранате 16 секунди”, јавио је официр рачунач дивизиона.

„Плотун пали”, издао сам команду официру рачуначу.

Плотун је пао лево и даље од циља за 200 метара. Топ и послуга остали су нетакнути, а онда су кренули да беже. Реаговао сам брзо проценивши правац извлачења непријатеља и тачку сусрета.

„Десно 400, плотун пуни”, командовао сам.

Предвидео сам да ће у тренутку извлачења послугу ухватити следећи плотун, управо код дрвљеника поред којег је пролазио пут а којим је камион довео топ. Време се мерило секундама. Стајао сам приљубљен уз окулар даљиномера и гледао како камион прилази топу, качи га за вучну куку од камиона а послуга ускаче у камион, затим крећу према тачки сусрета коју сам проценио.

„Бржи рад”, викао сам у слушалицу официру рачуначу.

„Плотун напуњен, време лета 16 секунди”, убрзо је јавио официр рачунач.

„У прави час”, помислио сам, а онда издао команду официру рачуначу:

„Плотун пали.”

Тих 16 секунди лета пројектила деловали су као вечност. Камион се приближавао тачки сусрета и када се чинило да ће је проћи одједном је цео плотун пао на њих. Пун погодак. Од дима се још увек ништа није видело осим балвана од дрвљеника и делова камиона који су одлетели увис, изнад облака од дима.

„Тачно у центар”, јавио је командир 2. батерије са осматрачнице из Габоша.

Сви присутни су скакали од среће. Пешадија из рова, непосредно испред нас, почела је да пуца из пушака у знак радости. Вест се брзо проширила околним селима како су артиљерци уништили топ који је у више наврата загорчавао живот мештанима Габоша.

Никада више ниједна граната до краја нашег боравка на овим положајима није пала на село Габош.

Поп Добривоје

Свештеник Добривоје био је старешина цркве у Маркушици, једини који је остао са својим народом да дели њихову судбину. Млад човек, енергичан, успевао је да стигне до сваке куће у селу, једноставно, био је ту да се нађе у добру и у злу. Доброг је било мало, а зла много које је ратни вихор носио на све стране. Упознао нас је Мачак. Одмах смо се спријатељили, он се радовао због присуства ЈНА као моћне заштите народа а ја сам имао пуно тога да га питам, чекао сам тренутак да будемо сами. Први позив на ручак у његов дом искористио сам да причамо. Био је то неки вид моје исповести, нешто што ме је тиштило сада сам желео управо са њиме да поделим.

„Оче, желео бих да ме саслушате и дате савет, знам шта осећам само не знам одакле да почнем”, почео сам опрезно да причам бирајући речи.

„Молим Вас да се не устручавате, нисте пред иследником, ја сам само Божји слуга и слушам Вас уз његово допуштење”, охрабрио ме је благим и пријатељским гласом.

„Почећу од мог малог шумадијског села у коме сам провео безбрижно детињство до петнаесте године и до мог одласка у војну школу. Родио сам се и одрастао у окружењу традиционалне српске породице. Деду по оцу нисам запамтио али сам слушао приче о њему, војевао је у Великом рату, Солунац, прешао Албанију пешке, ратовао са Арнаутима, одличан стрелац, након 7 година вратио се кући. И деда по мајци, такође Солунац али није био ратник јер је био малолетан, сеоски свештеник га повео преко Албаније у Солун. Њега сам добро упамтио и као дете често одлазио да проведем део распуста у његовом дому. Отац мобилисан у четнике, па у партизане пред крај *другог рата* али је оболео и није отишао на Сремски фронт. Хтео сам да Вам кажем да нико у мојој породици није био комуниста, нико осим мене. У војну школу сам отишао након завршеног осмог разреда а мотив сам нашао читајући роман *Српска трилогија* од Стевана Јаковљевића, маштајући да будем официр на белом коњу са сабљом у руци.” Ту сам мало застао али отац Добривоје подиже чашицу са ракијом и рече:

„Слушам Вас, само наставите.”

„У војној школи су нас индоктринирали једном идеологијом коју сам прихватио, сматрајући да је она права и једина која доноси свима само добро. Када сам постао члан СКЈ-а⁴¹ у 18. години то лето дошао сам на распуст и показао оцу црвену партијску књижицу. Био сам еуфоричан и очекивао сам да ће ми сви честитати, посебно отац. Међутим, он ме је само погледао и рекао: „Знам да си то морао да прихватиш јер једноставно без

---

⁴¹ СКЈ – Савез комуниста Југославије.

тога не можеш да постанеш официр али пази се, није то баш тако како су те учили. Саветујем ти да се држиш по страни, не истичи се и не прихватај никакве партијске функције. Тражиће од тебе да критикујеш најбољег друга, кума или пријатеља, да им судиш за нешто што они мисле да је урадио иако није. Знаш, мене је то што нисам био члан Партије спасло да не одем на Голи Оток⁴².” Замислио сам се на те његове речи и заиста се нисам никада истицао у партијским редовима. Држао сам се по страни, све време сам био само члан и ништа више од тога али веровао сам у Партију. Веровао сам све до дана када нас је издала и оставила на цедилу. Партија која није могла да сачува своју државу и њене тековине није више моја. Сада са ове дистанце видим да сам био у заблуди. Оче, желим да се вратим тамо где сам одувек припадао, својој вери и традицији. Желео бих да се причестим, исповедим и затражим опроштај греха који сам починио служећи тој Партији”, завршио сам своје излагање трудећи се да изговорим оно најбитније, оно што ми је узнемиравало савест.

„То ћемо лако да изведемо, ето сада је велики пост али с обзиром на то да не постоје услови у Вашем дивизиону за спремањем посне хране, биће довољно да постите једну седмицу на води и да дођете да се причестите. Ја ћу Вас такође исповедити и то ће бити решено”, изговорио је отац Добривоје, благо се насмешио, а у његовом гласу осетио сам искрен и пријатељски тон.

Одредио сам последњу седмицу пред Божић. Своју одлуку саопшто сам најближим сарадницима а неки од њих су се одлучили да заједно постимо.

Бадње вече сам провео у порти цркве у Маркушици где је свештеник запалио бадњак. Нисмо могли да испоштујемо цео протокол због евентуалног дејства непријатеља који су баш ту ноћ интензивно пушкарала на све стране. Само ужи круг бораца је присуствовао овом чину, а онда смо отишли на вечеру у команду штаба ТО. Пред поноћ смо поново дошли у цркву да присуствујемо литургији, а онда сам се причестио. Након тога сам био толико срећан и растерећен. Ту ноћ сам провео у размишљању о свом детињству, како ме је бака свако вече успављивала молитвама крстећи се уз кандило пред иконом Св. Архангела. Још се сећам тих молитвених речи које је она тихо појала:

*„Лег’о спати, Бога звати, И Анђеле призивати,
Кад ја легнем, кад ја спим, Да само лепе снове сним.”*

Толико сам се занео да сам у једном тренутку осетио мирис тамјана те нисам могао да утврдим да ли је то био сан или јава, да ли сам ту ноћ уопште спавао. Отворио сам очи, погледао према прозору, тамо иза се назирило јутро. Лежао сам још неко време, а онај мирис тамјана се и даље

⁴² Од 1949. године на Голем Отоку се налазио логор југословенских политичких затвореника, Титових неистомишљеника, пре свега присталица стаљинизма.

осећао. Ипак то није био само сан. Устао сам и ушао у дневни боравак, кад оно Милија приставља кафу а на столу пепељара са запаљеним тамјаном.

„Христос се роди друже мајоре. Ја ето мало да окадим, ваља се”, рече Милија онако стидљиво као да се извињава.

„Ваистину се Христос роди. Добро је да си то урадио, хајде скувај по једну врућу ракију, данас је дан за то”, рекох, а Милија задовољно поче да трља руке што ћемо попити по једну ракију коју сам иначе бранио.

Били су то ретки тренуци када бисмо у команди дивизиона могли попити по чашицу и то само када нисам планирао да изађем пред војску. Никада себи нисам дозволио да ме војници виде да пијем или осете да сам попио макар једну чашицу. Милија је знао мој распоред рада и када би се десило да тога дана не идем пред војску он би рекао:

„Друже мајоре 'ајде по једну чашицу уз кафу, данас не идете пред војску, имате састанак у команди бригаде, враћате се касно.”

Данас је изузетак, Божић је па ћу ићи у Маркушицу, Мачак приређује ручак па ме војска неће видети зато сам одобровољио Милију да попијемо по једну врућу ракију са осталим члановима команде. Након Божићне литургије Мачак је организовао ручак за припаднике команде дивизиона и команде бригаде где смо у пријатној атмосфери водили разговор углавном препричавајући раније догађаје. Отац Добривоје је одржао беседу, све нас благосиљао видно расположен што смо присутни на том подручју бранећи народ од зла које га је снашло. Дружење са оцем Добривојем оставило је на мене снажан утисак. Његов благи и умирујући глас деловао је као терапија након претрпљеног шока. О томе су говорили и многи мештани који су се често нашли у тој ситуацији, да ли због губитка својих најмилијих или су сами доживели шок као последицу рата.

Дугујем велику захвалност оцу Добривоју који је помогао да се вратим на пут спасења са кога сам неко време био скренуо обманут и заведен једном накарадном идеологијом.

Караџићево – српски Солун

Село Караџићево је најистуреније српско село према Винковцима удаљено од њега 12 km. Настало је у другој половини 19. века а име је добило по Вуку Караџићу. После Великог рата ово село насељавају Срби, Солунци, добровољци из Лике и Босанске Крајине којима је краљ Петар Карађорђевић делио ту земљу као награду за допринос у борби српског народа против Аустроугарске и пробоју Солунског фронта.

Те 1991. године у Караџићеву је живело око 400 становника у 170 кућа. Пре Другог светског рата овде је живело око 700 Срба. Тај број је преполовљен за време НДХ⁴³ убијањем у логорима од стране усташа. Отуда велика бојазан за садашња дешавања и поновно дивљање усташа који су их опет преварили 3. октобра 1991. године. Тога дана хрватске паравојне формације дошле су из суседног села Јармина са три тенка и три камиона камуфлираних ознакама ЈНА и југословенским заставама. Мештани су изашли из својих кућа у знак поздрава мислећи да је заиста дошла ЈНА да их заштити а онда су злочинци почели да пуцају по њима и пале редом све куће. Док није стигла помоћ из Маркушице и Габоша они су запалили пола села и масакрирали 10 цивила и 5 територијалаца који су били на стражи.

За овај догађај сам сазнао још за време мог претходног доласка и то некако у време док смо покушавали да се спојимо са командантом Мачком у селу Маркушица. Сат времена након масакра Рајко Деспотовић из Маркушице снимио је својом камером згариште и жртве побеснелих усташа. Ту касету ми је дао Рајко на чување.

Мој поновни долазак и размештај 505. мтбр на овим просторима повећао је безбедност мештана Караџићева. Зато смо за ово село одредили посебне снаге из наше бригаде, углавном добровољце и део територијалаца из околних села. Као командант дивизиона имао сам истурену осматрачницу у овом селу, стално поседнуту извиђачима. Извиђањем и анализом обавештајних података одредио сам посебне циљеве које бих гађао у случају напада хрватских паравојних формација на ово село. Често сам одлазио међу мештане ради моралне подршке а једног дана сам им демонстрирао гађање циљева око села тако што би они одредили који циљ да гађам и ја сам то гађао.

„Мајоре ено тамо, на ивици оне шуме, ту имају бункер”, показали би ми прецизно центар циља.

---

⁴³ НДХ – Независна држава Хрватска била је нацистичка творевина основана на делу окупираних Краљевине Југославије уз помоћ нацистичке Немачке. Била је под вођством усташког режима. Постојала је од 1941. до 1945. године.

Одредио бих координате и пренео команду за гађање. Увек би друга или трећа граната погодила право у циљ, онда би они скакали од радости. Тако су они измишљали сваки пут непријатеља, те ено тамо су, те овде су сигурно, или јутрос су били ту и ту. На тај начин сам формирао једну групу циљева око села које сам на њихов предлог шифровао кодним називом *звоно*, јер су се простирали у виду великог црквеног звона које је окруживало део села према Јармини.

Дешавало се да заиста хрватске паравојне формације крену у демонстративни напад на село а онда би они тражили *звоно*. Тада би дивизон реаговао одмах и поклопио све циљеве тако да нико није могао да прође напред према селу. Тај начин дејства им је уливао велику сигурност. Понекад, усред ноћи, да ли из страха или из забаве лажирани су напад усташа тражећи *звоно*. Моји извиђачи су ми давали тачне информације те сам тако знао када је права узбуна а када лажна. Свеједно, и када је била лажна узбуна дозвољавао сам да се испали један до два плотона ради њихове сигурности.

Једне децембарске ноћи дошао сам у село да их посетим и попричам са њима. Пошао је и поп Добривоје јер су се посебно радовали када нас двојица заједно дођемо.

„Знате мајоре, највише се бојимо ноћу да се усташе не прикраду из оне шуме”, почели су да причају опет о усташким намерама да их нападну.

„Али сада имате војнике ЈНА, они су стално на стражи око села”, покушавао сам да их охрабрим.

„Јесте, али и они су живи људи, понекада се напију и заспе.”

„Добро, хајде да погледамо шта се дешава тамо у шуми.” Повео сам их на осматрачницу.

„Како ћемо. Тамо се ништа не види.” Били су скептични.

„Видеће се”, одговорио сам загонетно не откривајући намеру.

Када смо дошли на осматрачницу која се налазила на једној кући на крају села, издао сам команду официру рачуначу друге батерије на ватреном положају:

„Друга батерија осветљавање петим оруђем, циљ-109 светлећа пали.”

Након неколико тренутака долетела је светлећа граната и осветлила једно подручје према шуми у којој се налазио циљ-109 бункер, који је планиран у склопу *звона* и више пута је гађан. Мештани и војници гледали су у неверици. Слика је била као на разгледници, снегом прекривено поље испред нас бљештало је неком сребрном светлошћу а у позадини борова шума са кристалним грањем деловала је као у бајци. Након исправке висине осветљавања светлеће звезде командовао сам:

„Светлећа пуни, батерија ударном плотун пуни.”

„Светлећа готово, батерија ударном плотун напунио”, јавио је официр рачунач.

„Светлећа пали”, командовао сам, а када се у ваздуху отворила светлећа граната и звезда почела да пада поново сам командовао:

„Плотун пали.”

Док је светлећа звезда осветљавала циљ пуним сјајем пао је плотун по циљу. Белина снега је нестала, оцртвала се елипса од експлозије ударних граната у чијем центру се истицао бункер оштећен од неколико директних погодака.

„Ето, овако ћемо ми њих ноћу и то целим дивизионом, само нека крену ако смеју. Провешће они у том бункеру целу зиму, то вам гарантујем”, одлучно сам им рекао.

Такву радост на лицима мештана и војника дуго нисам видео у овом селу. Стално су били под тензијама, забринути и смркнути. Сада нису скидали осмех са лица. Тражили су још неки циљ да гађам па сам остао још један сат да им демонстрирам гађање ноћу са осветљавањем. Иначе, тај бункер је заправо део великог склоништа које је направила ЈНА за потребе командовања у склопу уређења територије. Сада су га запоселе хрватске паравојне формације, одатле осматрале Караџићево и наводиле ватру своје артиљерије. После тога отишли смо у кућу једног домаћина и остали до касно у ноћ препричавајући догађаје.

Хрватске паравојне формације никада више нису успеле да уђу у село Караџићево до краја рата.

Докторка Беба

У дому здравља у Маркушици није било лекара, доктор који је радио пре рата отишао је са породицом у Србију. На његово место дошла је медицинска сестра из околине Пакраца која је избегла пред офанзивом хрватских паравојних формација на српска села у том подручју почетком октобра 1991. године. Звала се Беба, а мештани су је прозвали докторка јер је она то у пракси и била. Са собом је понела само личне ствари, све остало јој је изгорело у кући коју су усташе запалиле. Дошла је код своје сестре удате у Даљу а онда се пријавила да ради у некој амбуланти. Распоредили су је у Маркушицу. Упознали смо се на ручку код попа Добривоја где је она често долазила. Једно време је становала у парохијском дому а онда су јој доделили смештај у једној кући непосредно уз центар везе. Та кућа је била мала и грађена је од непечене цигле без арматуре и плоче, није била безбедна за становање. У средини дворишта била је изграђена велика нова и незавршена кућа, на два спрата, у чијем се подруму налазио центар везе. На крају дворишта на свега десетак корака налазила се та мала трошна приземна кућа у којој је становала докторка Беба. Из дворишта преко два степеника улазило се у мало предсобље, а потом у омањи дневни боравак са кухињом, лево је било купатило и једна мала спаваћа соба. Двориште је до улице било ограђено великим зидом од цигле са дрвеном непрозирном капијом.

Докторка Беба је била прави професионалац у свом послу али је деловала веома тужно, без осмеха на лицу, увек забринута кретала се погнуте главе као да је нешто крила. Касније сам из приче сазнао да је туговала за својим бајковитим пакрачким пољима и горама где је одрасла и провела готово пола века, за својом кћерком која живи далеко у држави Данској, а сада је остала сама и каже да највише жали за фотографијама њених најмилијих које су изгореле заједно са кућом у којој је живела. С тим сликама отишле су све њене успомене.

Своју крсну славу, Св. Стефан, докторка Беба је желела да обележи на свечан начин, па је на ручак позвала попа Добривоја, Мачка и мене. Дошли смо сва тројица у заказано време. Отац Добривоје је обавио славски обред и након тога смо сели да ручамо. Трудиле смо се да током овог свечаног ручка избегавамо тешке теме за разговор већ смо углавном причали о разним догодовштинама у чему је Мачак имао главну реч. У тој пријатној атмосфери, већ при крају ручка неко из штаба је позвао Мачка да хитно дође. Ми смо остали да попијемо кафу и још мало попричамо. Међутим, неки предосећај ме терао да одем одатле.

„Морао бих да одем на осматрачницу, на Чајину чеку”, рекох одлучно као да ме неко хитно позвао.

„Већ сам помислио да треба да кренем”, додао је поп Добривоје и почео да устаје од стола.

„И ја ћу са вама до амбуланте, имам једно превијање за сат времена, па да мало средим ординацију”, рече Беба и даде знак да је сачекамо још који тренутак.

За неколико тренутака кренули смо сво троје. Поп Добривоје је већ изашао из дворишта а ја сам сачекао Бебу да закључа улазна врата а онда смо кренули према капији. Само што смо прошли капију и крочили на тротоар испред дворишта одјекнула је страховита експлозија у дворишту, а снажан детонациони талас нас је ошинуо по лицу. Повукао сам Бебу нагло за руку и викнуо:

„Брзо, бежимо одавде.”

Поп Добривоје је био на пар корака испред нас па је и он брзо потрчао низ улицу. У том тренутку чула се још једна снажна експлозија такође у дворишту куће, а онда док смо трчали низ улицу пале су још две гранате, па мало касније још једна.

„Гађају центар везе”, добацио сам им у трку. Трчали смо тако до центра села неких 150 до 200 метара а онда стали јер се више нису чуле експлозије.

„За мало”, прокоментарисао је поп Добривоје и прекрстио се.

„За длаку”, додао сам.

Растали смо се у центру села, Беба је отишла у амбуланту, поп у цркву а ја на осматрачницу.

Стигао сам на осматрачницу и ту остао око сат времена, а онда позвао возача да возилом дође по мене. Када сам се враћао за Ангин у центру Маркушице ме је зауставио Мрки, Мачков борац:

„Жаре, јеси ли видео шта се десило са Бебином кућом”, упитао ме.

„Нисам.”

„Иди да видиш”, рекао је одсечно.

Одмах сам кренуо до куће, када тамо призор као из неког хорор филма. Једна граната је пала тачно на степеник од улаза у кућу, све срушила и разорила, улаз, трпезарију у којој смо ручали, кров изнад улаза у предсобље, а онда значајно оштетила и суседне просторије. Сачувао нас је Св. Стефан. Хвала му.

Погледао сам мало околу, тачно три гранате су пале око центра везе, а две у суседно двориште. Борци који су дежурали у центру везе били су добро заштићени јер је кућа била нова са три бетонске армиране плоче, а центар везе је био у подруму те куће. Пронашао сам један део гранате и упаљач и на основу тога закључио да је то била веома разорна граната калибра 152 mm испаљена из хаубице.

Реконструисао сам догађај. Вероватно је друга граната погодила степеник када смо одмакли неколико корака од капије низ улицу, да је била прва не бисмо више били живи, закачила би нас на самој капији јер сам и на њој пронашао рупе од гелера.

Докторку Бебу смо преселили у амбуланту у једну просторију да станује, а зграду амбуланте добро обезбедили балванима. Међутим, ова храбра жена није знала да ни то није довољно безбедно јер је саграђена од лаких грађевинских материјала. Срећом по њу није се у скорој будућности ништа десило што би угрозило њен живот. Крајем јануара добила је премештај у амбуланту у Даљу.

Када сам поново долазио на ово подручје 1995. године чуо сам да је преминула. Ова храбра и племенита жена са својом тужном животном причом и још тужнијим крајем исте, остаће вечно у многим сећањима, и у мом.

Децембарски плотуни

Леп децембарски дан и неуобичајено време за ово доба године измаило је скоро све војнике из склоништа како би упили сунчеве зраке. Седео сам на тераси куће у Маркушици на којој се налазила моја осматрачница Чајина чека. Испиао сам кафу са командиром извиђачког вода док је извиђач будно осматрао кроз даљиномер простор према непријатељу. Прегледност терена је била веома добра с обзиром на то да није било усева на пољима нити лишћа на дрвећу. Видело се све до Иванкова као на длану. Видео се чак и део пута Иванково–Винковци и поред тога што је део Ђаковачке греде заклањао осматрање из правца Маркушице. Међутим, један већи усек на тој греди дозвољавао је добро осматрање тог дела пута, посебно у зиму када је земљиште без вегетације и при овако повољним временским условима.

Одједном наш разговор прекиде извиђач сав уплахирен.

„Друже мајоре, колона војних возила иде из Иванкова према Винковцима, вуку и неке топове.”

Скочио сам са столице и погледао кроз даљиномер. Заиста, видео сам колону возила која се полако кретала путем. Брзо сам реаговао. Погледао сам на план дејства и видео да имам већ припремљену ватру дивизиона на том делу пута и то запречну ватру дужине 200 метара са азимутом онако како се протезао пут. То значи да су сви потребни елементи за гађање унапред припремљени, циљ се налазио у зони у којој сам већ раније извршио коректуру, тако да сам очекивао прецизну артиљеријску ватру. Одмах сам издао команду:

„Дивизионом запречна ватра Европа, радиоупаљачем плотун пуни.”

У команди сам изменио начин дејства гранате по циљу. Одлучио сам се да користим гранате са радио или близинским упаљачима који су замена за старе темпирне упаљаче. Ови упаљачи су савремени и активираће гранату тачно 15 метара изнад земље, дакле поклопиће колону одозго. Тако је и било. Након 2 минута дивизион је био спреман за дејство.

Официр рачунач у дивизиону је известио:

„Дивизион плотун напунио, време лета 18 секунди.”

Сачекао сам да се чело колоне приближи центру планиране ватре, а онда командовао:

„Плотун пали.”

Угледао сам у ваздуху 15 облачића од експлозије које су се тачно оцртале изнад колоне у дужини од 200 метара. Након неколико тренутака возила су почела да горе у пламену. Поновио сам команду са још два плотуна која су појачала ефекат дејстава по колони. Одмах после трећег плотуна

чуле су се јаке детонације, око 5 или 6 возила вероватно је било утоварено експлозивом или муницијом.

Војници који су се налазили испред осматрачнице почели су да скачу од радости и узвикивали *браво артиљерци*. Из села Караџићево истурени осматрач је известио како су сви видели ово дејство дивизиона што је накнадно подигло морал код бораца и мештана. Тачно је описао шта је видео кроз дурбин, говорио је о томе како су погоци били веома прецизни и ефикасни. Међутим, радост је трајала кратко јер су хрватске паравојне формације из рејона економије Черетинци, која се налазила на око три километра испред нас на путу Маркушица–Мрзовић почели да дејствују својим минобацачима по Маркушици. Одавно се нису оглашавали, има већ три недеље како је прошло од њиховог последњег дејстава. Тада сам их неутралисао па су заћутали. Изгледа да су довели свеже снаге које су сада поново почеле да дејствују. У том рејону сам такође имао планиране ватре дивизиона те сам одмах одговорио. Били су добро укупани па сам користио упаљаче са успореним дејством. После неколико снажних плотуна дивизиона све се умирило тако да се више нису јављали.

Након дејства по економији Черетинци све је одједном утихнуло. Настао је мир, није се чуо нити један пуцањ из пушке што је било зачуђујуће. Ватра која је захватила колону почела је да се гаси и прераста у густ дим који се уздизао високо у небо.

Вест о дејству дивизиона по непријатељској колони брзо се проширила по селу. Војници и мештани су посебно препричавали до тада невиђено дејство близинским или радио-упаљачима. Сео сам да поново попијем кафу коју сам био прекинуо због ове ситуације кад угледах Мачка и Рајка како долазе према мени.

„Тако значи, не зовеш да видимо како Муса дере јарца, је ли бре”, галами Мачак из свег гласа са шеретским осмехом на лицу. За њиме иде Рајко и носи филмску камеру. Попели су се на спрат и дошли на терасу где сам пио кафу. Како је ту било тесно због инструмената за осматрање и извиђача ушли смо у собу и наставили разговор. Рајко је почео одмах да прича у његовом препознатљивом стилу, тихо и ненаметљиво.

„Да Вас питам нешто господине мајоре.”

„Питај Рако, слушај.”

„Да ли бисте могли да поновите два или три плотуна са тим специјалним гранатама, како се већ зову, а ја бих да то снимим, ево понео сам камеру”, озбиљно рече Рајко док се Мачак загонетно смешкао.

„Слушај Рајко овако, нису то специјалне гранате већ су то исте гранате само се активирају специјалним упаљачима у ваздуху. Ево сада ћу да ти нацртам на папиру како то изгледа.”

Узео сам папир и оловку у намери да му дочарам дејство радио-упаљача али ме он прекиде.

„Нема потребе, ја бих да видим уживо, кажу да то невероватно изгледа.”

„То је сада немогуће. Прво, ови упаљачи су јако скупи, као и гранате које сада треба насумице да потрошим да би ти сликао. Жао ми је, ја не могу да предвидим када ћу их опет употребити али ево, ти се пресели овде на осматрачницу па када се појаве циљеви које могу да гађам тим упаљачима ја ћу то учинити па ти снимај.” Сада сам ја био озбиљан док сам се у себи питао да ли овај човек заиста озбиљно мисли. Мачак се и даље смешкао и палио ватру упадицама којима је подржавао Рајка.

„Добро, разумео сам али сада ми реците колико то кошта, мислим те гранате и упаљачи.”

„Заиста не знам, могу само да нагађам. Зашто питаш?”

„Ја бих да платим, само да видим како то делује.”

„Изгледа да ти мене зајебаваш, Рајко”, реаговао сам глумећи љутитост.

„Није господине мајоре, озбиљно мислим, имам ја новце, платио бих.”

„Рајко мисли озбиљно, не шали се”, рече Мачак,

„Сећаш се када те оно једном питао колико кошта авионска бомба. Хтео је да купи три да их авион баци у Комаревац⁴⁴ јер је умислио да тамо има пет хиљада усташа”, подсетио ме Мачак на ранији догађај.

„Знам ту причу о хиљадама усташа на једном месту. Тако је било и у бршадинском силосу, од три хиљаде усташа свело се на десетак, ха, ха, ха”, насмејао сам се.

Ипак је Рајко успео да сними свој филм. У наредних неколико дана дивизион је дејствовао по разним циљевима, посебно штитећи десно крило одбране бригаде где је непријатељ покушао напад у намери да одсече истурено српско село Шодоловци. Издвојио сам прву батерију и померио напред за око два километра ради боље покривености зоне дејстава, а и противоклопни дивизион је био у близини тако да смо успели да осујетимо сваки покушај непријатеља.

Тада је прва батерија у неколико наврата гађала циљеве радио-упаљачима. Била је то пешадија која је покушала из рејона села Коритна да уђе у село Шодоловце.

Након неколико дана потпуно су одустали од намере, па је батерија враћена на основни положај у село Антин.

⁴⁴ Комаревац – шума око економије Черетинци југоисточно 3 km од села Маркушица.

Поглед уназад

Крајем јануара на састанку у команди бригаде пуковник Ђорђевић нам је саопштио да ће на снагу ступити Венсов план⁴⁵ и да следи повлачење ЈНА са простора Републике Српске Крајине, а да ће о миру и безбедности бринути међународне снаге и полиција Републике Српске Крајине.

„Ваш дивизион се враћа 30. јануара у Београд у првој колони. Ви ћете бити командант колоне. Извршите детаљне припреме за марш, следи писмено наређење”, гласило је кратко наређење команданта бригаде.

По повратку у Антин одржао сам састанак са комадирима и непосредним сарадницима. Издао сам припремно наређење за повратак са посебним нагласком на мере безбедности како не би дошло до непредвиђених повреда које се дешавају код оваквих радњи. У заповести за марш детаљно сам регулисао сваку радњу и поступак.

Посебно сам нагласио командирима да ништа не сме да се узима из кућа у којима смо становали и да ће сваки покушај бити кажњен. Обавезао сам командире батерија да изврше смотру пре повратка, а из команде дивизиона формирао комисију која ће извршити детаљан преглед сваког возила. Исто смо учинили у кући у којој смо становали где је била размештена команда дивизиона. Милија је чак и шољице за кафу опрао и оставио све уредно и чисто. Знао сам да ће чим замакнемо иза прве кривине доћи мештани околних села и све опљачкати. Знали су то и моји официри али смо се договорили да се повучемо достојанствено, онако како смо и до сада живели и радили. Такође сам наредио да сви војници буду свеже обријани и обучени у чисте униформе.

А онда је тог 30. јануара уследио покрет за Београд, али не истим путем којим смо дошли. Сада је требало да се вратимо преко Вуковара, Товарника и Шида, а затим аутопутем ка Београду. На испраћају су били мештани из Маркушице и Велике Млаке и неколико сарадника из околних села. Било је 10 сати преподне, дан је био суморан, почела је повремено да пада ситна киша у виду росе, тек толико да нам поквари повратак. Тужан дан, а још тужнији погледи мештана на чијим се уснама оцртавало питање *шта ће бити са нама*. Сигурност и вера у бољу будућност сада одлази у једној колони, те зато забринути погледи и по која суза. Приметио сам да су и војници били ћутљиви, као да нису радосни што одлазе својим породицама или нису желели да покажу пред мештанима своја права осећања. Бацио сам последњи поглед уназад на изласку из села код табле са натписом ЖАРКОВАЦ, а онда се окренуо мислима на дуг пут повратка који ме је чекао.

---

⁴⁵ Венсов план – мировни план бившег државног секретара САД-а, Сајруса Венса. Односио се на прекид ватре и демилитаризацију РСК-е.

На наплатној рампи код села Шимановци чекало нас је изненађење. Војна полиција је вршила детаљну контролу наоружања и опреме које смо са собом возили. Одједном је нестало поверење у моје офицере и мене као команданта. Појавила се сумња да вероватно нешто кријемо. Претресали су нас као шверцере и ратне профитере. Деловало је мучно и разочаравајуће. Војни полицајци су се понашали веома бахато, као и њихов командир. Третирали су нас као да смо нека друга војска. У возилу, поред мог личног наоружања, имао сам ловачки карабин добијен на поклон од штаба ТО Маркушица и за то имао издату и оверену потврду. Мој пратилац Тотко је имао један ловачки нож који је добио на поклон и за који је такође имао потврду. Никаква објашњења нису вредела, војни полицајци су нам одузели ово оружје. Касније сам то оружје добио назад након неколико дана од мог доласка у Београд уз извињење због понашања војних полицајаца. Приликом претреса полицајци нису пронашли никакве ванформацијске предмете или украдену робу. Био сам поносан на ту чињеницу јер су командири и комисија из дивизиона добро обавили свој задатак.

*

У Велику Моштаницу смо стигли касно увече због малтретирања војне полиције код Шимановаца.

Сутрадан је почело раздужење наоружања и опреме које је трајало наредних 15 дана упоредо са анализама и писањем разних извештаја које су сада тражиле пратеће службе. Вратили смо се уобичајеној сложеној административној процедури које у рату није било.

Сетих се трпињске цесте из прошле године. Гледао сам како је зоља погодила тенк и он је стао на сред пута. Наишао је други тенк и одгурао га са пута у канал, а затим прошао даље. Оде тенк од 700 хиљада долара као да никада није ни постојао и нико није одговарао и писао сложене извештаје. А сад, у миру, гомила писанија, те за мањак једне кутлаче из прибора за кувара, те ко је поломио ретровизор на камиону и на крају формирање комисија за утврђивање свега и свачега. Када је све то завршено онда је кренула завршна анализа учешћа 505. мтбр у рату. Углавном се све сводило на статистику, а оно што ме је посебно заинтриговало је анализа људских губитака у бригади која је анализирана само кроз једну реченицу.

„У бригади је за време рата погинуо један човек, а 33 је било рањено, од тога 15 теже а 18 лакше”, закључио је начелник штаба бригаде на крају анализе. Ни помена како и где се то десило, која је структура повређених, из којег рода или службе. Како се радило о људским губицима и повредама анализа је морала да буде много детаљнија. Нисам могао да прећутим.

„Молим Вас да детаљно анализирамо погинуле и рањене, сваког појединачно”, инсистирао сам.

„Нема потребе, одузело би нам доста времена, то је детаљно образложено у писаном извештају”, закључио је командант бригаде.

„Инсистирам да сада чујемо јер неће сви имати прилику да прочитају писани извештај. Деведесет посто овде присутних је резервни састав који ће после ове анализе отићи својим кућама”, био сам упоран, а добио сам и подршку већине присутних.

„Добро, нека буде по твом захтеву”, на крају се сложио командант бригаде и дао знак оперативцу да почне са излагањем. Устао сам, пришао школској табли, узео креду и почео да записујем у виду прегледне табеле оно што је оперативац читао.

Само је један борац и то официр, резервни капетан који је био на дужности командира чете погинуо од непријатељског метка када је водио своју чету у напад на Вуковар. Сви остали, теже и лакше рањени, страдали су због недисциплине, незнања и алкохола у рејону размештаја бригаде.

Карактеристичан пример недисциплине је самовоља командира пионирског вода који је пошао са једним одељењем од 10 војника да поправи минско поље постављено од противпешадијских одскочних мина везаних жицом на потез. Минско поље су у току ноћи активирале домаће животиње, па је овај командир без одобрења претпостављеног самоиницијативно кренуо да постави нове мине на место активираних. Када је дошао до минског поља он је направио распоред војника, заправо импровизовао је прецизно утврђен поступак у оваквим ситуацијама и наредио им да уђу у минско поље. Један војник је непажњом закачио потезну жицу на једној мини и она је експлодирала. Настала је паника и уместо да остали војници потрче назад они су кренули напред. Епилог: 4 теже а 6 лакше рањених. Незнање и површна обука однели су доста жртава. Најчешћи случајеви дешавали су се у руковању личним наоружањем, посебно из пиштоља. Највише случајева повреда и рањавања узроковао је алкохол. Карактеристичан случај се десио када је један војник нашао противградну ракету и донео код свог командира, заставника, да га упита шта је то јер је никада до сад није видео. Заставник је седео са групом војника и пио, а онда је показао своју одважност тако што је узео ту ракету и покушао да демонстрира своје знање. Остали војници су се радознано окупили око њега и посматрали шта он то ради. Заставник је био толико пијан да није имао осећај шта ради и активирао је ракету која је теже ранила тројицу војника а лакше двојицу.

Све примере сам уписао на табли а онда се обратио свима присутнима на анализи:

„Пре поласка у рат својим војницима сам нагласио да ће наш највећи непријатељ бити алкохол, недисциплина и незнање. Желео сам да још једном кроз ову анализу то истакнем. Срећан сам што у мом дивизиону није било повређених али нисам срећан што је овакво стање у бригади. Молим вас да из овога извучете озбиљну поуку и да је у будућем раду са војницима примените”, закључио сам.

Настао је тајац, сви су погнули главе, климали у знак одобравања. Нико даље није желео да дискутује, а командант бригаде је закључио анализу.

На крају се посебно захвалио мени што сам добровољно пристао да водим дивизион у рат и то са успехом. Затим је додао:

„Обавештавам вас да је мајор Пецић једини у бригади одликован орде-
ном за храброст и ја му на томе искрено честитам.”

А онда се обратио мени:

„По завршетку ове анализе јавите се свом команданту да заједно оде-
те код генерала Грујића ради уручивања ордена”, закључио је пуковник
Ђорђевић, а онда се чуо велики аплауз од свих присутних уз појединачне
честитке.

Срдачно сам се растао са сваким војником и официром из дивизиона,
захвалио им на пожртвовању и доприносу који су дали у заштити српског
становништва у рејону који смо бранили. Након тога сам кренуо у касарну
размишљајући о Драгојлу и његовој реакцији на орден који треба да ми
уручи.

Орден који је покренуо сујету и завист

Стигао сам у касарну у Београд око подне и јавио се Драгојлу. Седео је заваљен у фотељу, на столу су били разбацани неки папири које је нервозно покушавао да сложи. Подигао је главу када сам ушао и рекао:

„Ми смо што 'но се каже тебе прежалили.“ Развукао је лице у препознатљив заједљив осмех. Није ми ни руку пружио, нисам ни ја њему јер по ПС-у старији по чину увек први пружа руку.

„Не дајем се ја тако лако“, рекох тек реда ради.

Поново ме загонетно погледао а онда наставио:

„Сутра се спреми, идемо код команданта, генерала Грујића, звао је да дођемо заједно. Обуци свечану униформу.“ При томе ми ништа детаљније није рекао. Правио сам се као да ништа не знам.

„Сигурно хоће да чује од мене како је било, и прошле године сам му реферисао након повратка из Ердута“, нагађао сам само да бих од Драгојла извукао информације јер је сигурно знао зашто нас зове.

„Јок, не верујем да је то, сигурно је нешто друго у питању“, закључио је Драгојло вешто кријући истину. Сутрадан у 10 сати стигли смо код генерала Грујића. Присутни су били један капетан који је такође одликован и једна жена чији је супруг погинуо у рату па је одликован постхумно, а са њима је дошао њихов командант бригаде. Генерал Грујић нас је позвао да уђемо у кабинет а онда се обратио прво мени.

„Жарко, за све што си до сада учинио ангажујући се у рату и то добровољно, а на предлог твојих другова и сарадника, Указом број 6 од 17. јануара 1992. године, председника Председништва СФРЈ-а Бранка Костића, одликован си орденом за храброст. У име Команде одбране града Београда и у своје лично име захваљујем ти и честитам на одликовању. Овај орден дајем твом команданту који ће ти уручити пред свечаним стројем у касарни.“

Затим се обратио Драгојлу: „Ти команданте знаш поступак који прописује Правило службе, те тако поступи.“

Након тога му је предао орден и плакету. Исти поступак је поновио са одликованим капетаном и супругом погинулог поручника који је одликован постхумно, обојица из бригаде у Јакову.

Правило Службе ЈНА прописало је да се орден за храброст уручује пред постројеним јединицама у касарни уз пригодан говор са порукама које ће мотивисати остале припаднике у касарни и васпитно деловати на њих да следе овакве и сличне примере. То је част не само за одликоване него и за команданта јединице. Заправо требало би тако да буде осим за оне чије су сујета, љубомора и завист јачи од опште користи. Драгојло спада у ове

друге који не могу да поднесу туђе успехе, чак иако су они постигнути у рату у коме је залог живот.

Изашли смо из кабинета генерала Грујића и кренули према излазу, а онда се Драгојло пун злобе и беса окренуо према мени и рекао:

„Ево ти ово, ти иди у касарну а ја морам да идем у град, имам неки посао. Шта ћемо да се постројавамо када нас ионако има мало, сви су отишли на разне задатке”, рече а затим ми гурну у руке онај орден и плакету без иједне лепе речи, честитке или осмеха, тако да сам се осећао баш бедно.

„Ти најбоље знаш шта треба да радиш, командант си па одлучи”, одбрусио сам му разочарано.

Он је отишао службеним возилом а ја градским превозом до касарне. Када сам стигао у касарну, свима који су били присутни испричао сам шта се десило. Колеге су одмах организовале прославу. Донели су пиће и нешто за јело, тако да сам се мало орасположио и за тренутак заборавио на Драгојла и његов срамни поступак.

Јулија

Средином 1990. године, тачније почетком месеца јуна у наш пук на дужност шефа канцеларије и деловође дошла је Јулија, симпатична и привлачна црнка. Својим изгледом и грациозношћу одмах је задобила бројне симпатије, посебно код мушког дела у касарни. Имала је 37 година.

Драгојло је у то време завршавао други семестар Генералштабне школе а онда добио слободно до јесени па је дошао на посао. Када је угледао Јулију одмах је разрогачио очи, поцрвенео у лицу, а затим почео са удварањем на њему својствен начин, који је свима деловао антипатично и неукусно. Јулија није обраћала пажњу на његове покушаје удварања и неукусне шале. Радила је свој посао коректно и професионално, њен супруг је био по чину мајор и радио је у служби безбедности. Међутим, Драгојло се није обазирао на све то и стално се трудио да придобије њену пажњу. Како се она и даље понашала незаинтересовано, он је онда наводно открио разлог тог њеног понашања. Утувио је себи у главу како Јулија не жели са њиме да флертује јер већ постоји неко ко му квари планове. Почео је да прича у окружењу својих пријатеља разне небулозе, посебно би говорио под дејством алкохола:

„Знам ја, то је због мог заменика, мајора, он је опасан, само ћути, осматра и чека моменат када ће да кидише.”

Велики мачо шеф за неуспех код жена никада није тражио разлог у себи и свом понашању, већ му је увек неко други кварио планове и био крив за његов неуспех.

Нисам се обазирао на његове приче, био сам преокупиран наставом у Генералштабној школи коју сам у то време похађао. Ретко сам долазио у команду а он ме није ни звао да му не бих покварио планове са Јулијом. Одједном му нисам био неопходан. Више је времена проводио у касарни него у школи, само да би био близу Јулије.

Дани су пролазили, а и месеци, Драгојло уместо симпатија код Јулије доживљава фијаско. Она му отворено ставља до знања да није из те приче, а и да јесте, он би био последњи човек који је њен тип. Када је чуо њено мишљење и став, Драгојло је побеснео а онда кренуо у систематско малтретирање. Давао јој је нека акта да куца на писаћој машини, а онда би на свакој страни по нешто исправио и она би морала да куца све поново. Тада није било компјутера што би јој помогло да лакше изврши исправке па је морала испочетка све да куца. Почео је да се дере и бесни на њу и то веома често. Јулија је достојанствено то подносила, није му давала могућност да је испровоцира.

Једног дана дошао сам из школе у касарну да се јавим на дужност јер смо добили 15 дана паузу. Кренуо сам ходником према мојој канцеларији

и одједном чуо неку дреку. Био је то Драгојло који је викао на Јулију држећи у руци папире са текстом које је очигледно требало поново прекуцати. Како сам се приближавао канцеларији у којој је радила Јулија врата су била отворена те сам могао да чујем дијалог.

„Друже потпуковниче, ја нисам дактилограф по формацији и јако ми је напорно да куцам дугачке текстове, посебно када их поново враћате на дораду. Размислите добро шта пишете, а не да измишљате увек нове реченице или преправљате једну реч”, говорила му је Јулија веома оштрим тоном што је само потврдило моју претпоставку да је изгубила стрпљење.

У том тренутку сам се нашао испред канцеларије, стао испред отворених врата и угледао Драгојла окренутог леђима према мени. У левој руци је држао папире са текстом а десну је претећи подигао према Јулији и рекао: „Има да радиш како ти ја кажем, матер ти твоју балаву. Има да те смојдим.”

Још једном је претећим покретом замахнуо руком према њој. Мало сам се тргнуо у назад да избегнем немилу сцену али Драгојло је то осетио и нагло се окренуо према мени.

„Ти, где си до сада? Имам овде посла преко главе а ова неће да ради, све ћу да вас сатрем”, беснео је Драгојло сав црвен у лицу исколачених очију.

„Знате где сам, у школи, дошао сам јер имам паузу 15 дана, након тога се поново враћам у школу”, одговорио сам смиреним тоном.

„И ја сам био у школи, па шта. Неко мора овде да ради, и што 'но се каже да води рачуна о свему.” Орило се ходником од његове галаме.

Док је галамио, размишљао сам у себи: „Ово неће изаћи на добро”. Међутим, нисам желео даљи конфликт па сам се упутио ка својој канцеларији.

Сутра ујутру био је редован састанак у канцеларији код Драгојла, где је он издавао задатке за наредни период. Састанак је протекао у држању његовог монолога, а онда је на крају уобичајено питао:

„Да ли има неко нешто да пита?”

Сви смо ћутали и чекали оно његово чувено *вољно*.

„Имам ја”, јавила се Јулија.

„Изволи”, рече Драгојло и бесно је погледа.

„Друже потпуковниче, зашто сте ме Ви јуче вербално напали, физички насрнули на мене и псовали мајку”, рекла је веома смиреним гласом, течно изговарајући сваку реч.

„Ко? Јел' ја? Шта то причаш, како те није срамота да лажеш овде пред свима”, рече Драгојло разрогачених очију и бесно удари песницом о сто.

У канцеларији настаде тајац. Сви погледи присутних су упрти у Јулију и сви чекају њену даљу реакцију. Она се одједном окрену према мени и оштрим упитним тоном рече:

„Је ли тако друже мајоре, Ви сте били присутни, реците.”

„Е, јеби га”, помислих у себи, где ме сада нађе.

Размишљао сам муњевито. Знао сам шта ће се десити уколико станем на Драгојлову страну, то ће бити крај мог угледа пред људима који су ме

поштовали и ценили као начелника штаба а знао сам да и они знају шта је истина и без мог сведочења. Уколико кажем истину, Драгојло ће се драстично променити према мени и биће тешко да будемо тандем као командант и начелник штаба.

Одлучио сам се за чојство.

„Тако је Јулија, Ви сте у праву, све је тачно што сте рекли”, потврдио сам одлучно без двоумљења.

Испод ока сам посматрао Драгојла, био је црвен у лицу као рак, није могао од беса да говори, само је шкрипао зубима, тресао се од нервозе.

„Хвала друже мајоре, ја ћу овај случај да испричам свом супругу, он је као што знате официр безбедности и покренуће истрагу, а Ви ћете бити сведок”, завршила је Јулија још мирнијим тоном, као да је била сигурна у исход будуће истраге.

„Сада сам баш у говнима”, поново сам размишљао.

Нисам се ничега бојао. Истина је истина али Драгојло је проблем, ко ће њега више да трпи. Тако је и било. Када се слегла прашина Драгојло одједном рече:

„Сви вољно, а Ви друже мајоре останите.” Прешао је на *Ви*, што значи да ћемо имати озбиљан дуел.

Када су сви изашли из канцеларије погледао ме је наивно и рекао.

„Јесте ли чули шта ова каже?”

„Не знам шта очекујете сада од мене”, смирено сам му одговорио.

„Да ме заштитиш, ти си мој начелник штаба и дужан си да ме штитиш, и што 'но се каже будеш на мојој страни, а поред тога смо земљаци. Уколико она буде ангажовала свог мужа, знаш, има да нам дођу безбедњаци и онда смо најebали сви.” Прешао је опет на *ти* што значи да му треба.

„Не знам зашто бих ја најebaо. Нисам јој ништа нажао учинио. Не знам шта Вам је требало да се онако понашате, Ви сте командант, морате да имате достојанство и културу понашања”, рекао сам му уживајући у дијалогу у коме он не може да доминира на силу.

„Изнервирала ме, стално грешу у куцању и безобразна је”, наставио је да се правда док сам се у себи смејао његовом лицемерном понашању.

„Она није дактилограф већ шеф канцеларије и деловођа. Уосталом, по формацији потчињена је начелнику штаба те сте требали мени да дате задатак а ја бих одредио ко ће то да одради као и раније док она није дошла”, рекох му онако узгред, чекајући даљи след догађаја за који сам знао како ће се одвијати.

„Пусти сада то. Молим те иди наговори је да не каже свом мужу.” Просто је цвилео док сам га са презиром посматрао уживајући у његовој немоћи.

Велики командант, како је себе истицао, сада моли за опроштај. Увек се плашио било какве контроле, а посебно официра безбедности јер није био чист. Покушавао је да се дружи са њима али му то није успевало.

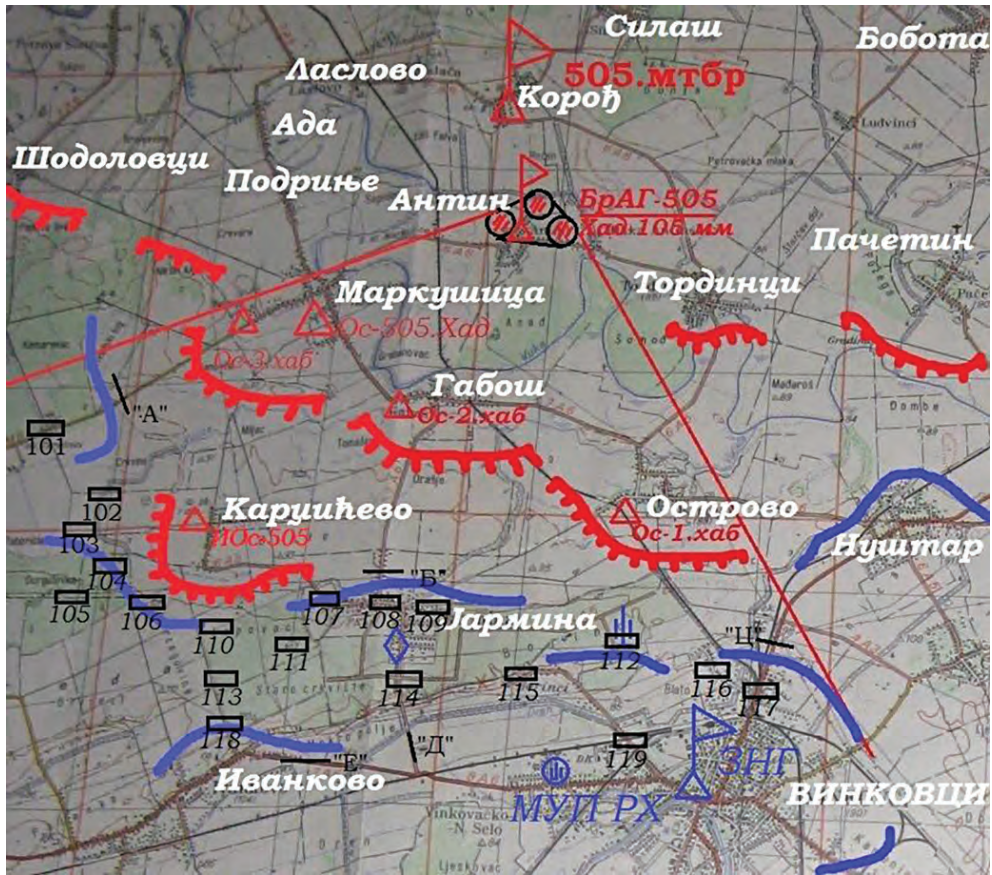
„Покушаћу, али под једним условом, уколико је опет будете напали ја нећу ћутати”, одговорио сам, дајући му до знања да га у таквим ситуацијама нећу штитити.

„Добро, 'ајде молим те, види да то средиш и што 'но се каже да не буде проблема”, завршио је молећивим гласом Драгојло.

Отишао сам код Јулије, тамо је већ био капетан Зоран те сам искористио његово присуство да је замолим да одустане од пријаве. После дужег разговора, предочавајући јој последице које могу да нас задесе успео сам да је наговорим. Пристала је под условом да ће, уколико поново слично покуша, рећи свом супругу. Обећао сам јој подршку у том случају.

Након овог инцидента Драгојло се потпуно променио, није више непосредно контактирао са Јулијом. Са мном је био на дистанци, стално је измишљао неке задатке у којима би ме стављао у одговорну улогу чекајући да направим неку грешку. Међутим, то ме је још више јачало јер сам био максимално посвећен послу и струци, што ми је повећавало углед код припадника нашег пука.

То га је разједало, постајао је све нервознији правећи све веће грешке које ће му на крају доћи каријере.

Шема размештаја хаубичког дивизиона.

-

Ос-505. Хад – Осматрачница команданта дивизиона
Ос-1. хаб – Осматрачница командира батерије
ИОс-505 – Истурена осматрачница команданта дивизиона
-
Ватрени положај дивизиона
-
Планске артиљеријске ватре дивизиона
-
Планске запречне ватре дивизиона

Команда ХАД-а 105 мм.

*Стоје с лева на десно: водник Милија, водник Ђоле и капетан Ива
Седе са лева на десно: водник Драган и капетан Стевић*

Мој пратилац Тотко

Photo by: Russell Gordon

Црква Св. Николе у Вуковару

Photo by: Russell Gordon

*Њујорк 2013. год.
Сусрет ратних другова*

Њујорк 2013. год.

ДЕО ТРЕЋИ

АРТИЉЕРИЈСКИ БАРАЖ⁴⁶ У КРАЈИНИ

РАТНИ ПУТ 22. мешовитог артиљеријског пука

– 7501. година⁴⁷ србска –

---

⁴⁶ Артиљеријски бараж – старији назив за врсту запречне ватре артиљерије у виду покретних или непокретних ватрених завеса ради спречавања наступања (напада) противника.

⁴⁷ 7501. година србска – 1992. година по Грегоријанском календару.

Поново на окупу у пуку

Након повратка из Велике Моштанице и завршетка војевања са 505-им хаубичким дивизионом вратио сам се свакодневним обавезама и сагледавању ситуације у 22. мешовитом артиљеријском пуку. Део резервног састава није био разрешен обавеза у ратној јединици а то се пре свега односило на већи део резервних официра, возача и неких специјалности. Они би преко дана време проводили у Болечу а увече одлазили кући, и тако сваки дан.

Драгојло је био окружен онима који су му били лојални и нису пуно противуречили, са њима је могао да оде на неко дружење или у кафану. Официри и подофицири који су чинили мирнодопски састав команде пука почели су одмах да се жале на Драгојлово понашање, посебно на његову тортуру према појединцима. Заставник Стева, који је иначе био руковалац материјалним резервама, упозорио ме да је Драгојло починио неколико незаконитих радњи, па и оне радње које би се могле окарактерисати као кривично дело. Највећи прекршај био је тај што је давао гориво неком багеристи са којим је склопио приватни аранжман око уређења неког прилазног пута у касарни. Гориво је узимао из ратних резерви са камиона а заставника је натерао да правда то гориво кроз фиктивну потрошњу у путним налозима. Радило се о количини од око 800 литара горива. Узео сам те путне налоге, фотокопирао их а онда вратио заставнику.

Капетан Столе, одговоран за мобилизацијске послове рекао ми је како свакодневно долазе резервисти код Драгојла тражећи да их ослободи ратне обавезе, чак круже приче да су му појединци давали новац за ту услугу. Иначе, канцеларија му је пуна вискија и другог скупоценог пића. Прикупио сам имена резервиста које је ослободио ратног распореда и записао их у своју радну бележницу.

Приметио сам и нека нова лица која су дошла у пук, а међу њима се један посебно истицао, био је увек уредно обучен у фирмирано одело са краватом, возио је *Опел Сенатор* а колико сам приметио био је и добро новчано осигуран. Питао сам капетана Зорана ко је тај човек.

„Зове се Бане, власник ауто сервиса у Београду. Јавио се добровољно да буде распоређен у неку ратну јединицу па сам га узео код нас”, рекао је Зоран и објаснио ми да је отишао у војни одсек Звездара да регулише нека документа и да је тамо срео Банета, а онда затражио да га распореде у наш пук.

„Када је Бане дошао у пук Драгојло га је одмах скенирао и узео га да му буде пратилац, да га вози свуда и решава му приватне послове”, реферисао је Зоран.

„Добро, али на коју дужност је распоређен”, упитао сам Зорана.

„За референта безбедности код капетана Вујића.”

„Значи тако. Хоће да има свог телохранитеља”, прокоментарисао сам. На то је Зоран додао:

„Управо тако. Сада му тражим маскирну униформу. Драгојло ми је рекао: Што 'но се каже има да му нађеш најбољу униформу, ха, ха, ха.”

Јулија ми је рекла да је стање у пуку неподношљиво и да су сви једва дочекали да се вратим, макар да има неко ко ће их разумети. Већ сам био озлојађен оним што ми се догодило код уручивања ордена за храброст а сада слушам оптужбе својих сарадника који од мене очекују да променим ситуацију иако знају да је то немогуће јер је командант само један, а то је за сада Драгојло. Ипак, на мојој страни су били људи који су ми веровали, ценили моје знање и рад у струци. Сада сам имао још и ратно искуство које ће ми помоћи да, уколико одемо поново у рат, будем још сигурнији у себе. Све то код резервиста улива веће поверење у старешину који их води. Они воле да онај ко их води буде сигуран у себе, одлучан у својим намерама и да без колебања иде напред. То је суштина успешног командовања у војсци.

Примена Венсовог плана за Хрватску почетком фебруара 1992. године није обећавала трајни мир те је зато државно руководство СРЈ одлучило да буде на опрезу. Иако је договорено дефинитивно повлачење јединица ЈНА и ТО са територије Хрватске требало је на неки начин обезбедити сигурност српског становништва у Републици Српској Крајини. Зато се приступило опрезној реализацији договореног, доласку снага УНПРОФОР-а и повлачењу ЈНА и ТО. У том периоду опште несигурности у договорено, наш пук добио је наређење да се мобилише у пуном саставу и припреми за одлазак на подручје око Вуковара.

Мобилизација је текла по плану. Резервни официри били су добро увежбани за своје улоге јер су претходне године доста времена проводили на војним вежбама. Пре тога је већ једном вршена мобилизација па је прекинута због погрешне одлуке команде 1. Армије да замени артиљеријску бригаду из Шапца у рејону села Вера код Вуковара.

Највише времена провео сам у обуци официра и војника и преношењу искуства из рата у коме сам провео око шест месеци. Питали су ме све и свашта, од струке до политике. Тражили су да им причам све до ситних детаља, како изгледају усташе, шта раде наше јединице, ко су Арканови *Тигрови*, Шешелјеви четници и свакојаке приче и гласине које су чули. Најтеже је било демантовати гласине које је народ сам производио а које су се шириле брзином светлости. Оне су биле производ незнања, опште глупости и дејства алкохола. Невероватно је како су се брзо шириле. То су вешто користили неки медији који су их пласирали опет на свој начин и тиме доливали уље на ватру.

Деси се тако да пилот авиона ЈНА грешком баци бомбу на српско село, одмах крену гласине како је у авиону био Хрват, па је побегао авионом у Мађарску, па издаја, продаја, псовање по Слоби Милошевићу, ЈНА и тако

редом до у недоглед. У Крајини је то било и разумљиво из разлога који су произишавали због немогућности правилног информисања. Међутим, нисам могао да разумем те гласине и негативну пропаганду у Србији, где су људи живели слободно и у миру. Тешко је било објаснити истину, теже него лаж. Како је рат одмицао у пропаганду су се укључили светски медији који су углавном стали на страну Хрватске. Српска опозиција је исто тако пласирала у јавност многе лажи и измишљотине. Зато сам на сва та питања давао одговоре тако што сам говорио о тешком положају Срба у Крајини, избегавајући деманте на гласине и негативну пропаганду. Једноставно, тешко је нешто демантовати уколико неко сумња у истину. Како сам уживао поверење код официра и војника било ми је лакше да их разуверим у погрешно тумачење појединих гласина, али опет не сасвим до краја. То је једноставно била тада наша стварност.

Бурна политичка превирања, снажно деловање опозиције против режима, умешаност страног фактора, све је то доводило до тога да свако има своју истину и не жели да прихвати неко друго мишљење, посебно ако долази из супротног политичког табора.

Са задовољством сам посматрао како команданти и командири организују рад у току мобилизације сагледавајући детаљно сваки поступак. Како су резервисти долазили и формирали своја одељења, одмах је вршена обука из њихове струке. Владала је озбиљна и веома добра атмосфера али није све ишло тако глатко и једноставно. Мањи део резервиста тражио је разлоге да не иде у рат. Разговоре са њима водио је искључиво Драгојло, сам, без присуства осталих чланова команде пука. Одлуку о томе да ли ће некога да ослободи доносио је опет он не образлажући никоме разлоге. Како се приближавало време поласка, притисци родбине су се повећавали. Једнога дана пришао ми је капетан Зоран и рекао:

„Шефе, да ли знате да Драгојло ослобађа поједине резервисте за паре и виски као обавезан део мита?”

„Имаш ли ти доказ за то што тврдиш?”

„Нисам видео новац али виски јесам. Мазнуо сам му три флаше па је због тога цео дан бесан и нервозан, чак је ангажовао безбедњака Банета да му пронађе украдени виски, ха, ха, ха”, са победничким осмехом на лицу издекламовао је Зоран.

„Већ сам упознат са том причом али треба ми доказ”, поновио сам.

„Багериста Бобан ми је лично рекао како је Драгојлу дао новац да га ослободи.”

„Који Бобан”, упитао сам.

„Знате онај што нам је проширивао пут у касарни својим багером. Драгојло му за то дао 800 литара нафте из ратне резерве. Уосталом, сви причају о томе, а за гориво питајте руковоце који су морали да фалсификују путне налоге како би оправдали гориво. Ви сте у то време били на ратишту”, рече Зоран веома озбиљним и забринутим гласом.

Капетан Зоран је био командант дивизона ВБР 128 mm – *Пламен* у пуку, иначе, некада мој ученик. Био сам му командир и наставник у Војној академији.

„Зоране, прати ситуацију и прикупљај податке. Сада имамо доста обавеза око припрема за полазак на ратиште, а Драгојла препусти мени. Доћи ће и он на ред”, закључио сам овај разговор који ми је само потврдио сумње у оно што је радио Драгојло.

На ватреном положају

Мобилизација пука трајала је скоро две седмице и завршила се крајем марта 1992. године.

Добили смо наредбу да се упутимо у рејон села Негославци код Вуковара, разместимо јединице пука, заузмемо борбени распоред према Плану дејства и будемо у приправности за одбрану. Међутим, предлог команданата дивизиона био је да пре одласка у Негославце извршимо неколико артиљеријских гађања на полигону Пасуљанске ливаде. Тиме би војници, који раније нису имали прилике да служе војни рок на овој хаубици и ВБР-у стекли самопоуздање које им је било потребно у рату. Сложили смо се сви у команди пука са том идејом и издали наређење да одмах кренемо на полигон Пасуљанске ливаде.

Тамо смо се разместили у наменске хангаре и шаторе, а затим отпочели са припремама за гађање. Прва два дана вршили смо увежбавање и припрему за предстојећи задатак. Организовали смо живот и рад као да смо на редовној вежби у миру. Када смо трећег дана одлучили да извршимо гађање из хаубица и ВБР-а, одједном се спустила густа магла и прекрила цео полигон. Није се видео прст пред оком. Невероватно како се у једном тренутку све преокрене, од лепог и ведрога дана, одједном тама. Чекали смо да се магла разиђе, пролазили су сати али ништа. Протекао је цео дан а онда смо донели одлуку да сачекамо до сутра, можда ће се време пролепшати. У том тренутку однекуда се појавио локални шумар и чувши у чему је проблем казао нам да ћемо узалуд чекати јер овакво време може да потраје и неколико дана. Каже да добро познаје ћуди ове планине и да такво време може потрајати чак до пет дана.

Увече опет иста прича, шта ћемо да радимо, немамо више времена да чекамо. Нашу расправу слушао је мајор Вуковић, командант артиљеријског извиђачког дивизиона из Параћина, који је такође са својим дивизионом дошао на полигон на војну вежбу са војницима. Његов дивизион имао је у свом саставу звуковну батерију⁴⁸ и радарско одељење који су намењени за руковање ватром артиљерије у условима смањене видљивости.

„Другови, слушам вас о чему дискутујете. Ево, можете користити моју звуковну батерију или артиљеријски радар СНАР-10⁴⁹. Они су заузели положаје око рејона за гађање. Биће обострана корист, ви ћете завршити гађање

---

⁴⁸ Звуковна батерија – Детекција и лоцирање противничке артиљерије; Корекција ватре сопствене артиљерије базирана на анализи акустичких сигнала генерисаних експлозијом артиљеријских и ракетних пројектила.

⁴⁹ Радар СНАР-10 – Користи се за откривање циљева противника и корекцију ватре сопствене артиљерије.

а моји војници ће моћи да вежбају у аутентичном амбијенту”, предложио је мајор Вуковић.

„Одлична идеја. Хајде, идемо у канцеларију команданта да прецизирамо задатке за сутра.”

Гађање звуковом батеријом или артиљеријским радаром спада у специфична и сложена гађања која се изучавају током школовања у Војној академији. Међутим, може се десити да неко од артиљеријских официра до краја своје каријере никада не гађа циљеве овим поступком јер једноставно није имао прилику. Тако је и сада, указала се прилика али нико од официра, сем у школи, није гађао користећи звуковну батерију или радар. Када сам рекао командантима дивизиона да ћемо сутра гађати помоћу звуковне батерије или радаром већина је олако примила ту информацију, скоро сви сем Дике. Он је одмах отишао у собу, узео књигу ПЕГАЗА и почео да проучава ове две методе гађања. Читао је до касно у ноћ.

Сутрадан смо сви били на положајима. Магла је и даље била густа тако да смо се једва распознавали на два до три корака. Одлучили смо да гађање вршимо помоћу звуковне батерије. Повезали смо је са рачуначким одељењима дивизиона и гађање је могло да почне.

Моје место у овом случају је требало да буде у рејону ватрених положаја хаубица и ВБР-а, међутим, Драгојло је инсистирао да дођем на осматрачницу и руководим гађањем јер се он није много разумео у тај део струке.

„Хајде да видимо ко ће први да гађа помоћу звуковне батерије”, упитао сам присутне команданте. Сви су ћутали неко време а онда се јавио мајор Дика.

„Ја ћу први”, рекао је кратко.

„Добро, показаћу ти циљ на топографској карти а ти ћеш припремити команду и крећемо”, издао сам наређење мајору Дики.

Сви су посматрали како Дика организује припрему елемената за почетак гађања. Деловао је смирено и ауторитативно, а онда је из свег гласа загрмео:

„Дивизионом, помоћу звуковне батерије, циљ 211, друга батерија основним један пуни, прва и трећа прати.”

И тако је почело гађање у овим тешким временским условима. После завршеног Дикиног гађања остали команданти следећи његов пример извршили су гађање својих циљева али не баш онако беспрекорно као што је то он чинио. Наравно, Дика им је нашао неколико замерки, те требало је овако, те онако, углавном довољно за нека будућа препуцавања у некој кафани.

*

Након свих перипетија око извршења гађања припремио сам заповест за марш и размештај, правац село Негославци код Вуковара.

Кренуо сам са коначарским извидницама у Вуковар, а Драгојло је остао да припреми и доведе колону сутрадан. Договорили смо се да га

након извиђања рејона размештаја сачекам код Сремске Митровице и поведем у рејон који сам одабрао.

Стигавши у село Негославце извидео сам рејоне за размештај. Одредио сам да команда пука и логистика буду размештени у село Негославце, 1. и 2. хаубички дивизион у село Петровце, ВБР на улазу у Вуковар у рејону Сајмишта. Командно-извиђачка батерија пука биће размештена у село Свињаревце.

Добро сам познавао овај терен и села у коме ће бити размештене јединице пука. Уз помоћ локалних становника који су се обрадовали нашем доласку, и јединица ЈНА које су се већ налазиле у селима око Вуковара брзо смо извидели рејоне размештаја. Одредили смо куће које можемо да користимо за размештај јединица пука. Када сам све завршио оставио сам извиднице у својим рејонима да детаљно припреме дочек својих јединица а ја сам кренуо у сусрет Драгојлу и колони.

Са извидницом је пошао и референт безбедности Бане кога смо одмах сви прозвали безбедњак. Седео је поред мене у возилу. То је била прилика да се боље упознамо.

Сазнао сам да је на почетку рата почео да се бори за пробој информативне блокаде којој смо били изложени. Неуморно је трагао за неким ко ће први да покаже свету истину о нашој борби. Успео је да преко свог удружења српско-јапанског друштва, чији је био оснивач, нађе јапанског новинара из Токија. Довео га је у Вуковар где је снимао и писао за високо тиражне новине међу којима је и *Маинићи Шимбун (Mainichi Shimbun)*, један од водећих листова у Јапану са огромним дневним тиражом. Рекао му је да пише само истину и да нико на њега неће вршити никакав утицај. Тако је и било. Преко овог новинара пробијена је информативна блокада. Свету је почела да се приказује и друга страна догађања, најпре о Вуковару а касније и другим деловима Крајине.

Овај ревносни новинар написао је доста корисних чланака по српски народ, те га из милоште прозваше јапански четник, а тај надимак је прихватила и супротна страна, али из других разлога.

Бане је веома предано радио свој посао иако се није школовао за официра безбедности, инструкције по овој линији је примао од својих надређених а делом и од мене. Често смо били заједно и разговарали о свему. Дискутујући о разним темама, а највише актуелним и ратним нашли смо заједнички језик и погледе на рат у Крајини, те је тако почело наше међусобно поверење и дружење. Нас двојица смо пошли у сусрет колони коју је предводио Драгојло. Сачекали смо их на аутопуту код Сремске Митровице где је по плану марша био предвиђен одмор. Поднео сам извештај Драгојлу о извиђању рејона за распоред и на мапи показао распореде јединица пука а затим смо кренули према селу Негославци.

Неколико сати касније све јединице пука биле су размештене у својим рејонима распореда а команда пука у једној кући у центру села Негославци. Било је то 10. априла 1992. године у 16 часова.

* *

Основни задатак пука био је да подржи јединице ЈНА и ТО у том делу Републике Српске Крајине које су заузеле одбрамбени положај у односу на хрватске оружане снаге. Основни правац дејства пука био је према Винковцима и Нуштру.

Јединице пука су веома брзо уредиле ватрене положаје и завршиле све потребне припреме за дејство. Сада је дошло на ред да командант пука и команданти дивизиона изаберу осматрачнице на првој линији одбране како би могли да организују осматрање и руковање ватром артиљерије. Моје место, као начелника штаба, налазило се у селу Негославци на командном месту пука. Дакле, Драгојло сада треба да организује извиђање и посудање осматрачница на предњем крају одбране. Одуговлачио је тај посао неколико дана, а када је дошао задњи час да то учини позвао ме у своју канцеларију.

„Види овако, што 'но се каже ја сада треба да извршим извиђање и посудање осматрачнице и да одредим командантима дивизиона њихове осматрачнице. Знаш, морам да идем за Београд, нешто ме звали ови из команде па ти што 'но се каже организуј сутра па то уради. Оно јесте да то није твој посао али и онако боље познајеш терен од мене. То сам хтео да ти кажем.”

Говорио је некако бојажљиво као да га неко прислушкује осврћући се по канцеларији.

„Добро, нема проблема, организоваћу то сутра”, рекао сам и без даљег објашњења изашао напоље.

Сутрадан сам повео команданте дивизиона у село Мирковце које се налази испред Винковаца и одредио им осматрачнице. Осматрачницу команданта пука организовао сам тачно на првој линији одбране, на крову једне куће. Команданту ВБР-а одредио сам осматрачницу у рејону једне викендице у близини села Маринци са осматрањем према Нуштру.

Када се Драгојло вратио из Београда показао сам му на мапи где се налази његова осматрачница и реферисао да је успостављена веза са командним местом које се налазило у центру села Негославци. Он је у тренутку поцрвенео и бесно рекао.

„Ти то што 'но се каже хоћеш да ме убију ови душмани па да преузмеш кормило. Зато си овде одредио моју осматрачницу на првој линији одбране.”

„Одатле се најбоље види непријатељ”, одговорих му и хладним погледом заврших даљи дијалог.

Драгојло никада није отишао на своју осматрачницу већ је тамо слао капетана Милојка, командира командне батерије. Стално је имао неке прече обавезе које је свакодневно измишљао, углавном се бавио небитним стварима. Најчешће је одлазио код Дике у село Петровце.

Обрачун на српски начин – Тачно у подне –

Већ сам имао негативно искуство у међусобним обрачунима пијаних појединаца и група. Пример из Антина ме је терао да стално размишљам како да спречим прекомерну употребу алкохола. Ова ситуација је била много тежа него тада јер је пук био размештен на четири локације и то у три села и у предграђу Вуковара у којима се налазио претежно српски живаљ. Нисам могао много да утичем осим да командантима и одговорним официрима причам искуства о она три непријатеља, алкохолу, незнању и недисциплини. Они су у оквиру својих надлежности предузимали мере, неко мање неко више, што је зависило од ауторитета команданата дивизиона и командира батерија. Са друге стране, по селима су мештани и територијалци били под командом локалних штабова ТО, те на њих нисмо имали никакав утицај. Осим тога, у непосредном окружењу су се налазиле и друге јединице ЈНА, па је тако у селу Петровци осим делова нашег пука био стациониран и део снага једне пешадијске бригаде ЈНА. Команда те бригаде била је задужена за ред у селу Петровци. Њихова патрола војне полиције често је долазила у село Негославце и контролисала стање реда и дисциплине.

Те ноћи патрола војне полиције коју је предводио старији водник Тајсон, упала је у једну кафану у центру села Негославци и одвела у село Петровце двојицу територијалаца који су били пијани а у покушају да се обрачунају са двојцом војника ЈНА. То је изазвало буру негодовања код осталих територијалаца који су наставили са пијанчењем до зоре а онда отишли у свој штаб ТО да би тамо преувеличали случај причом како су неки скоро-дошли припадници ЈНА ухапсили њихове заслужне борце и одвели их на малтретирање.

Командант штаба ТО Негославци је организовао већу групу територијалаца а онда су пошли према селу Петровци. Тамо им је Тајсон објаснио да је двојицу њихових сабораца привео на саслушање јер су хтели да се обрачунају са војницима ЈНА. Такође им је рекао да је у село Негославце дошао на позив дежурног команде нашег пука. Тиме је за главног кривца означио нашу команду.

Тачно у подне око зграде у којој је размештена команда нашег пука распоредили су се припадници ТО Негославци и заузели борбени распоред за напад. Поставили су два бестрзајна топа уперена у зграду команде и један противавионски топ 20/3 mm такође уперен у зграду наше команде. Други део територијалаца уперео је зоље такође према нашој згради.

Командант штаба ТО захтевао је од дежурног да одмах нареди ослобађање њихових сабораца из затвора у селу Петровци. Настало је озбиљно

комешање пропраћено псовкама и претњама према дежурном и војницима стражарима у команди. Атмосфера је доведена до усијања, сваког тренутка претила је опасност да неко повуче обарач. Безбедњак Бане покушао је да смири ситуацију али без успеха. Драгојло није хтео да изађе из своје канцеларије а ни остали нису желели да се упуштају у расправу са припитим територијалцима. У том тренутку налазио сам се у штабним колима где сам са оперативцима разматрао неку ситуацију на мапи и сређивао борбена документа. Тада је ушао Бане и задихано рекао:

„Узбуна, ови хоће да нас побију, наоружани су до зуба и пијани. Уколико не решимо ситуацију за 10 минута пуцаће на команду. Треба да се спремимо за одбрану. Шта да радимо?“

„Ма каква одбрана, ево сада ћу да дођем тамо до капије и видим шта хоће“, рекох, а онда поћох према месту догађаја.

„Ево ти две бомбе за сваки случај“, нуди ми Бане.

„Нема потребе. Зар треба и ми Срби да се међусобно убијамо“, одмахнуо сам руком и кренуо према капији.

Када сам пришао капији код које су стајала два наша стражара и дежурни са пушкама на готовс, рекао сам им да отворе капију а онда изашао напоље. Угледао сам руљу како исколачених очију од алкохола псује и галами. Одмах сам схватио да смо у великој невољи. Не чекајући да они крену псовкама и погрдним речима према мени одмах сам гласно узвикнуо:

„Шта је браћо Срби, нема усташа па смо одлучили да се поубијамо сами. Ко је овде главни?“

„Ја сам командант штаба ТО“, јавио се омањи млађи човек из позадине, са оне стране улице који је стајао поред ПА топа, а онда кренуо кроз масу према мени. Када је пришао близу на два корака од мене застао је на кратко и погледао ме од главе до пете, а онда радосно упитао:

„Жаре, одкуда ти овде?“

„Дуле, брате, то си ти.“ Пришли смо један другом, загрлили се и срдачно поздравили. Онда се Дуле окренуо према присутнима и гласно рекао:

„Људи, ово је мајор Жаре о коме сам вам причао. Онај што нас обучавао у Ердуту. Дошао је добровољно још на почетку рата да се бори са нама.“

Настаде комешање, међусобни коментари и прелазак на позитивну климу. Престадоше псовке и погрдне речи, неки почеше да прилазе и рукују се са мнош. Приђе ми један борац ослањајући се на штаку и рече:

„Ми се такође познајемо. Ја сам Ђука, рођак твоје супруге, сећаш се, био си на свадби мога брата пре неку годину.“

„Како да не знам, ти си из чувене фамилије Абаџић. Него шта је са тобом, зашто носиш штаку“, упитао сам га.

„Рањен сам у ногу, јеби га! Дођи до нас када будеш имао времена. Наша кућа је доле на крају шора. Сетићеш се, долазио си, има велики амфорт⁵⁰.“

„Доћи ћу сигурно када се мало стабилизујемо.“

⁵⁰ Амфорт – Капија са кровом кроз коју се са улице улази у двориште или кућу.

А онда Дуле прекиде сцену и нареди оштро:

„Хајде разлаз! Идите сви у штаб, решићемо ово Жаре и ја.”

Позвао сам га у наш штаб код Драгојла у канцеларију и у присуству осталих официра из штаба договорили примирје и будућу сарадњу.

Дулету сам објаснио да смо дошли пре три дана, разместили се по селима и сада радимо на изради Плана дејства како бисмо артиљеријском ватром заштитили све који се налазе у зони дејства нашег пука. Затим смо евоцирали успомене, сећајући се обуке у Ердуту где је он неколико пута долазио на састанке у штаб код Баце и мене ради договора око обуке добровољаца. Тада смо се и упознали. Касније смо Дуле и ја учврстили наше познанство претварајући га у право пријатељство које се одржало дуго након завршетка рата. Касније је он, након предаје Крајине у састав Хрватске, отишао негде у иностранство трагајући за бољим животом.

Прво ватрено крштење

Петог дана након размештаја и поседања ватрених положаја дошло је до нарушавања примирја од стране хрватских снага. Добили смо задатак од претпостављене команде да подржимо пешадијски батаљон који се налазио на положајима за одбрану на линији село Церић – економија Хенриковци – село Маринци. Напад хрватских снага почео је из рејона Нуштра, најпре јаком минобацачком ватром а потом и покушајима пешадије уз тенковску подршку да крену према селу Церић.

Први хаубички дивизион је имао припремљену баражну ватру испред предње линије одбране наших снага, па је на захтев браниоца остварио неколико плотуна и тиме одвратио нападача од реализације својих циљева. Било је то прво ватрено крштење, односно дејство нашег пука с једним дивизионом у рату.

Након неколико дана и други хаубички дивизион је спречио намере непријатеља да крену према нашим снагама дејствујући такође снажном баражном ватром испред линије одбране на правцу село Мирковци – село Церић.

Крајем априла обавештајни подаци су најавили велико груписање хрватских снага у рејону Нуштра и припрему офанзиве на правцу Нуштар – Маринци – Вуковар. Ову намеру непријатеља спречио је дивизион ВБР-128 mm, који је снажно дејствовао по рејону прикупљања.

Након овог веома ефикасног и снажног дејства дивизиона ВБР непријатељ није више нарушавао примирје нити је имао нове покушаје напада.

*

Будност и осматрање према непријатељу били су на највишем нивоу. Распоред осматрачница и организацију осматрања успоставио сам лично са командантима дивизиона и командиром командне батерије. Извиђачи на осматрачницама су имали даноноћно дежурство и осматрање према непријатељу. Редовно сам их обилазио и указивао на мере безбедности и опасности које вребају са оне стране. Са мношћом је често ишао безбедњак Бане. Драгојло се никада није појавио на првој линији иако је то била његова дужност, углавном је седео у команди и одлазио је само до командних места дивизиона, а то је била моја надлежност.

И поред опсежних мера безбедности које смо предузимали, један војник извиђач је рањен од стране непријатељског снајпера.

Био је леп и сунчан пролећни дан, сунце је било у зениту. Без обзира на ту чињеницу нисам волео овакво време јер је долазило до већег опуштања

код војника што је доводило до неког немилог догађаја. Пошао сам са Банетом у редовну контролу осматрачница. На крају села Маринци према Нуштру у једној викендици, на ћувику који је надвишавао околину, уредили смо осматрачницу команданта дивизиона ВБР. Прилаз осматрачници није био заклоњен од погледа непријатеља па се морало до викендице претрчавати или пузати уколико би се ишло дању, док је ноћу било безбедније. Банету сам рекао да погнуто трчи иза мене на одстојању од 10 метара. Стигли смо до извиђача безбедно. Седели су у просторији и одмарали док је дежурни извиђач осматрао терен.

„Шта има ново”, упитао сам командира извиђачког одељења.

„Нема ништа сем повремениог дејства снајпером, тек толико да нас држе буднима. Испред нас је пешадија, доле у бункеру тако да смо безбедни.”

„Добро, будите на опрезу и редовно извештавајте”, рекох им, а онда смо опет у трку кренули назад.

Тек што смо се вратили у команду дежурни је јавио да је један војник рањен на осматрачници на којој смо управо били.

Десило се то у тренутку када смо кренули са осматрачнице, за нама је кренуо и један извиђач са намером да оде у село по неке потрепштине. Претрчавајући брисани простор од осматрачнице до пута који је водио у село, запуцао је непријатељски снајпер и погодио га у пределу стомака. Дозвао је помоћ, па је командир са осматрачнице пошао са једним војником, извукао га на безбедно место и указао прву помоћ, затим су га возилом пребацили у вуковарску болницу. Тамо је лекар констатовао да је метак дубоко продро у дебело месо и да би операција била компликована, а како није повредио виталне органе и кости, одлучио је да метак остане ту где јесте.

Војник извиђач Миљан, пореклом из Црне Горе, добро је прошао, без већих последица. Задржао је за успомену метак у телу. Када се све добро заврши следе уобичајене шале:

„Бе те јадо погодише отпозади а не у прса јуначка. Куда си кренуо? У напад или да бјежиш”, задиркивали су га војници.

И он се шалио на свој рачун.

„А шта ћу сада јадан. Не смијем да кажем ће сам рањен. Испашће да сам бјежао, а моји никада нијесу бјежали, ни пред Турцима.”

На срећу свих нас то је био и остао једини случај рањавања. Сви припадници пука су се живи и здрави вратили својим породицама.

* *

Својим присуством и снагом ватрене моћи припадници пука су уливали сигурност код месног становништва. Створена су многа познанства и пријатељства која ће се касније претворити у трајно дружење.

Многи у пуку нису имали појма какво је тешко стање Срба у Хрватској и да је ово заправо борба за њихов опстанак. Нова хрватска држава их је

избрисала из Устава као народ и претворила у етничку мањину иако су Срби равноправно са Хрватима били конституивни народ АВНОЈ-ске⁵¹ Хрватске. Сада је та нова Хрватска, у којој су Србима одузели идентитет и претворили их у националну мањину, међународно призната као држава.

У дугим бесаним ноћима причао сам са официрима о ситуацији која нас је задесила. Имали смо међусобно поверење стечено на заједничким вежбама и дружењима у миру тако да смо могли о свему да причамо отворено и са уважавањем. Осећала се забринутост за судбину заједничке државе која се сада распада по шавовима републичких граница створених на другом заседању АВНОЈ-а. Тих дана Хрватску самопроглашену независност почеле су увелико да признају и водеће државе међународне заједнице.

„Да Вас питам мајоре. Да ли се ми сада налазимо на територији друге државе која је међународно призната? Како на нас гледају они који су Хрватску признали као независну државу? Хоћу конкретно да Вас питам, да ли смо ми сада агресори? Молим Вас да ме не схватите погрешно, ја сам се одазвао на позив за мобилизацију, ту сам са Вама. Само питам, има ли наш Генералштаб став о томе”, упитао је поручник Драго, правник по струци, док смо седели на командном месту позадинаца и јели риблиу чорбу коју је припремио Миле, возач команданта.

„Искрено, не размишљао сада у том контексту. Ми смо упућени од стране државе на овај задатак и то је за мене као војника довољно. За евентуалне последице ће неко морати да одговара. Ми смо војници који извршавамо наређења”, покушавао сам да објасним, мада искрено о томе нисам много размишљао.

„Погледајте, у нашим војничким књижицама уписано је само учешће у рату и то након више интервенција, јер је раније писало војна вежба. Добро, ако смо у рату, зашто није проглашено ратно стање”, поново је гласило питање.

„Добро Драго, није то питање за мајора. Ми смо потребни овде да будемо и бранимо народ од усташа, а о томе ћемо када се вратимо у Београд.” У разговор се укључио капетан Никола, помоћник команданта пука за логистику или позадинац како смо га звали.

Капетан прве класе Никола је био један од најагилнијих официра у пуку. Међу првима је долазио на позив за војну вежбу или мобилизацију. Увек ведар, расположен и брижан за све што треба да се обезбеди како би логистика функционисала беспрекорно. И функционисала је захваљујући управо њему. У души велики патриота и Србин, био је миљеник војника и официра, сем Драгојлу коме је стално постављао незгодна питања. Никола је критички гледао на све што није ваљало и давало добре резултате. То Драгојлу није одговарало јер је волео да свој нерад и незнање улепша пред другима, нарочито претпостављенима. Из тог разлога га је Драгојло склонио са командне дужности и ставио за позадинца, не знајући да је то била права одлука.

⁵¹ АВНОЈ – Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије.

Логистика је веома сложен процес у пуку и само спретни и способни официри могу да руководе свим специјалностима у логистичкој чети. Капетан Никола је управо био профил за ту веома одговорну дужност у пуку. Његовим упорним радом, знањем и организацијом, снабдевање пука храном, муницијом, горивом и резервним деловима било је беспрекорно за све време рата.

Капетан Никола као ни ја није волео да води овакве разговоре са официрима али нисмо могли да их избегнемо. Сада, када је та тема започета, Никола би хтео да је прекине, међутим ја сам желео да је до краја разјаснимо.

„Пусти га Никола, само причамо. Драго је доказани патриота, Србин из Босне, он најбоље разуме међунационалне односе”, рекох.

„Тако је, само дискутујемо, преносим шта неки војници у пуку причају”, наставио је Драго.

„Ми смо мобилисани и кренули смо у рат као јединица ЈНА, дошли смо на своју територију. Е сада, што је у међувремену неко прекршио Устав, и отцепио се од заједничке државе, то је питање за наше државно руководство које ће донети одлуку шта даље. Док то чекамо ми смо ту да бранимо овај народ да не страда”, изнео сам свој став.

„Хајде бре људи маните се политике, треба да испоштујемо позив деде Милета, човек добио унуку. Наздравље”, опет се умеша капетан Никола и подиже чашу са вином у знак здравице. Тако капетан Никола прекиде ову дискусију али мени остави да размишљам до зоре: „Неће ли се опет поновити већ виђено, петиције, ултиматуми и напуштање положаја као што је урадило неколико јединица прошле године.” Међутим, добро сам познавао стање у пуку, посебно официре на командним дужностима. Нисам очекивао изненађење али ради опрезности сам сутрадан позвао Николу и безбедњака Банета те сам им наредио:

„Добро осматрајте стање у пуку. Ослушкујте шта се прича од стране војника, има ли на помолу нешто што би могло да поремети извршење задатка на коме се налазимо.”

„Жаре, немој да бринеш, нема од тога ништа. Наш пук има добар командни кадар и људе од ауторитета. Ти брини да се Драгојло много не меша у командовање јер он зна често да зајебе ствар”, уверавао ме Никола.

„Ипак будите на опрезу”, инсистирао сам.

Слободна шетња Вуковаром

Моја прва шетња у ослобођеном Вуковару била је одмах након доласка у Антин у току тромесеченог војевања. Посетио сам га неколико пута, више у пролазу него у разгледању. Међутим, сада сам био у прилици да мало детаљније сагледам шта се у међувремену десило у том граду патње и великих жртава.

Дивизион ВБР 128 mm *Пламен*, био је размештен на самом улазу у Вуковар у рејону Сајмишта у једној грађевинској фирми и околним кућама. Ту је био очекујући положај дивизиона са изласцима за дејство на три уређена ватрена положаја према Нуштру. Скоро свакодневни обиласци јединица пука водили су ме у Вуковар, те сам често користио прилику да посетим своје ратне другове које сам упознао на почетку рата прошле године. Одлазио сам у Ердут да посетим Аркана, у Маркушицу код Мачка, у Боботу, Бршадин, Пачетин, Борово Село код бабе и деде или пак у радио Вуковар код Љубинка. Ипак, највише времена сам проводио у Вуковару, углавном због обавеза али највише да прошетам градом кога сам обожавао због питоме лепоте, мириса Дунава и бајковитог изгледа.

Вуковар је полако почео да живи свој други живот обојен еуфоријом победника, жељом за неким новим почетком, живот без оних других који су били главни кривци за сва страдања и патње. Срби су сматрали да је ослобађањем Вуковара рат завршен и да ће сада настати благостање по њиховој вољи. Нису ни слутили да ће догађаји ићи у супротном смеру од њихових предвиђања.

Посете друговима и пријатељима које сам стекао у рату користио сам за нова сазнања о стварном стању на терену и расположењу народа који је много очекивао од нове власти у Крајини и подршке Републике Србије. Многи су схватили да рат ни изблиза није готов, док је део њих био убеђен да је судбина Крајишких Срба заувек решена и да ће даљи догађаји ићи у позитивном смеру по Србе.

Новоформирана власт одмах је еуфорично кренула у србовање, борећи се за политичке позиције што је код народних маса пролазило као подршка њиховим идејама. А између идеја које су се врзмале у њиховим главама до реализације и стварности на терену налазио се велики и дубок јаз који нико није у том тренутку могао да види.

Пролазећи Вуковаром сваким даном сам гледао како се врши систематско чишћење улица, порушених објеката и санација оштећених зграда. Град је почео полако да добија живот и дише пуним плућима. Народ се враћао у своје домове а продавнице и занатске радње су прве оживеле. Осећао сам право задовољство возећи улицама Вуковара, посебно сам се

задржавао на местима која сам само пре неколико месеци могао да гледам кроз двоглед или артиљеријски дурбин. Пролазим кроз насеље Крива бара и улазим у Буџак кога дели Боботски канал. Прелазим мост, онај кога су хрватске паравојне формације дигле у ваздух када смо заузели Буџак. Сада је ЈНА поставила понтонски мост и премостила канал. Пролазим поред *Грађевинара*, *Чазматранса* и *Медике*, а са леве стране је шума Ђергај, затим опет са десне стране бршадински силос. Улазим у село Бршадин.

Сећања су веома свежа и буде у мени осећај задовољства помешан са тугом за пострадалим народом и вечним питањем уместо закључка „докле ће ово да траје?” Застајем на тренутак поред силоса да се присетим акције од прошле године у септембру, Шљиве, Баџе, Саве и осталих. Сада шетам слободно без бојазни да ће од некуда да долети граната или да прозуји снајперски метак.

Следећи пут исто то чиним на изласку из Вуковара према Трпињи, на Трпињској цести. Поново сам стао поред куће са које сам ватром минобацача подржавао Колетово извлачење. Тај догађај никада нећу моћи да заборавим. Живот мога друга Колета и његових сабораца био је у мојим рукама. Размишљао сам шта би се заиста десило да нисам подржао ватром минобацача његово извлачење из окружења. Опет сам детаљно разгледао кућу на којој је био непријатељски митраљез, кров је био потпуно разбијен дејством минобацача. „Није Колету било лако”, закључио сам и продужио према Борову Селу.

На улазу у Борово Село пролазим кроз део који се зове Црепуља. Присетих се дана када сам први пут посматрао хрватске паравојне формације кроз двоглед, када су ми снајперска зрна фијукала око главе. Сада шетам слободно и разматрам детаљно сваку акцију, увек са питањем да ли је заиста могло нешто више или боље да се уради, да ли је рат могао да се избегне, и још много сличних питања окупирају моје мисли. Некако сам у потаји осећао да рат још увек није готов и да ће и ово примирје бити крхко као и сва претходна. Сада су политичари преузели ствар у своје руке и они господаре судбином овог нападеног народа са обе стране. Ту ме стрепња не напушта, јер су овај рат изазвали неспособни политичари а сада ти исти хоће да га реше после толико погинулих и унесрећених. Е, то неће моћи. Договарају се тајно са тобожњим непријатељем а народу и војсци пласирају лажи и глупости и дају им лажну наду. Знам, уколико рат изгубимо биће крива војска, уколико победимо, заслуга припада политичарима. Гледам ту еуфорију и борбу за власт као да је све готово а не знају да је ово тек почетак страдања једног народа, српског пре свега.

Након попијене кафе у Боровом Селу код бабе и деде враћам се назад у Вуковар. Стигао сам до хотела *Дунав* и застао. Сада је ту седиште неких страних мировњака и новинара, по фацама видим све сами шпијуни зверају около и тумарају као суманути, да се човек најези када их угледа.

Нисам се пуно задржао код хотела већ сам сишао до реке Дунав и сео на неку стenu. Посматрао сам неко време узбуркане таласе воде како измичу

низ реку што је било довољно да ме умири и да ми мисли одлутају. „Колико ли ће воде протећи овом реком док Срби не буду схватили шта се овде стварно догађа. Како тако олако прихватају све што им се наметне. Нису Срби ратоборан народ, у то сам се уверио ратујући са њима, они само воле слободу више од било чега.” Размишљао сам немо гледајући светлуцаве таласе Дунава који је знао истину о сукобу у Крајини.

Ех, када би Дунав могао да прича.

Пацифиста и дезертер

Резервни капетан прве класе Манда био је на дужности помоћника команданта пука за морал. Својим креативним радом и залагањем на вежбама завредио је велико поштовање официра и војника. Културно-забавни живот који се спроводио за време вежби био је веома разноврстан и садржајан. За све то заслуге су припадале управо капетану Манди. Овога пута пред полазак у рат организовао је на полигону Пасуљанске ливаде долазак естрадног оркестра који је један дан одржао концерт припадницима нашег пука. Посматрајући га како предано и неуморно ради на пословима који су му дати, питао сам се одакле овом човеку толика енергија и упорност за рад. Једноставно, био је официр за пример. На војне вежбе и мобилизацију долазио је на телефонски позив и то међу првима. Стекао сам утисак да је официрски позив управо за њега и креиран. Више је пута похваљиван и награђиван, а управо ових дана пред полазак у рат послат је предлог за унапређење у чин мајора.

Непосредно пред полазак у рат пришао ми је капетан Манда и рекао: „Господине мајоре, можемо ли да разговарамо?”

„Изволите”, обрадовао сам се као и много пута очекујући неки конструктиван предлог или неко запажање.

„Хтео сам да Вам кажем, ја не желим да идем у рат”, одједном је пресекао после краће паузе.

„Зашто, имате ли неки разлог?” Био сам затечен и изненађен његовом констатацијом. Морам признати да тако нешто од њега нисам очекивао.

„Знате, ја сам пацифиста и против рата сам”, започео је дијалог веома одлучним и смиреним тоном.

„Добро, и ја сам противник рата. Шта то мења ову ситуацију у којој нам је рат наметнут”, упитао сам га.

„Ништа. Ја не желим да идем у рат и убијам Хрвате. Знате, имам у фамилији припаднике тог народа”, рекао је дрхтавим гласом.

„Слажемо се, и ја не желим да убијам Хрвате. Имам пријатеље и другове тамо, једна моја свастика је удата за Хрвата, и да не набрајам даље. Ми не идемо у рат да бисмо убијали Хрвате. Ми штитимо угрожен српски народ у Хрватској од злочина и злочинаца, ма ко они били”, покушавао сам да разговарамо отворено без убеђивања јер се ради о зрелом и одговорном човеку и официру. А онда сам наставио:

„Управо сам се вратио из рата, у дивизиону којим сам командовао налазио се један Хрват извиђач који је имао супротно мишљење од Вас. Он је обичан војник а Ви сте официр на одговорном положају где треба да мотивишете друге. Не разумем Вас баш најбоље о чему причате.”

„Све то ја разумем али моја одлука је коначна, ја тамо не идем”, одговорио је одлучним гласом.

„Да ли се бојите рата”, изненада сам га упитао.

„Морам признати да имам дозу страха, али то нема везе са мојим опредељењем”, одговорио је.

„Било би много боље да сте то своје уверењи или опредељење како сте рекли, исказали много година раније а не сада пред полазак у рат. Знате, заузели сте једно место у хијерархији које је веома важно а то је помоћник команданта за морал у пуку. На Вас треба да се угледају други.”

„Разумем и жао ми је због тога”, рекао је погнуте главе.

„Него да Вас питам. Шта би се десило да се сада сви припадници нашег пука изјасне као пацифисти, ко би бранио отаџбину? Да ли сте можда размишљали о томе?”

„Немам одговор на то питање, отишао бих што пре одавде.” Још више је савио главу према земљи.

„Добро, ја нисам надлежан за ту Вашу одлуку, јавите се команданту, и да знате против Вас се мора покренути законска процедура за дезертерство јер категорију пацифиста овај закон не познаје.”

„Молим Вас, ја не бих да идем код Драгојла, он је прек и дрзак, не би ништа било другачије. Узећу своје ствари а Ви урадите како закон налаже.” Окренуо се и отишао.

Упознао сам Драгојла са садржином нашег разговора и објаснио му да није желео даље да разговара и да је отишао.

„Знао сам ја, што 'но се каже, да се он уплашио”, паметовао је Драгојло а затим издао наређење капетану Столету да покрене кривичну пријаву против капетана Манде.

У општем метежу који је захватио Србију и политичкој конфузији владавина закона била је сведена на минимум. Многи су то знали и искористили. Иако је држава покренула процесе за многа дезертерства, само мањи број је процесуиран. Опозиција је пружала бесплатну правну помоћ за дезертере. Демократска странка и Српски покрет обнове финансирани су одбрану дезертера преко својих адвоката. Касније је у том метежу учествовала и сама власт прогласивши општу амнестију за све дезертере. Све то је имало утицај на ток и последице рата у коме су највећу жртву поднели они часни војници на редовном одслужењу војног рока у ЈНА и резервисти који су се одазвали позиву за мобилизацију и одлазак у рат, као и многобројни добровољци у саставу регуларних војних формација или добровољачких састава и јединица.

*

Најтежи ударац за једну војну формацију је када официр дезертира, посебно уколико је на командној дужности на којој му је поверен одређени број војника и подофицира да њима руководи. То се веома негативно

одражавало на морал у јединици. Капетан Манда није био на командној дужности па је његов чин напуштања јединице био мање деструктиван али поступак који је учинио поручник Владета остаће запамћен у пуку не само због почињеног дела већ и због онога што ће се касније десити.

Резервни поручник Владета био је веома образован човек са беспрекорним породичним пореклом. Од оца учесника НОР-а⁵², касније официра ОЗНА-е⁵³ и ратног војног инвалида. Владета се школовао у Београду, завршио гимназију као ученик генерације, дипломирао је и магистрирао астрофизику на ПМФ-у⁵⁴. У време када је добио ратни распоред у наш пук радио је у Астрономској опсерваторији у Београду. Распоређен је на дужност командира метеоролошког одељења у пуку. Ово одељење је имало посебну важност у пуку, било је опремљено прибором и инструментима за праћење и обраду метеоролошких и балистичких података у зони дејства артиљерије. Те податке користила је артиљерија за прецизно гађање циљева. Он, као стручњак коме је била блиска та област, могао је веома лако да обнови војно стручно знање војника који су били распоређени у то одељење.

У периоду припреме за мобилизацију он се више бавио својим личним проблемом: како да буде ослобођен од обавеза и одласка у рат, него што је обучавао војнике. Доносио је разне потврде, најпре од директора опсерваторије како је неопходан као стручњак и како би његов изостанак могао да угрози даљи рад на опсерваторији. Како то није могао бити валидан документ за ослобађање од војне обавезе он је почео да доноси потврде и од виших руководилаца у овој области на нивоу Републике Србије. Ни те потврде нису биле у складу са Законом о војној обавези па је онда доносио наменско отворено боловање. Међутим, у овом случају, боловање је могла да одобри само виша војно-лекарска комисија која није нашла ваљане разлоге у препоруци коју је дала цивилна лекарска комисија. Како је био члан Извршног одбора СПС-а⁵⁵ у општини Звездара почео је да доноси потврде од неких функционера те партије па и од оних на високим положајима. Ни то није помогло и на крају је долазила његова супруга са малим дететом покушавајући да изазове емоције код надлежних. Драгојло се бавио том проблематиком и није попуштао јер није било никаквих законских основа.

Како се време поласка примицало поручник Владета није имао маневарски простор за нове доказе о његовој неопходности останка и рада у опсерваторији па је морао да се прилагоди својој улози у пуку.

---

⁵² НОР – Народноослободилачки рат у окупираној Краљевини Југославији од 1941. до 1945. год.

⁵³ ОЗНА – Одељење за заштиту народа, установљена 13. маја 1944. године а реорганизована у марту 1946. год. у Управу државне безбедности (УДБА).

⁵⁴ ПМФ – Природно-математички факултет.

⁵⁵ СПС – Социјалистичка партија Србије.

Одласку у Негославце претходило је извршење гађања на полигону Пасуљанске ливаде. Поручник Владета је са својим одељењем извршавао редовне задатке, тако да ништа није указивало да ће се нешто ванредно догодити. После успешно изведене обуке и гађања, пук је кренуо са Пасуљанских ливада у дугој колони право у Вуковар. Време је било тмурно и прохладно, пред кишу. На улазу у Београд на једној узбрдици колона возила је успорила и на кратко застала, тај тренутак искористио је поручник Владета, искочио из камиона са комплетном опремом и наоружањем, побегао у шуму поред аутопута и нестао без трага. Војници су остали забезекнути, нису могли да верују да их је оставио на цедилу њихов непосредни командир. Ништа нисмо знали у том тренутку све до одмора који је био у рејону Сремске Митровице. Вршећи смотру колоне командир командно-извиђачке батерије уочио је да је поручник Владета дезертирао. Оно што се након тог нечасног чина десило са Владетом деловало је још више разочаравајуће. Покренута је потрага за њим у коју су се укључили, пре свега, органи безбедности ради одузимања наоружања и муниције коју је понео са собом. Оперативно спровођење и враћање наоружања и опреме урадио је новопостављени безбедњак Бане који је отишао у стан породице поручника Владете где је преузео и вратио пушку и осталу опрему. Одмах је покренута и кривична пријава за дезертерство те је тиме престала даља надлежност команде нашег пука. Због дезертерства, пук је остао ускраћен за квалитетну метеоролошку подршку одељења којим је командовао. Метео-балистичке податке користили смо од суседне артиљеријске јединице која се налазила у том рејону.

Непосредно након повратака пука из рата седео сам са неколицином припадника пука у учионици у Болечу, гледали смо ТВ и причали. У једном тренутку био је приказан митинг владајуће СПС партије уз коментар водитељке. Тада смо угледали како поручник Владета држи говор окупљенима, а водитељка га представља као високог функционера СПС-а. Настаде тајац, сви се са неверицом погледасмо.

„Шта ради онај дезертер на митингу”, добацио је неко од присутних.

„Фуј, матер му дезертерску, да ли је ово могуће”, реаговао је десетар Видоје.

„Могуће је, вероватно је нешто смувао преко својих веза и заташкао ситуацију до краја. Сазнаћемо то једнога дана”, одговорио сам им и сам разочаран у оно што сам видео.

Поручник Владета је своје дезертерство оправдао наменским боловањем које је прибавио ретроактивно и преко својих партијских другова издејствовао избегавање војног суда. Касније је напредовао на партијским функцијама, постао је члан Главног одбора СПС-а и на тој функцији био до 1996. године, а затим прешао на још више функције у СМПП-у⁵⁶ СРЈ где је остао све до 2000. године обављајући дужност министра, па чак и амба-

⁵⁶ СМПП – Савезно министарство за иностране послове.

садора. Највише партијске и државне функције које је обављао овај дезертер учиниле су његову каријеру једну од најсјајнијих у држави. Тако он мисли, тако пише у његовој биографији и тако говори у својим хвалоспевима.

Данас је Владета председник једног политичког покрета у Србији са којим наступа у патриотском духу пишући и причајући управо о патриотизму.

Поручник Владета опрао је једну мрљу из своје богате биографије али ће остати упамћен код припадника 22. мешовитог артиљеријског пука као обичан дезертер и кукавица.

Напад на село Свињаревце

Био је то један од ретких дана који је од раног јутра наговештавао спокој и мир. Право пролеће. Сунце се полако приближавало хоризонту док је лагани поветарац доносио мирис Дунава ширећи га непрегледним узораним пољима. Седео сам на тераси куће у којој је била смештена команда пука. Моја соба се налазила на спрату ове куће а из ње се могло изаћи на велику терасу која је гледала према Вуковару. Како су ово били ретки тренуци одмора, желео сам да будем сам и да за тренутак скренем мисли са свакодневних обавеза и брига. Завалењен у столицу за љуљање уживао сам у одлазећем сунцу и мирису које је поветарац доносио са цветних поља. Владала је нека необична тишина, чуо се само лавез паса и повремено звук трактора који се враћају са поља. Занесен мислима скоро да сам задремао у столицу кад се одједном у дворишту зачула вика.

„Узбуна! Узбуна! Узбуна! Усташе нападају на Свињаревце. Узбуна!”

Погледао сам доле на улицу, видим ништа се не дешава, а онда одједном официри и војници из команде јуре са наоружањем и опремом према зборном месту у дворишту. Још увек не схватам шта се дешава када ме тргну Драгојлов глас.

„Где је начелник штаба?”

Након тога за неколико тренутака у моју собу, а затим и на терасу бану безбедњак Бане сав задихан, у једном даху рече:

„Узбуна! Усташе нападе село Свињаревце, капетан Милојко тражи помоћ, хајде пожуре доле. Драгојло се сав изгубио не зна шта прича.”

„Добро бре, полако, да видимо прво о чему се ради”, почео сам да смирујем ситуацију не верујући да би усташе тако лако и неопажено могле да дођу до Свињареваца али опет, размишљам, све је могуће.

Када сам сишао доле у салу за састанке видим Драгојла како у паници дели официрима ручне бомбе и нешто хаотично прича машући рукама.

„Шта је то било”, упитао сам све присутне.

„Усташе нападају село Свињаревце. Јавио капетан Милојко”, одговорише сви у глас.

„Ко је примио извештај од Милојка”, поново сам упитао.

„Ја”, јавио се поручник Неђо који је био дежурни у команди.

„Заправо везиста је пренео да је стража јавила како се група усташа приближава селу преко њива. Долазе од стране села Петровци”, наставио је дежурни да објашњава.

„Значи група усташа се приближава селу Свињаревци преко брисаног простора долазећи из правца села Петровци у којем су наше снаге. То је немогуће”, одговорио сам самоуверено да смирим ситуацију.

„Добро, што 'но се каже, теба да одемо да видимо о чему се ради. Хајде ти иди напред пошто познајеш добро овај терен а ми ћемо за тобом”, закључио је наредбодавним тоном Драгојло.

„У реду, крећемо”, рекао сам одлучно.

Сео сам у своје командно возило са Банетом и кренуо пут Свињаревца. За нама су пошли Драгојло и Дика који се затекао у команди пука, затим још неколико возила са војницима и старешинама из команде пука.

Мрак је увелико прекрио пут којим смо се кретали. Након десетак минута вожње главним путем скренули смо према селу Свињаревци и убрзо стигли до канала преко кога се налазила ћуприја и водила до улаза у село. Одатле, до првих кућа има око 150 метара. Наредио сам возачу да стане и искључи мотор и светла. Ослушнуо сам према селу, ништа се није чуло.

Драгојлу сам рекао:

„Није добро да овако упаднемо у село. Може стража да пуца на нас. Милојко је вероватно дао узбуну и сада су сви на положајима. Него идем ја пешице напред да извидим ситуацију и успоставим контакт са Милојком а ви чекајте овде. Има ли неки добровољац да крене са мном”, упитао сам све присутне.

„Ево ја ћу да пођем”, јавио се капетан Зрнић, начелник саобраћајне службе у пуку.

„Добро, иди иза мене на одстојању од 10 метара, а ти Бане иди иза нас на истом одстојању”, издао сам кратко наређење а онда смо кренули.

Договорио сам са Драгојлом да ћу да искључим моторолу и да ћу се јавити када успоставим контакт са нашим. Кренули смо полако према улазу у село користећи као заклон дрворед поред пута. Када смо дошли до првих кућа наредио сам да свако стане заклоњен иза дебљег дрвета користећи га као заштиту а затим сам гласно почео да дозивам:

„Милојко, Милојко, ја сам мајор Пецић, јави се!” Чуо сам комешање и звук затварача од пушке.

„Неће ваљда сада да пуцају на нас”, помислио сам. Поново сам викнуо:

„Не пуцајте, ми смо из команде пука, идемо према вама.”

„Стој тамо. Не мрдај”, јавио се неко.

„Стао сам. Не мрдам. Да ли је Милојко са вама”, поново сам упитао.

Опет тајак, и након неколико тренутака који су деловали као вечност јавио се познати глас.

„Мајоре, јеси ли то ти? Овде Милојко.”

„Ја сам, не пуцајте, идем према вама.”

Кренуо сам према њима. Када сам се приближио угледао сам иза барикаде капетана Милојка са војницима који су уперили пушке према мени.

„Полако људи, смирите се, да не изгинемо без усташа”, покушавао сам на духовит начин да смирим напетост која се осећала међу војницима.

Позвао сам Банета и Зрнића да приђу, а потом укључио моторолу и јавио Драгојлу да крене са колоном према нама.

Убрзо је стигао Драгојло са осталима а потом смо кренули са капетаном Милојком до његовог командног места где смо сазнали целу причу о нападу усташа.

„Било је то овако. Поручник Кнез, командир вода везе кренуо је да развучи жичану везу од моје осматрачнице према командном месту батерије. Повео је са собом одељење војника који су носили калемове са телефонском жицом. Како је мрак почео да пада а они су се под теретом калемова кретали погнуто, то је деловало као покрет војника у нападу. Стражар је угледао само силуете, није могао због смањене видљивости да препозна ко су они, па је узбунио комплетну стражу. Настао је метеж, дао сам узбуну свима да заузму положај за одбрану села. Јавио сам и вама у команди да се непозната група војника приближава селу. Међутим, везиста је пренео да нас нападају усташе. Када сам сазнао да је то поручник Кнез, ви сте већ били кренули према нама и није имао ко да вам јави да је узбуна била лажна. Добро је да је мајор Пецић кренуо пешке, иначе би ови моји припуцали на вас јер у том тренутку нисам стигао свима да објасним да је узбуна била лажна”, завршио је своје реферисање капетан Милојко и сам узбуђен јер је за длаку избегнут могући инцидент.

„Е, сада сипај по једну ракију”, одахнуо сам.

„Тако је, дај по једну ракију”, повикаше сви у глас и настависмо да причавамо пређашњи догађај развијајући теорију „шта би било да је било.” У том нагађању приђе ми капетан Зрнић и тихо рече:

„Знаш мајоре, јавио сам се добровољно да пођем са тобом али сада ти морам признати да сам се после десетак корака сав преплашио, ноге су ми се одузеле, нисам их осећао док сам ходао и псовао сам себе зашто сам уопште кренуо. Посебно сам се препао када је онај Милојков војник шкљоцнуо затварачем. Мислио сам да ће да пуца на нас али од стида нисам могао назад. Јеби га, шта је ту је. Дивим ти се како си прибран и смирен. Свака ти част”, пружио ми је руку у знак захвалности.

Касније су још неки официри и војници схватили како је једна наизглед обична ситуација могла да прерасте у трагедију и како се мора унапред размишљати јер рат је, оружје и муниција су свуда, на све стране и у свачијим рукама, а поред тога незнање, недисциплина и алкохол чине чуда. Када се све добро заврши онда почињу да се причају анегдоте и збијају шале. У повратку каже ми безбедњак Бане:

„Слушај ме, имам да ти причам. Био сам доле испред сале за састанке када је утрчао дежурни, поручник Неђо и саопштио Драгојлу да усташе нападају Свињаревце. Овај се сав ушепртљао и почео да виче *где су усташе, ка...како бре нападају, дај узбуну ш...шта чекаш*, а онда је узео шлем па га ставио на главу наопако и затим почео да виче. *Уз...уз...узбуна ш...шт...шта гледате*. Дика је почео да га смирује. Деловао је смешно само да си могао да га видиш, ха, ха, ха”, смејао се Бане из свег гласа.

„Само када нисам морао то да гледам. Уместо да провери информацију са Милојком, он се понаша као изгубљен и тако даје пример осталима. Прави командант, немам речи”, закључио сам невољно.

На резервном положају

Већ други месец како смо на положајима за одбрану око Вуковара. Ситуација као да се примирила. Посредовање међународних мировњака изгледа да је дало почетне резултате за успостављање примирја. Био сам на путу према дивизиону ВБР када ме преко радио уређаја позвао Драгојло:

„Где се сада налазиш”, чујем усплахирен глас са оне стране везе.

„Идем према *Галебу*”, рекох користећи кодни назив за ВБР.

„Врати се одмах назад у седиште, имамо састанак”, завршио је Драгојло.

„Разумео сам, враћам се.”

Улазећи у командну салу видим већ дошли команданти дивизиона и још неколико кључних официра у пуку. Драгојло црвен у лицу нервозно преврће по неким папирима на столу а онда када је констатовао да смо сви стигли почео је:

„Што 'но се каже имам једну добру и једну лошу вест. Саопштићу вам прво добру. Напуштамо ратно подручје и враћамо се.” Ту намерно застаде и кисело се насмеја, а онда је неко добацио.

„Добро, а која је лоша вест?”

„Е, то ћу да вам прочитам из наређења које смо добили од претпостављене команде.” Сви се погледасмо у чуду а онда он поче да чита:

„На основу новонастале војно-политичке ситуације, применом Венсовог плана и распоредом јединица УНПРОФОР-а дошло је до постизања примирја зарађених страна... На основу свега изнетог, наређује се 22. мешовитом артиљеријском пуку измештање на резервни положај у рејону села Пећинци–Суботиште–Сибач–Прхово”, завршио је Драгојло након дужег читања добијеног наређења.

„Добро и шта је ту лоша вест”, први се јавио Никола.

„Па ето, не идемо кући”, рече Драгојло видно разочаран што нико није негодовао.

„То значи да усташама не смемо веровати и добро је да је тако јер не можемо тек тако на цедилу да оставимо наш народ”, рече Никола еуфорично а остали почеше да климају главом у знак одобравања.

Видевши да му није успео фазон, Драгојло се нерадо повиновао Николином закључку.

„Што 'но се каже наређење је наређење и ми свакако морамо да га извршимо”, закључио је Драгојло а затим се окренуо према мени.

„Мајор Пецић, формирајте коначарску извидницу и правац наведени рејон. Припремите размештај јединица пука у наведеном рејону. Ми полазимо сутра. Сачекаћете нас на улазу у Пећинце⁵⁷ и повести до рејона

⁵⁷ Пећинци – Насеље (око 2.500 ст.) у Сремском округу, Р. Србија.

размештаја”, издао је Драгојло припремно наређење за формирање коначарске извиднице.

Одмах сам кренуо са припремама за покрет и око подне кренуо према Пећинцима.

*

Замисао претпостављене команде била је да се пук размести у рејону Пећинци–Суботиште–Сибач–Прхово који је од Вуковара био удаљен око 120 km. У случају погоршања безбедносне ситуације у Крајини или нарушавања примирја пук би могао аутопутем веома брзо да стигне на положаје за одбрану и својим дејством заштити угрожена подручја. Официри и војници су били свесни одговорности па је њихово понашање и однос према овом задатку био коректан и дисциплинован.

Ипак, дошло је до мањег опуштања јер смо се сада налазили на територији Србије далеко од погледа преко нишана или дурбина. Како би одржали потребну дисциплину, организовали смо додатну војно-стручну обуку и културно-забавни живот. Организовали смо спортска такмичења и турнире између дивизиона са локалним становништвом у малом фудбалу, одбојци, шаху и још неким дисциплинама. Команданти дивизиона и осталих јединица пука су веома савесно спроводили план обуке и осталих активности које је сачинио штаб пука.

Имао сам осећај, а и информације да се више нећемо вратити у Крајину, па сам одлучио да се коначно обрачунам са Драгојлом.

Позвао сам безбедњака Банета и испричао му сва моја сазнања о Драгојловој умешаности у разне криминалне радње. Том приликом сам му дао фотокопирани путне налоге за возила на којима се јасно видело неправилно правдање велике количине горива које је дао Бобану багеристи из Болеча за неке услуге које је овај чинио у касарни. Затим сам му дао имена и адресе резервиста које је ослободио без оправдања, што доводи у сумњу да је за то примио мито. У дугом разговору који смо водили усмерио сам га на још неке случајеве који доводе у сумњу његов правичан однос према потчињенима као што је малтретирање појединаца, захтевање приватних услуга и слично. Банета сам подучио како да најлакше дође до свих ових сазнања, с обзиром на то да није био професионалац за дужност коју је обављао али је имао велики осећај за правду и правичност као и ентузијазам да сваки започети посао истера на чистину. Покупио је сва документа која сам му дао и кренуо за Београд.

Бане је знао да пут до истине и правде води преко службе безбедности па је отишао у одељење безбедности Команде одбране града Београда где је упознао начелника безбедности са свим сазнањима и документацијом коју је прикупио. Служба безбедности је одмах реаговала и Банету доделила једног оперативца који ће проверити све информације. Радили су даноноћно прикупљајући изјаве учесника у догађајима који су окаракте-

рисани као криминалне или незаконите радње. Тако је почео Драгојлов суноврат.

Међутим, показало се да Драгојло није био изненађен, имао је инсајдера који му је јављао о свакој акцији која би се предузимала против њега, тако да је он кренуо да се брани својим везама. Кренуо је тихи рат надмудривања с једне стране службе безбедности а с друге стране Драгојлове везе, које су како је време одмицало, почеле полако да га напуштају. За главног кривца означио је Банета који је био покретач свих активности и одмотавања клупка. Зато је Драгојло веома ретко боравио у Пећинцима, више је био у Београду у покушају да заустави акцију службе безбедности против њега. Када би дошао на кратко у Пећинце показивао је све већу нервозу, а састанке и тајне разговоре водио би са њему блиским резервним официрима. Мени би издао задатке и наређивао да вршим сталне контроле јединица а он би поново одлазио за Београд.

* *

Боравак у Пећинцима и околним селима протекао је релативно мирно и безбедно. Осетио сам велико олакшање и мир због Драгојловог честог одсуства и одласка у Београд ради неког важног посла, како је увек на одласку говорио а добро сам знао зашто одлази. Да нешто није у реду први је осетио Никола.

„Жаре, да те питам. Овај Драгојло се чудно понаша, као да му је за петама вод војне полиције, само се окреће у круг, унезверено гледа и прича неке неразумљиве речи. Као да је нешто згрешио. Нек му је Бог у помоћи”, рече Никола а затим настави да прича.

„Искрено да ти кажем, ово ми не мирише на добро. Виде то још неки али су спокојни када си ти ту. Знаш ли о чему се ради”, упитао ме Никола.

„Немам појма, али уколико има нешто брзо ћемо сазнати.”

Нисам желео Николу да упознајем са детаљима јер би нам то одузело доста времена а знам да би жустро реаговао, јер и он је као Бане, правичан и поштен. Сем тога знао сам да ће му Бане првом приликом испричати све о Драгојлу.

Повратак

Протекле су три седмице како смо у фази чекања за даљи след догађаја а онда је из Команде стигло наређење о повратку за Београд и о демобилизацији резервног састава.

Након краћих припрема, 15. јуна кренули смо назад у Болеч.

Одмах по доласку у Болеч Драгојло је препустио мени да руководим демобилизацијом резервног састава док је он свакодневно одлазио негде неким послом. Долазио би ујутру, сваки дан све нервознији, задржао би се око сат времена и опет негде ишао. Сви смо осећали да се нешто чудно дешава. Знао сам да се води истрага против њега за почињена недела и да он сада на све могуће начине преко својих веза покушава да избегне покретање кривичног поступка.

Бане је такође долазио повремено у Болеч и извештавао ме о свему у вези са Драгојлом.

Чекао се завршетак прикупљања доказа и коначни суд о Драгојлу.

*

Сунце је пржило иако јул још није почео. Резервисти су марљиво радили на сређивању наоружања и војне опреме за раздужење. Више од половине резервиста је демобилисано, остали су официри на командним дужностима и позадинци да сложе сву опрему као пре почетка мобилизације.

Атмосфера је била опуштена, пред вече би већина ишла својим кућама али не баш сви. Скоро сваки дан после завршетка посла, углавном између 16 и 17 часова, устаљена група официра и још неки резервисти ишли би негде на ручак и остајали до касно увече.

Опет смо почели да ређамо кафане низ Дунав од Винче до Гроцке и Смедерева. Некада уз музику а некада и без ње, уз причу која се обично завршавала жучном расправом о догађајима који су се збили од почетка мобилизације, па све до повратка у Болеч.

По обичају најгрлатији је био Дика кога је подржавала мањина, док је већина желела више да му контрира него што се није слагала са његовим ставовима.

„Конобару, дај овде пиће за најбољи дивизион у пуку”, показао би Дика руком на његове најближе сараднике који су седели до њега.

„По чему је твој дивизион најбољи Дико, шта смо ми из другог дивизиона лошији”, добацио је мајор Љубо ауторитативним гласом.

„Командант пука је више пута истицао да смо ми најбољи”, аргументовано објашњава Дика.

„Ма какав Драгојло, видиш да га нема данима. Како ће да потврди то што говориш”, додацује капетан Зоран.

„Ту је начелник штаба, ево нека он каже”, показује Дика на мене.

„Сваки дивизион је по нечему најбољи”, покушао сам да дам дипломатски одговор.

„Ееее, немој тако мајоре, нећеш да се замераш осталима. Признај да смо били најбољи”, упорно надвикује Дика.

И тако у недоглед би трајала расправа уз повремене прекиде „у то име живели” а онда почиње песма. Уколико нема музике Дика би започео неку песму, док би га остали пратили. На крају би сви загрљени пошли кући тетурајући се испред кафане, заклињући се на верност отаџбини уз обећање да овакво другарство никада не сме престати.

Сви су приметили чудно Драгојлово понашање, дође ујутру, буде мало са нама, а затим оде и не долази више. Тихо су почеле да круже приче о том његовом понашању јер да он не буде у кафани када је у питању јело и пиће, па још и певачица, то је несхватљиво.

Никола је увек био на опрезу и углавном је тумачио догађаје на свој начин.

„Жаре, ово је мени све сумњиво. Драгојло се чудно понаша, шта год да га питам нервозан је и никада нема времена, стално некуда жури. Где он то одлази”, питао ме Никола веома забринут.

„Узели га безбедњаци у обраду па не зна како да се извуче, зато је нервозан”, рекох.

„Је ли нешто засрао”, упита опет Никола.

„Јесте. Извршио је неке криминалне радње које за последицу имају умањење борбене готовости пука а ти знаш да су на ту тему сви осетљиви. Уосталом седи, сада ћу све да ти испричам”, рекох, а онда му испричах сва своја сазнања око недеља које је Драгојло починио и мере које се предузимају против њега.

„Нисам нимало изненађен, то личи на њега. Искрено, да није тебе у овом пуку све би давно отишло у вражју матер”, рече Никола сав усплахирен.

„Е, сада претерујеш. Нисам ја баш тако моћан, ипак је Драгојло командант.”

„Не претерујем, питај војску која те поштује. Наравно, ту мислим и на твоје сараднике, стални састав пука, на Зорана, Столета, Станета и остале који су уз тебе. Сви су они добри момци, прави професионалци”, закључио је Никола еуфорично као и увек.

* *

Врели летњи дани су полако одмицали, већ је 15-ти дан раздужења и слагања опреме и наоружања у магацине. У пуку је остало још само неколико резервних официра, ауто-механичара и возача да приведу крају започети посао око сређивања технике.

Никола је остао последњи, још увек неповерљив у мирно решење у Крајини.

„Ја мислим да се ово неће завршити добро, треба и даље бити мобилан. Зови нас макар да дођемо на кафу и да се испричамо”, рекао је Никола на растанку.

„Не брини Никола, све ће бити у реду. Ти знаш да ја пратим ситуацију, често одлазим у Крајину, у сталном сам контакту са људима, информисаћу те о свему”, рекох му на растанку.

Оде Никола вртећи главом, показујући неверицу што је код мене опет изавало сумњичавост.

„Можда је у праву”, размишљао сам.

Драгојлов крај

Безбедњак Бане је кренуо у завршни доказни поступак против Драгојла. Сву прикупљену документацију са доказима и изјавама у којима се може сагледати Драгојлова повреда војних прописа и који су нарушавали борбену готовост пука Бане је предао служби безбедности Команде одбране града Београда на даљи поступак. Уследила су саслушања и провере свих учесника у разним махинацијама и нечасним радњама од проневере горива до незаконитог ослобађања појединих припадника резервног састава од војне обавезе. Први корак који је предузела Команда био је да се Драгојло удаљи са садашње дужности. Стављен је на располагање што значи да нема ништа од даљег напредовања. Добио је нову дужност реферанта у касарни Топчидер у којој је била смештена команда 1. Армије. Једног дана је дошао на посао, позвао ме у канцеларију и снуждено рекао:

„Ја сада идем на нову дужност, па да ти, што 'но се каже, предам дужност команданта пука. Уосталом, нема пуно тога да ти се објашњава, ти све већ знаш али чисто формално да то урадимо и потпишемо примопредају”, рече и одмах поче да вади неке папире, био је у журби као да га неко жури.

Ништа нисам желео да га питам. Немо сам посматрао шта ради и чекао да он нешто каже. Међутим, само је покупио своје личне ствари, потписали смо записник о примопредаји дужности и потом је отишао без речи и поздрава са било киме.

Обичај када неко одлази из јединице у прекоманду или пензију а посебно командант јесте да се направи испраћај и свечаност. То организује команда те јединице у којој сваки припадник учествује у организацији. У овом случају нико од припадника није био заинтересован а нити је он, Драгојло, то очекивао.

Сви су одахнули када је отишао, а и сам Драгојло, видело се то на његовом лицу.

Истрага је показала да има елемената за кривично гоњење Драгојла, па је командант 1. Армије донео одлуку да учини компромис. Понудио му је превремено пензионисање уместо даљег кривичног гоњења. Драгојло је ту понуду тешко прихватио, плакао је испред команданта 1. Армије молећи га да одустане од те одлуке. Међутим, нису помогле молбе и везе нити писаније разним одговорним људима. Чак је писао и председнику државе али без успеха.

Драгојло је ипак прихватио пензионисање. Отишао је у пензију у чину потпуковника, не остваривши свој сан да добије чин пуковника. Иако је у међувремену завршио Генералштабну школу, та могућност никада није ни разматрана.

*

Пуковник Милодар, кога сам у Антину замолио за услугу да не радим више са Драгојлом, одржао је своје обећање. По основу функције коју је обављао у команди 1. Армије био је укључен у истрагу против Драгојла.

Нисам могао ни да наслутим кроз какве је све процедуре и заврзламе пролазио борећи се са Драгојловим везама и онима који су му помагали да се извуче и сву кривицу пребаци на неког другог.

Срели смо се након Драгојловог пензионисања, у разговору ми је рекао: „Знаш Жарко, онај твој бивши командант Драгојло...”, застало је за тренутак и погледао ме упитно.

„Да, шта желите да ми кажете?”

„Не знам како да ти кажем. Знаш, тај човек није из нашег миљеа”, опет је застало за тренутак, удахнуо ваздух и рекао:

„То мајка не рађа. Тако нешто још нисам видео и доживео у својој војничкој каријери”, одмахнуо је руком, завртео главом а онда ћутао неко време с неверицом у очима.

Тада ми је испричао на какве је све перипетије, инсинуације и заврзламе наишао решавајући случај Драгојло.

„Рекох Вам ја...” Хтео сам да га подсетим на разговор у Антину, када сам му рекао да то неће ићи тако лако са Драгојлом, али ме он прекиде одмахујући руком као да то више није битно.

„Искрено, нисам ти веровао”, рече и оде својим путем вртећи главом.

Припадници 22. мап-а на ватреном положају.

Хаубице 155 мм М-1 Лонг Том на путу за Крајину.

Маркушица 1995. год.
Командант Мачак, владика Лонгин и поп Добривоје.

Маркушица, 2019. год.

Српска православна црква

Photo by: Russell Gordon

Вуковар: Српско војничко гробље

Photo by: Russell Gordon

Трпињска цеста, 1995. год.

*Трпињска цеста 2019. год.
Споменик хрватским бранитељима*

Вуковар 2019. год. – Хотел „Дунав“

ДЕО ЧЕТВРТИ

**ПО ЧЕТВРТИ ПУТ
МЕЂУ СРБЉИМА**

– 7504. година⁵⁸ србска –

---

⁵⁸ 7504. година – 1995. година по Грегоријанском календару.

У сусрет Олуји⁵⁹

Врело августовско вече натерало ме је да изађем на сокак и покушам да дођем до дашка ветра који се развучио широком Вукајловом улицом у Боботи. Већ три дана како сам овде са породицом, никако да оде та врелина која је преко дана немилосрдно пржила усеве у широким атарима а ноћу не допушта сан уморним и вредним паорима, а и нама, доконим што вазда не знамо шта ћемо са собом.

Освануо је трећи дан августа 7504. године од како су Срби почели да их броје, ништа није слутило да ће сутра бити другачије. Неће пасти киша, неће донети лепши дан, ништа више неће бити као пре, сутра ће доћи *Олуја*.

Вече сам дочекао на клупи испод ораха и ослушкивао хоће ли се појавити шум поветарца. Погледом сам пратио светлом обасјано лишће на ораху, да ли ће се покренути бар мало, али ништа од тога. Зурио сам кроз крошњу ораха према звезданом небу док се зној и даље сливао низ лице. Размишљам о протеклом дану. Данас сам обишао моје артиљерце на положајима око Боботе. Летос смо им дали моћне топове, цео дивизион хаубица 155 mm M-1 америчке производње. Заправо, то је топ-хаубица популарно звана Лонг Том домета преко 23 km.

Претходно је дивизион ових топова био стационаран у Словенији у гарнизону Пивка. Повлачењем ЈНА из Словеније стигли су до моје бригаде и неко време смо били наоружани њима. Касније смо их уступили војсци Републике Српске Крајине а командант дивизиона мајор Михајило их је добро укопао, маскирао и спремио за одбрану као да је знао шта се спрема с оне стране фронта. Разговарао сам са војницима артиљерцима дуго, скоро сам их све познавао јер су то били мештани Боботе и околних села.

У размишљању ме прекиде Баћо.

„Шта је Жарко, не можеш да спаваш? Ни ја не могу ока да склопим, уби ме ова врућина. Прави пакао. Како си провео данас дан?”

Ишао сам у посету мојим артиљерцима а шта бих друго, они на положајима а ја на годишњем одмору, мало ми је било непријатно.”

„Шта има да ти буде непријатно, па зар си мало био овде и то када је било најпотребније. Сада је као што видиш стигао мир, само не знам докле ће. Никада дуже није трајало примирје од почетка рата.” Покушава Баћо да сазна нешто више као да га нешто копка.

„Добро кажеш, примирје, само не знамо докле ће да траје. Нешто се шушка, чуо сам од мајора Михајила да се Хрвати опасно наоружавају и

---

⁵⁹ Операција *Олуја* – Геноцидна војна акција Републике Хрватске на РСК изведена од 4. до 7. августа 1995. год. Убијено више од 2.000 цивила и војника а протерано преко 250.000 Срба.

припремају. Већ дуже време, помажу им Американци у томе”, почео сам да причам о сазнањима које сам имао док сам ова три дана ишао код пријатеља од Вуковара до Ердута.

Углавном сам слушао сличне приче о Хрватској војсци. Аркан је дошао у Ердут и довео нове војнике и са њима врши интензивну обуку. После оружаног напада Хрватске војске на Западну Славонију у акцији *Бљесак*⁶⁰ првог маја ове године сви су се уозбиљили и тргли из дужег сна којим су преспавали прошлу годину заварани нешто дужим примирјем и наводним мирним политичким решењем српског питања у Хрватској.

„Сви ми кажу да се *Бљесак* више не сме поновити и убеђују ме да је војска Крајине спремна да се сама брани. Нешто баш нисам сигуран у то јер је на терену слика потпуно другачија. На положајима су углавном старији људи, ови млађи само некуда иду и крећу се по градовима далеко од фронта. Шверц цвета, возе се луксузна кола и џипови, има много неких самосталних специјалних јединица под командом сумњивих типова. Не мирише ми на добро”, рекао сам Баћи своје запажање и виђење обилазећи ово подручје. Он је у неверици само вртео главом.

„Нема нама ништа без Србије и њене војске, ово су све приучени војници, једино је добро тамо где има официра из бивше ЈНА, они су школовани за рат, али њих је мало. Уколико нас не заштити Србија нема нам спаса”, помало разочараним гласом закључује Баћо.

Седели смо дуго у ноћ и причали, тек иза поноћи као да се мало помери лишће на орању испод ког смо седели. Дашак ветра пређе ми преко лица.

„Ево га, хвала Богу”, у глас смо прокоментарисали.

„Идемо сада на спавање па сутра опет на жегу”, рекох, те крену смо свако у своју собу.

Дуго нисам могао да заспим, тек пред зору ухвати ме сан али само на кратко, а онда се чуо звук ватрогасне сирене како завија дугим непрекидним тоном а звоно на цркви као да је помахнитало, ударало је као никада до сада.

„Узбуна, усташе нападају Крајину”, чујем кроз прозор како неко трчи улицом и виче. Не чују се детонације нити пуцњава из оружја, те ми то беше сумњиво.

„Можда је лажна узбуна”, помислих на мах, а затим сам устао и упалио телевизор али ни на једном каналу није било вести о томе. Баћо је укључио радио али опет ништа. Обукао сам се и пошао напоље. Звона на цркви и даље звоне помешана са звуком сирене.

„Одох ја у команду дивизиона до мајора Михајила”, рекох свима и пођох низ улицу.

⁶⁰ Операција *Бљесак* је војна акција хрватских, војних и паравојних снага спроведена 1. маја 1995. год. на територији Западне Славоније која је била у саставу тадашње РСК са намером етничког чишћења српског живља. У време напада подручје Западне Славоније било је под заштитом снага УН. За само 36 сати протерано је око 15.000 Срба а 283 је убијено. Војска Југославије и Војска Републике Српске нису реаговале док је *Бљесак* трајао.

Команда дивизиона налазила се у једној кући на крају улице, неких 200 метара од наше куће.

„Здраво Михајило, шта има ново”, одмах сам га упитао.

„Кренуле усташе на Книн и Крајину са свих страна веома јаким снагама. Наши се за сада држе добро али не знамо шта нас чека даље. На овом нашем делу фронта и у Барањи све је мирно за сада. Нема никаквих покрета усташа”, рече Михајило нервозно окрећући цигарету између прстију загладан у под.

„Добро, хоћете ли нешто предузети”, упитао сам забринуто.

„Моје хаубице су напуњене, заузео сам елементе за гађање Осијека. Имам довољно муниције да све поравнам са земљом у полукругу од 30 km. Чекам даље наређење”, рече Михајило одлучан да изврши свако наређење.

Седимо и чекамо. Сви су у пуној ратној опреми, домаћица Мира донесе кафу и пружи нам ћутке. Сви ћутимо, општи тајац, просторијом се само чује сркање кафе и звецкање шољице о тацну. Зора је увелико сванула, у даљини се чује лавез паса и звук мотора од трактора и камиона. Тишину прекиде звоно од пољског телефона из суседне просторије.

„Овде Дунав-2, изволите. Да, да, разумео сам 01 одмах да дође на ка-ем”, јавио се везиста, затим се помоли на врата и погледом прелете преко собе а онда се окрете према Михајилу.

„Господине мајоре, хитно се јавите на командно место корпуса.”

Михајило устаде и пође напоље, а ја за њим.

„Шта да ти кажем брате, држи се, ја одох назад у Београд и надам се да ћемо се ускоро видети. Војска Југославије ће сигурно реаговати уколико ово буде озбиљно”, рекох му као неку утеху иако смо обојица знали да то не иде тако једноставно, а требало би јер је Војска Југославије гарант мира у Републици Српској Крајини и у обавези је да је заштити уколико друга страна прекрши примирје. Тако стоји у споразуму али да ли тако стоји у главама политичара који одлучују видећемо.

„И ја се надам да ће бити тако”, закључио је Михајило и отишао.

Мајор Михајило је рођен у околини Врања, артиљерац, рат га је затекао на служби у Бачкој Тополи. Када је ЈНА дошла на простор Крајине дошао је и он. Након повлачења ЈНА Михајило је остао у саставу војске Крајине и све време је провео у овом подручју око Вуковара, углавном као официр који је командовао разним артиљеријским формацијама и на крају као командант хаубичког дивизиона 155 mm М-1 Лонг Том.

Када сам се вратио кући одмах сам кренуо да се пакујем а онда са супругом и сином кренуо за Београд.

*

Моје слутње су се обистиниле. Напад хрватских јединица и усташа на Републику Српску Крајину био је жесток и јак.

Хрватска војска и усташе, уз добро планирану и дуго припреману авијацијску и логистичку подршку западних ментора, са јаким војним снагама

првог дана нису постигли неки значајан успех у нападу, али су остварили изненађење на појединим правцима напада. До вечери готово да није било никаквих информација или су оне биле опречне. Нагађали смо шта се тамо дешава. У Београду живот тече уобичајеним током, кафићи и кафане пуне људи који беседе о разним темама, углавном немају појма шта се тамо у Крајини дешава.

Стигао сам у Београд поподне и телефоном се јавио команданту бригаде, потпуковнику Ђурићу:

„Шефе, прекинуо сам одмор и вратио се, изгледа да је рат опет почео. Шта се овде дешава? Има ли какво наређење, шта даље?”

„Немам појма, мене нико није звао, нормално сам дошао са посла кући. Сутра је субота, уколико нешто буде зваћу те, ако не, онда се видимо у понедељак ујутру. За сада нема ништа”, рекао је мирним тоном командант бригаде.

Размишљао сам о томе да ситуација можда и није тако опасна јер би свима прекинули одмор и ставили нас у неки степен приправности. Тек у вечерњим часовима појавиле су се прве вести на ТВ-у о офанзиви хрватске војске на РСК али и информација да војска РСК успешно брани своје положаје и да нема неке веће опасности по Крајину и њен народ. Дуго у ноћ сам гледао вести тражећи програме на којима бих могао нешто конкретније да сазнам али као да су се све ТВ куће договориле да причају исто, углавном штури извештаји. И на хрватској телевизији само вест да је хрватска војска покренула офанзиву широких размера у циљу реинтеграције окупираних подручја.

Сутрадан, у суботу почињу конкретније вести о општој офанзиви хрватске војске и успешној одбрани војске РСК све до подне, а онда почињу извештаји са фронта од Баније и Кордуна па све до Книна. Негде отпор слаби а негде чак контраофанзива и успех војске Републике Српске Крајине. Никако да повежем догађаје и постајем све нервознији што не знам шта се тамо догађа.

А онда шок. Масован егзодус народа и опште повлачење војске и народа према Србији. Не могу да верујем, пролази и трећи дан, недеља је, нико ме не зове из команде, нема узбуне, ништа. Одједном на свим ТВ каналима слике непрекидних колона народа и војске. Не знам шта ме је више потресло, судбина народа и Крајине или нереаговање војске Југославије, па и војске Републике Српске.

„Зар шака усташа да нас овако понизи”, одзвањало ми је стално кроз главу. Шта ће рећи поколења, шта би сада рекли наши преци.

У понедељак, 7. августа на послу стизала су наређења о укључивању војске за прихват избеглица и давање опреме и шатора за смештај. Ни речи да би ВЈ могла да реагује. Република Српска Крајина не постоји више са оном територијом од пре три дана. У том свеопштем метежу неко је почео да размишља да би могло да се спасе што се спасти може а то је Источна

Славонија, Западни Срем и Барања. Ако хрватска војска и усташе крену на тај део РСК-а може бити угрожена и Србија. Позвани су официри и сви они који желе добровољно да оду и ставе се у одбрану преосталог дела РСК-а.

* *

„Шефе одох ја”, рекао сам команданту Ђурићу док смо испијали јутарњу кафу.

„Где ћеш бре, шта си наумио”, упитао ме је знатижељно.

„У Крајину, да помогнем да и ово што је преостало не падне у руке усташама. Е, вала нећемо им бар тај део дати, то никада није било њихово, посебно не Барања. Знаш, овај део од Шида и Дунава па све до Осиека звао се некада Западни Срем и припадао је Срему а онда је Тито то дао Хрватима и они га назваше Источна Славонија. То мора остати наше а Книн ћемо вратити кад-тад, ако Бог да”, завршио сам еуфорично овај монолог.

„Добро уколико си тако решио. Стигао је допис о томе ко жели добровољно да иде тамо, организоваће се одлазак. Треба да се јавиш у Генералштаб у суботу ујутру у седам сати у ратној опреми. Предај дужност мајору Макси. Иди кући, спреми се и одмори до суботе. Желим ти срећан пут и чувај се.”

Наздравили смо са по једном чашицом ракије, поздравили се а онда сам мајору Макси предао дужност начелника штаба, поздравио се са свима из команде бригаде и након тога кренуо кући.

У суботу 12. августа ујутру у седам сати дошао сам у Генералштаб у ратну салу где нас је дочекао генерал Матовић са двојицом пуковника. Било нас је пет официра, три потпуковника и два мајора. Генерал је одмах кренуо са излагањем.

„Као што знате Генералштаб је упутио допис свим јединицама Војске Југославије да упуте добровољце у 11. корпус војске Републике Српске Крајине у Вуковар ради одбране остатка Крајине. Ми смо за припаднике гарнизона Београд организовали пријем и превоз до Вуковара. Искрено, очекивао сам већи одзив, те смо припремили три аутобуса да вас превезу али колико видим само сте вас петорица дошли. Но добро, да одмах кренемо са радом. Свако од вас ће се представити и рећи на коју би дужност желео да буде постављен.”

Први се јавио потпуковник Милинковић из РВ и ПВО.

„Господине генерале, ја сам се јавио да идем добровољно али искључиво тражим да будем постављен на пуковнички положај. Уколико нема таквог положаја не бих ишао, знате...”, почео је нашироко причу како је овде неправедно заустављен у напредовању у служби али га генерал Матовић прекинуо и рекао:

„Нажалост немамо такав положај. Команда 11. корпуса је попуњена 100% са официрима на пуковничким положајима. Требају нам официри

за ниже положаје и дужности у батаљонима, бригадама и оперативним саставима.”

„Ништа, онда захваљујем на пријему, вратићу се у своју јединицу”, рече потпуковник Милинковић и оде.

Након тога сам устао и рекао.

„Господине генерале, ја сам артиљерац, на дужности сам начелника штаба 22. мешовите артиљеријске бригаде, не бирам положај, може и нижи положај од мог садашњег, само желим да идем тамо и укључим се у припреме за одбрану.”

„Браво артиљерац”, рекао је генерал Матовић. Након мог представљања јавио се потпуковник Цветковић – Цвеле, мој класић из Војне Академије, исто артиљерац. И он је поновио исту жељу као што сам малопре изнео. На то је генерал Матовић одговорио:

„За вас двојицу артиљераца има два места начелника артиљерије у бригади, једно у Вуковару а друго је у Барањи. Ко од вас двојице и где жели да иде?”

Први се јавио Цвеле.

„Мени је свеједно, нисам био до сада ни у једном месту.”

„И мени је свеједно, али бих више волео Вуковар, јер одлично познајем терен и људе, тамо сам од почетка рата”, рекох.

Цвеле се одмах сложио и тако смо решили ту дилему.

Двојица мајора су изјавила исту жељу као Цвеле и ја, те су и они добили распоред у Вуковар.

Генерал Матовић нас позвао на кафу али ми смо инсистирали да одмах кренемо.

Било је то 12. августа 7504. године србске⁶¹, када сам по четврти пут добровољно кренуо у рат за одбрану Републике Српске Крајине.

* * *

Сео сам у аутобус иза возача заваљен у седиште и започео причу са Цвелетом који је седео преко пута све док нисмо изашли на аутопут, а онда је Цвеле задремао. Омамљен удобном вођњом и прелепим сремским крајолицима, почео сам да размишљам о данима који су пред нама. Шта ће сада бити, хоће ли усташе и даље да кидишу на српска огњишта и пале све пред собом или ћемо успети да сачувамо бар један део Републике Српске Крајине а то је Западни Срем и Барања. Да ли је морало ово де се деси? Имали смо такорећи заокружену своју територију и са Републиком Српском смо могли да направимо компактну српску земљу западно од Дрине која би се звала Западна Србија а касније ћемо видети. Да, постојала је идеја за стварањем Западне Србије али изгледа да политичари нису смели да се усуде да тако нешто представе међународној заједници јер су притисци

⁶¹ 7504. Година србска – 1995. година по Грегоријанском календару.

били велики а подршке ни од куда. Добро, то разумем, треба бити реалан, али не разумем ово што се догодило пре неколико дана. Они су нас напали а ми нисмо могли да се одбранимо. Еј, ми Срби нисмо могли да се одбранимо од шаке усташког јада који никада нису ни били војници а ми ратове добили ратујући са три најмоћније царевине у то доба, и то изгладнели, голи и боси. Е, то не могу никако да разумем.

Знао сам да много тога не ваља. У међувремену сам одлазио често у Боботу и околна места од Вуковара до Ердута и Маркушице. Пратио сам стварање Војске Крајине од почетка до данас. Много је пропустио и проблема било у самој организацији, обуци и начину делања војске Републике Српске Крајине. Углавном се све сводило на политику која је дала лоше резултате на крају. Веома мали број професионалних официра је радио у тој војсци и то углавном на вишим нивоима командовања. Нижи нивои командовања, од команданта батаљона па све до командира одељења, већином су се сводили на приучене и неке кадрове из редова цивилних структура који су се у почетку рата показали као храбри борци.

Слика која ми се урезала у свест изгледала је овако: У Вуковар сам долазио углавном из правца Шида и након уласка у Крајину код Товарника слика готово идентична као у Србији, безбрижан живот и рад. Кафане и кафићи раде нормално, тек по неко униформисано лице пролази или седи. Улазећи у Вуковар примећује се да постоји војска, рекло би се елитне јединице. Групе војника у беспрекорним, чистим маскирним униформама наоружани савременим оружјем, углавном хеклерима⁶², пиштољима и револверима, некуда јуре џиповима и луксузним аутомобилима. Према њиховом понашању стиче се утисак као да су на неком важном задатку. У разговору сазнајем да су то неке специјалне јединице, извиђачке или диверзантске, најчешће формиране од стране неког локалног моћника као приватна војска.

„Ко су ови”, питам неког познаника.

„То су Боцини специјалци *Шкорпиони*. Знаш, они чувају нафтно поље Белетовци.”

„А ови”, опет питам неког пријатеља.

„То су Мирољубови. Они су из ТО, специјална јединица.”

Арканове препознајем сам, црвене беретке такође, и тако редом. Све сами специјалци обучени као манекени са Ray Ban⁶³ наочарима, шепуре се по Вуковару у тек отвореним кафићима демонстрирајући најновије џипове, спортске аутомобиле и оружје.

Када одем на прву линију фронта тамо обично затекнем нешто старије војнике који су обучени у неку комбинацију цивилне и војне одеће, најчешће у сивомаслинасту блузу, шарене панталоне и војничке чизме.

---

⁶² Хеклер – Аутоматска пушка развијена у више верзија у немачкој фирми *Хеклер и Кох* почетком 90-тих година.

⁶³ Ray Ban – амерички бренд луксузних сунчаних наочара првобитно дизајниран за пилоте.

Од наоружања имају пушку М-48 звану *танцара*⁶⁴ или пушкомитраљез *шарац*⁶⁵ из кога вири реденик нанизан месинганим мецима који бљеште на сунцу уливајући дозу сигурности као да ће сами да полете према непријатељу. Те старине седе, играју карте поред ватре иза неке куће тобож да их непријатељ не осмотри. Ту је тик уз њих флаша ракије као обавезан декор која им као и они нанизани меци чува страх. Један од њих је често у улози кувара који на импровизованом шпорету кува кафу или спрема нешто за мезе. Тамо мало даље видим брдски топ 76 mm Б-1 усмерен у правцу непријатеља прекривен церадом. По благој корозији која га је захватила закључујем да му већ дуже време нико није пришао.

„Где је послуга”, питам задремалог борца поред топа.

„О’шли до куће да нешто заврше. У жеку је сезона вршидбе жита, ма доћи ће они”, објашњава ми полулењим гласом.

Размишљам, уколико су таквим односом и организацијом дочекали Олују онда није чудо што је тај део Крајине нестао за 4 дана.

* * * *

Аутобус нагло стаде. Пред нама је контролни пункт на улазу у Вуковар. Након краће контроле улазимо у град који је пун војника и народа, види се на први поглед да је ситуација напета, сви некуда журе и журе. У 5 поподне стижемо пред хотел *Дунав* у коме је смештена команда 11. корпуса. Јављамо се дежурном официру који нас води у једну салу и каже да ту чекамо. Убрзо се враћа и рече да ми, артиљерци, одемо у собу бр. 202 и да нас тамо чека начелник артиљерије 11. корпуса. Цвеле и ја пођосмо горе лифтом. У соби која је уједно била и канцеларија са радним столом и неколико столица чекао нас је пуковник Банчевић, начелник артиљерије 11. корпуса. На столу су биле уредно поређане фасцикле са папирима а на гардеробном плакару преко врата залепљена велика војна мапа са нанетим борбеним распоредом јединица корпуса и Планом дејства артиљерије. Након добродошлице упознао нас је са борбеном ситуацијом и задацима које ћемо као начелници артиљерије у бригадама радити, а онда нам је рекао да ће нас у 19 часова примити командант корпуса, генерал Лончар. Мени је посебно нагласио да у 40. пешадијској бригади већ постоји начелник артиљерије, капетан Матић, али је он млад и неискусан за ту дужност те ћу га ја заменити а њега ће прекомандовати у другу јединицу.

Тај први разговор са пуковником Банчевићем а касније и са генералом Лончаром потврдио је моје слутње да у војсци РСК, односно у самом 11. корпусу има доста проблема које ћемо морати веома брзо да отклонимо јер како рекоше, ускоро се очекује агресија хрватске војске и усташа и на овај део Крајине.

⁶⁴ *Танцара* – У жаргону *стара пушка*, застарела у односу на друге.

⁶⁵ *Шарац* – Назив за пушкомитраљез 7,9 mm М53 домаће производње који је сличан немачком моделу МГ-42 из Другог светског рата.

Старо друштво на окупу

Команда 40. пешадијске бригаде била је размештена у једној великој кући у близини фабрике *Вутекс*. Стигао сам у 9 сати увече у команду и јавио се команданту бригаде пуковнику Поповићу.

Пуковник Поповић био је родом из села Пачетин, официр старог кова са огромним искуством у командовању, озбиљан, сталожен, одмерен у изјавама, уливао је поверење код потчињених. Били су ту и остали чланови команде, начелник штаба резервни мајор Кресовић, начелник артиљерије капетан Матић и други које нисам познавао. У дугом разговору који смо водили сазнао сам да у бригади такође постоје велики организацијски проблеми и да су они у претходних неколико дана доста учинили да их отклоне али ће морати још више да се ради и то даноноћно. Рекоше да се од мене очекује много, те да ће им моје искуство доста требати и да већ сутра ујуту у 4 сата бригада има узбуну па ћу моћи да сагледам све те проблеме.

*

Понедељак 14. август, рано у зору крећем у село Острово у коме је размештен 2. пешадијски батаљон 40-те бригаде како бих сагледао стање артиљерије и пренео задатке команданта бригаде са састанка од синоћ. У Острову је размештена мешовита минобацачка батерија и један вод противоклопних лансирних ракета ПОЛК 9К11 *Маљутки*⁶⁶. Након што сам им указао на неке пропусте које сам уочио и показао како да их реше крећем према центру села како бих пошао даље у контролу других јединица. Управо ту, у центру, срећем Аркана како постројава чету војника. Зауставим се и изађем из аута.

„Жаре, пуковниче откуда ти овде?” Раширио је раздрагано руке и пошао према мени.

„Нисам још пуковник, али бићу. Дошао сам опет да помогнем ако се шта може урадити за овај остатак Крајине.” Насмејао сам се а онда смо се срдечно загрлили и поздравили.

„Знао сам ја да ћеш бити са нама када је најтеже. Ево видиш, ја скупљам ове што су побегли из Книна и напустили свету српску земљу а не знају да још није све изгубљено и да има још да се ратује са усташама”, издекларовао је Аркан у свом препознатљивом стилу а потом ме ухвати испод руке

---

⁶⁶ ПОЛК 9К11 *Маљутка* – Преносни противоклопни лансирни комплет (ПОЛК) са кога се лансира и ручно води ракета 9М14М – *Маљутка* на циљ. Производи се у фабрици *Крушик* у Ваљеву.

и поведе испред строја. Били су то војници из дела Крајине који је пао након Олује а који су се повукли у Србију. МУП Републике Србије је организовао њихову мобилизацију и довожење у Ердут где их је преузимао Аркан и распоређивао по терену у договору са командом 11. корпуса.

„Погледајте браћо Крајишници, ово је пуковник Жаре Шумадинац који је добровољно дошао још '91. да брани Крајину, а и сада је поново са нама. Шта то значи? Није још увек све изгубљено. Вратићемо Книн, Кордун и Банију и то веома брзо”, грмео је Аркан да се све орило селом а потом ме замолио да им се обратим.

Био сам мало затечен јер још увек нисам знао како су се нашли овде. То сам тек касније сазнао али свеједно рекох им кратко и јасно:

„Војници, знам колико вам је сада тешко што сте остали без својих домова и породица. Али не брините, њих ће збринути држава Србија, то знам сигурно јер сам пре два дана дошао из Београда и видео сам како их прихватају као најрођеније. Јесте то велики проблем данас али може да буде још већи сутра уколико не одбранимо остатак Крајине а то је Источна Славонија, Западни Срем и Барања. Очекује се сваког часа да усташе крену у напад зато немамо много времена, морамо се добро припремити. Иза нас је Србија која је такође спремна да са својом војском помогне наше снаге у одбрани. Доста добровољаца стиже да нам помогне, тако да сам сигуран у нашу победу. Живели браћо и срећно вам било”, завршио сам и подигао руку у знак поздрава а онда пошао према колима.

Аркан је кренуо иза мене и пре него што сам ушао у ауто рече:

„Жаре, лепо си им рекао, посебно оно да ће нам помоћи војска из Србије. Него, дођи сутра у Ердут да видиш како сам организовао обуку, али нисам више горе у центру за обуку него доле у топољаку пре Богојевског моста, десно. Видећеш, не можеш да промашиш.”

„Добро, дођи ћу. Можда за неки дан јер сада имам много обавеза, тек сам стигао пре два дана.”

Аркан је већ имао своје људе у сваком селу које се налазило у додиру са непријатељем: Острово, Габош, Караџићево, Маркушица, Ернестиново, Тења, Шодоловци, и то јачине чете или око 80 до 100 бораца. Они су уливали поверење и подизали морал код осталих бораца и становништва јер су били дисциплиновани и храбри.

* *

Кренуо сам у Маркушицу да сагледам стање и организацију рада у минобацачкој батерији и да извидим положаје за противоклопну артиљерију које сам већ планирао на мапи. Најпре сам свратио до команде ТО и тамо затекао Мачка са старом екипом. Сви су били на окупу: Мрки, Неша, Рајко, Дикси, Тркач, у пуној ратној опреми, наоружани и како сам видео на први мах, добро расположени.

„Ха, ха, ха, знао сам да ти не можеш без нас. Управо причам борцима да је стигао Жаре, ту је негде у околини, сигурно ће доћи. Рекао ми је јуче Саво из Бршадина да те видео у Вуковару”, издекламовао је Мачак у једном даху а затим се срдачно поздравих са свима и још не стигох да дођем до речи кад Мачак настави у свом препознатљивом стилу:

„Па да, шта ћеш тамо у Србији када је овде живот бољи, шунке, кобасице, таландара ради сваки дан, не гаси се, вино, девојке и све што пожелиш.”

„Е, зато што сте седели уз роштиљ и пили ракију и вино зато су вас усташе протерале.” Нисам успео да завршим мисао, Мачак узвраћа:

„Ма какве усташе, бре. Нека ударе овде на нас видеће шта их чека, ови Далматинци и Личани су мекани и не могу да се пореде са нама”, наставља Мачак да галами у свом стилу.

„Не бих рекао да је тако. Али хајде да сада не причамо о томе него да видимо шта ћемо даље да радимо.”

„Ми смо овде на првој линији и спремни смо као запета пушка, ево пођи и увери се сам”, еуфорично завршава Мачак дијалог док га присутни подржавају климањем главе и добацавањем – тако је команданте.

„Зато сам и дошао. Постављен сам на дужност начелника артиљерије 40-те пешадијске бригаде и руководићу свом артиљеријом у бригади.”

Након краћег разговора у коме сам им објаснио неке детаље у вези са новонасталом ситуацијом кренуо сам до минобацачке батерије. У ходу смо разговарали, а оно што их је највише занимало је да ли ће Војска Југославије да помогне.

„Да, сигурно хоће. Они су распоређени с’ оне стране Дунава. Сигурно знам да је артиљеријска бригада из Руме посела положаје код села Бођани и да ћу се убрзо срести са командантом те бригаде ради договарања детаља око садејства уколико дође до напада усташа”, рекао сам им своја сазнања.

Тај детаљ као да их је охрабрио јер се радило о веома моћној артиљеријској бригади која је наоружана најсавременијим артиљеријским системима, хаубицама и вишецевним бацачима ракета типа *Огањ*. Знао сам и то да ће нас та бригада подржати самоиницијативно уколико би, не дај Боже, дошло до политичке одлуке да то не чине.

Наставио сам пут ка селу Тења пролазећи поред села Ласлово и када сам стигао на улаз у село Ернестиново зауставља ме стражар на пункту и упозорава да је пут кроз Ернестиново несигуран јер су пре пола сата усташе гађале ово село минобацачима и да је погинуо један цивил. Најбоље је, каже, да идем назад па преко Ласлова, Корођа и Силаша до Тења. Хтео сам да идем пречицом која је водила првом линијом фронта али сада сазнајем да је несигурно, те поступих према упутству стражара.

Након сагледавања ситуације у селу Тења вратио сам се у команду бригаде око 23 сата и сазнајем да су усташе биле активне и на другим деловима фронта. У зони наше бригаде дејствовали су тешким митраљезом – *бровинг* из рејона села Нуштар на село Острово у коме сам управо јутрос био.

* * *

Враћајући се из села Габош и Острова кренуо сам у Боботу до мајора Михајила команданта дивизиона да покупим нека средства која су ми била неопходна за даљи рад у артиљерији. Он је седео за столом у команди и нешто гледао на мапи, рекао бих да није био много заузет.

„Здраво Михајило стари друже, шта има ново?” Срдачно смо се поздравили.

„Ништа брате, ја сам спреман и чекам”, рече и показа ми да седнем.

„Колико ја знам ти чекаш још од четвртог августа кад смо се растали. Знаш онај дан када сам се вратио за Београд а ти отишао у команду корпуса, рекох ти да ћемо се брзо видети и ево, дошао сам опет.”

„Ако, нека си дошао, требаш нам. Рекао ми је пуковник Банчевић да си стигао и да си распоређен у 40-ту бригаду за начелника артиљерије. Могу ти рећи да је та бригада на главном правцу напада усташа и треба да си тамо.”

„Значи усташе ће главном силом на нас”, насмејао сам се.

„Него, испричај ми шта се тачно десило те ноћи између 4. и 5. августа, нешто сам начуо али хоћу од тебе да добијем тачну информацију”, упитах га.

„Сада ћу полако уз кафу и ракију све да ти испричам. Дакле, било је то овако: Када сам оног дана стигао у команду корпуса већ је донета одлука да кренемо у противудар на главном правцу Нуштар–Винковци и даље у дубину територије. Циљ напада је био да вежемо део усташких снага за нас, заузмемо нове просторе, нанесемо им што веће губитке и да их тако натерамо да одустану од напада на Книнску Крајину. Добио сам задатак да са својим дивизионом извршим артиљеријску припрему на правцу напада. Иако је дивизион био окренут за дејство према Осијеку релативно сам брзо окренуо хаубице на ту страну и извршио све припреме за дејство. Тачно у 4 сата и 15 минута петог августа почео сам са снажном артиљеријском припремом по предњем крају непријатеља око Нуштра. Дејствовао сам тачно по плану. Наши су кренули у напад и зајebали, шта да ти кажем. У старту је погинуло пет бораца и неколико рањено”, сагнуо је главу према поду и нервозно окретао цигарету између прстију.

„Како зајebали? Шта је био разлог”, упитао сам и сачекао да Михајило размисли испијајући кафу.

Неколико тренутака је ћутао, видео сам да му је тешко да изговори следеће речи:

„Мислим да је одабран лош правац за напад. Нуштар је био добро утврђен и запречен минским пољем а испред је река Вука. Лоша припрема снага за напад, затим слаба координација између јединица, а мислим да ни тајност припрема за напад није била сачувана. Неко нас је одрукао код усташа. Шта да ти кажем, знаш и сам. Углавном до 7 сати је све било готово, наши се вратили и од тада ево чекам”, рече разочараним гласом.

„Видим и сам. Има доста пропуста. За ова три дана видео сам и превише, али успећемо да се припремимо, само да не крену баш одмах сутра, а и то да се деси, дочекаћемо их боље него ови у Книну.”

„Знаш ли шта сам ја размишљао, и то ћу да предложим команданту корпуса.” Одједном се Михајило уозбиљио.

„Шта?”

„Када усташе крену да одмах порушимо све мостове на Дунаву од Бачке Паланке до Батине а код Товарника поставимо препреке и полицију. Нема бежаније. Има да се бранимо до последњег”, рече Михајило и повуче дим од цигарете.

„Да знаш да си у праву, подржавам те”, насмејао сам се.

Мајор Михајило је био један од омиљених ликова у овом делу Крајине, посебно у Боботи. Храбар, енергичан, поштен и упоран у раду. Верујем да се он пита сигурно би тако и поступио. Никада се није шалио на рачун патриотизма и одбране Крајине.

* * * *

Командант Поповић је одредио једног возача који ће ме возити по терену својим возилом. Звао се Драго, омањи човек, близу 50 година живота, живео је у селу Бршадин. Нисам га раније виђао иако сам много времена провео у Бршадину. Током нашег дружења упознали смо се детаљније. Он је живео у Холандији са супругом и кћерком а онда се пре годину дана вратио у родно место сам. Једног дана смо кренули за Маркушицу и пролазећи поред силоса на улазу у Бршадин Драго ме је упитао:

„Господине, мало ми је непријатно али хтео сам нешто да Вас питам.”

„Немој да ти буде непријатно, слободно ме питај”, рекох.

„Знате, моја кућа је ту одмах иза силоса па да свратимо на кратко уколико имамо времена.”

„Свратићемо, имамо времена”, рекох му охрабрујућим тоном. Никада нисам волео да се неко устручава да ме пита за обичну ствар.

Стали смо испред једне велике куће на спрат, лепо уређене и ја се у први мах изненадих, препознао сам ту кућу.

„Драго, је ли ово твоја кућа?”

„Да, зашто питате?”

„У овој кући '91, ту горе на тавану, поставио сам осматрачницу. Одатле сам осматрао силос. Једног дана минобацачима сам запалио мазут у резервоару поред силоса.”

„То сте Ви били. Причали су ми да је неки мајор артиљерац стално долазио овде. Како је свет мали.”

Ушли смо у двориште где нас је дочекала млада жена и мали дечак.

„Ово је моја пријатељица, а ово је њен син”, мало постиђено рече Драго.

Док је домаћица отишла по кафу а Драго да узме ствари по које је дошао, ја сам се попео степеницама у поткровље. Било је све на свом месту

као '91. Угледао сам вреће са песком које смо поставили ради заштите уколико би нас усташе приметиле и отвориле ватру. Подигао сам цреп, онај исти кроз који сам тада протурио перископ и осматрао силос. Све је било ту као на длану, само сада нисам морао да будем тих као некада. Стајао сам неколико тренутака размишљајући о акцији која је бриљантно изведена – чишћење силоса. Као да видим Шљиву и Баћу како у трку ускачу кроз разбијена врата силоса, за њима војници специјалци, а онда бомбе, рафали и на крају српска застава на врху силоса.

Након попијене кафе Драго и ја пођосмо даље.

„Знате, мало ми је непријатно али хтео бих да Вам испричам моју муку.”

„Хајде Драго, слушај те пажљиво.”

„Да ли имате Ви децу?”

„Имам, сина. Ма слободно причај, немој да се устручаваш”, охрабривао сам га.

„Живео сам у Холандији са супругом и кћерком. Лепо смо зарађивали и живели. А онда је кћерка са 18 година отишла у секту, зову се Јеховини сведоци. Све сам покушао да је одвратим али без успеха. А онда је убедила и супругу да им се прикључи. Трагедија, мој пуковниче. Нисам могао никако са тиме да се помирим и вратио сам се овамо. Сада гледам другу жену и њено дете уместо мојих. Ето, то сам хтео да Вам испричам и зато сам Вас питао имате ли деце да водите рачуна о томе. Знате, увек сам мислио да постоје два велика зла која могу да задесе родитеље са децом, а то су дрога и секта. Некако мислим да је моја кћерка одабрала дрогу да би то било мање зло јер сам убеђен да то може да се излечи”, завршио је сузних очију своју причу.

Ганула ме судбина овог човека. Први пут сам се осећао беспомоћним, нисам знао ни савет да му дам или бар неку утеху. Био је стално замишљен па је некада знао у вожњи да скрене са пута којим смо кренули, као да није познавао терен, био је тотално збуњен. Замолио сам команданта Поповића да му одреди неку другу дужност. Конкретно сам предложио да ради у центру везе, ту увек има неког са ким би могао да разговара јер је доста времена проводио сам док је мене чекао да извршим своје обавезе. Тако је и било, Драго је премештен у центар везе.

Отишао сам код Миће, директора Нафтне индустрије Крајине (НИК), дао ми је једно теренско возило које сам користио до краја боравка у Крајини.

Командант Легија

Милорада Улемек – Легију упознао сам у јануару 1993. године на Копаонику где сам отишао да скијам. Заправо, упознао нас је Аркан.

„Да те упознам, ово је мајор Жаре, мој ратни друг, најбољи артиљерац кога сам до сада срео. Добровољно је дошао у Борово Село још на самом почетку рата. Касније смо заједно били у Ердуту”, представио ме Аркан Легији за време доручка у хотелу *Гранд*.

Сваки дан током мог боравка на Копаонику виђали смо се на доручку и ручку а касније седели у фоајеу хотела и ћаскали. Оно што је мене посебно занимало је какав је био живот у Легији странаца, посебно са војничке тачке гледишта, ред, дисциплина, борбене активности и слично не улазећи у мотиве његовог приступања Аркановој гарди. Сазнао сам да је најдуже службовао у једном падобранском батаљону који се налазио у саставу регименте⁶⁷ стациониране у Африци, у држави Чад.

Причао ми је разне догодовштине везане за сурову дисциплину која је владала у тој јединици. Посебно ме је изненадила маштовитост иживљавања официра над легионарима када би прекршили ред и дисциплину. Невероватно је то колике је размере суровости могао да доживи један легионар, па и сам Улемек. Он је због своје психофизичке издржљивости добио чин наредника и поверена му је једна десетина да њоме командује, што се сматра великим успехом.

Када је Улемек чуо за грађански рат у СФРЈ желео је да се врати и помогне свом народу, међутим није имао право да раскине уговор са Легијом странаца па се одлучио за бекство. Али то није било лако извести па је прибегао лукавству. Као наредник, имао је привилегију да оде до града или неког села у набавку намирница што је искористио за припрему и подмићивање одређених људи који су му омогућили бег. Тако се нашао у Ердуту у Српској добровољачкој гарди код Аркана. Од тада је добио надимак Легија. Иако је у Ердут дошао почетком 1992. године нисам имао прилику да га ближе упознам.

Током наших разговора на Копаонику стекао сам утисак да се ради о човеку авантуристи који се определио да живи такав живот и ништа више од тога. Касније нисам имао прилике да се сретнем са њиме иако сам се повремено сретао са Арканом и одлазио у Ердут. Његовим доласком у Српску добровољачку гарду доста се променило у обуци њених припадника. Аркан га је поставио за инструктора обуке и унапредио га у чин пуковника СДГ. Обуку је изводио по методологији коју је донео из Легије странаца

---

⁶⁷ Регимента – Пук (од лат. *regimen*) представља вишу здружену тактичку војну јединицу родова копнене војске променљивог састава.

и то је било интерног карактера само за Арканове *Тигрове*. То је заправо и био његов домен знања из области војне обуке.

Сада, приликом доласка у Вуковар и распореда на дужност начелника артиљерије 40. пбр упознајем се са ситуацијом на целом простору Западног Срема и Барање и распоредом снага 11. корпуса. Команда корпуса је формирала три оперативне групе ради лакшег руковођења и командовања. Наша 40-та бригада ушла је у састав друге оперативне групе (ОГ-2).

Трећи дан по доласку у састав 40-те бригаде увече на реферисању командант бригаде саопштава наређење за припрему борбених дејстава које потписује извесни командант ОГ-2 Легија. Након саопштавања наређења реаговао сам питањем:

„Извините, ко је командант ОГ-2 Легија? Има ли он име и презиме и шта је по чину?”

„То је Милорад Улемек, надимак му је Легија. Не знам како да објасним, знате њега је поставио командант корпуса”, покушава да објасни командант бригаде пуковник Поповић, а у гласу осећам да му је непријатно што сам поставио овакво питање.

„Могу све да разумем, рат је, али не могу да схватим да се поред оvolико школованих официра, пуковника, поставља један наредник Легије странаца за команданта оперативне групе. Осећате ли се пуковниче Поповићу повређеним што Вам командује наредник Легије странаца?”, упитао сам га веома озбиљно.

„Знам Жаре шта желиш да кажеш. Он само потписује наређења и акта, заменици су му пуковник Радаковић и пуковник Беко као главни оперативци. То су два врсна официра и они све планирају, жеби га рат је, све је дозвољено”, кренуо је да образлаже а у гласу му се осећа горчина и незадовољство.

„Не слажем се са тиме. Уколико је неко мислио да је Легија већи ауторитет од два изванредна и школована пуковника Војске Југославије онда је погрешно, мени такав лик није ауторитет. Лично сам га упознао и немам ништа против њега као човека, поштујем његову храброст и одлуку да побегне из Легије странаца и прикључи се нашој борби али домен његовог војног знања и руковођења је на нивоу командира одељења, евентуално вода војника. О томе је овде реч. Командовање оваквом војном формацијом, као што је оперативна група састава три бригаде је захтевно и по формацији је намењено за пуковника и виши чин, дакле људи који су завршили све војне школе и још са искуством из трупне службе”, завршио сам излагање а код присутних видео подршку у овом ставу.

„Знам. Уколико желиш, могу да те најавим команданту корпуса па нека ти он да објашњење за такав поступак”, одговорио је пуковник Поповић.

„Не, не желим. Сада је касно за то, нисам дошао да се мешам у командовање корпусом али само желим да причамо о том проблему и интересује ме да ли сте ви, команданти бригада, реаговали на такву одлуку”, закључио сам на крају без намере да се упуштам у даљи дијалог око проблема који ми овде присутни нисмо у могућности да решимо.

„Ја лично јесам. Рекао сам команданту корпуса али он је само одмахнуо руком. Остали нису ни поменули”, нагласио је Поповић.

Команда ОГ-2 била је смештена у селу Трпиња. Једном приликом отишао сам да однесем нека документа. На улазу у команду стајао је Легија. Поздравили смо се, погледао ме је немо, схватио сам то као да ме није препознао. Међутим, нисам желео да га подсетим где смо се упознали и о чему смо причали, журио сам. Можда ни он није био свестан улоге коју су му доделили. Ушао сам у команду и затекао пуковнике Радаковића и Бека. Знајући ко су они био сам сигуран да ће ОГ-2 добро функционисати по питању руковођења и командовања уколико за то буде прилике. Касније сам сазнао да је Аркан тражио од команданта корпуса да Легију постави на ту дужност. Убеђен сам да ни он није био свестан о каквој се одговорности ради и које све стручне способности треба да има официр да би командовао оперативном групом.

Увидевши да је број јединица и људи значајно повећан у односу на почетак августа месеца, те да се руковођење и командовање још више усложило, команда 11. корпуса доноси правилну одлуку и на место команданта ОГ-2 почетком новембра поставља изванредног официра пуковника Беко Милана.

Командант Легија враћен је у СДГ код Аркана.

У грађанском рату је све дозвољено, необично и чудно, па тако и овај случај у коме оперативном групом командује наредник Легије странаца звани Легија.

У ишчекивању напада

За веома кратко време након доласка у 11. корпус увидео сам велике недостатке, пре свега у организацијском смислу. То сам лично уочио приликом обиласка јединица 40-те бригаде а делом из разговора са појединим официрима из Војске Југославије.

Први проблем који сам уочио био је да веома мали број јединица и војника брани овај простор Крајине. Бригаде су имале велику ширину (зону) одбране а малу дубину. Фактички своју зону бранили су линијским распоредом, што је било веома опасно. Само 40-та бригада бранила је фронт ширине 40 km а по дубини 10 до 15 km. Други велики проблем је био недостатак професионалног кадра и професионалних јединица. Јединице корпуса биле су попуњене мобилизацијом, пре свега мештанима а затим добровољцима и паравојним формацијама које су ушле у састав 11. корпуса. У командама бригада ради 3 до 4 ПВЛ-а⁶⁸ а остало су били углавном слабо војно образовани резервни официри који су за протекле 3 до 4 године добили по неколико чинова. Већина од њих истакла се у рату 1991/92. својом храброшћу и ништа више од тога.

Команданти батаљона су локални команданти још од времена 91/92. године који су командовали групама до 30 бораца. Међу њима су ретки они који су завршили ШРО⁶⁹. Команде батаљона су се бавиле углавном споредним питањима која нису била битна за борбену готовост. Слабо и застарело наоружање и техника нису могли успешно да парирају нападачу. Од тенкова су били наоружани моделима Т-34 који датирају још из Другог светског рата. Мали број средстава за подршку, пре свега артиљеријских оруђа средњег и великог домета и средстава за противваздушну одбрану (ПВО) није могао да задовољи потребе 11. корпуса. Исто тако и средства за противоклопну борбу била су застарела и недовољна. Ватрени положаји артиљерије нису премештани још од 1992. године.

Инжењеријско уређење било је веома слабо и нестручно изведено. Израђен је недовољан број ровова, саобраћајница и бункера. Такође је запречавање са противтенковским препрекама и минама било недовољно. Обука није извођена, осим повременог гађања из пешадијског наоружања и минобацача. Када сам дошао у 40-ту бригаду и затражио да видим План боја и још неке планове, није их било, тек су почели да разматрају њихову израву.

Схватио сам да су то само неки од многобројних проблема које ћу морати да решавам са малим бројем сарадника у бригади, првенствено ПВЛ-а.

⁶⁸ ПВЛ – Професионално војно лице.

⁶⁹ ШРО – Школа резервних официра.

Моји планови за артиљерију зависили су пре свега од основних планова које је израдила команда бригаде.

Како је време одмицало осећали су се свакодневни успеси и побољшања у систему одбране бригаде, а и целог 11. корпуса.

*

Команда 40. пбр радила је даноноћно на обуци својих бораца и на детаљној припреми и организацији одбране. Исто су чиниле и друге формацијске јединице 11. корпуса. Након консолидовања одбране и доброг утврђивања прешли смо на фазу интензивне обуке у руковању и гађању свим расположивим наоружањем и оруђима.

Паралелно са обуком вршена су допунска инжињеријска утврђивања и израда резервних положаја и осматрачница, као и израда лажних ватрених положаја, средстава за подршку и детаљно маскирање јединица. Маскирање смо проверавали извиђањем из ваздуха хеликоптерима, а уочене недостатке одмах отклањали.

Побољшали смо попуњу јединица, пре свега муницијом свих калибра и минско експлозивним средствима, а потом и интендантском опремом и храном.

Извршили смо запречавање испред предњег краја одбране постављањем противтенковских препрека на могућим правцима напада непријатеља и противтенковских и противпешадијских мина.

Дорађени су планови употребе у више варијанти као и планови обуке.

Непрекидно присуство органа команде бригаде у нижим јединицама и пружање стручне помоћи дале су веома добре резултате што је позитивно деловало на укупан морал и борбену готовост.

Извршили смо неке кадровске промене и, у јединицама, на кључне дужности поставили најспособније и најхрабрије старешине.

Пристизањем све већег броја ПВЛ-а и мобилисаних војника из Книнске Крајине попунили смо све јединице до пуне формације а формирали смо и неке нове борбене групе и саставе. Управо из тог разлога сам крајем августа посетио центар за прихват и обуку мобилисаних Крајишника и добровољаца у Ердуту који је организовао Аркан са својом Гардом (СДГ).

Центар се налазио поред Дунава у близини Богојевског моста у једном топољаку. Са главног пута водио је макадамски пут до логора. На улазу ме зауставио Арканов борац и строгим гласом упитао где идем.

„Код Аркана”, рекох кратко.

„Ваше исправе, молим. Морам да Вас најавим”, још строже је рекао а онда ме препознао. Био је то један од Арканових војника кога сам познавао раније.

„А, то сте Ви мајоре. Извините, нисам видео чин пуковниче”, мало се збунио.

„Потпуковник, сада имам чин потпуковника”, рекох.

„То је исто. Изволите прођите”, показао ми је руком правац којим да идем. Кривудавам путем између огромних топола убрзо стигох у прави војнички логор од шатора. Одмах сам уочио један шатор у средини логора посебно уређен са српском заставом испред и два стражара у карактеристичним Аркановим комбинезонима како стоје као два кипа са хеклерима у рукама.

„То је сигурно Арканов шатор”, помислио сам и упутио се тамо. Стао сам испред шатора и тек што сам изашао из возила угледао сам Аркана. Пошао је према мени и веселим и раздраганим гласом да сви чују рекао:

„Добродошао пуковниче, одржао си реч. Чекај само мало да ти мој командант преда рапорт.”

„Нема потребе за тиме. Дошао сам да те видим и да мало разговарамо”, покушавао сам да га одвратим од намере.

„Нека, нека, не долази нама пуковник Војске Југославије сваки дан. Хајде капетане брже постројавај војску”, рече неком свом команданту. Овај брзо построји тридесетак војника Крајишника који су тек дошли. А онда је командовао „ПОЗДРАВ” и предао ми рапорт. Опет сам морао да им се обратим као и онај дан у Острову када смо се први пут срели. Нисам се зауставио само на говору, решио сам да мало поразговарам са војницима и питам их одакле су родом и како су доживели *Олују*. Разговор је био доста мучан, војници су деловали уплашено, утисак је био да су се више плашили шта их чека него шта су преживели. Аркан је спроводио доста сурову обуку и дисциплину на коју они нису навикли. Срећа њихова је што су у том центру за обуку проводили од 3 до 5 дана а потом су упућивани у јединице корпуса док су неки остали у Аркановим јединицама, он сам бирао је оне најбоље.

Тражио сам списак војника који су били присутни на обуци и уочио да међу њима има два артиљерца, један је завршио ШРО а други је био рачунач у артиљерији. Договорило сам са Арканом у коју артиљеријску јединицу да их упути а за касније, како други буду пристизали, да све артиљерце упућује код мене у команду ради даљег распореда. Била би штета да артиљерци заврше у неком рову као пешадија јер нам је недостајало доста специјалности из артиљерије.

У разговору ми је Аркан рекао да има директну подршку од Слобе Милошевића да организује овај центар за обуку а да му Војска Југославије пружа сву логистику. Нисам знао шта да му одговорим сем да се слажем јер све ово води ка истом циљу, а то је одбрана дела Крајине за коју се боримо да је сачувамо.

Захвалио сам Аркану на гостопримству и кренуо назад у Вуковар. Успут сам размишљао о ономе што сам видео. То је одлика грађанског рата: немоћ државе (СФРЈ) која се распала а њене Републике су у конфузији, не знају шта хоће. У овом случају Хрватска зна шта хоће али Србија још увек не зна и нема свој циљ. Република Српска Крајина међународно није призната, па је размештај јединица на овом простору међународно правно био

неутемељен без обзира на жељу и борбени морал. Таква ситуација има за последицу конфузно стање где се паравојне формације мешају у командовање регуларном војском а оперативним групацијама руководе наредници из Легије странаца.

* *

Почетком октобра артиљеријске јединице ОГ-2 су организовале бојева гађања из рејона економије Мариновац код села Аљмаш гађајући преко Дунава на простор Барање где се налазио рејон циљева. Гађали смо циљеве и противоклопном артиљеријом непосредно из рејона Аљмаша. Приказаном обуком је био задовољан како командни кадар тако и војници који су добили још више самопоуздања.

Лично сам био задовољан, то је био резултат упорног рада и вежбања више од два месеца. Много непреспаваних ноћи, честе узбуне, претње да усташе крећу управо ноћас па и међусобне ватрене чарке на појединим деловима фронта довеле су до пуне озбиљности припадника бригаде а и шире, свих оних који су се нашли на том простору.

У сталном ишчекивању напада хрватских снага на Крајину интензивно је текла обука и доградња система одбране. Већ почетком месеца октобра бројно стање 11. корпуса нарасло је на близу 45 000 војника и старешина. Зона наше бригаде се смањила са 40 km на 20 km јер је формирана нова 41. пешадијска бригада која је преузела део брањеног фронта. С оне стране Дунава у Србији биле су распоређене јединице ВЈ, пре свега артиљерије за подршку а и оклопно механизоване јединице које су биле спремне да притекну у помоћ. Са тим циљем извршена је детаљна координација јединица 11. корпуса и ВЈ као и извиђање праваца дејства од стране јединица ВЈ.

Помоћ је стизала са свих страна. Лично сам користио све могуће контакте у ВЈ да добијем нека потребна средства и опрему. Највише ми је у томе помогао резервни капетан Никола, припадник моје ратне јединице из Београда. Све што сам тражио овај врсни официр је одрадио, а често је лично довозио средства у Вуковар. Ништа му није било тешко. Комуницирали смо преко пејџера, када бих га позвао одмах се јављао са питањем „Шта треба?“.

* * *

Обавештајни подаци су указивали да хрватске војне формације и усташе врше интензивне припреме те да ће сасвим сигурно напасти Крајину. За време мог тромесечног боравка у Крајини четири пута је проглашаван дан Д⁷⁰ када ће усташе сигурно напасти. Сви смо веровали да ће се то десити.

---

⁷⁰ Дан Д – D-DAY (енг.) означава дан искрцавања савезничких снага у Нормандији (Фр.) 1942. год. Данас се употребљава као ознака за важан, значајан, пресудан дан (датум), дан одлуке или дан када се очекује неки велики догађај.

Интересантно је да су борци били веома дисциплиновани и мирни. Није било страха, бар не оног видљивог. Када бисмо добили наређење од командне корпуса да је сутра дан Д позвао бих Мачка и рекао да долазим у Маркушицу. Иако ми је место, као начелника артиљерије, било на командном месту бригаде у Вуковару, желео сам да будем на првој линији са борцима. Планом дејства артиљерије сам све регулисао и могао сам да будем било где, артиљерија би дејствовала по том плану а сем тога истурено командно место бригаде налазило се у Антину, што је опет било близу, па уколико је требало да реагујем, био бих ту у близини.

Мачак је задовољно трљао руке као да ће сутра да буде нека фешта на којој би он био главни организатор и само је понављао:

„Хоће ли те усташе већ једном да крену да завршимо са њима па да радимо нешто нормално. Ово се више не може издржати. Знаш ли ти колико девојака преко чека да одемо, јел' тако Пуки”, шалио се, Мачак, што је веома позитивно деловало на борце.

Био је уторак 10. октобар. У 20 часова командант бригаде пуковник Поповић позвао нас је на хитан састанак.

„Господо, дошао је тренутак коначног обрачуна са усташама. У последња 24 сата извршили су ново груписање снага у рејону одбране 11. корпуса и довлачење великих количина артиљеријске муниције и технике. Вероватно ће напад отпочети са артиљеријском припремом која ће трајати 2 сата. Команда Корпуса је наредила да све школе из рубних делова Крајине престану са радом и да се изврши евакуација жена и деце. Сутра, почев од 15 часова прелази се на ратну производњу. Све државне институције потчињене су команди 11. корпуса. Уведен је полицијски час од 21:00 до 05:00 часова. Све наређене мере морају се реализовати у року од два дана.” Ово је било наређење команданта 11. корпуса које је читао пуковник Поповић.

Такав сценарио дешавао би се још три пута у току припрема за одбрану Крајине.

Од првог до последњег проглашеног дана Д војници и старешине су све организованије и спремније дочекивали обрачун, са све већим моралом и жељом да дође до њега и искупе се за оно што се десило почетком августа. Осим појединачних случајева није било нарушавања борбене готовости снага за одбрану. Напротив, како је време одмицало војници су добијали све веће самопоуздање и веру у снагу и моћ јединица 11. корпуса. То је свакако био резултат упорног рада и вежбања за борбу која предстоји.

Последњи дан Д најављен је за 10. новембар. Опет позив на хитан састанак, читање заповести команданта корпуса па преношење наређења по дубини до последњег борца.

Ујутру у 03:00 дата је узбуна. Сви смо били на положајима, оружје лако и тешко напуњено, све очи упрте преко линије фронта чекајући да загрми. Све је наједном утихнуло, гробна тишина, мук, само понеки лавез паса. Тек доласком зоре огласише се и први петлови. Сунце је обасјало росна

поља и њиве најављујући још један сунчан и прохладан новембарски дан. Ни гласа ни трага од усташа. Све више сам почео да верујем у теорију коју ми је недавно рекао Мачак.

„Пуки, они нас зајебавају, терају нас у ровове да не видимо трагове криминала и шта све раде у позадини.”

Како је време одмицало, Мачкове приче око шверца и криминала постале су стварност.

Дан Д се никада није десио али се зато десио Ердутски споразум⁷¹. Било је то 12. новембра 1995. године србске, два дана након последњег очекиваног дана Д.

---

⁷¹ Ердутски споразум – Потписан у Ердуту 12. 11. 1995. Њиме је предвиђено покретање процеса мирне реинтеграције Источне Славоније, Барање и Западног Срема у уставно-правни поредак Републике Хрватске.

Партизанка Мира

Да ће доћи до мирне реинтеграције или нечег сличног претпоставио сам када се почетком октобра појавила Мира или *Партизанка* Мира како сам звао ову активисткињу СПС-а чије интензивно присуство у овом делу Крајине је увек доносило неко велико дешавање.

Срели смо се почетком септембра '91. у кући код бабе и деде у Боровом Селу. Коле и ја смо седели у кући препричавајући баби и деди најновије догађаје са терена када је на врата банула жена средњих година у маскирној униформи опасана официрским опасачем и пиштољем на десној страни кука. На левој страни кука је висила ручна бомба, у руци је држала аутомат 7,62 mm М-56 (модерна верзија немачког шмајсера) који је већ одавно избачен из наоружања ЈНА али се још увек могао наћи у ТО јединицама. На глави је имала сивомаслинасту беретку са петокраком испод које је вирила кратка плетеница косе. Пуначка у струку, истурених груди, румених образа са полузатвореним левим вештачким оком, деловала је озбиљно и ауторитативно. Та њена прва појава подсетила ме на један женски лик из партизанског филма што ће касније утицати на њен надимак који сам јој дао – *Партизанка* Мира.

„Здраво мили моји”, зацвркулала је развукавши буцкасто лице у широки осмех, те се најпре загрлила и пољубила са Бисерком а затим са бабом и дедом, а онда је застала и погледала сумњичаво у Колета и мене.

„Ово су Жаре и Коле, наши пријатељи”, одмах је реаговала Бисерка.

„Ја сам Мира”, пружио је руку прво Колету па мени.

„Ја сам Жаре, по други пут се упознајемо”, рекох.

„Молим? Када смо се ми то упознали и где?” Погледала ме упитно док су остали присутни са знатижељом пратили наш дијалог.

„Упознали смо се пре неколико година у твом стану”, рекох загонетно.

„Опа, друже Жаре, ниси ми о томе никада причао”, шалио се Коле.

Код свих присутних настаде тајац а Мира се зарумене у образима пребирајући по сећањима када је то било.

Било је то пре 7 или 8 година, радио сам у касарни Бањица у Београду. Једнога дана мој друг и колега са посла, поручник Мирсад, замолио ме да га повезем до једне улице у граду. У току вожње предложио је да пођемо до његове девојке на кафу и по једну чашицу ракије. Пристао сам. Стигли смо до зграде у којој је становала његова девојка а онда лифтом до њеног стана. Врата нам је отворила симпатична бринета у краткој кућној хаљини и позвала нас да уђемо. Имала је око 27 година. Била је то Мира. У поређењу са тадашњим изгледом, сада без шминке, са вишком преко десет килограма телесне масе, буцкастих образа и још у униформи која је чини старијом,

није личила на ту девојку али сам је ипак препознао. Држећи је неко време у неизвесности дочарао сам јој тај сусрет у њеном стану и још неке детаље које сам тада уочио. Изненадила се како сам све детаљно описао, а онда је рекла:

„Да, да, сада се сећам. Ти си ожењен из Боботе, је л’ тако?”

„Тачно, причали смо о томе и твојој Маркушици”, рекох да је подсетим.

„Шта је са Мирсадом”, упитах је изненадно.

Мало јој је било нелагодно али је одговорила:

„Не знам ништа о њему, нисмо у вези већ неколико година.”

„Ја знам. Он је почетком ове године напустио ЈНА и отишао у Сарајево код својих.” Још више је поцрвенела у образима, потом се закашљала као да тиме хоће да скрене тему на неку другу страну, а онда ме упита:

„Шта ти радиш овде?”

„Дуга је то прича, једном ћу ти испричати”, насмејао сам се, а онда смо прешли на наставак приче пре њеног доласка.

Мира је рођена у Маркушици где јој живе родитељи и брат. Отишла је у Београд на школовање, убрзо се удала а онда и развела. Почетком деведесетих учланила се у СПС и постала активисткиња са амбицијом. Запослила се у Центру за узбуњивање у београдској општини Вождовац али јој је приоритет био партијско деловање.

Када су кренула ратна дешавања у Крајини најпре се укључила у хуманитарни рад у Матици исељеника Србије коју је водио Брана Црнчевић, српски књижевник и политичар. Партија ју је именовала за координатора у САО Источна Славонија, Барања и Западни Срем са задатком да прати, извештава и делује на новоформиране српске институције у Крајини и појединце у духу Милошевићеве политике. Иако је на први поглед деловала ауторитативно, није била тај капацитет да би могла да утиче на политички живот у Крајини, пре свега због ратне психозе а и због отпора према Милошевићевој политици који је, како је време одмицало био све већи и већи. Ипак, користила је својој партији јер је била продорна а нико други није желео да се креће по ратном подручју ризикујући свој живот. У сваком случају треба јој одати признање за храброст и смелост да се креће у овом подручју иако никада није ишла сама, неко би је увек довезао до одређеног места а онда, када би обавила одређени задатак, тражила је да је неко одвезе даље и тако редом до обављеног задатка и повратка у Београд.

Често смо се сретали, посебно у време мог боравка у Антину. Свратила би увек када би одлазила у Маркушицу јер је морала тим путем да прође. Никад је нисам испитивао о детаљима њеног партијског рада. Углавном сам тражио од ње неке потребштине за војску.

Након међународног признања Хрватске и постепеног повлачења ЈНА применом Венсовог плана дошло је до формирања војске РСК и политичког превирања у Крајини. Незадовољство српског народа у Крајини имало је за последицу формирање десних и радикално оријентисаних политичара уз које је била већина Срба. Та опција није одговарала политици СПС-а

па је дошло до појачаног притиска на грађане и појединце у Крајини да напусте политику Милана Бабића који је предводио радикалну опцију. У јесен '93. године Мира ме је замолила да је одвезем до Вуковара и околних места да нешто обави и рекла ми је да ће ми се за то реванширати.

„Нема проблема другарице Миро, ако је за народ и партију возићу те где хоћеш, ништа ми не треба”, рекох у шали.

Стигли смо у Вуковар а онда ме замолила да одемо до полицијске станице. Тамо смо отишли код командира станице где је она још са врата кренула вербално да га напада.

„Слушај ме добро Боро, преносим ти наређење из врха СПС-а, Бабић не сме да прође. Мобилиши све снаге да се гласа за Мартића. Разумеш?”

„Чиним све што је у мојој могућности, али...”, правдао се командир Боро.

„Нема али, има да радите дан-ноћ, разумеш. Ми смо те поставили на то место и ми ћемо те сменити”, грмела је Мира.

Јадно је изгледао командир Боро пред овом женом. Али није имао куда, само је климао главом.

Када смо изашли испред станице упитао сам је о чему се заправо ради.

„Иду избори за председника Крајине. Бабић не сме да победи, то је директива одозго”, почела је да ми објашњава.

„Колико сам ја у току, народ је за Бабића и то у већини”, рекох.

„Ма ко пита народ. Има да се спроведе наређење од Милошевића да победи Мартић.”

„Слушај сада ти мене добро. Ниси ми рекла да долазиш у агитацију, рекла си да имаш нешто важно да обавиш. Ја у овоме нећу да учествујем, помислиће људи да сам и ја на том задатку. Ти иди сама, наћи неког да те вози а ја ћу по своје плану. Када завршиш позиви ме да те вратим за Београд, бићу у Маркушици”, завршио сам дијалог.

„Важи”, рекла је и позвала Бору да јој одреди неко возило и возача а ја сам кренуо најпре у Борово Село, Ердут, Боботу и на крају у Маркушицу код Мачка. Ту сам преноћио а тек наредног дана је Мира дошла у Маркушицу те кренуо са њом заједно назад у Београд.

Председнички избори су одржани почетком децембра те године на којима је, и поред медијског притиска из Београда, убедљиво победио Милан Бабић. Те изборе Милошевић није желео да прихвати, па су они поновљени у јануару наредне године где је у незапамћеној политичкој кампањи и притиску победио Милан Мартић. Мира ми је касније објаснила како су овога пута примењиване жешће методе у односу на претходне, које су Мартићу донеле победу на изборима.

*

Сада, када сам је поново срео у жеку најжешћих припрема за одбрану Крајине, знао сам да се нешто озбиљно дешава. Упитао сам је:

„Миро, откуда сада ти овде? Где су ти униформа, оружје, бомбе? Усташе само што нису кренуле”, рекох јој веома озбиљним тоном како бих је испровоцирао да ми каже нешто конкретно.

„Нема од тога ништа Жаре. Све ће се решити на обострано задовољство”, суздржавала се да одговори конкретно.

„Како може бити обострано задовољство када је Хрватску признао свет. Не мислиш ли да ће се Хрвати одрећи Крајине или Србима дати неку врсту аутономије?”

„Кажем ти да ће сви бити задовољни и да рата неће бити”, рече заго-нетно не откривајући детаље, а можда их није ни знала. Преносила је оно што је начула у партијским круговима.

Загонетка је убрзо решена Ердутским споразумом који се још тада назирао или већ био договорен док смо ми војници чекали дан Д.

Лиферанти, забушанти и ратни профитери

„Када рат почне, напред иде војска а за њом лиферанти, забушанти, ратни профитери и политичари. Када се рат заврши редослед је обрнут.” Сећам се речи професора на Војној академији када нам је тумачио изреку неког војног теоретичара. Нисам тада могао ни да наслутим како то у пракси изгледа. Мислио сам изрека је изрека, међутим није то неко рекао случајно. То се догађа у сваком рату па тако и овом, посебно грађанском где су хаос и незаконоње у првом плану. Такво стање је погодно за криминал и ратно профитерство.

Обилазећи положаје у Маркушици половином октобра након обављеног посла свратих до Мачка у штаб.

„Где си бре Жаре, баш сам хтео да те потражим да идемо у кафану *Три вршке* у Вуковар на једно лагано дружење.” Волео је у разговору са мном да истакне бре алудирајући на Геџу⁷² из мог завичаја и узречицу која је карактеристична за Шумадинца иако је ја нисам често користио.

„Може, управо сам завршио план за данас и намеравам да идем назад у команду бригаде”, сложио сам се са предлогом а затим рекао возачу да иде сам назад јер ћу ићи са Мачком, његовим возилом.

Кренули смо према Вуковару и у току вожње разговарали. На путу од Острова према Пачетину сустижемо неколико камиона који вуку грађу из околних шума. Био је то чувени славонски храст, веома цењен и тражен на тржишту.

„Погледај ти ово, мајку им лоповску. Већ неколико дана непрестано извлаче храстовину из шума”, рече Мачак гневно, сав црвен од беса у лицу.

„Ко су ови? Где возе ову грађу”, упитах га зачуђено.

„Профитери, возе у Србију а онда режу у талпе⁷³ па затим продају у Италију. Знаш ли ти колико то вреди?”

„Колика је цена резане грађе? Заиста немам појма”, рекох.

„Све је то организовано из Србије а цена резане грађе у Италији иде и до 1500 марака по кубуку. Извлаче и ови Арканови, углавном то иде преко Милета Јерковића у Србији који откупљује у облом стању а онда реже у талпе и продаје даље”, објашњава Мачак детаљно.

„Добро, али ко то одобрава, је л’ то значи да може свако да сече шуму”, распитивао сам се даље.

„Наравно да је све легално и транспарентно. Одобрава Влада Крајине. Поднесеш захтев и добијеш дозволу да можеш да радиш. Мргуд је главна фаца у том процесу, он издаје дозволе. Нека смешна такса иде у касу Владе

⁷² Геџа – У жаргону српски сељак који носи народну ношњу са шајкачом на глави.

⁷³ Талпе – Дебеле даске које се добијају резањем дрвеног дебла.

Крајине и то је покриће. Где ти живиш? Шта гледаш”, рекао је а онда ме погледао упитно и са чуђењем.

„Нисам обраћао пажњу, углавном се бавим обуком али видео сам неколико камиона да вуку дрва па сам мислио да спремају за огрев, иде зима.”

„Е јеси наиван мој Пуки, шта да ти кажем. То значи да је рат готов и да је Крајина продата”, сада већ бесним тоном рече Мачак.

„Како је рат готов када сваког момента чекамо напад. Ето, ноћас ћемо имати узбуну јер смо добили информацију да се усташе спремају за напад.”

„Хе, хе, хе, они нас зајебавају. Док смо ми у рововима ништа не можемо да видимо шта се ради у позадини. Нама намећу тензије а њима иде профит.” Касније сам сазнао да је велика количина храстове грађе извучена са овог подручја у Србију и да је завршила већим делом у Италији. Овлашћење за издавање дозвола за сечу шуме, имао је помоћник министра одбране РСК Милан Милановић-Мргуд. Све је легално и транспарентно као што рече Мачак.

*

Роки је био Мачков возач у време када је министровао у Влади Крајине. По истеку мандата од прошле године Роки више није возио Мачка јер је нашао нови бизнис. Срели смо се на једној бензинској пумпи у Вуковару.

„Здраво Жаре, где си, нисам те дуго видео.” Обрадовао се уз срдачан поздрав.

„Ето, као што видиш дошао сам поново да одбранимо ово што је остало од Крајине”, рекох у шали.

„Све је већ завршено, нема од Крајине ништа, биће то Хрватска”, рече потпуно самоуверено.

„Нисам стекао такав утисак”, рекох.

„Видим да се стално дружиш са Мачком. Предложио бих ти да се манеш њега и да се окренеш неком послу док још има места, после ће бити касно.”

„Не знам на шта конкретно мислиш. Чиме се ти бавиш”, упитах га знатичељно.

„Док сам возио Мачка нисам имао никакве користи, он је само гледао кафане и шприцере, није га интересовао никакав посао. Од када сам отишао од њега не знам шта ћу од пара. Сада продајем саобраћајне дозволе и регистарске таблице по Србији и од тога имам добру зараду. Ево погледај”, отворио је гепек од аута а у њему велика количина регистарских таблица и бланко саобраћајних дозвола. А онда је наставио.

„Успут препродам неки ауто и картон цигарета. Шта да ти кажем, погледај који ауто возим.”

Био је то спортски ауто, најновији модел а у њему је седела млада девојка дуге плаве косе са великим наочарима за сунце.

„Је л’ и она иде уз ауто”, насмејао сам се.

„То ми је вереница, хајде да те упознам.”

Поздравио сам се са Рокијем и кренуо према команди бригаде у неверици шта сам све чуо и видео. Касније када сам тај догађај испричао Мачку, он је одмах реаговао у свом стилу:

„Није он крив. Знаш, дечко је доста лабилан и поводљив, ради сада за њих а када све прође баћиће га као мокру крпу. Можеш ли да замислиш колико тек они зарађују?”

Ко су они никада нисам сазнао јер Мачка то није занимало, а Роки је чувао пословну тајну. Две године након овог сусрета поново сам случајно срео Рокија у Београду. Возио је нови ауто а она девојка која је тада била са њиме сада му је супруга.

„Где си Роки шта радиш”, први сам га упитао.

„Покушавам да покренем један посао овде у Батајници. Купио сам велику халу и хоћу да производим лимене затвараче за флаше од пива. Договорио сам се са човеком из фабрике пива у Челареву да производим за њих. Уплатио сам и машине у Италији па чекам да стигну. Ево ти моја визит карта, дођи у Батајницу, волео бих да будеш мој гост.”

„Добро. Видимо се”, рекох потврдно.

Никада се више нисмо видели. Касније сам питао Мачка шта је са Рокијем и да ли је покренуо нови посао. Одговорио ми је:

„Роки је банкротирао, нема сада ни за хлеб, оставила га супруга, развели су се. Знаш, волела га је до последњег динара, ха, ха, ха.”

„Како се то десило?”

„Навукли га неки кримоси да уложи све паре у халу, а онда се задужио за куповину машина из Италије па када није добио посао да производи затвараче није могао да врати дуг. Онда су му узели све што је имао. Тако ти је то када се дружиш са погрешним људима”, закључио је Мачак еуфорично а затим наставио:

„Увек сам ти говорио да мене то не интересује, ја сада сваког могу да погледам у очи, могу да одем у свако село, град, или било где чиста образа а они, профитери, крију се у мишјој рупи и беже од света.”

То је била сушта истина зато су га поштени људи ценили док су ови други говорили да је луд, пролупао, да превише пије и пришивали му сличне епитете.

* *

Како је време одмицало и прибличавало се неком крају који смо сви предосећали, почеле су да круже разне приче о томе. За нас борце је тај крај значио да ће доћи до коначног обрачуна и само смо о томе причали. Међутим, ови други су тај крај видели у реинтеграцији Крајине у Републику Хрватску па су почели да размишљају како да оду у Србију и што више понесу са собом. Бизнис ратних профитера и шверцера је све више цветао, тако да је повукао и обичан народ који се борио за голи живот. Ови први су радили на велико а ови други ситан шверц. Да би се приказало како у

Крајини, иако је ратно стање, постоји владавина права и закона страдали су ови други – обичан народ и сиротиња.

Већ од раније донет је посебан царински пропис за Крајину, где је царинска стопа мања у Крајини у односу на Републику Србију. Таква одлука је требала да стимулише развој Крајине која је сматрана ратом угрожена и неразвијена и да допринесе бржем и бољем развоју тог подручја. Постојале су две царинске управе у Крајини, једна у Вуковару а друга у Белом Манастиру преко којих је вршено царињење робе која је улазила на територију Крајине. Тако на пример уколико увезете цигарете из Грчке и оцарините у Вуковару па те цигарете продате у Србији можете добро да зарадите. Само, како оцарињену робу изнети из Крајине у Србију? То је била енигма али само за оне друге или обичан свет. Обичан свет се довијао на разне начине да цигарете пребаци у Бачку Паланку, док су ови први то чинили легално, наређењем одозго.

Седео сам у команди бригаде занет послом када је ушао курир и рекао ми:

„Господине потпуковниче, тражи Вас једна госпођа.”

„Нека уђе”, рекох изненађено јер нисам никог очекивао а посебно не цивилно лице.

Ушла је госпођа средњих година и одмах прешла на разговор.

„Ја сам Лела, послала ме моја пријатељица Мара. Она је из Боботе и познаје Вас. Знате, нас две радимо овде у *Вутексу*. Казала ми је да ми Ви можете помоћи”, говорила је тихо готово сузних очију.

„Седите молим Вас. Како Вам могу помоћи?”

„Знате, једино ја радим у породици, супруг је мобилисан у војску, не ради нигде а имамо двоје мале деце. Покушавам да зарадим још нешто поред овог посла, тек да преживимо. Плата у *Вутексу* је мала па сам покушала да препродам један картон цигарета у Бачку Паланку али су ми га на царинском прелазу одузели и још написали казну за царински прекршај што укупно износи 150 марака. То је за мене велики новац, не знам шта да радим. Мара ми је рекла да Ви познајете људе на царини па када бисте могли да учините да ми макар ову казну избришу. Знате, цигарете се превозе камионима и њих нико не дира, само нас сиротињу”, рече ова жена и поче да плаче.

„Добро, немојте сада да плачете, нисте убили човека, решићемо то надам се. Дајте ми ту потврду од царине. Идите сада кући а ја ћу Вам јавити шта сам урадио.”

„Хвала Вам унапред, ма шта урадили”, захвали се жена и оде.

Е, ово ме је разбеснело. Гледао сам како колоне возила уз полицијску пратњу улазе у Крајину код Товарника, оцарине робу у Вуковару а онда изађу на прелаз у Бачку Паланку. Углавном су то биле цигарете и алкохол.

Када сам завршио са радом, сео сам у ауто и кренуо за Бачку Паланку. Дошавши на прелаз стао сам поред царинарнице, отворио прозор и чекао. Одмах је изашао омањи смеђ човек средњих година мало буцкаст у лицу.

Био је то Марћело из Маркушице. Добро смо се познавали још од почетка рата. Радио је као царински службеник а на то место поставио га је Мачак. Када ме је угледао развукао је лице у широк осмех и рекао.

„Где си Жаре, нисам те одавно видео. Откуда ти овде? Хајде сврати на пиће.”

„Хоћу, дошао сам са намером да те видим”, рекох а онда уђосмо у његову канцеларију.

„Како иде, шта има ново”, упитах га након што је сипао виски.

„Не жалим се, боље је овде него у рову”, насмејао се задовољно.

„Е сад ми реци, ко вози ове цигарете под полицијском пратњом и да ли њих заустављате и царините”, упитах га директно.

„Аха, то су Маркове цигарете. Ево баш јуче иде колона из Вуковара, напред полицијски ауто и неки пандур виче: „Ајде дижи рампу, шта чекаш?” Ја му велим: „Шта ако је не подигнем”, а он ће мени дрско:

„Хоћеш ли сада да те баџим у Дунав!” „Шалио сам се”, кажем ја и подигнем рампу. Знаш, раније су нам најављивали долазак колоне из Вуковара да знамо када ће да дођу али сада то више не раде, само дођу и прођу. Шта да ти причам када све знаш”, завршио је своју причу Марћело.

„Знам све, али знам и да се онда ви иживљавате над сиротињом и пленице им оно мало робе што хоће да прошверцују. Да ли је то поштено”, поново га упитах строгим речима.

„Јеби га, морамо нешто да радимо”, збунио се Марћело вероватно од мог оштрог погледа.

„Ето видиш, зато сам и дошао. Овој жени врати цигарете и поништи ову казну што си написао. И то није све. Реци ми када си на дужности да може жена да ти се јави да пренесе цигарете. Знаш, она храни двоје деце а муж јој је у рову док ови татини синови ваљају камионе и вагоне цигарета”, рекох љутито.

Дао сам му ону потврду за одузету робу и казну за царински прекршај.

„Добро де, немој да се љутиш, биће све како си рекао.”

Вратио сам се у Вуковар задовољан због обављеног посла и чињенице да сам помогао некоме коме је помоћ заиста била потребна.

Следећи мој долазак у Бачку Паланку био је са Мачком када смо били позвани на неку свечаност код председника општине. Поново сам се видео са Марћелом. Рекао ми је да више колоне возила не пролазе већ да сада доносе папире у Вуковар на царињење, док роба остаје у Србији. Скратили су поступак и муке цариника. Испричао сам Мачку недавни сусрет са Марћелом и како се све завршило. На то је он прокоментарисао.

„То је кап у мору криминала мој Пуки. Немаш ти појма шта се све дешавало ових година. Могао бих да ти причам три дана и три ноћи.”

„Боље да не знам”, прекидох га.

Знао сам шта би се десило, почео би да ми прича о криминалу, онда би пао у ватру од беса и дуго се не би смирио а били смо близу места прославе што би само покварило оно због чега смо пошли.

„Боље да не знаш, не би ми веровао. Ниси ти из те приче, теби је војска ограничила видике. Гледаш само право као коњ, ха, ха, ха.” Рече Мачак.

* * *

Као што рекох, како се ближио расплет ратних дешавања у Крајини, криминал и ратно профитерство су се приближавали кулминацији. Чак и они за које се сматрало да су поштени почели су да се поводе за овим другим јер су сада они водили главну реч. У Крајини је сада потпуно другачија слика од оне на почетку рата када је било свега у изобиљу. Немаштина и беда почеле су да захватају ниже и средње слојеве друштва. То су вешто користили ратни профитери развијајући бизнис од свега што је недостајало становништву.

Недостатак горива који се вукао још од санкција које су наметнуте Србији био је највећи проблем. Међутим, Крајина га је имала захваљујући нафтном пољу Ђелетовци код Винковца, али опет само за одређене потребе. У селу Мирковци 1992. године формирана је дирекција нафтне индустрије Крајине (НИК) која је касније пресељена у Вуковар. Чак је формирана и посебна паравојна групација *Шкорпиони*, која је чувала ово нафтно поље. Овом криминалном групом командовао је Слободан Медић–Боца родом из околине Шида. Обилазећи положаје за одбрану у рејону села Мирковци срео сам Горана Хаџића који је предложио да одемо у Ђелетовце и тамо посетимо Боцу, чувара нафтног поља и команданта *Шкорпиона*. Нисам до тада знао ко је тај човек, о њему сам само слушао. Рекао сам возачу да ме сачека а онда прешао у Гораново возило.

Дошли смо у Ђелетовце око поднева. На улазу у постројење где се налазила и зграда у којој су били смештени припадници *Шкорпиона* наишли смо на два стражара одевених у беспрекорно чисте и скупе црне униформе са црвеним береткама на глави. У једној просторији на улазу у зграду седео је Боца у маскирној униформи са пуном ратном опремом на себи и хеклером у крилу. Није се удостојио ни да устане већ нас је поздравио у том седећем положају. Горан је нешто разговарао са њиме док сам ја посматрао скупочену опрему која се налазила у тој просторији. Било је ту врхунских радио уређаја, инструмената и остале војне опреме, углавном западне производње. Његови борци који су се около врзмали или боље рећи шепурили били су такође одевени једнообразно и наоружани најсавременијим оружјем, углавном моделима калашњиков и хеклер. Када је Горан завршио разговор у коме му је Боца реферисао или боље рећи у коме га је уверавао да је све безбедно кренули смо у обилазак осталих просторија у којима су били смештени Боцини војници. Све је било беспрекорно чисто и опремљено врхунским намештајем и опремом, спаваонице, ресторан, кухиња, ТВ сала, тоалети. Види се одмах на први поглед да је уложено много новца. Возећи се назад Горан ме упитао:

„Жаре, како ти се све ово чини?”

„Ко? Ови шминкери и овај њихов главоња који се није удостојио да устане и поздрави потпуковника и председника Републике. Уколико си на то мислио одмах да ти кажем немам више жељу да их видим.”

„Знаш, добри су то момци. Боца је мало надмен, воли да се прави важан али није лош момак”, промрмљао је Горан кроз браду и сагнуо главу.

„Најбоље да их узмеш за лично обезбеђење.”

Никада више нисам одлазио у Ђелетовце а Боцине борце сам сретао у Вуковару како се возикају и шепуре у скупим џиповима.

Шта се све дешавало са нафтом која је одатле експлоатисана а потом прерађивана у панчевачкој рафинерији може се само нагађати.

Друг Љубинко

Љубинко – Љубе или Бато како су га из милоште звали његови најближи, лола, бекрија, боем и вечити нежења, рођен у Вуковару. Први пут смо се званично упознали за време мог боравка у Антину. Одмах након ослобађања Вуковара прорадио је слободни српски радио Вуковар чији је он био покретач и рекао бих све и свја у тој делатности. Међутим, ми смо се на неки начин и пре тога срели само то нисмо знали. Тог врелог августовског дана одмах по доласку у Крајину и након организовања центра за обуку добровољаца у Ердуту дошли су припадници ТО из околних села и добровољци из Србије на обуку. У току ноћи, док је врео ваздух продирао у собу у којој смо боравили капетан Коле и ја, окретао сам се у кревету тражећи сан који никако да падне на очи. Нисам могао да спавам, тек пред зору почео сам да дремам. Коле је већ устао и кренуо напоље.

„Жаре одох ја доле, имам неке добровољце на обуци па док је још хладовина да кренемо на полигон.” Чујем га кроз сан негде у даљини како нешто пребира по личним стварима.

„Добро, иди ти, ја ћу још мало да дремнем па ето и мене.”

Тек што ме ухватио сан кад се зачула јака детонација која је затресла прозоре. Скочио сам и онако бунован почео да се облачим не знајући о чему се ради. У први мах сам помислио да је однекуда долетела граната али сам ту могућност брзо искључио јер ми није деловало да је то тај звук, овај је био некако продоран и оштар. Само та једна детонација и ништа више се није дешавало. Сишао сам доле и угледао два борца како воде трећег коме је цурила крв из уха. Упитао сам их шта се догађа.

„Неки мајмун активирао зољу у строју, срећом нико није настрадао само су барутни гасови добро опрљили једног борца који је пролазио позади иза строја”, рече ми један Арканов борац у пролазу.

Пришао сам строју бораца а онда Коле поче да ми објашњава:

„Постројио сам борце и делио им наоружање и опрему. Један од њих почео је да чачка зољу тако да нисам ни приметио и она је одједном опалила. Срећом нико није стајао испред али су барутни гасови на излазу позади озбиљно повредили једног борца. Рањен је у пределу задње бутине у обе ноге и повређена му је бубна опна. Одвели су га код лекара.”

„Ко је тај борац? Одакле је?”

„Неки Љубинко из Вуковара”, рече један борац. Љубинко је међу првим добровољцима дошао у Ердут на обуку и задужење наоружања и опреме, заправо дошао је са групом бораца који су деловали у рејону Вуковара званом Петрова Гора. После обуке та група је враћена у рејон Петрова Гора и тамо се борила самостално, а након доласка гардијске бригаде из Београда

прикључили су се јединицама ЈНА и заједно кренули у ослобађање Вуковара са југоисточне стране града. У то време нисмо могли да комуницирамо са јединицама јужно и источно од Вуковара јер је постојала траса пута коју су хрватске паравојне формације држале под контролом. То је био тај кукурузни пут, једини пут којим се могло ући у Вуковар. Он се протезао правцем Нуштар–Маринци–Богдановци–Лужац (улаз у Вуковар са јужне стране).

Љубинка сам боље упознао тек након ослобођења Вуковара почетком децембра 1991. године. Наше интензивно дружење је започело мојим доласком са 22. артиљеријским пуком у Негославце почетком априла 1992. године. Наставили смо контакте и након повлачења ВЈ из Крајине а сада, када сам поново дошао у Вуковар нашли смо се на истом задатку у одбрани српства, те смо наставили још интензивније да се дружимо.

Мало је људи које сам упознао од почетка рата до данас било посвећено одбрани српства и пожртвовању за ту праведну ствар и који су на неки свој начин дали допринос у тој борби. Један од њих је Љубинко, човек који говори, пише и размишља ћирилицом, српски. Учесник је и хроничар свих догађаја од почетка рата па све до краја. Човек који ни данас не признаје да је крај и наставља своју борбу на другачији, опет свој начин. Како су нам циљеви, ставови и поглед на сва дешавања у Крајини скоро идентични увек смо се разумели и договарали у две речи.

Након завршетка оружаних сукоба и повлачења ВЈ из Крајине долази до тешког периода за тамошњи народ. Период кога многи нису били свесни али ови други јесу и доста су радили на стварању војске РСК и њеног имиџа. Љубинко је дао велики допринос у стварању војске РСК, био је активни учесник у доношењу свих важних одлука од стране владе РСК, посебно оних која су се тицала војске.

Својим пропагандним деловањем, преко радио Вуковара имао је значајан утицај на информисање становништва и одлазак правих информација ван граница Крајине. Касније је оформио и ТВ студио па је доста снимљених прилога емитовано на локалним ТВ станицама у Србији и Републици Српској. Поред тога, бавио се организацијом посета страних новинара Крајини и Вуковару као и организовањем разних културних садржаја и догађаја који су веома позитивно деловали на становништво које је било једно време у тоталном мраку, неинформисано и у сталном страху. Весело и ведар дух, реторичко сценско изражавање и једноставан приступ сваком дијалогу остављао је невероватно позитиван утисак код људи који би се нашли у његовом друштву. Изградио је многобројна пријатељства, другарства и кумства па је једноставно за свакога био и остао друг Љубинко – Љубе.

За време мог последњег боравка у Крајини користио сам слободно време између великих обавеза да одем до студија и видим се са Љубинком. Праве информације су ми увек много значиле а он их је имао. Како и ода-

кле, то нисам никада сазнао али ми их је увек давао у правом тренутку. Није водио само информативни рат, помагао је у свим сегментима припреме за одбрану. Често је одлазио у команду корпуса и учествовао у доношењу одлука и решавању разних проблема. Тако ме је једном приликом почетком 1995. године позвао телефоном.

„Здраво друже Жарко, имам једно питање за тебе.”

„Слушам.”

„Да ли ти имаш у својој јединици неки уређај за везу, зове се КЗУ-1?”⁷⁴

„Имам 4 комада.”

„А да ли бих ја могао да их добијем, треба овима нашим у команди корпуса. Кажу да је то немогуће добити.”

„Да ли ти знаш шта је то и зашто они не могу да га добију?”

„Немам појма. Зашто”, упитао ме је знатижељно.

„То је уређај за криптозаштиту и користи се за обављање шифрованих разговора преко радио уређаја. Један уређај поставиш на свој радио уређај са кога хоћеш да разговараш отвореним текстом а други на уређај саговорника. Он модулише тај ваш разговор и преноси га шифровано радио таласом, тако да нико не може да вас прислушкује”, образложио сам му ситуацију лаичким описом.

„Да. Сада схватам, али зашто не могу ови из команде корпуса да их добију од Војске Југославије?”

„Зато што он представља државну тајну, чува се у посебним кавезима и под кључем. Уколико би пао непријатељу у руке била би проваљена шифра у целој Војсци Југославије и мора се одмах променити. Води се строга евиденција а контроле чувања су строге. Уколико се установе неправилности следе ригорозне казне, чак и затвор.”

„Е, јеби га, то нисам знао, не бих да ти правим проблем.”

„Нема проблема, даћу ти, рат је, само ћеш морати истог дана да ми вратиш, уколико то од тебе будем тражио. Наравно и да их добро чуваш и водиш рачуна коме дајеш на коришћење.”

„Не брине ништа за то”, одговорио је одлучно.

Имао сам поверење у њега а знао сам да ће му због тога пораста ауторитет у команди корпуса.

Касније ми је испричао да је он присуствовао том састанку у команди корпуса када су причали о набавци тих уређаја. Љубинко се понудио да реши тај проблем али су присутни сви у глас рекли да је то немогуће добити од ВЈ и да не зна шта прича. Међутим, он је био сигуран и рекао је да зна ко ће му их дати уколико буде имао те уређаје. Толико смо имали велико међусобно поверење и делали у истом правцу да је био сигуран да ће их донети. Тако је и било, када их је такорећи у истом дану донео ти исти скептици су се нашли у чуду.

---

⁷⁴ КЗУ-1 – Уређај за криптозаштиту. Користи се за заштиту говорних информација које се обављају преко радио везе.

Где год је нека патриотска прича или дешавање на тему србовања тамо је и Љубинко да подржи својим присуством, учешћем или умећем. Тамо се углавном и срећемо јер имамо исти поглед на нашу српску причу.

Данас се дружимо у једном клубу који негује ћирилицу у коме се окупљају Крајишници и сви они поштоваоци који подржавају нашу борбу и идеје. Основни мото нашег дружења је да не заборавимо ко смо, одакле долазимо и зашта смо се борили, а све у нади да није још увек крај. Вратићемо се тамо, ако не ми онда они после нас што долазе а треба их за тај чин припремити.

Крајина ће живети у нашим срцима све до судњег дана сваког од нас.

Американац који је волео Србе

Расел Гордон (Russell Gordon) био је фоторепортер који је широм света својом камером забележио важне догађаје. Живео је у Чикагу, фотографисао за свој професионални портал и писао за један часопис. Живео је више од продаје својих фотографија него од писања. Пратећи догађаје на светској сцени заинтересовао се за рат у СФРЈ-у, те је пожелео да дође и забележи шта се овде стварно догађа. Тражио је од своје редакције да га пошаљу да дође на ове просторе али би увек добијао одговоре да превише има фоторепортера и да су добро обавештени о свему. А онда су му, када је све прошло, ипак понудили да оде у Хрватску. Међутим, он је желео да оде на српску страну јер тамо нико није ишао. Опет је добио одговор да може добити само плаћени одлазак у Хрватску или део Босне и Херцеговине који је под муслиманском контролом. Био је упоран тражећи да оде на српску страну и на крају му је уредник новина отворено рекао да их информације са те (српске) стране не занимају. Решио је да оде сам али није имао довољно новца па је почео да их скупља како би ипак дошао у Србију.

Пролазили су месеци а и године док коначно није скупио новац и сам о свом трошку и на сопствени ризик противно вољи редакције кренуо за Београд. Било је то одмах након *Олује*, геноцидне акције хрватских оружаних снага.

Почетком септембра добио сам поруку од друга Дулета из Београда да му се јавим. Убрзо сам га позвао телефоном када ми је рекао:

„Жаре, овде у Београду је један амерички фоторепортер који жели да дође у Вуковар и сними ситуацију са наше стране. Његови из редакције нису хтели да га пусте па је дошао самоиницијативно, о свом трошку. Наша заједничка пријатељица Славица га познаје од раније, има само речи хвале за њега. Мислим да би то могло да буде занимљиво за нас. Ти процени, па уколико сматраш да има места омогући му то. Он је овде већ 15 дана, изнајмио је стан и чека да му неко омогући одлазак у Крајину.”

„У реду, доћи ћу за два дана у Београд па ћемо се видети”, рекох на крају разговора.

О овом разговору сам обавестио мог друга Љубинка, директора радио Вуковара, и он се одмах сложио да га доведем и обећао да ће му омогућити да сними и забележи све што буде желео. За два дана сам отишао у Београд по неке ствари и упознао Расела. Договорили смо се да ћу га одвести у Вуковар и омогућити да види све што буде желео.

Кренули смо у договорено време у Вуковар, а када смо стигли Љубинко је организовао једног преводиоца и возило које ће га возити по терену. Пре поласка му је рекао:

„Слушај момак, овде су многи фоторепортери и новинари прошли, сликали и писали свашта. Ми бисмо желели да то што видиш и сликаш да тако и напишеш. Нико на тебе неће вршити никакав притисак и сугерисати шта да напишеш. Имаш слободан избор. Само желимо да будеш објективан. Многи су обећали и лепо говорили док су овде боравили а када су отишли у своје редакције слика је била потпуно другачија. Разумеш ли шта причам?”

„Разумео сам, и ја желим објективност и истину. Биће тако како смо се договорили”, рекао је Расел.

„Добро, видећемо.”

Наредних петнаест дана нисам виђао Расела. Био сам заузет својим послом а он је ишао од места до места, снимао и причао са мештанима и војницима. Упознао је многе људе, оне обичне са села и неке на значајним положајима и функцијама. Брзо је увидео зашто га редакција није слала на српску страну. То му је побудило жељу да још више истражује о Србима, историју, обичаје, културу и генезу сукоба са Хрватима. Тако је почео да гаји симпатије према Србима и да се солидарише са њиховом борбом за опстанак. Када је све видео и снимео оно што га је занимало, замолио ме је да га вратим за Београд.

Сва своја запажања и фотографије редовно је слао у редакцију. Међутим, једнога дана су људи из редакције дошли у његову кућу у Чикагу, рекли његовој мајци да му пренесе да их не интересују фотографије и писма која им он шаље а онда су оставили сав послат материјал на кућни праг и отишли. Тај поступак колега из редакције још више је разочарао Расела. Остао је још неко време у Београду, затим ишао у Републику Српску где је провео 10 дана, а онда се вратио у Чикаго.

Након тога смо се повремено дописивали а онда је 1999. дошло до НАТО агресије на Савезну Републику Југославију. Расел је одмах дошао у Београд и јавио ми се са жељом да опет снима и пише репортаже. Рекао сам му:

„Узалуд се трудиш када нико није желео да објави твоју истину о рату у Хрватској а тек сада неће то да чине.”

„Ја бих ипак све то забележио, доћи ће дан када ће неке затребати то што ја снимам.”

„У реду, можда си у праву.”

Упутио сам га код људи који ће му дати дозволу да може да снима. Онда је кренуо са групом новинара и фоторепортера по Србији.

Тако је Расел Гордон заволео Србе. Након НАТО агресије изнајмио је стан у Београду и остао ту да живи. Није припадао ниједној религији али је имао жељу да се определи за неку па је раније проучавао будизам. Међутим, сада када се нашао међу Србима заинтересовао се за православље које је почео веома темељно да проучава. Након неколико година прихватио је православну веру. Крстио се у цркви Св. Димитрија на Новом Београду 2007. године и добио крштено име Димитрије.

Расел се веома добро уклопио у средину где је становао. Стекао је велики круг пријатеља, савладао српски језик, упознао је и будућу супругу. Венчали су се 2010. године а онда су купили кућу на Авали код Београда и ту живели неко време.

Није баш све ишло тако глатко за време његовог боравка у Србији. Када се рат заврши све се заборави, крену приче иза кулоара управо од оних који барут нису ни омирисали. Пришивали су му разне етикете, те амерички шпијун, те ко зна за кога све ради. А истина је сасвим другачија. Сукобио се са српском полицијом због супруге и њеног детета које је узео у заштиту од помахниталог оца тог детета. Можда није реаговао на прави начин али му се не може оспорити борба за правду и правичност. Умешала се и америчка амбасада која га није заштитила због његовог просрпског става већ му је сугерисала да се врати у Америку. Касније, 2012. године вратио се у Чикаго где и данас живи.

Овај велики пријатељ српског народа можда није успео да докаже истину о страдању Срба током протеклих ратова али ју је понео у свом срцу и шири је међу пријатељима и познаницима.

То је довољно.

Збогом Крајино

Витезови округлог стола илити политичари седоше и договорише да ће се спровести мирна реинтеграција Источне Славоније, Западног Срема и Барање у Републику Хрватску. Све то ће се спровести под надзором Уједињених нација у наредне две године.

Опет су народ и војска осећали гнев и разочарење говорећи издаја, продаја, што се ширило Крајином брзином светлости. Дрвље и камење на политичаре, а нису били поштеђени ни војно руководство ВЈ и Команда 11. корпуса. Свако је имао неког свог кривца. Опет, неки други који су имали одступницу у Србији и већ развијене бизнисе као да су са олакшањем дочекали да сва та агонија нестане. Свакаквих коментара сам се наслушао што је уобичајено код нас Срба за овакве (не)прилике.

Донета је одлука да се изврши постепена демобилизација јединица корпуса јер као што су многи споразуми изиграни очекивало се да ће тако бити и са овим. Србима се није журило док су Хрвати хтели да се мирна интеграција деси већ сутра.

Три дана након потписивања Ердутског споразума 15. новембра позвао ме је командант пуковник Поповић у команду бригаде.

„Жаре, шта да ти кажем, дошло је време да се растајемо. Баш ми је жао али свестан си шта се догодило. Предаћеш дужност начелника артиљерије капетану Ракићу. Хвала на сарадњи и срећно”, застаде му кнедла у грлу.

„Колико имам времена за примопредају дужности?”

„Петнаест дана. Немој да журиш.”

„Нећу, да знаш”, горко сам се насмејао.

Наредних дана сам детаљно обишао сваку јединицу, борца и сваку кућу у којој сам проводио неко време, са свима се поздравио а онда 28. новембра кренуо за Београд.

*

Мирна реинтеграција Крајине спроводила се полако и са опрезом од стране Крајишника. Једна по једна јединица 11. корпуса полако је демобилисана. Војници су одлазили кућама а наоружање и опрема у Србију у Војску Југославије. Током наредне године како се приближавала коначна успостава хрватске власти над Крајином многи су почели да напуштају своје домове, пре свега борци а затим и остали који су сматрали да би могли имати проблема са хрватском влашћу.

Одлазио сам редовно у току године у Боботу, гледао како полако нестаје војна сила а за њом народ, остали привредни субјекти и институције.

Све што је могло да се пренесе за Србију пренето је, рампа је почела полако да се спушта на свим царинским прелазима ка Србији.

Почетком октобра 1997. године позвао ме Аркан.

„Жаре, дођи код мене у Грал, важно је.”

Грал је био кафић у склопу његове коцкарнице у хотелу *Југославија* у Београду. Када сам стигао рекао је:

„Слушај, према мојим информацијама а ти знаш да сам добро обавештен, желим да ти кажем да више не идеш тамо. Знаш, усташе су покренуле за свакога потерницу, можеш имати проблеме. Обавести и остале Мачка, Мићу, Јоцу, све које знаш. Ја сам већ неке обавестио.”

„Не брине ништа, већина њих се иселила у Србију а и ови остали ће ускоро.”

Растали смо се, а ја сам одмах позвао Мачка и рекао му шта ми је Аркан наговестио.

„Слушај бре овамо, долази, имамо опроштајну фешту у Маркушици у недељу. Обавезно да дођеш.”

„Добро, долазим”, рекох.

* *

У сали задружног дома у Маркушици врило је као у кошници. Недеља, леп октобарски дан, као да је био наручен, данас је сеоска слава Св. Тројица. Ова сала била је народна кухиња за време рата и могла је да прими истовремено око 50 гостију. Толико нас је данас дошло. Углавном Мачкови борци и гости које је он позвао.

Поп Добривоје је одржао беседу и молитву пред ручак а онда су се за време ручка изређали разни говорници, најпре Мачак и на крају ја. Подељене су захвалнице и трофејно оружје за успомену, скоро свако је добио по нешто. Тамбураши су кренули од бећараца а онда прешли на песме које су асоцирале на растанак. И на крају песма *Моји су другови бисери расути*, певана је на бис. Сви су устали загрљени, пијани, са сузама се растајали. То је трајало читавих сат или вечност, углавном у неко доба касно у вече Мачак и ја смо отишли до његове куће и преспавали ту ноћ.

Сутрадан Мачак је спаковао ствари, поздравио се са оцем и стрицем а онда смо кренули знајући да се више никада нећемо вратити.

Возили смо се ћутке, тек по неку реч би прозборили, свако је о нечему размишљао и пребирао успомене. Више тог живота под тензијама али и другарства неће бити.

Нисам више размишљао као раније када би се враћао из Крајине *шта ће бити сутра* јер сада је коначно све решено, сутра више не постоји.

Пао је вечити мрак над Крајином и прекрио сво Србље за вјек и вјекова.

* * *

Мачак је возио полако, никада дуже нисмо путовали од Маркушице до Илока. Нека невидљива сила га је све више успоравала. Потпуно смо престали да комуницирамо. Зурили смо свако на своју страну, он више у лево него напред а ја десно кроз прозор аута.

Када смо прешли мост на Дунаву у Илоку рекао сам Мачку да стане. Изашао сам из возила, сагнуо се, узео један каменчић поред пута и пошао до обале Дунава. Рампа на мосту је већ била спуштена, окренуо сам се према Илоку и Крајини, дубоко удахнуо ваздух, прекрстио се три пута а онда бацио каменчић у Дунав.

„Збогом Крајино”, рекох тихим гласом.

Суза је сама кренула, Мачак је чекао стрпљиво, није гасио мотор, ушао сам у ауто, затим пођосмо у Србију.

Било је то на почетку Седмице 1. по Духовима 7506. године србске⁷⁵.

---

⁷⁵ Почетак Седмице 1. по Духовима 7506. године србске – Понедељак 16. јун 1997. год. по Грегоријанском календару.

Епилог

Ђутао сам скоро 30 година, никоме нисам причао. Ђутао сам, али ме је тиштило. Нисам желео ни друге да чујем како причају о том рату који нас је задесио. Шта има да ми причају када сам и сам све видео и доживео на свој начин. Клонио сам се свих ратних тема и прича којих је било на сваком кораку и које су углавном долазиле од оних еуфоричних говорника, квази аналитичара и критичара, дезертера и ратних профитера. Посебно сам се клонио оних који су ширили приче како смо ми могли и до Загреба да дођемо али ето да није било Слобе, ових или оних криваца.

Клонио сам се и оних који су ширили хвалоспеве како су баш они извели сјајну борбену акцију ту и тамо. Када их упитам зашто смо онда изгубили Републику Српску Крајину они слегну раменима или набрајају којекакве глупости. Сви су криви само они нису.

Нисам баш све приче могао да избегнем зато сам ћутао када су они причали. Понекада ме је било стид шта све причају и величају или руже и куде. Углавном, те су приче измишљали они који барут нису ни омирисали или су били тамо само да би се сликали. Њих ништа није болело али зато мене јесте.

Изгубили смо део територије која је осам векова опстајала и пред мно- го јачим непријатељем. Са те територије и вековних огњишта протеран је мој народ. Нисмо могли то да спречимо. Заправо могли смо, али... Е, то али ме је годинама прогањало питањима која су почињала са *зашто*.

Зашто сам сада и ја после толико година решио да пишем о томе?

У међувремену нестале су емоције, страсти, афекти и пристрасност. Време је учинило своје. Ипак, остала су сећања на догађаје и људе који су на мене оставили неизбрисив траг. Због самог карактера тих људи и дешавања на том простору решио сам да напишем моју причу у знак сећања на њих, а читаоцима на суд.

Остало је још нешто што нисам могао све време да избришем. То су дилеме, питања и одговори. Зашто је то морало да се деси и зашто баш тако несретно?

Укаљан је вековни углед и ратнички дух мог народа који је живео од времена славних војвода Синђелића и Вука до Мишића и Путника. О ранијем и каснијем периоду да не говорим. Само у овом периоду славних српских војвода три царевине је пало на колена. Где је нестао српски ратнички дух? Поклекао је пред усташама, паравојним формацијама, легионарима и страним плаћеницима. Све ово време од краја грађанског рата размишљао сам само о томе.

После толико векова нељуди и интересне групе увукоше тај исти народ у грађански рат да се међусобно убија са браћом наметнувши им неку нову веру, нацију и порекло, чиме посејаше семе раздора.

Како се десило? Како се десило најстаријем народу на Балкану да га протерају са његових вековних огњишта? Да, баш тако, народ који је овде настао и живео више миленијума. Народ мирољубив, правдољубив и слободољубив али и ратнички настројен када насрну на њега.

Како се десило да се, на самом почетку, јединицама ЈНА размештеним на територији република које се отцепљују не дозволи излазак из касарне и премештање на безбедне локације пре него што су те касарне опкољене и нападнуте од стране паравојних формација.

Како се десило да смо по први пут у историји ратовали а да ратно стање никада није проглашено, да се у рат позивају резервисти а у војне буквице им се уписује војна вежба?

Како се десило да нам оперативним саставима и групацијама ранга пуковника и генерала командују наредници Легије странаца?

Како се десило да је у одсудном тренутку на челу српског корпуса стајала неспособна политичка елита која је на ратнике и народ навукла велику бруку, срамоту и страдања.

Десило се први пут у историји ратова да државно руководство шаље у рат резервисте на три месеца а онда им шаље смену.

Сав тај хаос у руководећим и партијским структурама одразио се на војску. Зато је било дезертерстава, почињених злочина, ратног профитерства и пљачкашких похода на личну и народну имовину.

Сам ток мобилизације спроведен је *ад хок* мимо свих закона и прописа. Неко је заборавио или није знао да је мобилизација присилна радња коју спроводи држава ради постизања војних и политичких циљева. Пошто држава није прогласила ратно стање то значи да није имала јасне политичке и војне циљеве. Дезертери су помиловани и ослобођени сваке одговорности а они коју су се одазвали мобилизацији и у рату страдали нису остварили свој борачки статус. Остали су на улици или два метра испод земље.

Међутим, од још већег зла које нас је могло задесити сачувала нас је храброст већег дела војника ЈНА, добровољачких састава и храбрих појединаца.

Војни теоретичари кажу да је рат вештина. О томе се учи у војним школама и на војним полигонима. Славни српски војвода Мишић је рекао: „Ко сме, тај може, ко не зна за страх тај иде напред.”

У овом грађанском рату многи су пали на том испиту знања, вештине и храбрости. Многи, зато што су били уљуљкани системом који је само морално-политички подобне и одане гурао напред. Када је рат почео они за њега нису били кадри. Зато се дешавало да пред одсудну битку дезертира читава једна војна формација.

Не слажем се са онима који би да сав терет неуспеха пребаце на ЈНА и војнике. „Ето како нас војска није заштитила када је то било најпотребније”,

говорили би неки од њих. Никако да схвате да војска, свака па и наша, реагује на директиву а ње није било у пресудним биткама. Државни врх је сваку акцију ЈНА и Територијалне одбране зауставио у пресудом тренутку. Тактика крени-стани била је део сваке велике и судбоносне битке, погубна за припаднике оружаних снага СФРЈ.

Доношење бесмислених одлука и конфузија у раду врховне команде резултат је хаотичног стања у државном врху Србије којим су доминирале интересне групе и појединци. Опет, на другој страни у већини, стајали су храбри појединци и јединице ЈНА, Територијалне одбране и добровољачке јединице и групе. Међутим, они нису могли да добију рат и одбране Републику Српску Крајину јер нису иза себе имали државу која би их водила ка победи.

Изгубила је политика и неспособни политичари који су сав тај брлог направили. Иза њих су остале дубоке ране у душама нападеног народа, рушевине и згаришта на којима ће ти исти политичари да граде нове планове за неизвесну будућност.

1995. год.

Расел Гордон, ратни фоторепортер

Photo by: Russell Gordon

ЕГЗОДУС СРБА-1

Photo by: Russell Gordon

ЕГЗОДУС СРБА-2

*Касарна Болеч – стражара.
Напуштена 1993. год.*

*Касарна Болеч.
Хангар за возила поред столетног ораха.*

Болеч 2017. год.

*Данас је у касарни изграђен модерни тржни центар.
Власник „ЈАБЛАНИЦА МП“ Д.О.О. Београд.*

*Ресторан „ДОЊЕ СТРЊИКЕ”, 2019. год.
Реновиран, данас служи за свадбе и прославе.*

Борово Село, 2019. год.

Школа у којој су доношене многе важне одлуке и стециште свих важних догађаја на почетку рата.

Бобота, 2019. год.

Протерана ћирилица која је опстајала осам векова.

О АУТОРУ

Жарко Пецић

Официр ЈНА, Војске Југославије и СЦГ. Пензионисан 2005. године у чину пуковника. Рођен је у Трстенику 1953. године. Средњу Војну школу, смер артиљерија завршио у Задру 1972. године, Војну Академију Ков 1976. године и Генералштабну школу 1994. године у Београду.

Након завршетка Војне Академије службовао у Македонији пет година, потом до пензионисања у Београду.

Развојни пут у Војсци ишао је узлазном командном линојом од командира вода до начелника штаба бригаде. Последњих седам година службе провео у Генералштабу на оперативним и руководећим дужностима, а у пензију отишао са положаја начелника одељења за оперативно-штабне послове у Управи за школство и обуку.

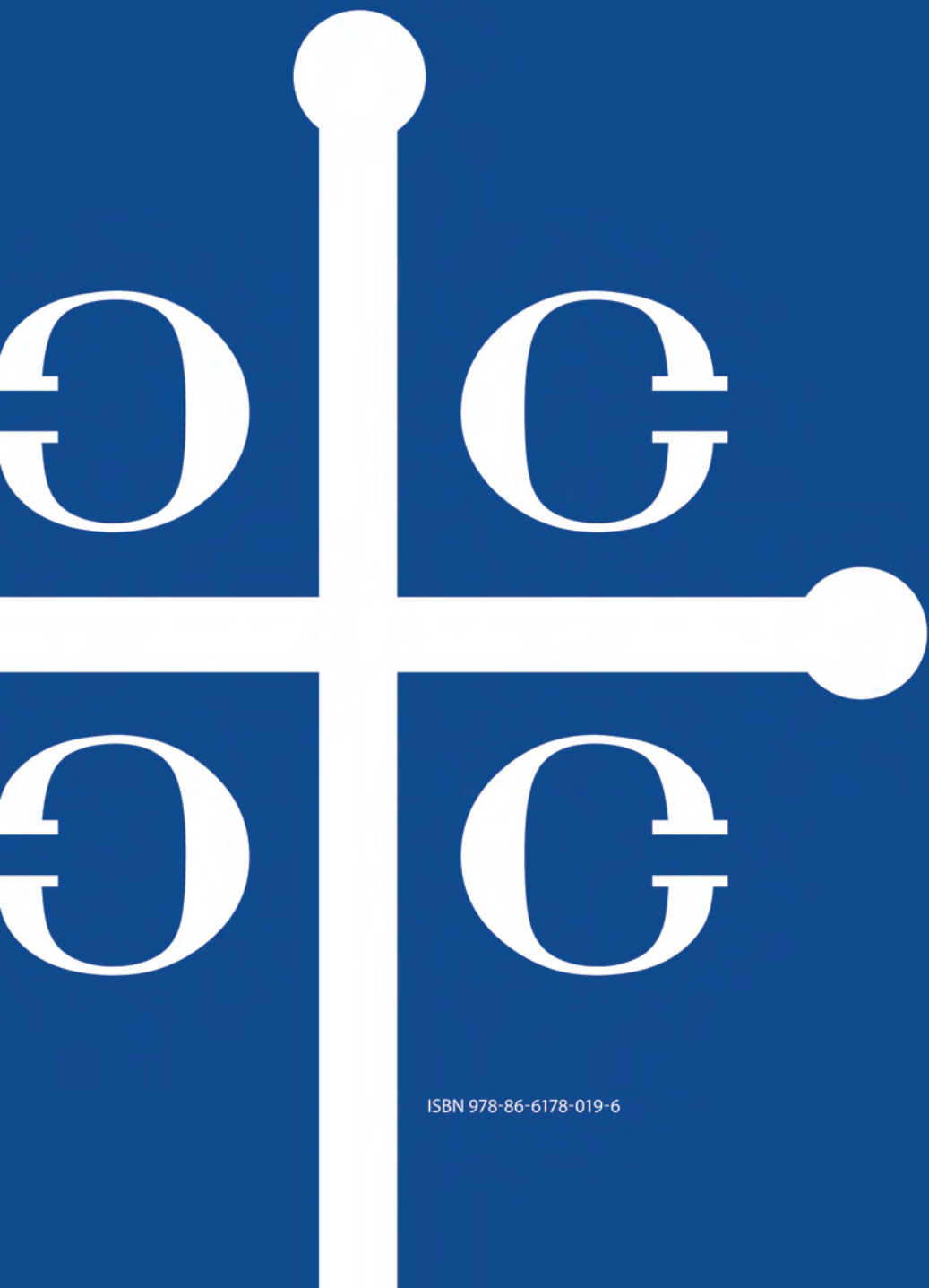
Учествовао је у грађанском рату у СФРЈ од 1991. до 1995. године као и у одбрани од НАТО агресије на СРЈ 1999. године. Први је официр ЈНА који је средином 1991. године добровољно отишао у рат на простор Хрватске ради одбране српског народа од усташког терора.

Одликован је ратним и мирнодопским одликовањима од којих су најзначајнији:

- Орден за храброст, 17.01.1992. године;
- Орден витешког мача првог степена, 16.06.1999. године;
- Орден за војне заслуге са сребрним мачевима, 1985. године.

Све га ране српског рода боле!

ISBN 978-86-6178-019-6

